

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

***Σχεδιασμός Δράσεων
πιλοτικού Χαρακτήρα
για την Ανάπτυξη
του Οικολογικού Τουρισμού
Μέρος Α***

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	2
Ιστορικό ανάθεσης της μελέτης. Οι στόχοι, τα όρια και η μεθοδολογία της μελέτης.	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	6
Σύντομη ανάλυση του φαινομένου του οικοτουρισμού όπως αυτό εκδηλώνεται στο διεθνή και ελληνικό χώρο. Εννοιολογικοί καθορισμοί, δυναμική του φαινομένου, τάσεις εξέλιξης παραδείγματα.	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	28
Αναλυτική εκτίμηση πλεονεκτημάτων και αδυναμιών, ευκαιριών και απειλών από και για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού.	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	40
Ενδεικτική διερεύνηση των τουριστικά αξιοποιήσιμων οικολογικών πόρων της Ελλάδας. Διερεύνηση και καθορισμός κριτηρίων για τον εντοπισμό περιοχών κατάλληλων για την ανάπτυξη οικοτουριστικών προγραμμάτων ανάλογα με τον τύπο / είδος της κάθε περιοχής οικολογικού ενδιαφέροντος.	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	57
Σύντομη ανάλυση της πραγματικής ζήτησης για οικοτουριστικές δραστηριότητες και εκτίμηση της δυναμικής ζήτησης (επιμέρους ομάδες κοινού-στόχου). Ποιοτική και ποσοτική προσέγγιση.	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	67
Το πλαίσιο των θεσμών και των χρηματοδοτικών μέσων της ΕΕ για την ανάπτυξη οικοτουριστικών δραστηριοτήτων. Συνοπτική ανασκόπηση του ελληνικού πλαισίου.	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	88
Λεπτομερής περιγραφή, ανάλυση και αξιολόγηση δυο παραδειγμάτων, ενός από το διεθνή και ενός από τον ελληνικό χώρο. Φορείς διαχείρισης, διαχείριση επισκεπτών, χρηματοδοτικοί πόροι, μηχανισμοί επικοινωνίας και προβολής, λειτουργικά προβλήματα, επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον, οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον, οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις στην ευρύτερη περιοχή και την απασχόληση, καταγραφή αδυναμιών του κάθε παραδείγματος.	
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	131
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	143

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ιστορικό ανάθεσης της μελέτης

Η «μελέτη για τον σχεδιασμό δράσεων πιλοτικού χαρακτήρα για την ανάπτυξη του οικολογικού τουρισμού» ανατέθηκε από τον ΕΟΤ με απόφαση στις 20 Οκτωβρίου 1999 στο Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση - WWF Ελλάς. Η εκπόνηση της μελέτης χρηματοδοτήθηκε από τον Εγκεκριμένο Προϋπολογισμό Τεχνικής Βοήθειας του Επιχειρησιακού Προγράμματος Τουρισμός Πολιτισμός. Η μελέτη αποτελείται από δύο μέρη, καθένα από τα οποία ολοκληρώθηκε σε χρονικό διάστημα τριών μηνών, σύμφωνα με την σύμβαση η οποία υπογράφηκε μεταξύ της Εταιρίας Διαχείρισης Βοήθειας ΕΠΕ και του WWF Ελλάς στις 24 Φεβρουάριου 2000. Η παραλαβή και αξιολόγηση της μελέτης πραγματοποιήθηκε από τριμελή επιτροπή αποτελούμενη από τους:

- κ. Ελισάβετ, Χατζηνικολάου, Προϊστάμενη διεύθυνσης Α΄
- κ. Αλέξη. Χατζηδάκη, Προϊστάμενο Τμήματος Α΄1
- κ. Παρασκευή Γκόλφη, Προϊστάμενη Γραμματείας Β΄ΚΠΣ

Οι στόχοι, τα όρια και η μεθοδολογία της μελέτης

Στόχος της μελέτης είναι να προσφέρει ένα στέρεο εννοιολογικό υπόβαθρο και κατευθύνσεις για ολοκληρωμένο σχεδιασμό και εφαρμογή προγραμμάτων οικοτουρισμού στην Ελλάδα.

Ο οικοτουρισμός, όπως θα φανεί αμέσως παρακάτω, είναι ένα φαινόμενο με πολλαπλές πτυχές που έχει προκαλέσει εντονότατη και εκτενέστατη συζήτηση σε όλες τις εμπλεκόμενες ομάδες (περιβαλλοντικές οργανώσεις, τουριστική βιομηχανία, ακαδημαϊκούς, κρατικό τομέα, τοπικές κοινωνίες, κλπ.).

Το μέγεθος της σχετικής βιβλιογραφίας είναι πολύ μεγάλο, αν λάβει κανείς υπόψη του ότι ο όρος εμφανίστηκε μόλις τη δεκαετία του 1980. Παρ' όλ' αυτά, η γνώση μας για τα πραγματικά δεδομένα, τις επιπτώσεις και τις δυνατότητες του οικοτουρισμού κάθε άλλο παρά επαρκής είναι. Ένας από τους πιο έγκυρους διεθνείς φορείς για τον οικοτουρισμό, η TES (The Ecotourism Society) περιγράφει τον οικοτουρισμό ως *terra incognita* (TES,2000) και για το λόγο αυτό, ιδανικό πεδίο έρευνας για τους μελετητές. Η Ε. Boo (Boo, E. 1992) διαπιστώνει ότι υπάρχουν πολλές θεωρητικές μελέτες για τον οικοτουρισμό αλλά μεγάλη έλλειψη συγκεκριμένων παραδειγμάτων και πρακτικών εφαρμογών που να μπορούν να χρησιμεύσουν ως υποδείγματα για τη σωστή εφαρμογή του. Από το 1992, βέβαια, τη χρονιά που δημοσιεύτηκε αυτό το έργο της Boo, έχουν γίνει αρκετές μελέτες περιπτώσεων. Οι μελέτες αυτές έχουν συμβάλει κυρίως στην κατανόηση των περιορισμών και των

δυνατοτήτων του οικοτουρισμού σε συγκεκριμένες περιοχές. Δεν υπάρχει όμως δυνατότητα γενικεύσεων και εφαρμογής κάποιων παραδειγματικών περιπτώσεων οικοτουρισμού.

Ο ορισμός, οι στόχοι και τα μεθοδολογικά εργαλεία σχεδιασμού, εφαρμογής και αξιολόγησης του οικοτουρισμού βρίσκονται υπό διαμόρφωση. Ο οικοτουρισμός έχει ανάγκη από περαιτέρω έρευνα που να εστιάζει στην ανάπτυξη αυτών των μεθοδολογικών εργαλείων.

Το γεγονός ότι ο οικοτουρισμός είναι πολυδιάστατο φαινόμενο και ότι η επιτυχημένη εφαρμογή του εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις τοπικές συνθήκες, καθιστά δύσκολες τις γενικεύσεις και την καθιέρωση μιας γενικά αποδεκτής πρακτικής. Ένα μοντέλο, που εφαρμόστηκε σε μία περιοχή, μπορεί να αποδειχθεί τελείως ακατάλληλο για μία άλλη. Η έρευνα, όμως, μπορεί να προσφέρει τη μεθοδολογία για τη στάθμιση των διαφορετικών παραγόντων και των τοπικών συνθηκών, την επιλογή των ενδεικνυομένων λύσεων και, κυρίως, την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων. Ήδη έχουν προταθεί κάποιες χρήσιμες μέθοδοι, αλλά δεν έχουν ακόμη επαρκώς εφαρμοστεί και αξιολογηθεί.

Με δεδομένους αυτούς τους περιορισμούς που υπάρχουν στη διεθνή θεωρία και πράξη, θα επιχειρήσουμε στη μελέτη αυτή:

- Να προτείνουμε ένα στέρεο και ξεκάθαρο θεωρητικό υπόβαθρο και ορισμό για τον οικοτουρισμό, που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της ελληνικής πραγματικότητας και να αίρει την ασάφεια που περιβάλλει τον όρο.
- Να προτείνουμε κατευθύνσεις για τον σχεδιασμό και την εφαρμογή προγραμμάτων οικοτουρισμού, επιλέγοντας τα πιο χρήσιμα από τα διαθέσιμα μεθοδολογικά εργαλεία που έχουν εφαρμοστεί διεθνώς.
- Να μελετήσουμε περιπτώσεις, από τον ελληνικό και διεθνή χώρο, προκειμένου να γίνει κατανοητή η εφαρμογή της μεθοδολογίας.
- Να ανταποκριθούμε στα υπόλοιπα σημεία ανάθεσης της μελέτης (θεσμικό πλαίσιο κλπ.) στο βαθμό που είναι εφικτό, εφόσον ζητήματα όπως η ανάλυση του θεσμικού πλαισίου, οι προτάσεις για βελτίωσή του (σημείο 2 του πρώτου μέρους της ανάθεσης και σημείο 2 του δεύτερου μέρους) και η ανάλυση της ζήτησης για οικοτουριστικές δραστηριότητες (σημείο 4 του πρώτου μέρους της ανάθεσης), για να καλυφθούν πλήρως, απαιτούν αυτόνομη έρευνα.

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι οι προτάσεις για συγκεκριμένα έργα οικοτουρισμού είναι το τελευταίο στάδιο μιας σειράς μελετών και διαδικασιών ζύμωσης, με την τοπική κοινωνία και όλους τους ενδιαφερόμενους, που πρέπει να προηγηθούν. Θα ήταν λάθος αν παραλείπαμε την

επεξεργασία της μεθοδολογίας και του σχεδιασμού για να φτάσουμε γρήγορα σε έργα. Κάθε έργο πρέπει να υπόκειται σε ένα συνολικό σχεδιασμό και στη φιλοσοφία του οικοτουρισμού. Η παρούσα μελέτη χαράσσει κατευθύνσεις και σε καμία περίπτωση δε θεωρείται ολοκληρωμένη μελέτης εφαρμογής.

Η έρευνα που έγινε για τη σύνταξη της μελέτης βασίστηκε σε:

- Έρευνα βιβλιογραφίας.
- Έρευνα στο διαδίκτυο.
- Συζήτηση και ανταλλαγή απόψεων μέσω διαδικτύου με ειδικούς στον οικοτουρισμό.
- Αξιοποίηση εμπειρίας του διεθνούς και ελληνικού WWF στον οικοτουρισμό.
- Συζητήσεις και συνεντεύξεις με φορείς που εμπλέκονται στο σχεδιασμό και την υλοποίηση οικοτουριστικών προγραμμάτων (κρατικούς, ιδιωτικούς και μη κυβερνητικούς φορείς).
- Συμμετοχή σε διεθνή συνέδρια και συναντήσεις για τον αειφόρο τουρισμό (sustainable tourism) και τον οικοτουρισμό.
- Ολομέλειες των στελεχών του τμήματος Conservation (Διατήρηση της φύσης) του WWF Ελλάς.
- Έρευνα πεδίου.
- Στατιστική έρευνα.

Οι απόψεις και οι θέσεις που εκφράζονται στη μελέτη αυτή είναι αποτέλεσμα συλλογικής εργασίας του τμήματος Conservation του WWF στην οποία συμμετείχαν οι:

- Δημήτρης Καραβέλλας, Θαλάσσιος Βιολόγος, διευθυντής WWF Ελλάς.
- Δρ. Γιώργος Κατσαδωράκης, Βιολόγος, σύμβουλος σε θέματα Conservation.
- Δάφνη Μάντζιου, M.Sc. Διαχείριση περιβάλλοντος, συνεργάτης στο πρόγραμμα Υγροτόπων.
- Δρ. Παναγιώτα Μαραγκού, Βιολόγος, υπεύθυνη για τα Υγροτοπικά Οικοσυστήματα.
- Δρ. Αριστοτέλης Παπαγεωργίου, Δασολόγος, υπεύθυνος για τα Δασικά Οικοσυστήματα.
- Γιώργος Παγιάτας, Θαλάσσιος Βιολόγος, υπεύθυνος για τα Θαλάσσια Οικοσυστήματα.

- Θεοδότα Νάντσου, υπεύθυνη συντονισμού Περιβαλλοντικών Προγραμμάτων.
- Μαρίνα Συμβουλίδου, Πολιτικός Μηχανικός-Περιβαλλοντολόγος, υπεύθυνη συντονισμού Εκστρατείας για τα Δάση.
- Στέλλα Κλαδαρά, Πολιτικός Μηχανικός, υπεύθυνη Προγράμματος στο Δέλτα του Έβρου.
- Βάλια Στεργιώτη, Οικονομολόγος, στέλεχος Προγράμματος στο Δασός Διαδιάς.
- Δρ. Θεόδωρος Ναζηρίδης, Δασολόγος, υπεύθυνος Προγράμματος στη λίμνη Κερκίνη.
- Χαρητάκης Παπαϊωάννου, Βιολόγος, υπεύθυνος Προγράμματος στο Ζαγόρι.
- Χαρίκλεια Μινώττου, Γεωπόνος Τεχνολόγος ειδικός Βιολογικής Καλλιέργειας, υπεύθυνη Προγράμματος στη Ζάκυνθο.

Υπεύθυνη για την έρευνα, συντονίστρια της εργασίας και συντάκτρια της μελέτης ήταν η:

- Ελένη Σβορώνου, M.Sc. Διαχείριση Φυσικής - Πολιτιστικής Κληρονομιάς με τη συνδρομή της
- Ξένης Αραποστάθη, Οικονομική και Περιφερειακή Ανάπτυξη, M.Sc. Διαχείριση Ανάπτυξης.

Ευχαριστούμε πολύ επίσης, για τις υποδείξεις, τις μελέτες και τα στοιχεία που μας έδωσαν τους:

- Dr. Harold Goodwin, Program leader, Tourism, Conservation and Sustainable Development, School of Earth and Environmental Sciences, University of Greenwich, U.K.
- Dr. Δημήτριο Διαμαντή, Lecturer in Tourism and Hospitality, Tourism and Hospitality Research Centre, Swiss Hotel Association, Les Roches Management School, Switzerland.
- Dr. Δημήτριο Μπούχαλη, Senior Lecturer in Tourism, University of Westminster, Department of Tourism, U.K.
- Κωνσταντίνο Ανδριώτη Ph.D. Researcher, International Centre for Tourism Hospitality Research, School of Service Industries, Bournemouth University, U.K.
- Δρ. Δημήτρη Νταλή, Τμήμα Βιολογίας, Τομέας Οικολογίας, Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Εταιρία MRB HELLAS S.A.

Για λόγους συνοχής της εργασίας, η σειρά των επιμέρους σημείων της ανάθεσης μελέτης παρουσιάζονται με διαφορετική σειρά από αυτή που εμφανίζονται στο κείμενο ανάθεσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Σύντομη ανάλυση του φαινομένου του οικοτουρισμού όπως αυτό εκδηλώνεται στον διεθνή και ελληνικό χώρο. Εννοιολογικοί καθορισμοί, δυναμική του φαινομένου, τάσεις εξέλιξης παραδείγματα.

1. Εισαγωγή.....	8
2. Προβληματισμοί και παρατηρήσεις γύρω από την έννοια του οικοτουρισμού.....	10
3. Το «φάσμα» του οικοτουρισμού.....	13
4. Απαντήσεις σε συγκεκριμένα ερωτήματα για τον οικοτουρισμό.....	14
5. Ο ορισμός του οικοτουρισμού που προτείνει η παρούσα μελέτη.....	17
6. Παραδείγματα καλώς εννοούμενου και κακώς εννοούμενου οικοτουρισμού. Οι περιπτώσεις του Θαλάσσιου Πάρκου Β.Σποράδων και των δασικών χωριών.....	19
7. Ορολογία σχετική προς την έννοια του οικοτουρισμού.....	24
8. Διεθνείς τάσεις και οικονομικές επιπτώσεις του οικοτουρισμού.....	25
9. Συμπεράσματα.....	28

1. Εισαγωγή

Ο όρος "οικοτουρισμός" εμφανίστηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1980 και προήλθε από τη συνάντηση δύο παράλληλων τάσεων που εμφανίστηκαν στους τομείς του τουρισμού και της προστασίας του περιβάλλοντος.

Στον τομέα του τουρισμού σημειώθηκε μία αυξανόμενη τάση για διακοπές σε περιοχές παρθένες, ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και οικολογικής αξίας, με έντονο το στοιχείο της συμμετοχής, της περιπέτειας, της ανακάλυψης, της γνώσης και της επαφής με νέους πολιτισμούς. Οι προορισμοί του μαζικού, όπως συνηθίζεται να λέγεται, τουρισμού, όπου επικρατεί υποβαθμισμένο, δομημένο, φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον καθώς και το ύφος των προσφερόμενων οργανωμένων εκδρομών (που προβάλλουν μία πλαστή εικόνα του πολιτισμού και του τόπου, κατασκευασμένη από τα διαφημιστικά φυλλάδια) άρχισαν να δέχονται κριτική και να φτάνουν στο όριο του "κύκλου ζωής τους". Η Ελλάδα γνώρισε πολύ έντονα τα οφέλη αλλά και τις αρνητικές επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού.

Η νέα τάση για τουρισμό στη φύση και για ενεργητική συμμετοχή, που σημειώθηκε από τη δεκαετία του 1980, εντάσσεται στο γενικότερο κλίμα ενδιαφέροντος που δημιουργήθηκε στον κόσμο για την κατάσταση του περιβάλλοντος. Αποτέλεσμα αυτού του ενδιαφέροντος ήταν και η επιθυμία για γνωριμία με τα απειλούμενα οικοσυστήματα, τα απειλούμενα είδη και γενικά τη φύση που χάνεται.

Στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος, σημειώθηκε στροφή προς μία ολοκληρωμένη προσέγγιση που θα συνδύαζε την προστασία της φύσης με την οικονομική ανάπτυξη. Σχετική είναι και η πολυχρησιμοποιημένη όσο και ασαφής έννοια της Αειφόρου Ανάπτυξης. Αναζητήθηκαν τρόποι με τους οποίους θα μπορούσε η προστασία της φύσης να συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη μιας περιοχής και, πιο πρόσφατα, αναζητήθηκαν τρόποι με τους οποίους η οικονομική δραστηριότητα, που αξιοποιεί το καθεστώς προστασίας, μπορεί να συμβάλλει στην αυτοχρηματοδότηση της ίδιας της διαδικασίας της προστασίας. Η συζήτηση για τους μηχανισμούς αυτοχρηματοδότησης των προστατευόμενων περιοχών είναι ήδη έντονη στο εξωτερικό.

Αν λάβει κανείς υπόψη ότι τα πιο πολύτιμα οικοσυστήματα και τη μεγαλύτερη βιοποικιλότητα φιλοξενούν χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου ή απομακρυσμένες και υπό εγκατάλειψη περιοχές του ανεπτυγμένου κόσμου, το ζήτημα της οικονομικής και κοινωνικής αναζωογόνησης αυτών των περιοχών αποκτά ιδιαίτερη σημασία.

Οι τοπικοί πληθυσμοί, που ζουν κοντά στις προστατευόμενες περιοχές, είναι συχνά άμεσα εξαρτημένοι από τη χρήση των φυσικών πόρων. Όταν το καθεστώς προστασίας έρχεται να επιβάλλει περιορισμούς ή απαγορεύσεις, οι οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες είναι σοβαρές. Συχνά έχουν δημιουργηθεί οξείες καταστάσεις όπως αυτή στο Εθνικό Πάρκο Gonarezhou, στη Ζιμπάμπουε της Αφρικής, όπου μέλη τοπικής φυλής, που ζούσε κάποτε στην περιοχή του Πάρκου και στη συνέχεια αναγκάστηκε να φύγει, έφτασαν στο σημείο να σκοτώνουν τους ελέφαντες του Πάρκου με τη λογική ότι, αν εξαφανίζονταν οι ελέφαντες, τότε το Πάρκο θα έπαυε να υπάρχει και η γη θα ξαναγύριζε στους ίδιους. (Goodwin, H. et.al.,1998: 27).

Καταστάσεις εχθρότητας από πλευράς τοπικής κοινωνίας, απέναντι στο καθεστώς προστασίας της φύσης εξαιτίας του αποκλεισμού της από την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, δεν είναι άγνωστες ούτε στην Ελλάδα. Για παράδειγμα, κατά την επιβολή του καθεστώτος προστασίας του δάσους Δαδιάς-Λευκίμης-Σουφλίου, υπήρξαν από την τοπική κοινωνία αντιδράσεις, που εκφράστηκαν ακόμη και με απειλή εμπρησμού του δάσους. Ο κύριος λόγος αντίδρασης των κατοίκων, ήταν η απαγόρευση της υλοτομίας στους δύο πυρήνες απόλυτης προστασίας του, που αποτελούσε την κύρια οικονομική δραστηριότητα τους.

Η αναζήτηση τρόπων βιώσιμης ανάπτυξης για τους κατοίκους των προστατευόμενων περιοχών απασχόλησε σοβαρά τους περιβαλλοντικούς φορείς. Καθώς μάλιστα η λογική της απόδοσης αποζημιώσεων στους ντόπιους για απώλειες εισοδήματος που προέρχονται από το καθεστώς προστασίας δείχνει να μην έχει τα επιθυμητά αποτελέσματα, η προσοχή στράφηκε στην προώθηση ήπιων και συμβατών με την προστασία της φύσης αντισταθμιστικών δραστηριοτήτων.

Ο τουρισμός στη φύση, ως ανερχόμενη τάση στην τουριστική βιομηχανία, εκτιμήθηκε ως ευκαιρία για την ανάπτυξη μιας ήπιας οικονομικής δραστηριότητας, του οικοτουρισμού, που θα συνέβαλε τόσο στην τοπική κοινωνική και οικονομική ευημερία όσο και στην ίδια την προστασία της φύσης. Κάτι τέτοιο επιτυγχάνεται άμεσα, μέσω της επιστροφής μέρους των εσόδων για τους σκοπούς της προστασίας και την οικονομική τόνωση της περιοχής, όσο και έμμεσα, μέσω της ηθικής υποστήριξης, της ευαισθητοποίησης και του ευνοϊκού κλίματος που δημιουργείται στους ντόπιους και στους επισκέπτες. Στη γένεσή της, κατά συνέπεια, η έννοια του οικοτουρισμού συνδέεται με την έννοια της προστασίας της φύσης και, μάλιστα, με τις προστατευόμενες περιοχές.

2. Προβληματισμοί και παρατηρήσεις γύρω από την έννοια του οικοτουρισμού

Από την εμφάνιση του όρου άρχισε μία μακρά συζήτηση για τον ακριβή ορισμό και το περιεχόμενο του οικοτουρισμού, που πήρε διαστάσεις που εκπλήσσουν αυτούς που πρωτοξεκίνησαν τη συζήτηση (Sylvie Blangie, TES website, 2000). Το αποτέλεσμα είναι η εμφάνιση πάνω από 10 διαφορετικών ορισμών για τον οικοτουρισμό, διατυπωμένων από έγκυρους φορείς, ακαδημαϊκούς, περιβαλλοντολόγους κλπ, δημιουργία ειδικών τμημάτων για αειφόρο τουρισμό και οικοτουρισμό σε ακαδημαϊκά ιδρύματα, πληθώρα σχετικών διευθύνσεων στο διαδίκτυο, άφθονη βιβλιογραφία, συνέδρια, σεμινάρια και, τελικά, αρκετή σύγχυση, τουλάχιστο για όσους δεν έχουν συνειδητά επιλέξει μία γραμμή σκέψης και θεωρία γύρω από το θέμα.

Ενδεικτικά αναφέρουμε ορισμούς που έχουν δοθεί για τον οικοτουρισμό.¹

1. *"Ο οικοτουρισμός είναι μία μορφή τουρισμού που εμπνέεται κυρίως από τη φυσική ιστορία μιας περιοχής, αλλά και τις τοπικές πολιτιστικές παραδόσεις (indigenous cultures). Ο οικοτουρίστας επισκέπτεται σχετικά μη ανεπτυγμένες περιοχές με πνεύμα εκτίμησης, συμμετοχής και ευαισθησίας. Ο οικοτουρίστας κάνει συνετή χρήση των φυσικών πόρων και της άγριας ζωής και συνεισφέρει στην περιοχή που επισκέπτεται, μέσω εργασίας ή οικονομικών πόρων που διοχετεύονται κατευθείαν στην προστασία της φύσης και στην οικονομική ευημερία των ντόπιων."* (Ziffer, 1989: 6)

2. *"Ο οικοτουρισμός είναι τουρισμός στη φύση που συμβάλλει στην προστασία της διοχετεύοντας οικονομικούς πόρους στις προστατευόμενες περιοχές, δημιουργώντας θέσεις εργασίας για τις τοπικές κοινωνίες και προσφέροντας περιβαλλοντική εκπαίδευση."* (Boo, E. 1991: 4)

3. *"Οικοτουρισμός είναι τουρισμός στη φύση (nature-based) που επικεντρώνεται στη δημιουργία ευκαιριών για μάθηση ενώ, παράλληλα, αποφέρει οφέλη σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο και διέπεται από τις αρχές της αειφορίας στη χρήση των φυσικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και οικονομικών πόρων."* (Forestry Tasmania, 1994: ii)

4. *"Οικοτουρισμός είναι ο αειφόρος, οικολογικά, τουρισμός στη φύση, που αναδεικνύει το φυσικό τοπίο και τον πολιτισμό, προεκτείνει την γνώση και κατανόηση που έχουν οι τουρίστες γι αυτά, προωθεί την προστασία της φύσης και συμβάλλει στην ευημερία των ντόπιων."* (Richardson, 1993:8)

5. *"Οικοτουρισμός είναι ο τουρισμός στη φύση (nature based) που περιλαμβάνει εκπαίδευση (για) και ερμηνεία του φυσικού περιβάλλοντος και διέπεται από τις αρχές της αειφορικής διαχείρισης του*

---

¹ Σε ελεύθερη απόδοση από το D. Diamantis, 1999: 6

περιβάλλοντος. Αυτός ο ορισμός αναγνωρίζει ότι στο φυσικό περιβάλλον περιλαμβάνονται πολιτιστικά στοιχεία και ότι η έννοια της αειφορικής διαχείρισης του περιβάλλοντος περιλαμβάνει την ανταπόδοση εύλογου οφέλους στην τοπική κοινωνία και στην μακροπρόθεσμη προστασία των πόρων." (Australia Department of Tourism, 1994:17).

Οι ορισμοί που αναφέρονται στη συνέχεια της IUCN και της TES είναι από τους πλέον χρησιμοποιημένους:

6. "Οικοτουρισμός είναι το περιβαλλοντικά υπεύθυνο ταξίδι και η επίσκεψη, σε σχετικά άθικτες φυσικές περιοχές, με στόχο την απόλαυση και εκτίμηση της φύσης (και τυχόν πολιτιστικών στοιχείων, τόσο του παρελθόντος όσο και του παρόντος) που προωθεί την προστασία της φύσης, ελαχιστοποιεί τις αρνητικές επιδράσεις στο περιβάλλον από τους επισκέπτες (low visitor impact) και προωθεί την ενεργή κοινωνικό-οικονομική συμμετοχή των τοπικών πληθυσμών." (Ceballos-Lascrain, 1993).

7. "Οικοτουρισμός είναι το ταξίδι στη φύση που συμβάλλει στην προστασία του περιβάλλοντος και την αειφόρο ανάπτυξη." (TES 2000)

Αναλύοντας τους παραπάνω ορισμούς, μπορούμε να κάνουμε χρήσιμες παρατηρήσεις για τις δυσκολίες χάραξης εννοιολογικού πλαισίου για τον οικοτουρισμό αλλά και, μέσα από αυτές, να καθορίσουμε τη δική μας άποψη για το θέμα.

- Η έννοια του οικοτουρισμού προσδιορίζεται δύσκολα διότι περιγράφει ένα πολυδιάστατο φαινόμενο. Η εκάστοτε προσέγγιση, με διαφορετικές αναλογίες, προσδιορίζει τη συμβολή του οικοτουρισμού: (α) στην προστασία της φύσης (β) στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς (γ) στην αειφόρο ανάπτυξη (δ) στην ευημερία της τοπικής κοινωνίας (ε) στη δυνατότητα να παρέχει απόλαυση και συμμετοχικές δραστηριότητες στους τουρίστες, σε παρθένα φυσικά τοπία και (στ) στην προώθηση της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης.
- Στον οικοτουρισμό εμπλέκονται οι ακόλουθες ομάδες, η συνεργασία των οποίων απαιτείται για την επιτυχή πραγματοποίησή του: (α) το τουριστικό κοινό, οι καταναλωτές (β) η τουριστική βιομηχανία (γ) οι περιβαλλοντικές οργανώσεις (δ) ο κρατικός τομέας και (ε) η τοπική κοινωνία. Η κάθε μία από τις ομάδες αυτές προβάλλει τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα και προσδοκίες από τον οικοτουρισμό.
- Υπάρχουν λίγοι ορισμοί που βασίζονται στα χαρακτηριστικά και στα κίνητρα των τουριστών. Η προσέγγιση από την πλευρά των καταναλωτών υστερεί, γεγονός που μαρτυρά πόσο λίγη

προσοχή έχει δοθεί στις προσδοκίες αυτής της ομάδας και τις επιπτώσεις που έχουν αυτές στη διαμόρφωση του φαινομένου οικοτουρισμός (Diamantis, 1999: 8-9).

- Ο οικοτουρισμός συνδέεται από πολλούς με τις παρθένες φυσικές περιοχές του αναπτυσσόμενου κόσμου ή άλλων εξωτικών χωρών αν και στους νεότερους και συντομότερους ορισμούς η διάκριση αυτή αποφεύγεται. Διακρίνεται, όμως, η καταγωγή του οικοτουρισμού που συνδέεται με τα ταξίδια στις χώρες της Κεντρικής και Λατινικής Αμερικής, της Αφρικής, της Νότιας και Νοτιανατολικής Ασίας, της Αυστραλίας και Νέας Ζηλανδίας.
- Τα ερωτήματα που προκύπτουν από τους ορισμούς είναι πολλά. Μία σειρά από ασαφείς και γενικούς όρους θέτουν περισσότερα προβλήματα από όσα λύνουν. Οι όροι "αιεφόρος ανάπτυξη", "περιβαλλοντικά υπεύθυνος τουρισμός", "ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων της επίσκεψης στο περιβάλλον" (low visitor impact) χρειάζονται περαιτέρω διευκρινήσεις.
- Όλοι οι ορισμοί προτάσσουν το ταξίδι και το ενδιαφέρον για τη φύση ως το κύριο συστατικό στοιχείο του οικοτουρισμού. Αυτό έχει επιπτώσεις στις προσπάθειες που γίνονται να μετρηθεί η αγορά και η άνοδος του οικοτουρισμού. Οι μετρήσεις που φέρουν τον οικοτουρισμό ως ανερχόμενη τάση στην πραγματικότητα μετρούν τη ζήτηση για τουρισμό στη φύση, όχι για οικοτουρισμό με τις προδιαγραφές που περιγράφουν στη συνέχεια οι ορισμοί. Αυτό θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όταν παρουσιάζονται και αναλύονται στοιχεία για τις τάσεις της τουριστικής αγοράς².

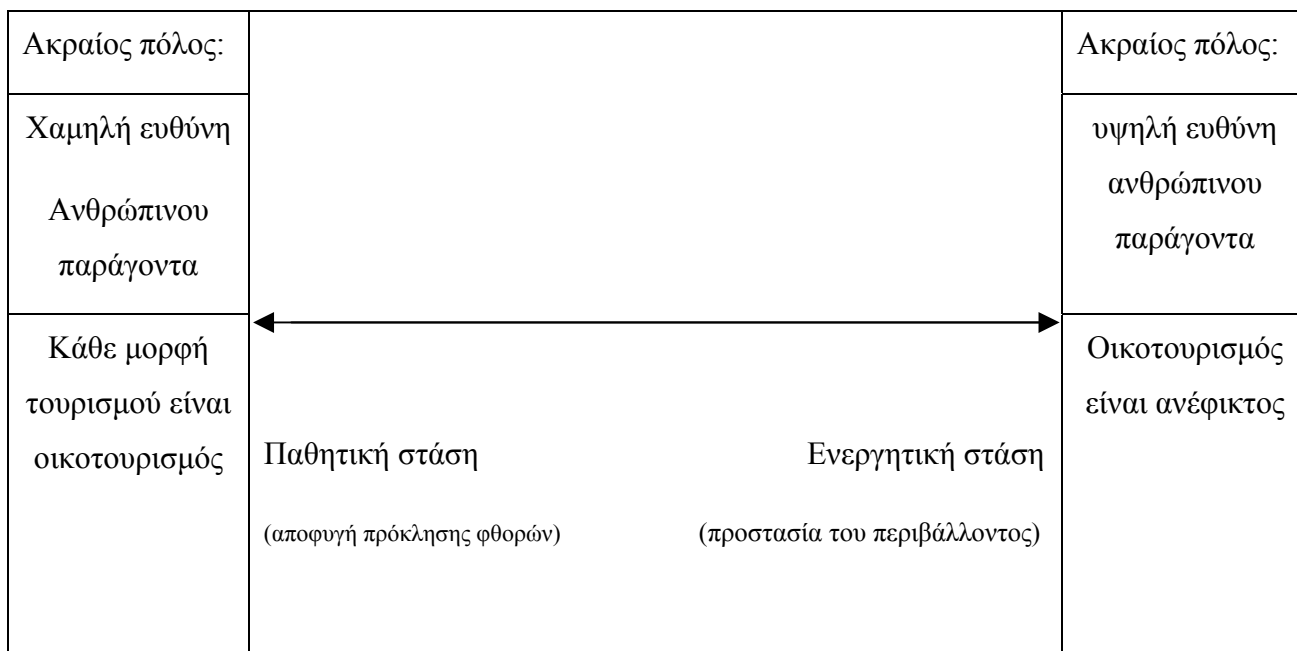
---

² Η παρατήρηση αυτή αφορά και την ανάλυση της ζήτησης όπως παρουσιάζεται στο κεφάλαιο 4 της μελέτης αυτής.

3. Το «φάσμα» του οικοτουρισμού

Όλοι οι ορισμοί κυμαίνονται σε ένα φάσμα που περιλαμβάνεται μεταξύ δύο άκρων. Στο ένα άκρο βρίσκεται η "παθητική αντιμετώπιση" που αποδίδει μικρή ευθύνη στον οικοτουρίστα και τους εμπλεκόμενους στην οργάνωση και διαχείριση του οικοτουρισμού για την κατάσταση του περιβάλλοντος και την τοπική κοινωνία. Στο άλλο άκρο βρίσκεται η "ενεργητική αντιμετώπιση" που αποδίδει υψηλές ευθύνες στους εμπλεκόμενους στον οικοτουρισμό. Σχηματικά το φάσμα αποδίδεται ως εξής:

ΦΑΣΜΑ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Πηγή: Orams (1995: 4) όπως αναφέρεται στο Diamantis (1999: 3)

Εάν στο αριστερό άκρο του σχήματος βρίσκεται η πρόθεση απλώς για οικοτουριστική ανάπτυξη που αγνοεί τις επιπτώσεις της στο περιβάλλον, στο δεξί άκρο βρίσκεται η ενεργητική συμβολή του οικοτουρισμού στην προστασία της φύσης που καταλήγει αδύνατη μια και κάθε μορφή τουρισμού αφήνει ίχνη και αλλοιώσεις στο φυσικό, ανθρωπογενές και κοινωνικό περιβάλλον. Η γενική πρόθεση φαίνεται να είναι η μετακίνηση από το αριστερό άκρο προς το δεξί άκρο. Το ζήτημα που προκύπτει για τον καθένα που θέλει να ασχοληθεί με τον οικοτουρισμό είναι να καθορίσει σε ποιο σημείο του continuum θέλει να βρίσκεται.

4. Απαντήσεις σε συγκεκριμένα ερωτήματα για τον οικοτουρισμό

Επειδή οι ορισμοί του οικοτουρισμού που αναφέρθηκαν παραπάνω είναι γενικοί (όπως άλλωστε και όλοι οι ορισμοί), ερωτήματα που τίθενται σε πιο πρακτικό επίπεδο βρίσκουν διαφορετικές απαντήσεις, ανάλογα με την προσωπική τοποθέτηση του καθενός στο continuum του οικοτουρισμού. Συνηθισμένα τέτοιου είδους ερωτήματα είναι τα ακόλουθα:

(α) **Ποιες δραστηριότητες εντάσσονται στην έννοια του οικοτουρισμού;** Το moto cross, οι καταβάσεις με τζιπ, το καγιάκ, η παρατήρηση της ορνιθοπανίδας; Υπάρχει διάκριση μεταξύ ήπιων και μη ήπιων δραστηριοτήτων;

(β) **Πώς ορίζεται ο «οικοτουρίστας»;** Σε τι βαθμό πρέπει η περιβαλλοντική ευαισθητοποίησή του να είναι απαραίτητο στοιχείο για την ένταξή του στην κατηγορία των οικοτουριστών; Μήπως τελικά οικοτουρίστες είναι όλοι όσοι επισκέπτονται έναν οικοτουριστικό προορισμό, ανεξάρτητα από το βαθμό της δικής τους στάσης απέναντι στο περιβάλλον;

(γ) **Είναι απαραίτητο ο οικοτουρισμός να συνδέεται με προστατευόμενες περιοχές;** Εάν όχι, πώς μπορεί να συμβάλλει στην προστασία της φύσης, εφόσον δεν υπάρχει μηχανισμός προστασίας στη συγκεκριμένη περιοχή;

(δ) **Είναι απαραίτητη η ενεργητική συμβολή στην προστασία της φύσης για την έννοια του οικοτουρισμού ή μήπως τελικά αρκεί η μη υποβάθμισή της;** Μία ομάδα επισκεπτών που δεν αφήνει πίσω της σκουπίδια και δεν έχει καταχραστεί το περιβάλλον έχει συμπεριφερθεί ως ομάδα οικοτουριστών;

(ε) **Μπορεί να υπάρξει οικοτουρισμός σε ήδη ανεπτυγμένες και τουριστικά αξιοποιημένες περιοχές;** Η επίσκεψη, πχ. στο πάρκο με τις πεταλούδες στη Ρόδο, ενός από τους πολυσύχναστους προορισμούς αυτού του τουριστικού νησιού, μπορεί να θεωρηθεί οικοτουρισμός;

(στ) **Τι σημαίνει συμβολή στην ευημερία της τοπικής κοινωνίας;**

Μιλώντας για τις χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου, η συμβολή στην τοπική οικονομία αποκτά ιδιαίτερη σημασία. Στις χώρες όμως του ανεπτυγμένου κόσμου τα προβλήματα των απομακρυσμένων από το κέντρο περιοχών είναι διαφορετικά. Όταν οι τοπικοί αποκτούν αρκετά εισοδήματα από την ενασχόλησή τους με τον οικοτουρισμό, ώστε να έχουν την ευχέρεια να εγκαταλείψουν τον τόπο διαμονής τους για το πλησιέστερο αστικό κέντρο μετατρέποντας τον τόπο

τους σε τόπο προσωρινής διαμονής την εποχή της τουριστικής κίνησης, μπορεί αυτό να θεωρηθεί συμβολή στην ευημερία της κοινωνίας; Ένα τέτοιο ερώτημα σχετίζεται άμεσα με τις συνθήκες που επικρατούν στην Ελλάδα. Η συζήτηση όμως που διεξάγεται διεθνώς είναι προσανατολισμένη στις κλασικές περιπτώσεις οικοτουρισμού στον αναπτυσσόμενο κόσμο.

Ανάλογα με τις απαντήσεις που δίνει κανείς σε ερωτήματα όπως τα παραπάνω, τοποθετείται και δίνει τον δικό του ορισμό του οικοτουρισμού. Οι θέσεις που υιοθετούνται στην παρούσα μελέτη ως προς τους παραπάνω προβληματισμούς είναι οι ακόλουθες:

(α) Υπάρχουν ήπιες και μη ήπιες δραστηριότητες στη φύση. Οι πρώτες αρμόζουν στον οικοτουρισμό ενώ οι δεύτερες όχι. Η εκάστοτε δραστηριότητα όμως κρίνεται από τον τρόπο που εφαρμόζεται στον συγκεκριμένο τόπο. Δεν υπάρχουν *a priori* κατάλληλες ή μη δραστηριότητες.

(β) Όλοι όσοι φτάνουν ως επισκέπτες σε έναν οικοτουριστικό προορισμό είναι το κοινό του οικοτουρισμού. Είναι το κοινό που ο οικοτουρισμός στοχεύει να ευαισθητοποιήσει, να πληροφορήσει και να ψυχαγωγήσει. Αυτό είναι το κρίσιμο ζήτημα σχετικά με το κοινό του οικοτουρισμού. Ο οικοτουρισμός δεν απευθύνεται αποκλειστικά στο ήδη ευαισθητοποιημένο κοινό.

(γ) Όπως θα φανεί από τον ορισμό του οικοτουρισμού που θα υιοθετηθεί στην παρούσα μελέτη (βλέπε παράγραφο 5 κεφαλαίο 1), ένα καίριας σημασίας ζήτημα για την ορθή εφαρμογή του είναι η τήρηση της «φέρουσας ικανότητας». Η εμπειρία από την ανεξέλεγκτη ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού δείχνει ότι το ξεπέραςμα της φέρουσας ικανότητας είναι ο γενικός κανόνας στην πορεία τουριστικής ανάπτυξης ενός τόπου. Η ελεύθερη αγορά, στα πλαίσια της οποίας λειτουργεί ο τουρισμός στη χώρα μας, δεν μπορεί να επιβάλλει εύκολα όρια στην ανάπτυξη. Τα νομικά μέσα ελέγχου της οικιστικής ανάπτυξης (πολεοδομικοί και χωροτακτικοί κανονισμοί, καθεστώτα ειδικής προστασίας κλπ.) παρακάμπτονται με σχετική ευκολία. Η ελλιπής εφαρμογή της νομοθεσίας είναι σύνηθες φαινόμενο. Γι αυτό το λόγο ο οικοτουρισμός έχει πιθανότητες να τηρηθεί εντός των ορίων της φέρουσας ικανότητας μόνο σε περιοχές όπου υπάρχει, εφαρμόζεται και παρακολουθείται από έναν υπεύθυνο φορέα διαχείρισης ένα νομικό καθεστώς προστασίας. Ο οικοτουρισμός χρειάζεται συνεχή παρακολούθηση και αξιολόγηση των επιπτώσεών του. Είναι απαραίτητη η ύπαρξη αρμόδιας αρχής για το σκοπό αυτό. Οι προστατευόμενες περιοχές, με φορείς διαχείρισης, συνεπώς, εξασφαλίζουν τα εχέγγυα για την ορθή εφαρμογή του οικοτουρισμού. Αυτό δε σημαίνει ότι οικοτουρισμός πρέπει να γίνεται μόνο στις προστατευόμενες περιοχές. Ίσως μάλιστα για μερικές προστατευόμενες περιοχές να είναι εντελώς ακατάλληλη η οικοτουριστική ανάπτυξη. Το νομικό καθεστώς προστασίας και ο φορέας διαχείρισης δεν είναι ικανή συνθήκη για

την ανάπτυξη οικοτουρισμού. Κρίνεται, όμως, στις παρούσες συνθήκες της ελληνικής πραγματικότητας, αναγκαία. Εάν το νομικό καθεστώς προστασίας και οι φορείς διαχείρισης του δικτύου NATURA 2000³ λειτουργήσουν σωστά, θα είναι ένα σημαντικό βήμα προς την εξασφάλιση αυτής της αναγκαίας συνθήκης.

(δ) Η ανάπτυξη του οικοτουρισμού πρέπει να υπαγορεύεται από την ανάγκη προστασίας του περιβάλλοντος και κοινωνικής ανάπτυξης. Η μη υποβάθμιση του περιβάλλοντος είναι όρος που θα πρέπει να τηρεί κάθε είδους τουρισμός. Ο οικοτουρισμός όμως πρέπει να εξυπηρετεί συγκεκριμένες ανάγκες. Πιο συγκεκριμένα, τις ανάγκες περιοχών που έχουν πολύτιμα οικοσυστήματα που χρήζουν προστασίας και συγχρόνως απειλούνται από κοινωνικό και οικονομικό μαρασμό. Στην Ελλάδα, έχουμε δει περιπτώσεις χωριών που αναγεννήθηκαν ή διατήρησαν μία ήπια ανάπτυξη (απέφυγαν δηλαδή το πρότυπο της άναρχης ανάπτυξης) με την καίρια συμβολή ενός τουρισμού που κινήθηκε εντός των ορίων της φέρουσας ικανότητας του τόπου (Πήλιο, Μέτσοβο, Κερκίνη, Πάπιγκο). Θυμίζουμε το παράδειγμα της ανάπτυξης του τουρισμού στη λίμνη Κερκίνη, που λειτούργησε αναζωογονητικά για την τοπική κοινωνία και οικονομία, καθώς και το παράδειγμα του Πηλίου και του Μετσόβου, όπου συνδυάζεται ο τουρισμός με παραδοσιακές δραστηριότητες (καλλιέργεια μήλων, κάστανων στην πρώτη περίπτωση και κτηνοτροφία, τυροκομία, ξυλογλυπτική, αμπελουργία στη δεύτερη).

(ε) Η συμβολή στην ευημερία της τοπικής κοινωνίας δεν ταυτίζεται με τη συμβολή στην οικονομική ανάπτυξη μιας περιοχής. Δεν σημαίνει απλώς αύξηση του εισοδήματος των κατοίκων. Σημαίνει συμβολή σε μία υγιή κοινωνία. Μία υγιής κοινωνία διατηρεί ένα σταθερό πληθυσμό που δεν αυξομειώνεται με μεγάλη απόκλιση ανάμεσα σε περιόδους υψηλής και χαμηλής τουριστικής κίνησης, έχει νέους ανθρώπους (δεν χαρακτηρίζεται από γήρανση πληθυσμού) και των δύο φύλων. Γενικά είναι μία κοινωνία που είναι ζωντανή, δημιουργεί, αναπτύσσεται, είναι ανοιχτή στις αλλαγές χωρίς να χάνει την ταυτότητά της. Δεν χαρακτηρίζεται από στασιμότητα, απομόνωση και έλλειψη υποδομών.

---

³ Το δίκτυο Natura 2000 αποτελείται από περιοχές που περιλαμβάνουν φυσικούς οικοτόπους και οικοτόπους κοινοτικού ενδιαφέροντος καθώς και συγκεκριμένα προστατευόμενα είδη χλωρίδας και πανίδας. Στον Ελληνικό Εθνικό κατάλογο έχουν περιληφθεί 264 περιοχές, που τελούν υπό ειδικό καθεστώς διαχείρισης και προστασίας.

5. Ο ορισμός του οικοτουρισμού που προτείνει η παρούσα μελέτη

Από την προβληματική που προηγήθηκε προκύπτει η ακαταλληλότητα των περισσότερων ορισμών να περιγράψουν τον ρόλο που καλείται να παίξει ο οικοτουρισμός στην Ελλάδα. Επομένως προτείνεται και υιοθετείται από την παρούσα μελέτη ο ακόλουθος ορισμός:

Οικοτουρισμός είναι ο τουρισμός **στη φύση** ο οποίος, αντίθετα με τον μαζικό τουρισμό, δεν υπερβαίνει την φέρουσα ικανότητα της περιοχής όπου εφαρμόζεται, ενώ ταυτόχρονα **προωθεί** την προστασία του φυσικού, καταρχήν, αλλά και του πολιτιστικού περιβάλλοντος και τη διατήρηση της συνοχής του κοινωνικού ιστού.

Διευκρινίζεται ότι χρησιμοποιώντας τον όρο «μαζικός τουρισμός» αναφερόμαστε στο φαινόμενο του συμβατικού τουρισμού όπως τον έχουμε γνωρίσει στην Ελλάδα, που συνδέθηκε με την άναρχη ανάπτυξη με τις γνωστές επιπτώσεις στο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον.

Στο επόμενο κεφάλαιο, θα αναφερθούμε αναλυτικότερα στις θετικές επιπτώσεις του οικοτουρισμού. Ωστόσο ορισμένες από τις επιπτώσεις αυτές είναι τόσο σημαντικές ώστε να ανάγονται σε προϋποθέσεις προκειμένου να λαμβάνει ο ορισμός του οικοτουρισμού την πληρέστερη μορφή του.

Ο οικοτουρισμός προωθεί την προστασία του περιβάλλοντος:

- Εκπαιδύοντας και ευαισθητοποιώντας τον επισκέπτη γύρω από την σημασία της προστασίας του περιβάλλοντος.
- Επαναδιοχετεύοντας μέρος των κερδών από τον τουρισμό στην προστασία του περιβάλλοντος.
- Δημιουργώντας εναλλακτικές λύσεις σε σχέση με οικονομικές δραστηριότητες που υποβαθμίζουν το περιβάλλον.
- Εξασφαλίζοντας την υποστήριξη της τοπικής κοινωνίας στους σκοπούς του καθεστώτος προστασίας.

Ο οικοτουρισμός συμβάλλει στην διατήρηση του κοινωνικού ιστού και πολιτιστικού περιβάλλοντος:

- Δίνοντας οικονομικό και ψυχολογικό κίνητρο στους κάτοικους να μην εγκαταλείψουν τον τόπο τους.
- Δίνοντας κίνητρο στους κατοίκους να μην εγκαταλείψουν τις παραδοσιακές τους δραστηριότητες (αγορά παραδοσιακών προϊόντων, αναγνώριση της αξίας κάποιων παραδοσιακών επαγγελμάτων στην διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας).
- Δίνοντας κίνητρα για την προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς.

- Εκπαιδεύοντας και ευαισθητοποιώντας τον επισκέπτη γύρω από τη σημασία της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Ο οικοτουρισμός οφείλει να λειτουργεί βάσει σχεδίου το οποίο να εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο προστασίας και ανάπτυξης της κάθε συγκεκριμένης περιοχής. Να συντονίζεται από εξειδικευμένο φορέα με εκπροσώπηση της τοπικής κοινωνίας, επιστημονικού προσωπικού και άλλων ενδιαφερομένων. Είναι επίσης καίριο να εξασφαλίζεται η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στο σχεδιασμό, την υλοποίηση, την αξιολόγηση και φυσικά τα οικονομικά οφέλη από τον οικοτουρισμό.

Ο οικοτουρισμός όπως νοείται στην παρούσα μελέτη οφείλει να λειτουργεί ως μοχλός μιας ήπιας μεν αλλά δυναμικής ανάπτυξης ενός τόπου, που μπορεί να ενσωματώνει αλλαγές και να εκσυγχρονίζεται. Δεν προτείνεται μέσω του οικοτουρισμού, στατική διατήρηση του παρελθόντος στο παρόν. Δεν προτείνεται μία “μουσειοποίηση” της ελληνικής υπαίθρου.

Όπως και η διατήρηση της φύσης έτσι και ο οικοτουρισμός θεωρείται ως δυναμική διαδικασία που αναζητά την ισορροπία ανάμεσα στην προστασία του περιβάλλοντος (φυσικού, ανθρωπογενούς, κοινωνικού και οικονομικού) και την ανάπτυξη.

Ο ορισμός του οικοτουρισμού που υιοθετείται στην παρούσα μελέτη:

- Τοποθετείται στο δεξί άκρο του φάσματος (συμβολή στην προστασία της φύσης, στην τοπική οικονομία, περιβαλλοντική εκπαίδευση κλπ.).
- Προσδιορίζει τον ρόλο που καλείται να παίξει ο οικοτουρισμός στην Ελλάδα και αποφεύγει ασαφείς όρους, επεξηγώντας τη σημασία των όρων που χρησιμοποιούνται.
- Αναγνωρίζει ότι ο οικοτουρισμός στρέφεται κυρίως γύρω από την ανακάλυψη και απόλαυση του φυσικού περιβάλλοντος, ενώ τονίζει την αντίθεση του οικοτουρισμού προς τον κυρίαρχο τύπο οικοτουρισμού της Ελλάδας, τον μαζικό.
- Αποφεύγει την αναφορά στις δραστηριότητες που πραγματοποιεί ο οικοτουρίστας μια και θεωρήθηκε ότι δεν υπάρχουν α priori οικοτουριστικές ή μη δραστηριότητες στη φύση.

Στην αμέσως επόμενη παράγραφο (6) θα δώσουμε θετικά και αρνητικά παραδείγματα δραστηριοτήτων και έργων που χαρακτηρίζονται οικοτουριστικά, για να γίνει περισσότερο κατανοητό το σημείο αυτό.

6. Παραδείγματα «καλώς εννοούμενου» και «κακώς εννοούμενου» οικοτουρισμού

Καθώς ο όρος οικοτουρισμός είναι ασαφής και καθώς μπορεί να χρησιμοποιηθεί από οποιονδήποτε φορέα ή επιχειρηματία που προσφέρει ένα «οικοτουριστικό προϊόν», χρησιμοποιείται ήδη ευρύτατα χωρίς να υπάρχει κριτήριο αξιολόγησης. Από την άλλη δεν υπάρχει λόγος να αποκλειστούν εκ των προτέρων κάποιες δραστηριότητες ή έργα από την έννοια και τη φιλοσοφία του οικοτουρισμού, όπως την περιγράφουμε στην παρούσα μελέτη. Παραθέτοντας στη συνέχεια κάποια αρνητικά και θετικά παραδείγματα από τη διεθνή και την ελληνική πραγματικότητα, επιχειρούμε να κάνουμε περισσότερο κατανοητή την άποψή μας για την εφαρμογή του οικοτουρισμού στην Ελλάδα.

1. Τουριστική βιομηχανία (Τα παραδείγματα 1-3 είναι από το εξωτερικό):

Ένα πρακτορείο ταξιδιών που προσφέρει οικοτουριστικά προγράμματα χωρίς να λαμβάνει υπόψη του τη χωρητικότητα του προορισμού, δίνει ανεπαρκείς πληροφορίες για τον τόπο που προτείνει στο τουριστικό κοινό, μεταφέρει το δικό του φαγητό από την πόλη αποφεύγοντας να προμηθεύεται από την τοπική αγορά, δεν προβλέπει για τη διάθεση των απορριμμάτων που παράγονται στο ταξίδι, δεν προσπαθεί να χρησιμοποιήσει τοπικούς ξεναγούς και προσφέρει δραστηριότητες σε προστατευόμενες περιοχές στις οποίες οι δραστηριότητες αυτές απαγορεύονται.

Δεν είναι οικοτουρισμός

2. Κρατικός τομέας:

Ένας κρατικός φορέας συζητά με τους κατοίκους ενός χωριού που γειτνιάζει με μία δασική προστατευόμενη περιοχή και τους βοηθά να συντάξουν ένα συμφωνητικό υπενοικίασης τμήματος της περιοχής σε μία τουριστική εταιρεία, γνωστή από άλλες επιτυχημένες οικοτουριστικές παρεμβάσεις. Ο κρατικός φορέας ζητάει από την εν λόγω εταιρεία να συντάξει ένα σχέδιο απασχόλησης και κατάρτισης ανθρώπινου δυναμικού από την τοπική κοινωνία.

Είναι, δυνητικά, οικότουρισμός

3. Τοπική κοινωνία: (Τα ακόλουθα παραδείγματα είναι από την Ελλάδα)

Η πώληση χαμηλής ποιότητας απομιμήσεων λαϊκής χειροτεχνίας ή άλλων προϊόντων δήθεν τοπικής παραγωγής και δήθεν ανόθευτων που μεταδίδει λάθος μηνύματα για τον τοπικό πολιτισμό. Για παράδειγμα, ινδικά ξυλόγλυπτα στο Μέτσοβο ή ασημικά Ινδίας σε κάποια μαγαζιά των Ιωαννίνων.

Δεν είναι οικότουρισμός

Η διάθεση προϊόντων τοπικής χειροτεχνίας, αγροτικής παραγωγής ή διατροφής (για παράδειγμα το κεφαλοτύρι Σαρακατσάνων Παπίγκου, τα γλυκά κουταλιού και ποτά, λικέρ κλπ στο Καπέσοβο Ζαγορίου, το τσίπουρο, κρασί Μετσόβου, τυρί φέτα από οποιονδήποτε βοσκό των ορεινών χωριών της Πίνδου και πολλά άλλα), η μετάδοση ειλικρινών πληροφοριών για τον βαθμό αυθεντικότητας και αγνότητας και η προσπάθεια να μην παραποιήσουν το ύφος και την ποιότητα του τοπικού πολιτισμού.

Είναι οικότουρισμός

Τουριστικό κοινό:

Μεμονωμένοι καγιάκερ (εκτός πρακτορείου) σε μικρές ή μεγάλες ομάδες, επισκέπτονται ποτάμια της Δυτικής Ελλάδας (όπως: Αώος Βοϊδομάτης Άραχθος, Καλαρρύτικος, Κρικελλοπόταμος) κυρίως την Άνοιξη. Κοιμούνται σχεδόν πάντα στα αυτοκίνητα τους ή σε σκηνές (εκτός κάμπινγκ), φέρνουν τρόφιμα από το εξωτερικό και μαγειρεύουν έξω. Ξοδεύουν ελάχιστα και δεν αγοράζουν σχεδόν τίποτα από το χωριό.

Δεν συμβάλλει στην προστασία του περιβάλλοντος ούτε την οικονομική τόνωση της τοπικής κοινωνίας. Από την άποψη αυτή, δεν είναι οικότουρισμός.

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθούμε σε δύο περιπτώσεις από την ελληνική πραγματικότητα που όπου ο κρατικός τομέας παίζει καθοριστικό ρόλο. Πρόκειται για την περίπτωση του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Βορείων Σποράδων και των δασικών χωριών του Υπουργείου Γεωργίας. Θα γίνει μία σύντομη αναφορά σε αυτές τις περιπτώσεις γιατί η πλήρης παρουσίαση και αξιολόγησή τους, από την άποψη του οικοτουρισμού, θα αποτελούσε αντικείμενο χωριστής μελέτης.

Το **Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Αλοννήσου και Βορείων Σποράδων (ΕΘΠΑΒΣ)**. Ιδρύθηκε με Προεδρικό Διάταγμα τον Μάιο του 1992 ως αποτέλεσμα της αναγνώρισης της ανάγκης προστασίας της φώκιας *Monachus monachus*, ο βιότοπος της οποίας υπέμενε συστηματική όχληση και υποβάθμιση από την τουριστική κίνηση στην περιοχή αλλά και από την αλιευτική δραστηριότητα. Πρόκειται για το μοναδικό θαλάσσιο πάρκο που υπήρχε στη χώρα μας μέχρι τον Δεκέμβριο του 1999, οπότε ιδρύθηκε το θαλάσσιο πάρκο στον Λαγανά της Ζακύνθου για την προστασία ενός άλλου θαλάσσιου απειλούμενου, της χελώνας *Caretta caretta*. Όπως συμβαίνει στις περισσότερες περιοχές που έχουν αναγνωριστεί ως προστατευόμενες, η ουσιαστική διαχείριση του βιοτόπου βρίσκεται στα χέρια των ΜΚΟ. Ο κρατικός τομέας, τουλάχιστο ως πρόσφατα, δεν έπαιξε ποτέ έναν ουσιαστικό ρόλο στη διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών. Το κενό αυτό αναπλήρωσαν, σε πολλές περιπτώσεις, όπως στο Θαλάσσιο Πάρκο της Αλοννήσου, οι ΜΚΟ. Η οργάνωση που κατά κύριο λόγο ανέλαβε το βάρος της διαχείρισης και φύλαξης του Θαλάσσιου Πάρκου ήταν η ΜΟm (Ελληνική Εταιρεία για τη Μελέτη και την Προστασία της Μεσογειακής Φώκιας).

Όπως επίσης συμβαίνει στις περισσότερες περιπτώσεις όπου ο οικοτουρισμός προωθήθηκε σε προστατευόμενες περιοχές (π.χ. Δαδιά, Πρέσπα), ο οικοτουρισμός δεν αποτέλεσε από την αρχή αυτόνομο στόχο και αντικείμενο συστηματικής μελέτης και σχεδιασμού. Ή ακόμη και εάν συμπεριλαμβανόταν στους αρχικούς στόχους της δράσης, δεν υπήρχε συνείδηση της έκτασης που μπορούσε να λάβει και της ανάγκης διαχείρισής του. Οι ΜΚΟ, με περιορισμένα μέσα και ανθρώπινο δυναμικό, έθεταν ως προτεραιότητα της δράσης τους το έργο της καθαυτό προστασίας. Ωστόσο, οι δράσεις ευαισθητοποίησης της τοπικής κοινωνίας και των επισκεπτών για την προστασία των απειλούμενων ειδών και του βιοτόπου τους γέννησαν την ανάγκη κάποιας υποδομής, όπως Κέντρα Πληροφόρησης, που αποτέλεσαν πόλους έλξης για τους επισκέπτες. Στην Αλόννησο λειτουργεί Κ.Π. στο Πατητήρι. Επίσης η Μονάδα Περίθαλψης στη Στενή Βάλα λειτουργεί ως Κ.Π. το καλοκαίρι. Προβλέπεται επίσης η λειτουργία Κ.Π. και βιβλιοθήκης στον Γέρακα. Έτσι, μέσω αυτών των παρεμβάσεων ανάδειξης του φυσικού περιβάλλοντος, αλλά και

μέσω του ρόλου που παίζουν στη φύλαξη και διαχείριση του βιοτόπου, αρχίζει η δραστηριοποίηση των ΜΚΟ στον οικοτουρισμό.

Η τουριστική κίνηση στην Αλόνησο αυξήθηκε από την εποχή της ίδρυσης του Θαλάσσιου Πάρκου. Είναι πολύ πιθανόν ότι αυτό οφείλεται, εν μέρει, στο ότι έγινε γνωστή ως το νησί της φώκιας. Μολονότι πολύ περιορισμένες οι δυνατότητες θέασης φώκιας από τους επισκέπτες, η Αλόνησος και οι Βόρειες Σποράδες έχουν αποκτήσει μία ταυτότητα στη συνείδηση του τουριστικού κοινού που συνδέεται με την παρουσία της φώκιας. Το γεγονός ότι η περιοχή έχει μία ζώνη αυστηρής προστασίας εξασφαλίζει την προστασία του είδους από τις επιπτώσεις της τουριστικής κίνησης. (Johnson, W.M. & D.M. Lavigne 1999) Όπως θα φανεί και στη συνέχεια της μελέτης, στην παρουσίαση της περίπτωσης της Δαδιάς και των προγραμμάτων - πιλότων, η ζωνοποίηση είναι ένα αποτελεσματικό μέσο στην ορθή διαχείριση του οικοτουρισμού.

Τα θέματα, όμως, που εκκρεμούν στο ΕΘΠΑΒΣ ζητούν επείγοντως την επίλυσή τους. Πρέπει να συσταθεί ο φορέας διαχείρισης (το θέμα αυτό επανέρχεται και συζητείται διεξοδικά στο δεύτερο μέρος αυτής της μελέτης). Αυτή τη στιγμή το έργο της φύλαξης το έχει αναλάβει η ΜΟm η οποία διαθέτει ένα σκάφος μόνο για το σκοπό αυτό. Ως αποτέλεσμα της δράσης της αναφέρεται η μείωση των παράνομων δραστηριοτήτων στην προστατευόμενη ζώνη. Η αύξηση όμως της τουριστικής κίνησης επιβάλλει αυξημένη φύλαξη και διαχείριση κατά την τουριστική περίοδο, που συμπίπτει, μάλιστα, με την αναπαραγωγική περίοδο της φώκιας. Η έκταση του Πάρκου (2200 τ.χ.) δεν μπορεί να φυλαχθεί αποτελεσματικά μόνο με ένα σκάφος. Απουσιάζει, επίσης, ένα σχέδιο διαχείρισης και προώθησης για τον οικοτουρισμό. Όπως έχει η κατάσταση αυτή τη στιγμή στην Αλόνησο, θα ήταν δύσκολο να ισχυριστούμε ότι γίνεται οικοτουρισμός, με την έννοια που αποδίδουμε στον όρο στη μελέτη μας. Υπάρχουν ελλείψεις στην υποδομή διαχείρισης, παρακολούθησης και προστασίας του Πάρκου, γενικά, αλλά και του οικοτουρισμού ειδικότερα. Ο οικοτουρισμός έχει επικεντρωθεί, κατά κύριο λόγο, στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των επισκεπτών για την οικολογική αξία του θαλάσσιου πάρκου.

Τα **δασικά χωριά** είναι μία πρωτοβουλία του Υπουργείου Γεωργίας για την προώθηση της δασικής αναψυχής και της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης στα πιο αξιόλογα δασικά συμπλέγματα της Ελλάδας. Η πρωτοβουλία ξεκίνησε πριν από λίγα χρόνια με απόφαση του Υπουργείου Γεωργίας που αφορά τη “Ρύθμιση θεμάτων που αφορούν την δημιουργία χώρων διήμερευσης και υπαίθριας αναψυχής” (99278/5712/8-12-1997 απόφαση Υπ.Γεωργίας – ΦΕΚ1117/τ.Β’/16-12-97). Η δράση συνίσταται στη δημιουργία καταλυμάτων (ξύλινα σπίτια χτισμένα ως μικροί οικισμοί) και Κέντρων Πληροφόρησης ώστε να δίνεται η δυνατότητα στο

κοινό σύντομης παραμονής και γνωριμία με το δάσος. Πρόκειται για μια πρωτοβουλία που επικεντρώνεται στη δημιουργία καταλυμάτων και υποδομής πληροφόρησης του κοινού, και ήπιας ψυχαγωγίας (εγκαταστάσεις για ήπιες αθλητικές δραστηριότητες, περιπατητικά και ποδηλατικά μονοπάτια, χώροι υπαίθριου γεύματος κλπ.). Η διαχείριση των χωριών προβλέπεται να περιέλθει σε ΟΤΑ ή σε πρόσωπα δημοσίου δικαίου -μετά από υπογραφή σχετικής σύμβασης. Η υπουργική απόφαση προβλέπει με σαφήνεια τους τύπους των έργων και των κατασκευών που επιτρέπεται να γίνουν στα δασικά χωριά. Οι προδιαγραφές που θέτει στοχεύουν στην εξασφάλιση της αρμονικής ένταξης των έργων στο περιβάλλον. Στα κριτήρια επιλογής των δασικών περιοχών εγκατάστασης των δασικών χωριών περιλαμβάνεται η ύπαρξη της απαραίτητης υποδομής (ηλεκτρικό κλπ.) για τη λειτουργία τους αλλά και μονοπατιών για την περιήγηση στο δάσος. Έχουν ολοκληρωθεί ήδη πέντε χωριά στις θέσεις: (α) Χορευταρού-Κρέκιζα Περιφέρειας Κοινότητας Δολιανών Ν. Αρκαδίας, στον Πάρνωνα, (β) Σταυρός Περιφέρειας Κοινότητας Καροπλαισίου Ν. Καρδίτσας, στα Αγραφα, (γ) Αγ. Κων/νος Περιφέρειας Δ. Τζουμέρκων Ν. Αρτας (δ) Λιβαδάκι-Κυρά Μαριώ Περιφέρειας Μεγ.Κάψης Ν. Φθιώτιδος και (ε) Καψίτσα Περιφέρειας Κοινότητας Προσηλίου Ν. Φωκίδας. Προϋπήρχε, επίσης, ένα χωριό στον Ερύμανθο Ν. Ξάνθης. Τα Κέντρα Πληροφόρησης δεν έχουν εξοπλιστεί ακόμη. (Τα στοιχεία πήραμε από συνέντευξη με τον κ. Πρωϊμάκη, Τμήμα Δασικού Περιβάλλοντος, Διεύθυνση Εθνικών Δρυμών και Δασικής Αναψυχής, Υπουργείο Γεωργίας. Για τυχόν λάθη ευθύνεται ο συντάκτης του κειμένου).

Από τα λίγα αυτά στοιχεία που συγκεντρώσαμε στον περιορισμένο χρόνο που διαθέταμε για την έρευνα αυτή, προκύπτει ότι η ιδέα των δασικών χωριών εμπίπτει στην έννοια του φυσιολατρικού τουρισμού καθόσον στοχεύει να προάγει την αναψυχή στη φύση και, σε κάποιο βαθμό, την ενημέρωση του κοινού για την αξία των δασών. Ωστόσο ως πρωτοβουλία περιορίζεται στην παροχή μιας υποδομής καταλυμάτων, πληροφόρησης και αναψυχής χωρίς να περιλαμβάνει συστήματα διαχείρισης τουριστικής κίνησης, μία άποψη για την ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος και των ζητημάτων προστασίας του, την έννοια της φέρουσας ικανότητας κλπ. Οι όροι που προβλέπονται για την παραχώρηση της διαχείρισης των καταλυμάτων και των υποδομών σε άλλους φορείς τονίζουν βέβαια την ανάγκη αρμονικής ένταξής τους στο περιβάλλον αλλά δε θίγουν ζητήματα διαχείρισης τουριστικής ροής και κίνησης. Πιθανόν στις προγραμματικές συμβάσεις που θα υπογραφούν μεταξύ του Υπουργείου και των φορέων να περιλαμβάνονται κάποιοι ουσιαστικοί όροι για τη διαχείριση του τουρισμού που πρέπει να τηρηθούν. Στο σύνολό της πάντως η δημιουργία των δασικών χωριών παραμένει μία πρωτοβουλία που βρίσκεται στο ξεκίνημά της και δεν είμαστε σε θέση να την αξιολογήσουμε. Από την ως τώρα εμπειρία από περιπτώσεις δημιουργίας υποδομής για οικοτουρισμό (π.χ. τα Κέντρα Πληροφόρησης του

ΥΠΕΧΩΔΕ) διαπιστώνεται ο κίνδυνος να προκύψει κενό στη λειτουργία και τη βιωσιμότητά τους. Πολλά από τα Κ.Π. του ΥΠΕΧΩΔΕ παραμένουν ανενεργά ή υπολειτουργούν εξαιτίας τη μη πρόβλεψης του τρόπου λειτουργίας τους και της βιωσιμότητάς τους. Πρέπει να υπάρχει ένα επιχειρησιακό σχέδιο πριν την έναρξη λειτουργίας αυτών των υποδομών και μία επιχορήγηση μέχρις ότου να καταστούν οικονομικά ανεξάρτητες επιχειρήσεις. Πρέπει επίσης να υπάρχει ένα σύνολο αρχών που να περιγράφει τους όρους λειτουργίας τους ώστε να εξασφαλίζεται το πνεύμα και το γράμμα του οικοτουρισμού.

7. Ορολογία σχετική προς την έννοια του οικοτουρισμού

Συμπληρώνοντας το θέμα των ορισμών και της ορολογίας, αναφέρουμε ορισμένους από τους σχετικούς με τον οικοτουρισμό όρους και τη συσχέτισή τους με αυτόν. Όπου προτάσσεται ο αγγλικός όρος, γίνεται επειδή οι ελληνικοί αντίστοιχοι όροι δεν έχουν καθιερωθεί.

- **Φυσιολατρικός τουρισμός** Ευρύτερος και χαλαρότερος όρος από τον οικοτουρισμό. Δεν συνδέεται με την προστασία του περιβάλλοντος.
- **Wilderness tourism** (Τουρισμός στην άγρια φύση): Αναφέρεται στον τουρισμό σε απομονωμένες και ελάχιστα αλλοιωμένες από ανθρώπινη δραστηριότητα περιοχές.
- **Ήπιος τουρισμός** Αναφέρεται στην ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων του τουρισμού στο περιβάλλον.
- **Adventure travel** (Τουρισμός περιπέτειας): Αναφέρεται στην εμπειρία του τουρίστα που συνίσταται στην περιπέτεια και τα σπορ, συνήθως στη φύση.
- **Πολιτιστικός τουρισμός** Αντικείμενο ενδιαφέροντος η πολιτιστική κληρονομιά.
- **Green tourism** (Πράσινος τουρισμός): Ασαφής αναφορά στην περιβαλλοντικά υπεύθυνη στάση των τουριστών και της τουριστικής βιομηχανίας.
- **Sustainable tourism** (Αειφόρος τουρισμός): Αειφόρος μπορεί να είναι κάθε μορφή τουρισμού ανεξάρτητα από τον τομέα ειδικού ενδιαφέροντος στον οποίο εμπίπτει. Είναι όρος που χρησιμοποιείται ευρύτατα για να περιγράψει την προσπάθεια ελαχιστοποίησης των αρνητικών επιπτώσεων του τουρισμού στο περιβάλλον. Οι αρχές του Αειφόρου τουρισμού έχουν περιγραφεί σε κείμενα αρχών που αναλύονται στο αντίστοιχο κεφάλαιο του θεσμικού πλαισίου στην παρούσα μελέτη. Ο όρος αυτός είναι υπερσύνολο του οικοτουρισμού.

- **Εναλλακτικός τουρισμός ή εναλλακτικές μορφές τουρισμού** Ο όρος "εναλλακτικός" αντιδιαστέλλεται προς τον μαζικό τουρισμό. Υπονοεί την ανεξάρτητη μετακίνηση ή τη μετακίνηση με μικρά γκρουπ (αν και τα μεγάλα γκρουπ δεν είναι απαραίτητως εκτός της λογικής των εναλλακτικών μορφών τουρισμού), την απουσία τυποποίησης στην εμπειρία του ταξιδιώτη, τα ειδικά ενδιαφέροντα της συμμετοχής κλπ.
- **Ειδικές μορφές τουρισμού** Ελληνικός όρος. Περιγράφει τις κατηγορίες του τουρισμού με ειδικά ενδιαφέροντα (Συνεδριακός, Πολιτιστικός, Οικολογικός, Θρησκευτικός κλπ τουρισμός).
- **Αγροτουρισμός:** Ο όρος Αγροτουρισμός αναφέρεται στον τουρισμό που έχει ως κύριο στοιχείο τη διαμονή σε καταλύματα που διαθέτουν αγρότες (φάρμες ή δωμάτια που βρίσκονται στην περιοχή αγροτικής παραγωγής του αγρότη-ιδιοκτήτη). Οι κανονισμοί λειτουργίας του Αγροτουρισμού διέπονται από τις διατάξεις α.υ. Γεωργ406912/4660/1995 και α.υ. ΟικΓεωργ394990/1996.

Έχοντας περιγράψει την έννοια και το περιεχόμενο του οικοτουρισμού καθώς και τους συγγενείς με τον οικοτουρισμό όρους, κλείνουμε την αναφορά μας στο κεφάλαιο αυτό με την επισήμανση ότι ο σχεδιασμός τόσο του οικοτουρισμού όσο και όλων των άλλων ειδικών μορφών τουρισμού θα είναι επιτυχής στο βαθμό που θα εμπλέκει όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη. Η τουριστική ανάπτυξη διέπει αλλά και διέπεται από πολλές πτυχές της ανάπτυξης. Οι μεταφορές, η ανάπτυξη έργων υποδομής, η διαχείριση του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, η χωροταξία και πλήθος άλλων παραμέτρων επηρεάζουν και διαμορφώνουν έναν τουριστικό προορισμό. Όσο μεγαλύτερος συντονισμός υπάρχει στην πολιτική που εφαρμόζεται στους επιμέρους τομείς, τόσο μεγαλύτερες πιθανότητες επιτυχίας θα έχει ο σχεδιασμός και η διαχείριση ενός οικοτουριστικού προορισμού. Εναπόκειται στον κρατικό τομέα να συντονίσει τις ενέργειές του σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

8. Διεθνείς τάσεις και οικονομικές επιπτώσεις του οικοτουρισμού.

Ο οικοτουρισμός είναι ο ταχύτερα εξελισσόμενος τομέας της παγκόσμιας τουριστικής βιομηχανίας (TES 1995).

Η ραγδαία ανάπτυξη του φαινομένου του οικοτουρισμού, η δυνατότητα συμβολής του στην οικονομική τόνωση υποβαθμισμένων περιοχών με στόχο την ανάπτυξή τους και η σύνδεσή του με

την προστασία της φύσης, αντανακλώνεται στην απόφαση του ΟΗΕ να διακηρύξει το 2002 ως παγκόσμιο έτος οικοτουρισμού (A/RES/53/200).⁴

Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία του 1994, 40 έως 60% των τουριστών διεθνώς έχουν ειδικό προορισμό τη φύση και ανέρχονται σε 211 με 317 εκατομμύρια. Από αυτούς, 106 με 211 εκατομμύρια είναι τουρίστες με ειδικό προορισμό την «άγρια φύση».⁵ Στα νούμερα αυτά δεν περιλαμβάνονται οι ολοένα αυξανόμενοι αριθμοί των εσωτερικών επισκεπτών.

Η παγκόσμια οργάνωση τουρισμού WTO αναφέρει ότι ο τουρισμός με προορισμό τη φύση αντιστοιχεί στο 7% της παγκόσμιας τουριστικής δαπάνης⁶ και εκτιμά ότι ποσοστό περίπου 20% από τα 600 εκατομμύρια διεθνών αφίξεων κατά το έτος 1997 αφορούσαν τον οικοτουρισμό.

Έχει επίσης υπολογιστεί ότι ενώ η γενική τάση αύξησης του τουρισμού προσεγγίζει το 4% ετησίως, η ετήσια αύξηση του οικοτουρισμού αγγίζει ποσοστό 10 -30 %⁷. Τουριστικοί πράκτορες αναφέρουν ότι η ζήτηση για τουρισμό στη φύση⁸ αυξάνεται κατά 10 -25% κάθε χρόνο.

Ως προς το **προφίλ της παγκόσμιας αγοράς οικοτουρισμού**, ενδεικτικά είναι τα αποτελέσματα έρευνας που έγινε στις ΗΠΑ ⁹. Τα στοιχεία που παρατίθενται αφορούν ταξίδια σε διεθνείς προορισμούς και έχουν υπολογιστεί με βάση έναν διευρυμένο ορισμό του οικοτουρισμού, δηλαδή τουρισμό σε οικολογικά ενδιαφέροντες προορισμούς ανεξάρτητα από το αν είναι ήπια ή όχι η δραστηριοποίηση των επισκεπτών σε αυτούς:

Ηλικίες οικοτουριστών	κυμαίνονται μεταξύ 35 και 54.
Φύλο οικοτουριστών	Είναι 50% άντρες και 50% γυναίκες.
Μορφωτικό επίπεδο	82% πτυχιούχοι πανεπιστημίου.
Μέση διάρκεια των ταξιδιών	8 με 14 μέρες.
Λόγοι του ταξιδιού	Απόλαυση ηρεμίας και φυσικού τοπίου.

⁴ UN resolution no. A/RES/53/200, agenda no. 12, 15 -12-1998 GA/9537 without vote, draft A/53/605 para18, draft res. II

⁵ The Ecotourism Society. (1995)

⁶ Lindberg, K., Furze, B., Staff, M., Black, R.(1997)

⁷ Reingold, Lester (1993)

⁸ TES (1998) Ecotourism Statistical Fact Sheet.

⁹ <http://www.ecotourism.org>

	Γνωριμία με συναρπαστικές παρθένες περιοχές.
Κύριες δραστηριότητες ταξιδιωτών	Το περπάτημα, η παρατήρηση της άγριας ζωής και του άγριου φυσικού τοπίου.

Η αύξηση του οικοτουρισμού σε παγκόσμιο επίπεδο είναι ένα γεγονός που επιβεβαιώνεται από κυβερνήσεις κρατών του βορρά και του νότου, τουριστικούς πράκτορες, μάνατζερ εθνικών πάρκων, θεωρητικούς αναλυτές, καθώς και από το γεγονός ότι τα ανερχόμενα ποσοστά της οικονομικής συνεισφοράς του κατέχουν πολύ σημαντική θέση σε κρατικούς προϋπολογισμούς¹⁰. Υψηλά κονδύλια απορροφώνται για τη διαφήμιση αυτής της μορφής τουρισμού¹¹, ενώ παρατηρείται αύξηση των διεθνών πτήσεων και των οργανωμένων εκδρομών προς οικοτουριστικούς προορισμούς. Εκφράσεις όπως «Τουρισμός του Μέλλοντος», «Έκρηξη Οικοτουρισμού» συναντώνται στη διεθνή βιβλιογραφία να περιγράφουν το φαινόμενο. Το θέμα εντάσσεται όλο και πιο συστηματικά στην ημερήσια διάταξη διεθνών οργανισμών όπως ο ΟΗΕ, η Παγκόσμια Τράπεζα, η Ευρωπαϊκή Ένωση, η Παγκόσμια Οργάνωση Εμπορίου.

Παρότι όλες οι ενδείξεις συντείνουν στο συμπέρασμα ότι ο οικοτουρισμός γίνεται όλο και πιο δημοφιλής κατακτώντας σημαντικό μερίδιο της τουριστικής αγοράς, οι συστηματικές προσπάθειες καταγραφής των διεθνών οικοτουριστικών τάσεων σε επίπεδο στατιστικών αναλύσεων είναι ολιγάριθμες και ελλιπείς.

Η διεθνής εμπειρία αποδεικνύει ότι η οικοτουριστική ανάπτυξη μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στην οικονομική τόνωση τοπικών κοινωνιών. Χαρακτηριστικό είναι το ακόλουθο παράδειγμα: Μετρήσεις που έγιναν κατά το 1996 έδειξαν ότι οι επισκέψεις σε εθνικά πάρκα των Ηνωμένων Πολιτειών είχαν άμεση και έμμεση οικονομική επίδραση σε τοπικές κοινωνίες ύψους 14,2 δισεκατομμυρίων δολαρίων και ενίσχυσαν την δημιουργία 300.000 θέσεων εργασίας. (TES 1998).

Παρ όλα αυτά, έχει αμφισβητηθεί το κατά πόσο η οικονομική τόνωση τοπικών κοινωνιών, ως αποτέλεσμα της ανάπτυξης οικοτουρισμού σε γειτονικά τους οικοσυστήματα, μπορεί να **θεωρείται δεδομένη**. Χαρακτηριστικό είναι το ακόλουθο παράδειγμα: Κατά το 1994 πάνω από 60.000 οικοτουρίστες επισκέφθηκαν το Royal Chitwan National Park στο Νεπάλ, όμως η οικονομική επίδραση στα γύρω χωριά υπήρξε οριακή, περιορίστηκε δε σε εκείνα που βρίσκονταν

¹⁰ Στην Κένυα για παράδειγμα, έχει υπολογισθεί ότι το ένα τρίτο περίπου εισαγομένου συναλλάγματος προέρχεται από τον οικοτουρισμό.

¹¹ Το διαδίκτυο χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο ως διαφημιστικό εργαλείο για το μάρκετινγκ του οικοτουρισμού

κοντά στη είσοδο του πάρκου. Μέσα από δημοσκοπήσεις αποδείχθηκε ότι μόλις το 6% των κατοίκων είχαν εισόδημα άμεσα προερχόμενο από τον οικοτουρισμό κι αυτό δεν ξεπερνούσε τα 600\$ ετησίως. Επίσης χαμηλό υπήρξε και το ποσοστό απασχόλησης των κατοίκων στον τομέα οικοτουρισμού. (Bookbinder et al . 1998).

9. Συμπεράσματα

- Ο οικοτουρισμός είναι ο τουρισμός στην φύση ο οποίος, αντίθετα με τον μαζικό τουρισμό, δεν υπερβαίνει τη φέρουσα φυσική, πολιτιστική και κοινωνική ικανότητα της περιοχής όπου εφαρμόζεται, ενώ ταυτόχρονα προωθεί την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος και τη διατήρηση της συνοχής του κοινωνικού ιστού.
- Ο οικοτουρισμός πρέπει να λειτουργεί βάσει σχεδίου που να εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο προστασίας και ανάπτυξης της περιοχής.
- Η ανάπτυξη του οικοτουρισμού σε μία συγκεκριμένη περιοχή πρέπει να υπαγορεύεται από την ανάγκη προστασίας της φύσης και της αποκατάστασης ή διατήρησης μιας υγιούς κοινωνίας και οικονομίας.
- Το κρίσιμο ζήτημα για την ορθή εφαρμογή του οικοτουρισμού και τη μη διολίσθησή του σε μία ακόμη μορφή μαζικού τουρισμού είναι η τήρηση της φέρουσας ικανότητας, μία διαδικασία που απαιτεί συνεχή παρακολούθηση από αρμόδιο φορέα και επαρκές νομοθετικό πλαίσιο προστασίας. Στην ελληνική πραγματικότητα, το επαρκές νομοθετικό πλαίσιο προστασίας και ο φορέας διαχείρισης αποτελούν αναγκαίες (αλλά όχι και ικανές) συνθήκες για την ορθή ανάπτυξη του οικοτουρισμού.
- Δεν υπάρχουν δραστηριότητες στη φύση ή έργα που να αποκλείονται εκ των προτέρων από την έννοια του οικοτουρισμού. Ο ορθός σχεδιασμός και εφαρμογή τους ώστε να μην ξεπερνιέται η φέρουσα ικανότητα είναι που καθιστά τις δραστηριότητες και τα έργα συμβατά ή μη με τον οικοτουρισμό.
- Στην ανάπτυξη του οικοτουρισμού εμπλέκονται η τοπική κοινωνία, η τουριστική βιομηχανία και ο κρατικός τομέας. Ο κρατικός τομέας μπορεί και πρέπει να εξασφαλίσει τη μεγαλύτερη δυνατή συναίνεση όλων των ενδιαφερόμενων ομάδων ως προς την έννοια, την εφαρμογή και το ρόλο του οικοτουρισμού στην Ελλάδα.

- Οι διεθνείς τάσεις της ζήτησης για τουρισμό στη φύση παρουσιάζουν τα τελευταία χρόνια ραγδαία αύξηση συμβάλλοντας σημαντικά σε εθνικές και τοπικές οικονομίες ειδικά των αναπτυσσόμενων χωρών. Παρ' όλα αυτά τα διαθέσιμα ποσοτικά στοιχεία που περιγράφουν τις τάσεις αυτές δεν μας επιτρέπουν να διακρίνουμε αν πρόκειται για οικοτουρισμό σύμφωνα με τον ορισμό που δόθηκε στο κεφάλαιο αυτό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Αναλυτική εκτίμηση πλεονεκτημάτων και αδυναμιών, ευκαιριών και απειλών από και για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού

10. Αναμενόμενα οφέλη και ευκαιρίες από τον οικοτουρισμό.....	30
10.1. Οικονομική συμβολή στην προστασία της φύσης και της πολιτιστικής κληρονομιάς.....	30
10.2. Συμβολή στην τοπική οικονομία και την περιφερειακή ανάπτυξη.....	30
10.3. Δημιουργία πολλαπλών δυνατοτήτων για περιβαλλοντική εκπαίδευση μέσω της οποίας επιτυγχάνεται η ευαισθητοποίηση του κοινού για την προστασία του περιβάλλοντος.....	31
10.4. Συμβολή στη συγκράτηση του πληθυσμού και τη δημιουργία μιας υγιούς κοινωνικής δομής και ζωής.....	32
10.5. Η προστασία του προβάλλοντος ως «αξιοποιήσιμου κεφαλαίου για κερδοσκοπική δραστηριότητα». Δημιουργία επιπλέον κινήτρων για την προστασία του.....	342
10.6. Ύπαρξη πολλών διάσπαρτων στον ελληνικό χώρο και αναξιοποίητων περιοχών με πλούσιους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους.....	343
10.7. Στήριξη από το θεσμικό πλαίσιο προστατευόμενων περιοχών.....	353
10.8. Οικονομικά κίνητρα που προσφέρονται από τον κρατικό τομέα για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού.....	354
10.9. Αυξανόμενη ευαισθητοποίηση του κοινού για το περιβάλλον.....	364
10.10. Συσσώρευση εμπειρίας γύρω από τον οικοτουρισμό.....	365
11. Περιοριστικοί παράγοντες για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού.....	36
11.1. Αδυναμία και διάσπαση θεσμικού και οργανωτικού πλαισίου για την προστασία του περιβάλλοντος.....	36
11.2. Έλλειψη υποδομής (προεργασίας) για την οικοτουριστική ανάπτυξη.....	376
11.3. Μακροπρόθεσμη και αργή απόδοση κέρδους από τον οικοτουρισμό.....	37
11.4. Έλλειψη κινήτρων παραμονής τοπικού πληθυσμού στην ύπαιθρο.....	38
11.5. Απουσία μηχανισμού ελέγχου χρήσης των πόρων που προορίζονται για τον οικοτουρισμό αλλά και γενικότερα για την ανάπτυξη της υπαίθρου.....	38
11.6. Έλλειψη γνώσης και κατάρτισης γύρω από τον οικοτουρισμό.....	38
11.7. Αδύναμοι μηχανισμοί εφαρμογής της κρατικής πολιτικής σε τοπικό επίπεδο.....	39
12. Συμπεράσματα.....	40

10. Αναμενόμενα οφέλη και ευκαιρίες από τον οικοτουρισμό

Αναμενόμενα οφέλη

10.1. Οικονομική συμβολή στην προστασία της φύσης και της πολιτιστικής κληρονομιάς

Η οικονομική συμβολή στην προστασία της φύσης είναι εφικτή μέσω της επιστροφής μέρους των εσόδων από τον οικοτουρισμό στους σκοπούς της προστασίας.

Τέτοια έσοδα μπορεί να προέρχονται μέσω ειδικής έμμεσης φορολόγησης, από πληρωμές εισιτηρίων εισόδου, πληρωμές «δικαιωμάτων» επιχειρηματικής δραστηριοποίησης στην ΠΠ, ξεναγήσεις, πώληση αναμνηστικών, τουριστικών οδηγών, χαρτών κλπ. Μέσω ειδικά σχεδιασμένου μηχανισμού μπορεί να εξασφαλίζεται η επανεπένδυση τέτοιων εσόδων στην προστασία της ΠΠ και να καλύπτονται ανάγκες όπως μισθοδοσία φυλάκων και άλλου προσωπικού, χρηματοδότηση επιστημονικής ερευνάς, συντήρηση εγκαταστάσεων κτλ.

Στην Ελλάδα ένα βήμα προς αυτή την κατεύθυνση έγινε με την ψήφιση του νόμου 2742 για τις προστατευόμενες περιοχές ο οποίος προβλέπει ως πόρους του φορέα διαχείρισης των ΠΠ έσοδα από τουριστική δραστηριότητα (εισιτήρια, ξεναγήσεις ομάδων, επισκεπτών, προβολή και εκμετάλλευση οπτικοακουστικού υλικού, εκχώρηση σημάτων ποιότητας και συνεργασίας σε επιχειρήσεις, πώληση υλικών, εκδόσεων).

Εδώ πρέπει να αναφερθεί η έντονη συζήτηση που διεξάγεται για το ύψος του αντιτίμου εισόδου στις προστατευόμενες περιοχές. Σχετική έρευνα, που έγινε στα πλαίσια τόσο της συγκεκριμένης μελέτης όσο και σε άλλες μελέτες (Boo, E. 1992: vi), έδειξε ότι υπάρχει πρόθεση από πλευρά των επισκεπτών να πληρώσουν μεγαλύτερο ποσό για την είσοδο στο πάρκο εάν γνώριζαν πού ακριβώς πηγαίνουν τα χρήματά τους. Θα δέχονταν ευνοϊκά την αύξηση εάν τα έσοδα διατίθεντο για τη διαχείριση του πάρκου, τη βελτίωση της τουριστικής υποδομής ή την οικονομική ευημερία των κατοίκων.

Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να εξετάζεται ποιος είναι ο πιθανός βαθμός συμβολής ενός τέτοιου εισιτηρίου στο κόστος διαχείρισης μιας ΠΠ¹². Ειδικά για την Ελλάδα είναι απαραίτητο να γίνει προεκτίμηση των πλεονεκτημάτων και των κινδύνων που ενέχει η καθιέρωση εισιτηρίου στις ΠΠ καθώς ενδέχεται να προκαλέσει μείωση των επισκεπτών και τελικά απώλεια εσόδων.

Για εξοικονόμηση εσόδων διοχετεύσιμων στην προστασία μιας ΠΠ μέσω του οικοτουρισμού έχει προταθεί η παραχώρηση δικαιωμάτων οικονομικής δραστηριότητας στον ιδιωτικό τομέα με τη συμφωνία μέρος των εσόδων να διατίθενται στην ΠΠ (Boo, E. 1992: vi). Αυτές οι προτάσεις μοιάζουν μακριά από την ελληνική πραγματικότητα, δεν αποκλείεται όμως σε λίγα χρόνια η διαχείριση των ΠΠ να αποκτήσει κάποια χαρακτηριστικά του ιδιωτικού τομέα.

Περισσότερο έμμεση είναι η εξασφάλιση οικονομικών πόρων από τον οικοτουρισμό για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Μέσω της αξίας που αποκτά η διατήρηση της ταυτότητας του τόπου, δημιουργούνται κίνητρα και ερείσματα για την προστασία όχι μόνο των μνημείων αλλά και της λαϊκής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς (μύλοι, λιθόστρωτα, αγροτικά οικήματα κλπ.). Αναφέρεται το παράδειγμα της δράσης της περιβαλλοντικής οργάνωσης «Εταιρεία Προστασίας Πρεσπών» (ΕΠΠ) για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς στον Αγ. Γερμανό Πρεσπών. Η ΕΠΠ χρηματοδότησε μελέτη και έκδοση πρακτικού οδηγού για τους ντόπιους, για την αποκατάσταση των παραδοσιακών σπιτιών της περιοχής. Επίσης, η ΕΠΠ αποκατέστησε ερειπωμένο παραδοσιακό κτίριο στον Αγ. Γερμανό, για να στεγάσει τα γραφεία της καθώς και το νερόμυλο του χωριού.

10.2. Συμβολή στην τοπική οικονομία και την περιφερειακή ανάπτυξη

Η συμβολή του οικοτουρισμού στην τοπική οικονομία συνήθως ταυτίζεται με τη δημιουργία θέσεων εργασίας για ντόπιους, όπως θέσεις οικοξεναγών, οδηγών βουνού, φυλάκων, προσωπικού οικοτουριστικών ξενώνων κλπ.

---

¹² Μελέτες περιπτώσεων που έγιναν σε προστατευόμενες περιοχές στην Αφρική και Ασία (Goodwin, H. et.al 1998: 37-47) έδειξαν ότι η συμβολή των εσόδων που εισπράττονται από το αντίτιμο του εισιτηρίου εισόδου στην προστατευόμενη περιοχή ήταν μικρή σε σχέση με τα έξοδα διαχείρισης της ΠΠ. Χρησιμοποιήθηκαν δύο μέθοδοι κοστολόγησης των εξόδων της προστατευόμενης περιοχής. Στη μία υπολογίστηκαν μόνο τα έξοδα που σχετίζονταν άμεσα με την τουριστική υποδομή του πάρκου. Στην άλλη υπολογίστηκε το σύνολο των εξόδων διαχείρισης του πάρκου. Τόσο στη μία όσο και στην άλλη περίπτωση ο βαθμός συμβολής του εισιτηρίου στα έξοδα ήταν μικρός. ¹. 1 * Γενικά συνιστάται η διατήρηση δύο διαφορετικών εισιτηρίων, μειωμένο για τους εσωτερικούς τουρίστες και αυξημένο για τους ξένους τουρίστες.

Επίσης, με την ανάπτυξη του οικοτουρισμού ενισχύονται οι υπάρχουσες και δημιουργούνται νέες επιχειρήσεις που σχετίζονται με την εξυπηρέτηση των επισκεπτών, όπως καφεενεία, μαγαζιά με αναμνηστικά, ενοικιαζόμενα δωμάτια, ταβέρνες κλπ

Πολύ σημαντική μπορεί επίσης να αποβεί η συμβολή του οικοτουρισμού, ή γενικότερα του τουρισμού στη φύση, στην διάθεση τοπικών παραδοσιακών προϊόντων. Παραδείγματα υπάρχουν πολλά στην Ελλάδα. Αναφέρουμε την προώθηση του βιολογικού φασολιού στην Πρέσπα και την προώθηση γαλακτοκομικών προϊόντων στο Μέτσοβο.

Στην Ελλάδα υπάρχουν επίσης παραδείγματα δραστηριοποίησης γυναικείων συνεταιρισμών με αντικείμενο τον αγροτουρισμό. Στις Πρέσπες λόγω χάρη δυο γυναικείοι συνεταιρισμοί διατηρούν ξενώνες, ενώ στη Δαδιά ο γυναικείος συνεταιρισμός κατασκευάζει και προωθεί παραδοσιακά προϊόντα. Παρόμοιες πρωτοβουλίες έχουν αναπτυχθεί και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας.

Σε κάθε περίπτωση, προκειμένου ο οικοτουρισμός να συμβάλλει στην τοπική ευημερία μιας περιοχής, είναι απαραίτητη η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στη προώθηση και διαχείριση του καθώς και η εκμετάλλευση επιχειρήσεων που συνδέονται με τον οικοτουρισμό από ντόπιους και όχι από ξένους επενδυτές¹³.

Γίνεται φανερό ότι ο οικοτουρισμός, σε εθνικό επίπεδο, μπορεί να συμβάλει στην προσπάθεια για την ανάπτυξη της περιφέρειας, τονώνοντας την τοπική οικονομία και δημιουργώντας ευκαιρίες απασχόλησης σε απομακρυσμένες περιοχές.

10.3. Δημιουργία πολλαπλών δυνατοτήτων για περιβαλλοντική εκπαίδευση μέσω της οποίας επιτυγχάνεται η ευαισθητοποίηση του κοινού για την προστασία του περιβάλλοντος

Η ευκαιρία που δίνεται στον επισκέπτη ενός οικοτουριστικού προορισμού να έρθει σε επαφή με το φυσικό περιβάλλον και να απολαύσει την αισθητική και περιβαλλοντική του αξία είναι μια εμπειρία που συχνά αρκεί για να τον ευαισθητοποιήσει και να τον κάνει να συνειδητοποιήσει την ανάγκη προστασίας της φύσης. Η ύπαρξη οργανωμένης υποδομής, ερμηνείας και ανάδειξης του φυσικού περιβάλλοντος αυξάνει το βαθμό μετάδοσης του μηνύματος της προστασίας της φύσης προς τον επισκέπτη.

---

¹³ Βλέπε ΠΛΑΙΣΙΟ: 2

Αυτή είναι μία αποδεδειγμένη δυνατότητα του οικοτουρισμού, αν και δε γνωρίζουμε να έχουν γίνει έρευνες για το βαθμό ευαισθητοποίησης του κοινού πριν και μετά από μία επίσκεψη σε ΠΠ. Εικάζεται ότι οι επισκέπτες που μπαίνουν σε ένα Κέντρο Πληροφόρησης, παρακολουθούν μια ειδικευμένη ξενάγηση, ή ακολουθούν ένα οικοτουριστικό μονοπάτι με υποδομή παροχής πληροφοριών για το περιβάλλον ή παρατήρησης της άγριας ζωής, φεύγουν πιο ευαισθητοποιημένοι και ενημερωμένοι από ο, τι ήταν όταν ήρθαν. Ας σημειωθεί ότι η τεχνική της ανάδειξης και ερμηνείας του περιβάλλοντος έχει εξελιχθεί σε αυτόνομο γνωστικό αντικείμενο που διδάσκεται πλέον και σε επίπεδο ανωτάτων σπουδών. Τα τεχνικά μέσα που προσφέρονται για την ανάδειξη αλλά και οι νέες αντιλήψεις για τον τρόπο πρόσληψης της γνώσης έχουν συντελέσει στην εμφάνιση ποικίλων και ευφάνταστων λύσεων για την ανάδειξη του περιβάλλοντος. Η βιβλιογραφία προσφέρει επίσης καταλογραφημένες τις αρχές και προϋποθέσεις για αποτελεσματικά προγράμματα ανάδειξης. (WWF Malaysia 1996 v.6:73-81).

10.4. Συμβολή στη συγκράτηση του πληθυσμού και τη δημιουργία μιας υγιούς κοινωνικής δομής και ζωής

Προσφέροντας στους κατοίκους, όχι απλώς οικονομικά κίνητρα, αλλά μειώνοντας το αίσθημα απομόνωσης και τονώνοντας το αίσθημα της υπερηφάνειας για τον τόπο τους και την παράδοσή τους, ο οικοτουρισμός μπορεί να συμβάλει στη συγκράτηση του πληθυσμού και να δημιουργήσει υγιείς κοινωνικές δομές.

Ένα παράδειγμα από τον ελληνικό χώρο, από το οποίο θα μπορούσαν να εξαχθούν συμπεράσματα για την συμβολή του ήπιου τουρισμού στην διατήρηση του κοινωνικού ιστού και την ανατροπή της εγκατάλειψης είναι το παράδειγμα των Ζαγοροχωρίων. Στο δεύτερο μέρος της μελέτης περιέχεται αναλυτική εκτίμηση του θετικού ρόλου που έπαιξε ο τουρισμός στην αναζωογόνηση ορισμένων χωριών στο Ζαγόρι. Ανάλογη αναζωογόνηση της κοινωνίας φαίνεται ότι έφερε ο οικοτουρισμός στη Δαδιά και τις Πρέσπες, όπως μαρτυρείται από την εμπειρία των προγραμμάτων του. Χαρακτηριστικό είναι ότι, και στις δύο περιοχές, σημειώνεται όχι μόνο συγκράτηση του πληθυσμού αλλά και εκτατάσταση νέων ανθρώπων, από την Αθήνα ή άλλα αστικά κέντρα, που επέλεξαν να εργαστούν για την προστασία και οικοανάδειξη της Πρέσπας και της Δαδιάς.

10.5. Η προστασία του περιβάλλοντος ως «αξιοποιήσιμου κεφαλαίου για κερδοσκοπική δραστηριότητα». Δημιουργία επιπλέον κινήτρων για την προστασία του

Ο οικότουρισμός δίνει στο περιβάλλον αξία πλουτοπαραγωγικής πηγής. Αυτό δίνει ένα επιπλέον κίνητρο, το κίνητρο του κέρδους, στην τοπική κοινωνία, ώστε να υποστηρίξει την προστασία του έναντι της υπερεκμετάλλευσης και υποβάθμισής του. Στο χωριό Πάπιγκο, του νόμου Ιωαννίνων, για παράδειγμα, ο ήπιος φυσιολατρικός τουρισμός έχει προσδώσει μία «προστιθέμενη αξία» στο περιβάλλον ώστε η ίδια η τοπική κοινωνία αντέδρασε και απέτρεψε μεγάλα και καταστροφικά αναπτυξιακά έργα. Χαρακτηριστική ήταν η άμεση ενεργοποίηση των κατοίκων για αποτροπή αναπτυξιακών έργων που θα υποβάθμιζαν το περιβάλλον. (Το 1988 συντάχθηκε επιστολή κατοίκων ενάντια στην κατασκευή δρόμων στα βουνά και το 1996 ελήφθη αρνητική απόφαση σε ανοιχτή συγκέντρωση των κατοίκων με πρωτοβουλία της κοινότητας για επικείμενη εγκατάσταση τελεφερίκ).

Το κίνητρο του κέρδους από την προστασία της φύσης χάρη στην ανάπτυξη του οικότουρισμού, έχει ιδιαίτερη σημασία, ιδίως σε προστατευόμενες περιοχές όπου το ίδιο το καθεστώς προστασίας επιβάλλει περιορισμούς στην αναπτυξιακή δραστηριότητα και δημιουργεί, πιθανόν, αντικίνητρα και απώθηση προς την προστασία του περιβάλλοντος. Στις προστατευόμενες περιοχές, ο οικότουρισμός λειτουργεί ως μία δυνατότητα ήπιας οικονομικής δραστηριότητας που προσφέρεται ως εναλλακτική λύση στις δραστηριότητες που κρίνονται ακατάλληλες και ασύμβατες με την προστασία του περιβάλλοντος. (βλ. παράδειγμα περίπτωσης Δαδιάς στο σχετικό κεφάλαιο της μελέτης όπου ο οικότουρισμός προσφέρθηκε ως εναλλακτική λύση στις απαγορεύσεις και ρυθμίσεις για την υλοτόμηση, την κτηνοτροφία και άλλες δραστηριότητες εντός της προστατευόμενης περιοχής)

Ευκαιρίες για την ανάπτυξη του οικότουρισμού

Στη συνέχεια καταγράφονται οι πραγματικές ευκαιρίες που παρουσιάζει η Ελλάδα για την ανάπτυξη του οικότουρισμού.

10.6. Ύπαρξη πολλών διάσπαρτων στον ελληνικό χώρο και αναξιοποίητων περιοχών με πλούσιους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους

Η Ελλάδα διαθέτει μεγάλη ποικιλία ειδών, οικοσυστημάτων και τοπίων. Ο συνδυασμός με την πλούσια πολιτιστική κληρονομιά και την επιβίωση, σε κάποιες περιοχές, στοιχείων του λαϊκού

πολιτισμού συνιστούν ένα μεγάλο αξιοποιήσιμο κεφάλαιο για τον οικοτουρισμό. Πολλές από αυτές τις περιοχές έχουν διαφύγει της άναρχης ανάπτυξης και έτσι είναι κατάλληλες για το είδος του τουρισμού που αναλύουμε.

10.7. Στήριξη από το θεσμικό πλαίσιο προστατευόμενων περιοχών

Όπως έχει αναφερθεί στην αρχή της μελέτης, ο οικοτουρισμός έχει συνδεθεί στην πράξη με τις ΠΠ. Για πρακτικούς λόγους οι ΠΠ, εφόσον διαθέτουν σχέδιο και φορέα διαχείρισης, είναι σε καλύτερη θέση να αναπτύξουν τον οικοτουρισμό από τις μη προστατευόμενες περιοχές. Ο φορέας και το σχέδιο διαχείρισης προσφέρουν ένα πλαίσιο για τον σχεδιασμό και διαχείριση του οικοτουρισμού. Στην πράξη, βέβαια, οι φορείς διαχείρισης (ή, προς το παρόν στην Ελλάδα, οι περιβαλλοντικές οργανώσεις που έχουν αναλάβει προγράμματα διαχείρισης σε κάποιες περιοχές) δε διαθέτουν αρκετό προσωπικό και γνώσεις για την ενασχόληση με τον οικοτουρισμό. Οι προτεραιότητές τους είναι η προστασία της φύσης και δύσκολα βρίσκουν ή θα βρουν χρόνο για τον σχεδιασμό, παρακολούθηση και αξιολόγηση του οικοτουρισμού. Ωστόσο, εφόσον αντιμετωπιστεί η αδυναμία αυτή, η δημιουργία των ΠΠ του δικτύου Natura 2000 και η υποδομή διαχείρισής τους που θα προβλεφθεί μπορεί να αποτελέσουν ευκαιρίες για οργανωμένες πρωτοβουλίες στον τομέα του οικοτουρισμού.

10.8. Οικονομικά κίνητρα που προσφέρονται από τον κρατικό τομέα για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού

Αξιοποιώντας εθνικούς ή κοινοτικούς (από την Ε.Ε.) πόρους, το κράτος προσφέρει οικονομικά κίνητρα για την ανάπτυξη της υπαίθρου γενικότερα και του οικοτουρισμού ειδικότερα (βλ. σχετικό κεφάλαιο της μελέτης). Η σημαντική αυτή διαθεσιμότητα κονδυλίων αποτελεί εν δυνάμει ευκαιρία αλλά και απειλή για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού. Εφόσον γίνει ορθή διαχείριση και αξιοποίησή τους, σύμφωνα με τις αρχές και τη φιλοσοφία του οικοτουρισμού που προτείνει αυτή η μελέτη, οι πόροι αυτοί αποτελούν ευκαιρία. Η χρήση τους όμως για παρεμβάσεις και έργα που δεν εντάσσονται σε έναν ολοκληρωμένο σχεδιασμό ήπιας ανάπτυξης, θα οδηγήσει στο ίδιο πρότυπο άναρχης ανάπτυξης που γνωρίζουμε ήδη.

10.9. Αυξανόμενη ευαισθητοποίηση του κοινού για το περιβάλλον

Η ενημέρωση και το ενδιαφέρον για τα περιβαλλοντικά ζητήματα είναι αρκετά έντονα πια στη χώρα μας. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε πολλές πόλεις και χωριά της χώρας υπάρχουν σύλλογοι προστασίας του περιβάλλοντος που έχουν, κατά κάποιον τρόπο, πάρει τη θέση των «εξωραϊστικών συλλόγων». Στα αστικά κέντρα, το ενδιαφέρον για την προστασία του περιβάλλοντος συνοδεύεται και από μία τάση γνωριμίας με την άγρια φύση που κινδυνεύει να εξαφανιστεί και που ταυτόχρονα συμβολίζει μια ζωή απαλλαγμένη από τις πιέσεις της ζωής στην πόλη. Υπάρχει, κατά συνέπεια, αυξανόμενο ενδιαφέρον για μία οικοτουριστική εμπειρία.

10.10. Συσσώρευση εμπειρίας γύρω από τον οικοτουρισμό

Υπάρχουν σήμερα στην Ελλάδα πολλοί φορείς και ιδιώτες που ασχολούνται με τον οικοτουρισμό, έστω κι αν ο προβληματισμός για την έννοια, το περιεχόμενο και τους στόχους του είναι στοιχειώδης. Η εμπειρία, όμως, αυτή προσφέρει μία βάση για αξιολόγηση και χάραξη στρατηγικής για τον οικοτουρισμό. Η μελέτη αυτή, επί παραδείγματι, βασίστηκε κατά κύριο λόγο στην εμπειρία του WWF από την ανάπτυξη του οικοτουρισμού στις περιοχές όπου πραγματοποιεί προγράμματα προστασίας της φύσης αλλά και την (επιλεκτική) απογραφή και αξιολόγηση της δράσης γύρω από τον οικοτουρισμό στην Ελλάδα. Έχει έρθει η ώρα για τη χάραξη στρατηγικής για τον οικοτουρισμό ακριβώς επειδή υπάρχουν όλες αυτές οι εμπειρικές και πρακτικές προσεγγίσεις. Η μελέτη αυτή προσπαθεί να τις αξιοποιήσει όσο καλύτερα μπορεί. Περισσότερος χρόνος και οικονομικοί πόροι χρειάζονται για μια πιο συστηματική αξιοποίηση της υπάρχουσας εμπειρίας.

11. Περιοριστικοί παράγοντες για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού¹⁴

Οι προοπτικές ανάπτυξης του οικοτουρισμού υπόκεινται στους ακόλουθους περιορισμούς που χαρακτηρίζουν την ελληνική πραγματικότητα.

11.1. Αδυναμία και διάσπαση θεσμικού και οργανωτικού πλαισίου για την προστασία του περιβάλλοντος

---

¹⁴ Σύμφωνα με τον ορισμό που δόθηκε στον οικοτουρισμό από την παρούσα μελέτη (κεφ. 1 παρ5)

Το περιβάλλον δεν προστατεύεται αποτελεσματικά στη χώρα μας καθώς οι θεσμοί και η υποδομή που θα εξυπηρετούσαν την αποτελεσματική προστασία παρουσιάζουν κενά είτε στη σύλληψη είτε στην εφαρμογή και λειτουργία τους. Χαρακτηριστικά αναφέρεται η έλλειψη υποδομής για τη διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών (πχ. Εθνικοί Δρυμοί, Υγρότοποι Ραμσάρ). Χαρακτηριστικό είναι επίσης το φαινόμενο των καταπατήσεων δασικών εκτάσεων μετά από πυρκαγιές. Χωρίς ένα αποτελεσματικό θεσμικό και οργανωτικό πλαίσιο προστασίας του περιβάλλοντος ο οικότουρισμός θα κινδυνεύει να χάσει το βασικό πόρο στον οποίο θα έχει επενδύσει: το περιβάλλον.

11.2. Έλλειψη υποδομής (προεργασίας) για την οικότουριστική ανάπτυξη

Διαπιστώσαμε παραπάνω ότι η συσσώρευση εμπειρίας γύρω από τον οικότουρισμό αποτελεί θετικό και αξιοποιήσιμο στοιχείο για την ανάπτυξη του οικότουρισμού. Ωστόσο, αποτελεί περιοριστικό παράγοντα η απουσία προσπάθειας αξιολόγησης της εμπειρίας αυτής και κατάρτισης ενός στρατηγικού σχεδίου για τον οικότουρισμό σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο. Με τη μελέτη αυτή φαίνεται ότι γίνεται μία αρχή. Υπάρχει έλλειψη γνώσης και μεθοδολογικών εργαλείων για την αξιολόγηση του οικότουρισμού, έλλειψη στοιχείων και γνώσης για την κατάστασή του στην Ελλάδα σήμερα, έλλειψη στοιχείων για τη θέση της Ελλάδας στη διεθνή αγορά σε σχέση με τον οικότουρισμό και άλλων πληροφοριών που θα βοηθούσαν στη χάραξη μιας στρατηγικής για τον οικότουρισμό. Γενικά, ο προβληματισμός γύρω από τους στόχους και τις μεθόδους εφαρμογής του οικότουρισμού ξεκινά τώρα. Αν συνεχιστεί και αν επενδυθούν οι απαιτούμενοι πόροι για τη συλλογή στοιχείων, τη μεθοδολογία και την εξέλιξη της γνώσης γύρω από το θέμα, το κενό αυτό θα καλυφθεί. Σε αντίθετη περίπτωση δε θα ξεπεράσουμε το εμπειρικό επίπεδο. Δε θα αποκτηθούν τα εργαλεία αξιολόγησης της εμπειρίας και βελτίωσης μιας στρατηγικής για τον οικότουρισμό.

11.3. Μακροπρόθεσμη και αργή απόδοση κέρδους από τον οικότουρισμό

Ο οικότουρισμός δεν είναι δυνατό να επιφέρει γρήγορο και εύκολο κέρδος όπως συνέβη με τον συμβατικό τουρισμό. Αυτό μπορεί να αποτελεί αντικίνητρο για την οικότουριστική ανάπτυξη, ιδίως για την τοπική κοινωνία. Θα πρέπει να γίνεται προσπάθεια κατανόησης των ορίων και των δυνατοτήτων του οικότουρισμού, ως συμπληρωματικού εισοδήματος μάλλον, παρά ως κύριας πηγής άμεσου και γρήγορου πλουτισμού.

11.4. Έλλειψη κινήτρων παραμονής τοπικού πληθυσμού στην υπαίθρο

Σε πολλά μικρά και απομονωμένα μέρη της χώρας υπάρχει η τάση, κυρίως από τους νέους, φυγής προς τα εγγύτερα αστικά κέντρα. Η αιτία δεν είναι τόσο η έλλειψη ευκαιριών απασχόλησης και εξασφάλισης ικανοποιητικού εισοδήματος όσο οι δύσκολες κοινωνικές συνθήκες του μικρού τόπου και το πρότυπο ζωής που έχει κυριαρχήσει στην εποχή μας. Ο οικοτουρισμός μπορεί να συμβάλει στην αντιστροφή αυτής της τάσης αλλά μακροπρόθεσμα. Στο ξεκίνημά του ο οικοτουρισμός καλείται να λειτουργήσει σε δύσκολες κοινωνικές συνθήκες. Η έλλειψη νέων ανθρώπων που θα στηρίξουν την προσπάθεια της οικοτουριστικής ανάπτυξης και η τάση φυγής προς τα αστικά κέντρα δημιουργούν δυσκολίες. Ελλοχεύει ο κίνδυνος να εμφανιστεί το φαινόμενο της εποχιακής παραμονής στον τόπο, κατά την περίοδο της υψηλής τουριστικής κίνησης, και εγκατάλειψης του τόπου στην χαμηλή τουριστική περίοδο. Γνωρίζουμε το φαινόμενο από τους προορισμούς του συμβατικού τουρισμού που εγκαταλείπονται τον χειμώνα και διπλασιάζουν ή τριπλασιάζουν τον πληθυσμό τους το καλοκαίρι. Για να επιτευχθεί υγιής κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη του τόπου, ο οικοτουρισμός πρέπει να αποτελεί μέρος ενός γενικότερου σχεδίου ήπιας ανάπτυξης της περιοχής (βλ. ορισμό παραγράφου 5 και επεξήγησή του). Πρέπει να λειτουργεί συμπληρωματικά προς μία σειρά μέτρων και αναπτυξιακών πρωτοβουλιών.

11.5. Απουσία μηχανισμού ελέγχου χρήσης των πόρων που προορίζονται για τον οικοτουρισμό αλλά και γενικότερα για την ανάπτυξη της υπαίθρου

Όπως αναφέραμε και παραπάνω, στο σημείο που πραγματευτήκαμε τις ευκαιρίες για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού, η διαθεσιμότητα οικονομικών πόρων για την ανάπτυξη της υπαίθρου και του οικοτουρισμού μπορεί να αποβεί ευκαιρία αλλά και απειλή, εφόσον δεν υπάρχει μηχανισμός ελέγχου της χρήσης των πόρων βάσει σχεδίου ήπιας ανάπτυξης μιας περιοχής.

11.6. Έλλειψη γνώσης και κατάρτισης γύρω από τον οικοτουρισμό

Υπάρχει έλλειψη προβληματισμού σε θεωρητικό επίπεδο γύρω από την έννοια, το περιεχόμενο, τις μεθόδους εφαρμογής και αξιολόγησης προγραμμάτων οικοτουριστικής ανάπτυξης. Υπάρχει πρακτική εμπειρία αλλά ελάχιστη συστηματική επεξεργασία και αξιολόγηση της εμπειρίας. Στο

σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί η σημασία της κατάρτισης των κατοίκων της περιοχής σε θέματα οικοτουρισμού, ζήτημα που πρέπει να τύχει ιδιαίτερης προσοχής.

ΠΛΑΙΣΙΟ 2: Κατάρτιση γύρω από τον οικοτουρισμό

Συνήθως η κατάρτιση σε θέματα οικοτουρισμού ταυτίζεται με την κατάρτιση ξεναγών Εθνικών Δρυμών, οικοξεναγών και οδηγών βουνού (σχολές Ι.Ε.Κ.). Η κατάρτιση, όμως, πρέπει να αντιμετωπίζεται πιο ολοκληρωμένα. Υπάρχουν οι εξής ανάγκες σε κατάρτιση και γνώση για θέματα οικοτουρισμού:

- (1) Έρευνα ακαδημαϊκού επιπέδου για τον οικοτουρισμό. Ήδη έξω λειτουργούν αντίστοιχα τμήματα στις σχολές τουριστικών επιχειρήσεων. Εάν η καθιέρωση τέτοιων τμημάτων κρίνεται πρόωγη, μπορεί να προσφερθούν υποτροφίες για σπουδές στο εξωτερικό με αυτό το αντικείμενο. Η έρευνα προχωρεί με γοργό ρυθμό και υπάρχει ανάγκη να την παρακολουθήσουμε και, κυρίως, να την αξιοποιήσουμε
- (2) Κατάρτιση κρατικών στελεχών σε θέματα σχεδιασμού και διαχείρισης του οικοτουρισμού
- (3) Κατάρτιση του ιδιωτικού τομέα σε θέματα διαχείρισης και προώθησης του οικοτουρισμού (τουριστικά πρακτορεία, ξενοδόχοι, επιχειρηματίες)
- (4) Κατάρτιση της τοπικής κοινωνίας για μεγιστοποίηση της συμμετοχής της στην οικονομική δραστηριότητα (σεμινάρια διαχείρισης μικρών επιχειρήσεων, προγράμματα κατάρτισης οικοξεναγών, κατάρτιση στον σχεδιασμό και την προώθηση οικοτουριστικών προϊόντων κλπ.)
- (5) Κατάρτιση των ΜΜΕ που επηρεάζουν την κοινή γνώμη και τη ζήτηση για οικοτουρισμό. Υπάρχει ανάγκη κατανόησης των αρχών του οικοτουρισμού και δημιουργίας ανάλογης ζήτησης από το κοινό. Το κοινό πρέπει να γίνει απαιτητικό ως προς την τήρηση των αρχών του οικοτουρισμού.
- (6) Κατάρτιση στελεχών περιβαλλοντικών οργανώσεων. Επίσης πιθανόν να χρειάζεται κατάρτιση σε θέματα κατασκευής οικολογικών καταλυμάτων και κτιρίων καθώς και σε θέματα εξοικονόμησης ενέργειας και διαχείρισης αποβλήτων. Τα θέματα αυτά δεν είναι άγνωστα, αλλά συχνά παραβλέπονται και θεωρούνται δευτερεύοντα.

11.7. Αδύναμοι μηχανισμοί εφαρμογής της κρατικής πολιτικής σε τοπικό επίπεδο

Είναι γνωστή η αδυναμία εφαρμογής της κρατικής πολιτικής σε τοπικό επίπεδο. Τοπικοί παράγοντες αναστέλλουν και εμποδίζουν την αποτελεσματική εφαρμογή της κρατικής πολιτικής. Χαρακτηριστικά αναφέρεται το παράδειγμα της καθυστερημένης εφαρμογής του νόμου για την

προστασία του κόλπου του Λαγανά, στη Ζάκυνθο. Η απόφαση να κηρυχθεί θαλάσσιο πάρκο στην περιοχή αυτή εκκρεμούσε επί δέκα, τουλάχιστον χρόνια εξαιτίας αντιδράσεων σε τοπικό επίπεδο.

12. Συμπεράσματα

- Ο ρόλος του οικοτουρισμού, όπως ορίστηκε στο κεφαλαίο, είναι να συμβάλει στην προστασία του περιβάλλοντος και την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της ελληνικής υπαίθρου.
- Ο οικοτουρισμός μπορεί να συμβάλει στην ήπια ανάπτυξη εφόσον ενταχθεί σε ένα γενικότερο σχέδιο ήπιας κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης μιας περιοχής. Σε αντίθετη περίπτωση, ο οικοτουρισμός κινδυνεύει να μετατρέψει ένα τόπο σε ένα «ζωντανό μουσείο» που θα λειτουργεί μόνο κατά τις περιόδους της υψηλής τουριστικής κίνησης.
- Οι οικονομικοί πόροι, που θα στηρίζουν τον οικοτουρισμό και γενικά την ανάπτυξη της υπαίθρου, πρέπει να απορροφηθούν βάσει σχεδίου και ξεκάθαρης αντίληψης για την έννοια και τον ρόλο του οικοτουρισμού. Αλλιώς μπορεί να οδηγήσουν σε άναρχη τουριστική ανάπτυξη.
- Η αποτελεσματική εφαρμογή του θεσμικού πλαισίου για την προστασία του περιβάλλοντος και μιας σαφούς στρατηγικής για τον οικοτουρισμό είναι κρίσιμης σημασίας για τα ευνοϊκά αποτελέσματα που αναμένονται από τον οικοτουρισμό. Η εμπειρία δείχνει ότι η εφαρμογή σε τοπικό επίπεδο νόμων και στρατηγικής για την προστασία του περιβάλλοντος και την ήπια ανάπτυξη πάσχει. Τα προβλήματα αυτά πρέπει να ξεπεραστούν προκειμένου να μην καταλήξει και ο οικοτουρισμός ένα πρόσχημα για γρήγορη και άναρχη ανάπτυξη.
- Η καλλιέργεια της θεωρητικής γνώσης και η κατάρτιση των ενδιαφερόμενων ομάδων σε θέματα οικοτουρισμού είναι κρίσιμης σημασίας για την ορθή εφαρμογή του οικοτουρισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Ενδεικτική διερεύνηση των τουριστικά αξιοποιήσιμων οικολογικών πόρων της Ελλάδας. Διερεύνηση και καθορισμός κριτηρίων για τον εντοπισμό περιοχών κατάλληλων για την ανάπτυξη οικοτουριστικών προγραμμάτων ανάλογα με τον τύπο/είδος της κάθε περιοχής οικολογικού ενδιαφέροντος.¹⁵

13. Το παράδειγμα κριτηρίων της Μαλαισίας για την επιλογής οικοτουριστικά αξιοποιήσιμων περιοχών.	41
14. Τα κριτήρια που προτείνουμε για επιλογή περιοχών της οικοτουριστικής ανάπτυξης.....	44
15. Μεθοδολογία σχεδιασμού προγραμμάτων οικοτουριστικής ανάπτυξης.	48
15.1. Σχεδιασμός οικοτουριστικού προγράμματος.....	48
15.2. Η έννοια της φέρουσας ικανότητας.....	50
15.3. Η μέθοδος μέτρησης της φέρουσας τουριστικής ικανότητας του Boullon.....	53
15.4. Η μέθοδος προσδιορισμού της φέρουσας τουριστικής ικανότητας: Limits of Acceptable Change (LAC)..	54
16. Συμπεράσματα	55

¹⁵ Στο σημείο αυτό της μελέτης συνδυάζουμε το τρίτο σημείο του πρώτου μέρους με το πρώτο σημείο του δεύτερου μέρους γιατί πρόκειται για δύο σχετικά θέματα. Το ζητούμενο είναι η γνώση των δυνητικά αξιοποιήσιμων περιοχών, αφενός, και κριτηρίων επιλογής των πλέον κατάλληλων τόπων για εφαρμογές.

Εάν θεωρήσουμε ότι οικότουρισμός μπορεί να αναπτυχθεί σε κάθε περιοχή που παρουσιάζει ενδιαφέρον από άποψη βιοποικιλότητας ή αισθητικής τοπίου και όπου η ανάπτυξη δεν έχει υπερβεί τη φέρουσα ικανότητα του τόπου, τότε η Ελλάδα διαθέτει αξιοποιήσιμους οικολογικούς πόρους σχεδόν παντού. Θα ήταν χρήσιμη η αξιοποίηση εργασιών που έχουν ήδη γίνει για την καταγραφή των περιοχών μεγάλης οικολογικής σημασίας όπως είναι οι περιοχές του δικτύου Natura 2000 (βλ. Παράρτημα κεφ. 3), οι Εθνικοί Δρυμοί, οι Υγρότοποι Διεθνούς Σημασίας, τα Αισθητικά Δάση, οι Περιοχές Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους κλπ. Για την επιλογή των περιοχών που ενδείκνυνται για ανάπτυξη οικότουρισμού είναι κρίσιμα τα κριτήρια που θα τεθούν.

13. Το παράδειγμα κριτηρίων της Μαλαισίας για την επιλογής οικότουριστικά αξιοποιήσιμων περιοχών.

Ανατρέχοντας στη διεθνή εμπειρία, θεωρούμε χρήσιμο να δώσουμε το παράδειγμα της Εθνικής Στρατηγικής της Μαλαισίας ως προς τον τρόπο που προχώρησε στην καθιέρωση κριτηρίων.

Καταρχήν αξιοποιήθηκε η υπάρχουσα στρατηγική για τον τουρισμό που καθόριζε έξι ζώνες τουριστικής ανάπτυξης. Η οργάνωση των οικότουριστικών προορισμών ακολούθησε, όπου ήταν δυνατό, αυτή τη ζώνωση. Περαιτέρω ζώνωση σχεδιάστηκε εντός των επιλεγμένων περιοχών για τις ανάγκες του οικότουρισμού. Επίσης ακολουθήθηκε μία πολιτική ομοιόμορφης κατανομής των περιοχών σε όλες τις περιφέρειες της χώρας. Τα κριτήρια επιλογής συγκεκριμένα είναι:

ΠΛΑΙΣΙΟ 3: Κριτήρια επιλογής περιοχών για οικότουριστική ανάπτυξη στη Μαλαισία	
Οικονομία	Εκτιμώνται οι πιθανότητες του προγράμματος να αποφέρει κέρδος
Κοινωνία	Εκτιμώνται οι πιθανότητες του προγράμματος να επιφέρει κοινωνικά οφέλη στην τοπική κοινωνία
Περιβάλλον	Εκτιμώνται οι πιθανότητες του προγράμματος να σχεδιαστεί έτσι ώστε να συνεισφέρει στην προστασία του περιβάλλοντος.

Συμβατότητα με τις χρήσεις γης.	Εκτιμάται η συμβατότητα του προγράμματος με τις χρήσεις γης στην ευρύτερη περιοχή.
Αναπτυξιακή πολιτική	Εκτιμάται η συμβατότητα του προγράμματος με την γενικότερη αναπτυξιακή πολιτική του κράτους τη φιλοσοφία και τη μεθοδολογία της.
Γενικότερη βιωσιμότητα του προγράμματος	Μέσος όρος όλων των παραπάνω εκτιμήσεων (WWF Malaysia 1996 2:109)

Αφού καταγράφηκαν όλοι οι υπάρχοντες προορισμοί και αξιολογήθηκαν, στη συνέχεια γίνεται μία επιλογή από 52 τοποθεσίες που παρουσιάζονται σε μία τυποποιημένη μορφή με πληροφορίες που αφορούν τα παραπάνω κριτήρια, μία κατά προσέγγιση κοστολόγηση του προγράμματος και προτάσεις για συγκεκριμένα έργα επιγραμματικά. Δεν πρόκειται για πλήρεις τεχνικές μελέτες αλλά για προσδιορισμό του τύπου των έργων που πρέπει να γίνουν.

Διαπιστώνεται ότι τα περισσότερα έργα είναι έργα οργανωτικής και διαχειριστικής φύσης, όπως η "σύνταξη σχεδίου τουριστικής ανάπτυξης", η "ανάπτυξη κριτηρίων για ορθή διαχείριση του τουρισμού", το "σύστημα ζώνωσης και χρήσεων γης", η "εκπαίδευση" κλπ. Πρόκειται ακόμη για έργα υποδομής που αφορούν τη διαχείριση αποβλήτων, τη βελτίωση μονοπατιών, τη βελτίωση υπάρχοντος οδικού συστήματος κλπ. Είναι σαφές ότι η έμφαση δίνεται σε έργα εξασφάλισης τεχνογνωσίας διαχείρισης του οικοτουρισμού, έργα που στοχεύουν στην ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων από τον τουρισμό ενώ παράλληλα αποφεύγονται κατασκευαστικά έργα και μεγάλες παρεμβάσεις. Ανάλογα με το χαρακτήρα των παρεμβάσεων που προτείνονται, κάθε πρόγραμμα εμπίπτει σε μία κατηγορία. Π.χ.: Σχεδιασμός/ Έργα υποδομής/Marketing, Εκπαίδευση / Κατάρτιση, κλπ.

Δύο άλλες χώρες, η Αυστραλία και ο Καναδάς δεν προχωρούν σε επιλογή συγκεκριμένων τοποθεσιών. Η Αυστραλία, στην Εθνική της Στρατηγική, δίνει έμφαση σε οκτώ τομείς δράσης (σύστημα πιστοποίησης, έρευνα αγοράς, ενέργεια / διαχείριση αποβλήτων, έργα υποδομής, εκπαίδευση σε θέματα οικοτουρισμού, έρευνα και δημιουργία μοντέλων παρακολούθησης και αξιολόγησης προγραμμάτων οικοτουρισμού, βελτίωση τεχνογνωσίας των τουριστικών επιχειρήσεων και πιλοτικά προγράμματα). (Australian Department of Tourism 1994 όπως αναφέρεται στο Diamantis, D. 1999b:104)¹⁶.

¹⁶ Βλέπε κεφάλαιο 5

Ανάλογη προσέγγιση και προσανατολισμό, σε τομείς δράσης, έχει η στρατηγική του Καναδά. Επιλέγονται επτά τομείς (ανάπτυξη προϊόντος, προβολή του στην αγορά, προστασία και ορθή χρήση των φυσικών πόρων, βελτίωση τεχνογνωσίας των τουριστικών επιχειρήσεων, marketing/προώθηση, υποστήριξη εκ μέρους της τουριστικής βιομηχανίας.) (Canadian Tourism Commission 1997 όπως αναφέρεται στο Diamantis, D. 1999b:101-2)¹⁷.

Από τις διαφορετικές προσεγγίσεις των τριών χωρών συνάγεται ότι μία Εθνική Στρατηγική για τον Οικοτουρισμό μπορεί να προχωρήσει σε επιλογή τοποθεσιών για ανάπτυξη ή να αρκестεί σε προώθηση "οριζόντιων" δράσεων που να διέπουν την οικοτουριστική ανάπτυξη στις διάφορες περιοχές και στην προώθηση της "άριστης πρακτικής" μέσω πιλοτικών προγραμμάτων. Αυτό εξαρτάται από τον προϋπολογισμό που έχει στη διάθεσή του το κράτος (εφόσον τόσο η μελέτη αξιολόγησης όλων των πιθανών οικοτουριστικών προορισμών όσο και η εφαρμογή έργων σε εθνικό επίπεδο απαιτεί πόρους) όπως και από τη θέση που θέλει να δώσει στον οικοτουρισμό στην εθνική οικονομία. Είναι φανερό ότι για τη Μαλαισία ο οικοτουρισμός έχει αναχθεί σε σημαντικότερο τομέα της οικονομίας.

Πιστεύουμε ότι η επεξεργασία κριτηρίων, όπως αυτών της Μαλαισίας, είναι χρήσιμη και μία μελέτη αξιολόγησης και βιωσιμότητας του οικοτουρισμού πρέπει να εφαρμόζεται πριν από κάθε πρόγραμμα σε μία περιοχή. Η κάθε πρωτοβουλία για παρέμβαση σε μία περιοχή θα πρέπει να εντάσσεται σε ένα συνολικό σχέδιο οικοτουριστικής ανάπτυξης και αυτό με τη σειρά του θα πρέπει να έχει προκύψει από μία μελέτη βιωσιμότητας. Η απόφαση για την εκπόνηση τέτοιων μελετών σε εθνικό επίπεδο θα πρέπει να βασίζεται σε μία ρεαλιστική εκτίμηση του κόστους και του χρόνου που χρειάζεται για να γίνει σωστή εργασία όπως επίσης και της σκοπιμότητας εκτέλεσής της.

14. Τα κριτήρια που προτείνουμε για επιλογή περιοχών της οικοτουριστικής ανάπτυξης

Επεξεργαστήκαμε κριτήρια επιλογής περιοχών για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού στην Ελλάδα και προσπαθήσαμε να τα ιεραρχήσουμε και να τα διατυπώσουμε έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της ελληνικής πραγματικότητας. Καταλήξαμε στις ακόλουθες κατηγορίες κριτηρίων και συντάξαμε συγκεκριμένα ερωτήματα – κλειδιά για κάθε μία από αυτές. Τα ερωτήματα χρησιμεύουν ως οδηγοί για να σταθμίζεται η αναγκαιότητα και η χρησιμότητα της οικοτουριστικής ανάπτυξης σε μία συγκεκριμένη περιοχή. Δίπλα στα ερωτήματα έχουν τοποθετηθεί αστεράκια για

---

¹⁷ Βλέπε κεφάλαιο 5

να δηλωθεί η σημασία του καθενός από αυτά. Τα τέσσερα αστεράκια δηλώνουν τη μέγιστη σημασία.

Κριτήρια επιλογής περιοχών που προτείνονται από τη μελέτη μας.	
Κατηγορία	Ερωτήματα
Περιβάλλον	<p>ποιότητα περιβάλλοντος</p> <ul style="list-style-type: none"> - Πόσο σημαντική, από άποψη φυσικού και πολιτιστικού πλούτου είναι η περιοχή; Διαθέτει χαρακτηριστικά που θα μπορούσαν να προσελκύσουν επισκέπτες; (Προσοχή ! Η μεγάλη οικολογική/ πολιτιστική αξία δεν συμβαδίζει πάντα με την ελκυστικότητα του τόπου για τον επισκέπτη. (***) - Σε τι βαθμό και πώς έχει αναπτυχθεί η περιοχή; Έχει διατηρηθεί μία ποιότητα στο δομημένο περιβάλλον που να ανταποκρίνεται στην έννοια του οικοτουρισμού; (*) - Υπάρχει αξιόλογη πολιτιστική κληρονομιά; (**) - Υπάρχουν στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού (παραδοσιακές οικονομικές δραστηριότητες, τέχνες, έθιμα κλπ.) που διατηρούνται και μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο ενδιαφέροντος για τον επισκέπτη; (**) <p>Προστασία φυσικού περιβάλλοντος.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Υπάρχει Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη; (*) - Υπάρχει καθεστώς προστασίας; (****) - Υπάρχει φορέας διαχείρισης; (****) - Υπάρχει σχέδιο διαχείρισης; (***) - Υπάρχει δυνατότητα ανάπτυξης κάποιων οικοτουριστικών δραστηριοτήτων και γενικά ανάδειξης του περιβάλλοντος χωρίς να απειλείται η προστασία των πολύτιμων στοιχείων που επηρεάζονται (****) - Ανήκει η περιοχή στο Δίκτυο Natura 2000; (***)

	<ul style="list-style-type: none"> - Υπάρχει άλλου τύπου καθεστώς προστασίας (πχ. Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου, Παραδοσιακός Οικισμός) και κατά πόσο εφαρμόζεται; (***) - Υπάρχει θετικό κλίμα στην τοπική κοινωνία προς την κατεύθυνση της προστασίας; Εάν όχι, υπάρχουν πιθανότητες ο οικότουρισμός να συμβάλλει στην αλλαγή του κλίματος; (**) - Υπάρχουν ζωτικές ανάγκες για την προστασία του περιβάλλοντος που θα καλύψει ο οικότουρισμός; (πχ. δημιουργία ευνοϊκού κλίματος για την προστασία, ρύθμιση τουριστικών δραστηριοτήτων που ήδη υπάρχουν και κινδυνεύουν να υπερβούν τα όρια της φέρουσας ικανότητας του τόπου κλπ.) (****)
Οικονομία	<ul style="list-style-type: none"> - Σε τι βαθμό έχει ανάγκη η τοπική οικονομία από τόνωση ώστε να προσδοκάται ότι ο οικότουρισμός θα βοηθήσει καίρια προς αυτή την κατεύθυνση; (***) - Σε τι βαθμό έχουν υπάρξει περιορισμοί οικονομικών δραστηριοτήτων εξαιτίας του καθεστώτος προστασίας ώστε να δικαιολογείται ο οικότουρισμός ως εναλλακτική λύση; (**) - Θα μπορούσε ο οικότουρισμός να συμβάλει στη διατήρηση ήπιων οικονομικών δραστηριοτήτων ή στη δημιουργία κινήτρων για μετάβαση σε ήπιες οικονομικές δραστηριότητες;(πχ. μετάβαση σε βιολογική καλλιέργεια, προώθηση παραδοσιακών προϊόντων κλπ.) (*)
Κοινωνία	<ul style="list-style-type: none"> - Σε τι βαθμό παρατηρείται «μαρασμός» και προβλήματα διατήρησης του πληθυσμού στην περιοχή; Υπάρχουν προβλήματα έλλειψης νέων ή ανισορροπιών στην κατανομή των φύλων ώστε να προσδοκάται ότι ο οικότουρισμός θα μπορούσε να συμβάλλει στην επίλυσή τους; (***) - Υπάρχει κλίμα κοινωνικής απομόνωσης (περιορισμένη πρόσβαση, έλλειψη ευκαιριών ψυχαγωγίας και δημιουργικής απασχόλησης κλπ.) στην αντιστροφή του οποίου θα μπορούσε να συμβάλει ο οικότουρισμός; (**) - Υπάρχει αρνητική στάση στην τοπική κοινωνία απέναντι σε καθεστώς προστασίας ώστε να προσδοκάται ότι ο οικότουρισμός θα μπορούσε να συμβάλει στην αντιστροφή της; (***) - Υπάρχουν (γυναικείοι) συνεταιρισμοί ή άλλες ομάδες των οποίων οι

	<p>δραστηριότητες να προσδοκείται ότι θα ενισχυθούν με τον οικοτουρισμό;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Υπάρχει κλίμα συναίνεσης προς την ήπια ανάπτυξη; (*) - Υπάρχει κατάλληλο και επαρκές ανθρώπινο δυναμικό που θα μπορούσε να αναλάβει πρωτοβουλίες και δράση, στην ανάπτυξη και τη διαχείριση του οικοτουρισμού; (*) - Υπάρχουν έντονες εσωτερικές συγκρούσεις που να δυσχεραίνουν τη συνεννόηση με την τοπική κοινωνία; (*) - Υπάρχουν ικανές και συνεργάσιμες μόνιμες δομές στην τοπική, νομαρχιακή και περιφερειακή διοίκηση που θα στηρίξουν οικοτουριστικές πρωτοβουλίες αλλά και θα βοηθήσουν στην επίτευξη των απαραίτητων ισορροπιών; (***)
Αναπτυξιακή πολιτική	<ul style="list-style-type: none"> - Σε τι βαθμό η αναπτυξιακή πολιτική (σε επίπεδο Κοινότητας/ Δήμου, Περιφέρειας και Νομαρχίας) είναι συμβατή με την ήπια ανάπτυξη; Μπορεί ο οικοτουρισμός να ενταχθεί αρμονικά στην πολιτική αυτή ή μήπως υπάρχουν αναπτυξιακά σχέδια ασύμβατα με τη λογική του οικοτουρισμού; (**) - Υπάρχει θετικό κλίμα από τις τοπικές αρχές για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού; (*) - Υπάρχει διαθεσιμότητα οικονομικών πόρων για τον οικοτουρισμό; (*)
Βιωσιμότητα του οικοτουρισμού	<ul style="list-style-type: none"> - Σε τι βαθμό τελικά η ανάπτυξη του οικοτουρισμού υπαγορεύεται από την ανάγκη προστασίας του περιβάλλοντος και κατά πόσο έχει πιθανότητες να δημιουργήσει μία δυναμική στην περιοχή που να συμβάλει στην ήπια ανάπτυξη; Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα είναι η γενική εικόνα που προκύπτει από τις απαντήσεις σε όλα τα προηγούμενα ερωτήματα.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο καθορισμός κριτηρίων που να μην εμπεριέχουν το στοιχείο της υποκειμενικότητας είναι αδύνατος. Για το λόγο αυτό πιστεύουμε ότι είναι σημαντικό να τηρείται το πνεύμα του οικοτουρισμού όταν εφαρμόζονται οποιαδήποτε κριτήρια. Σε αντίθετη περίπτωση, οποιοδήποτε σύστημα κριτηρίων μπορεί να καταλήξει αναποτελεσματικό και εικονικό.

15. Μεθοδολογία σχεδιασμού προγραμμάτων οικοτουριστικής ανάπτυξης.

Ως τώρα έχει αναλυθεί το θεωρητικό υπόβαθρο του οικοτουρισμού, έχουν αναλυθεί τα δυνατά και αδύνατα σημεία του, η ζήτηση της αγοράς, το θεσμικό πλαίσιο και τα κριτήρια επιλογής περιοχών. Από τα διεθνή παραδείγματα που έχουν αναφερθεί έχει γίνει κατανοητό ότι υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις στο σχεδιασμό του οικοτουρισμού. Έχει γίνει επίσης κατανοητή η σύνθετοτητα του θέματος. Ο οικοτουρισμός περιλαμβάνει μία ευρύτατη κατηγορία θεμάτων, εμπλέκει και αφορά πολλές κοινωνικές και επαγγελματικές ομάδες και βρίσκεται σε σχέση αλληλεξάρτησης με όλες τις πτυχές ανάπτυξης.

15.1. Σχεδιασμός οικοτουριστικού προγράμματος.

Από τη στιγμή που λαμβάνεται η απόφαση για την οικοτουριστική ανάπτυξη, χρειάζεται να γίνει ένας **ολοκληρωμένος σχεδιασμός** δίχως τον οποίο δεν θα πρέπει να προχωρεί η εκτέλεση μεμονωμένων έργων. Υπάρχουν διαφορετικοί τρόποι προσέγγισης του σχεδιασμού, εφαρμογής και αξιολόγησης ενός προγράμματος οικοτουριστικής ανάπτυξης. Θεωρούμε σκόπιμο να καταγράψουμε τα βασικά στάδια που πρέπει να περιλαμβάνει η διαδικασία όπως και να αναφερθούμε στο κρίσιμο ζήτημα της φέρουσας ικανότητας.

ΠΛΑΙΣΙΟ 4: **Βασικά στάδια σχεδιασμού, εφαρμογής και αξιολόγησης οικοτουριστικού προγράμματος.**

1. Εκτίμηση της κατάστασης όσον αφορά την οικολογική σημασία της περιοχής, την τουριστική ανάπτυξη, την υποδομή και το καθεστώς προστασίας. Καθορισμός δυνατών και αδυνάτων σημείων.
2. Εκτίμηση κοινωνικής και οικονομικής κατάστασης. Περιορισμοί και δυνατότητες συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας στη σχεδιαζόμενη οικοτουριστική ανάπτυξη. Ο ρόλος της περιφέρειας, του κράτους και διακρατικών οργανισμών.
3. Προσδιορισμός της φέρουσας ικανότητας του τόπου.
4. Προσδιορισμός επιθυμητού επιπέδου οικοτουριστικής ανάπτυξης. Με συμμετοχική διαδικασία (συμμετοχή εκπροσώπων ενδιαφερόμενων ομάδων) που βασίζεται στην προηγούμενη κοινοποίηση των συμπερασμάτων και προτάσεων που προκύπτουν από τα προηγούμενα στάδια.

5. Σχέδιο δράσης για να επιτευχθεί το επιθυμητό επίπεδο οικότουριστικής ανάπτυξης. Με συμμετοχική διαδικασία, βασισμένη σε καλή προετοιμασία με διαφορετικά σενάρια ανάπτυξης. Το σχέδιο αυτό θα πρέπει να εντάσσεται στο γενικότερο αναπτυξιακό σχέδιο της περιοχής.

6. Καθορισμός συστήματος αξιολόγησης. Η αξιολόγηση θα έχει στόχο την ποιοτική και ποσοτική εκτίμηση της οικότουριστικής ανάπτυξης. Καίριος στόχος να μην υπερβαίνεται η φέρουσα ικανότητα.

7. Καθορισμός φορέα υπεύθυνου για την εφαρμογή και αξιολόγηση του σχεδίου δράσης. Η σαφήνεια στην κατανομή αρμοδιοτήτων για τη διαχείριση του οικότουρισμού είναι κρίσιμης σημασίας.

8. Τακτή αναθεώρηση του σχεδίου βάσει των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης.

Διάγραμμα διαδικασιών

Εκτίμηση οικολογικής σημασίας και υποδομής.

Εκτίμηση κοινωνικής και οικονομικής κατάστασης. Εντοπισμός φορέων και ατόμων που μπορούν να συμμετέχουν στον σχεδιασμό.

Προσδιορισμός φέρουσας ικανότητας.

Προσδιορισμός επιθυμητού επιπέδου οικότουριστικής ανάπτυξης.

Σχέδιο δράσης οικότουριστικής ανάπτυξης.

Καθορισμός συστήματος αξιολόγησης.

Καθορισμός υπεύθυνου φορέα για την εφαρμογή και αξιολόγηση του οικότουρισμού.

Τακτή αναθεώρηση του σχεδίου βάσει αποτελεσμάτων αξιολόγησης.

15.2. Η έννοια της φέρουσας ικανότητας.

Ο ακρογωνιαίος λίθος ενός σχεδίου για οικοτουριστική ανάπτυξη είναι ο καθορισμός της φέρουσας ικανότητας του τόπου. Η συζήτηση και έρευνα γύρω από τη φέρουσα ικανότητα είναι τόσο μακρά όσο και η συζήτηση γύρω από την έννοια του οικοτουρισμού. Κατά γενική ομολογία, πρόκειται για ένα μέγεθος που προσδιορίζεται δύσκολα, γιατί η ίδια η έννοια της φέρουσας ικανότητας είναι πολυδιάστατη και, ως ένα βαθμό, ασαφής. Σήμερα οι περισσότεροι ερευνητές και φορείς που ασχολούνται με τον οικοτουρισμό έχουν εγκαταλείψει την έννοια της φέρουσας ικανότητας προς χάριν άλλων σχετικών εννοιών όπως "των ορίων της ανεκτής αλλαγής" (Limits of Acceptable Change, για συντομία στη συνέχεια LAC) και της "διαχείρισης των επιπτώσεων της τουριστικής κίνησης" (Visitor impact management). (Η απόδοση των όρων στα ελληνικά είναι δική μας και δεν υπάρχουν δόκιμοι αντίστοιχοι ελληνικοί όροι). Στη συνέχεια θα αναλύσουμε τις έννοιες της φέρουσας ικανότητας και των LAC και αντίστοιχες μεθόδους μέτρησής τους.

ΠΛΑΙΣΙΟ:5 Ορισμοί της φέρουσας ικανότητας:

1. "Ο μέγιστος αριθμός επισκεπτών που μπορεί να δεχτεί ένας προορισμός χωρίς να προκαλείται υπερβολική υποβάθμιση του περιβάλλοντος και μείωση της απόλαυσης των επισκεπτών" (Hovinen, G.R. 1982 όπως αναφέρεται στο Martin, B.S. - M. Uysal 1990: 328-329).
2. "Η δυνατότητα ενός προορισμού να απορροφά τουρισμό προτού γίνουν αισθητά τα αρνητικά αποτελέσματα στον φιλοξενούντα πληθυσμό. Η φέρουσα ικανότητα καθορίζεται από τον αριθμό επισκεπτών που είναι επιθυμητοί παρά από τον αριθμό των επισκεπτών που μπορεί να προσελκύσει ο τόπος" (Η πρώτη από τις δύο σχολές σκέψης που διακρίνει ο O'Reilly, A.M. 1986 όπως αναφέρεται στο Martin, B.S. - M. Uysal 1990: 328-329).
3. "Το όριο πέρα από το οποίο η προσέλευση των τουριστών θα αρχίσει να φθίνει επειδή ορισμένες "χωρητικότητες", όπως τις αντιλαμβάνονται οι τουρίστες, έχουν ξεπεραστεί κι έτσι ο συγκεκριμένος προορισμός παύει να είναι ελκυστικός." (Η δεύτερη από τις δύο σχολές σκέψης που διακρίνει ο O'Reilly, A.M. 1986 όπως αναφέρεται στο Martin, B.S. - M. Uysal 1990: 328-329).
4. "Ο μέγιστος αριθμός ανθρώπων που μπορούν να χρησιμοποιήσουν έναν τόπο χωρίς να προκαλέσουν απαράδεκτη αλλοίωση στο φυσικό περιβάλλον και απαράδεκτη πτώση στην ποιότητα της εμπειρίας που αποκομίζουν οι επισκέπτες." (Mathieson, A. - G. Wall 1982 όπως αναφέρεται στο Martin, B.S. - M. Uysal 1990: 328-329).

5. "Η φέρουσα ικανότητα περιλαμβάνει τρεις διαφορετικές κατηγορίες: τη βιολογική που αφορά τους φυσικούς πόρους του τόπου, την κοινωνική που αφορά την εμπειρία των επισκεπτών και εκείνη που αφορά την τοπική κοινωνία.." (Boo, E. 1992: 9)

6. Οι A. Mathieson - G. Wall διακρίνουν και ορίζουν και την οικονομική διάσταση της φέρουσας ικανότητας που ορίζεται ως η ικανότητα απορρόφησης τουριστικών δραστηριοτήτων και λειτουργιών χωρίς να εξοβελίζονται επιθυμητές τοπικές δραστηριότητες. Οι ίδιοι ορίζουν την κοινωνική φέρουσα ικανότητα ως το επίπεδο στο οποίο η τοπική κοινωνία αρχίζει να μην ανέχεται την παρουσία τουριστών."

7. "Η φέρουσα ικανότητα των εθνικών πάρκων ορίζεται ως η φυσική, βιολογική, κοινωνική και ψυχολογική ικανότητα του περιβάλλοντος να δεχτεί και να στηρίξει τουριστικές δραστηριότητες χωρίς να υποβαθμίζεται η ποιότητα του περιβάλλοντος ή η ικανοποίηση των επισκεπτών. " (Lindsay, J.J. 1986 όπως αναφέρεται στο Martin, B.S. - M. Uysal 1990: 328-329)

8. Οι B.S. Martin - M. Uysal (1990) διακρίνουν διακυμάνσεις στη φέρουσα ικανότητα ενός τόπου ανάλογα με το σημείο που βρίσκεται ο τόπος στον κύκλο ζωής του ως τουριστικού προορισμού.

Προκύπτει από διαφορετικούς ορισμούς που έχουν δοθεί ότι η φέρουσα ικανότητα αφορά τα όρια του φυσικού, κοινωνικού, οικονομικού περιβάλλοντος. Στην έννοια του κοινωνικού περιβάλλοντος περιλαμβάνεται η τοπική κοινωνία αλλά και οι επισκέπτες. Άλλοι ορισμοί τονίζουν τη σημασία της υπέρβασης της βιολογικής φέρουσας ικανότητας, άλλοι την εμπειρία των τουριστών, κλπ. ανάλογα με τα ενδιαφέροντα του ατόμου ή του φορέα που συντάσσει τον ορισμό. Είναι χαρακτηριστική η περίπτωση του ορισμού του Lindsay που περιορίζεται στα εθνικά πάρκα και δίνει έμφαση στις δραστηριότητες των τουριστών αγνοώντας τις τοπικές κοινωνίες. Προφανώς ο ορισμός αυτός είναι προσαρμοσμένος στα δεδομένα της αμερικανικού άγριου τοπίου (wilderness) με τις απέραντες εκτάσεις άγριας φύσης με αραιή κατοίκηση. Το πρώτιστο στοιχείο ενδιαφέροντος στα πάρκα αυτά είναι η εμπειρία του ταξιδιώτη και η ποιότητα του περιβάλλοντος. Συνεπώς για μία ακόμη φορά διαπιστώνουμε ότι στον οικοτουρισμό οι επιλογές εξαρτώνται από τις τοπικές συνθήκες. Οι παραπάνω ορισμοί αναφέρονται σε "αριθμούς επισκεπτών". Το μέγεθος αυτό δεν είναι εύκολα μετρήσιμο. Δεν αρκεί η καταμέτρηση του συνόλου των επισκεπτών σε έναν τόπο τον χρόνο. Πρέπει να ληφθούν υπόψη μία σειρά παράμετροι όπως:

- Η εποχικότητα της κίνησης.
- Η συγκέντρωση της κίνησης σε ορισμένες περιοχές.
- Ο μέσος όρος διάρκειας διαμονής των επισκεπτών.
- Οι δραστηριότητες που ασκούν.
- Τα χαρακτηριστικά των επισκεπτών και η συμπεριφορά τους.
- Ο βαθμός χρήσης της τουριστικής υποδομής - κατά πόσο έχει φτάσει στο σημείο κορεσμού.

Στη δυσκολία προσδιορισμού του "αριθμού των επισκεπτών" προστίθενται οι δυσκολίες υποκειμενικών όρων όπως "απαράδεκτες αλλοιώσεις". Απαράδεκτες για ποιόν; Εξαιτίας της ασάφειας και της υποκειμενικότητας των όρων έχουν επιχειρηθεί μέθοδοι ποσοτικοποίησης και καθορισμού κριτηρίων για τη μέτρηση της φέρουσας ικανότητας.

Μία από αυτές, που υποστηρίζεται από σύστημα software, και την επεξεργάστηκε το International Centre for Tourism and Hospitality, Bournemouth University (Cooper, C. et. al. 1997: 195-197.) Το σύστημα αυτό ορίζει παραμέτρους βάσει των οποίων μετρώνται οι επιπτώσεις της οικοτουριστικής ανάπτυξης σε διάφορους τομείς. Ορίζονται επίσης ανώτατα όρια ανάπτυξης σε κάθε τομέα.

Επιπτώσεις σε..	Παράμετρος	Όριο
Περιβάλλον		
• Αλλαγές στο περιβάλλον	Είδη/πληθυσμοί	Εξαφάνιση/μειούμενος πληθυσμός
• Κίνδυνοι	Φωτιές/διάβρωση/ρύπανσι	Αύξηση προβληματικών καταστάσεων
• Βιωσιμότητα άγριας ζωής	Αστική ανάπτυξη	Χρήση γης/μετρήσεις ειδών

Με ανάλογο τρόπο μετρώνται οι επιπτώσεις στον κοινωνικό-οικονομικό τομέα, στην πολιτική κατάσταση, κλπ. Το software βασίζεται στη λειτουργία εισαγωγής πραγματικών στοιχείων βάσει των οποίων προσμετρώνται οι επιπτώσεις και κρίνεται εάν έχουν ξεπεραστεί τα όρια.

Στα πλαίσια προγράμματος καθορισμού της φέρουσας ικανότητας σε μία παραλία της Ιρλανδίας (Forbatha, F. 1973) έγινε καταγραφή της υπάρχουσας πυκνότητας και κατανομής των χρηστών με τη βοήθεια αεροφωτογραφιών που ελήφθησαν σε μέρα και ώρα αιχμής και με τη διανομή ενός ερωτηματολογίου στους παραθεριστές. Η έρευνα έδειξε ότι το κοινό θα δεχόταν πυκνότητα της τάξης των ενός ατόμου ανά 10 τ.μ. Ανάλογη μελέτη για τη χωρητικότητα παραλίας στην Κύπρο (Androcidou 1983) καθόρισε τη χωρητικότητα χρησιμοποιώντας αναλογίες και μεγέθη όπως:

- τον αριθμό αφίξεων ανά 100 κατοίκους σε μία περιοχή
- τον αριθμό διανυκτερεύσεων ανά 100 κατοίκους
- τον αριθμό τουριστών ανά τετραγ. χιλιόμετρο
- τη χωρητικότητα της παραλίας.

Αυτού του είδους οι μετρήσεις δεν επιχειρούν να συσχετίσουν την τουριστική κίνηση με τις επιπτώσεις στο οικοσύστημα. Είναι φανερό ότι προτεραιότητα έχει η κοινωνική φέρουσα ικανότητα, από την πλευρά των επισκεπτών. Φαίνεται όμως να εξυπηρετούν τους στόχους της διαχείρισης μιας τουριστικής παραλίας. Είναι κατανοητό ότι η υιοθέτηση του ενός ή του άλλου συστήματος καθορισμού της φέρουσας ικανότητας (ή καλύτερα κρίσιμων ορίων) εξαρτάται από το στόχο της διαχείρισης και τη φύση του προορισμού. Η διαχείριση μίας τουριστικής παραλίας διαφέρει από τη διαχείριση μιας προστατευόμενης ή οικολογικά ευαίσθητης περιοχής. Η επιλογή της μεθοδολογίας πρέπει να είναι αντίστοιχη των στόχων της διαχείρισης.

15.3. Η μέθοδος μέτρησης της φέρουσας τουριστικής ικανότητας του Boullon

Μία άλλη μέθοδο μέτρησης της φέρουσας ικανότητας προτείνει ο Boullon (1985). Η μέθοδος αυτή βασίζεται στη χρήση ενός μαθηματικού τύπου. Διαιρείται η έκταση της περιοχής που προορίζεται να χρησιμοποιηθεί από τους τουρίστες με τον μέσο όρο της έκτασης που χρειάζεται ένας επισκέπτης ελεύθερη από παρουσία άλλων ανθρώπων για να αισθάνεται άνετα. Ο μέσος όρος αυτός, βέβαια, διαφέρει πολύ από επισκέπτη σε επισκέπτη και από προορισμό σε προορισμό. Εάν υποθεθεί, ωστόσο, ότι αυτός ο μέσος όρος μπορεί να υπολογιστεί για έναν συγκεκριμένο τόπο, τότε:

$$\text{Φέρουσα ικανότητα} = \frac{\text{Συνολική έκταση που χρησιμοποιείται από τους τουρίστες}}{\text{Μέσος όρος έκτασης που αναλογεί στον επισκέπτη}}$$

Ο συνολικός αριθμός που μπορεί να δεχτεί ο τόπος είναι:

$$\text{Συνολικός αριθμός ημερήσιων επισκέψεων} = \text{Φέρουσα ικανότητα} \times \text{Ρυθμός ανανέωσης επισκεπτών}$$

Όπου:

$$\text{Ρυθμός Ανανέωσης Επισκεπτών} = \frac{\text{Συνολική διάρκεια που ο προορισμός είναι ανοιχτός σε επισκέπτες}}{\text{Μέσος όρος διάρκειας επισκεπτών}}$$

Αυτή η μέθοδος αναγνωρίζει ότι υπάρχουν παράγοντες που δεν προσμετρά και που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όπως περιοχές ιδιαίτερα ευαίσθητες που μπορούν να δεχτούν πολύ μικρό αριθμό επισκεπτών, κλπ. Γενικά κανένας μαθηματικός τύπος δεν μπορεί να μετρήσει τα πάντα. Στον καθορισμό της φέρουσας ικανότητας πρέπει να χρησιμοποιείται η κοινή λογική και οι αποφάσεις να υπαγορεύονται από πραγματικά δεδομένα και εκτιμήσεις.

15.4. Η μέθοδος προσδιορισμού της φέρουσας τουριστικής ικανότητας: Limits of Acceptable Change (LAC)

Στην μελέτη τους οι Stankey et al (1985) πρότειναν ένα σύστημα μέτρησης των ορίων των αλλοιώσεων που προξενούνται από την τουριστική δράση στο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον προστατευομένων περιοχών. Με τη μέθοδο αυτή επιχειρείται να εντοπισθούν οι κατάλληλες στρατηγικές, προκειμένου να διατηρηθούν ή να αποκατασταθούν οι επιθυμητές συνθήκες στις προστατευόμενες περιοχές.

Η μέθοδος LAC, που είναι προσαρμοσμένη στα δεδομένα των αχανών εκτάσεων των Εθνικών Πάρκων ΗΠΑ από τα οποία και υιοθετήθηκε, αξιολογεί τη φέρουσα ικανότητα κυρίως ως προς τις

δραστηριότητες αναψυχής που μπορεί να δεχτεί ο τόπος σε σχέση με ποιότητα περιβάλλοντος. Κοινωνικό-οικονομικοί παράγοντες δεν προσμετρούνται στον ίδιο βαθμό.

Επίσης η μέθοδος LAC παραμένει περισσότερο μια θεωρητική ανάλυση παρά ένα πρακτικό εργαλείο. Η χρησιμότητα της μεθόδου για την Ελλάδα είναι μάλλον περιορισμένη.

Το σύστημα αυτό προτείνει μία διαδικασία εννέα σταδίων προσδιορισμού της φέρουσας ικανότητας μιας δεδομένης έκτασης άγριας φύσης.

ΠΛΑΙΣΙΟ 6: Τα εννέα στάδια προσδιορισμού της φέρουσας ικανότητας

1. Προσδιορισμός της αξίας, των ζητημάτων και των τυχόν προβλημάτων που προκύπτουν στην περιοχή.
2. Προσδιορισμός «ιδανικών χρήσεων ανά περιοχή» (“opportunity classes”). Ο προσδιορισμός της ιδανικής χρήσης ανά περιοχή περιλαμβάνει περιγραφή της κατάστασης των φυσικών πόρων και των κοινωνικών συνθηκών που είναι αποδεκτές για τη συγκεκριμένη περιοχή. Περιγράφεται επίσης το είδος της διαχείρισης που ενδείκνυται για την περιοχή. Οι περιοχές αυτές είναι τυποποιημένες και περιλαμβάνουν τις εξής κατηγορίες: περιοχές παρθένες (pristine), άγριες (primitive), ημι-άγριες (semi-primitive), απαλλαγμένες από χρήση οχημάτων (non-motorized) και μεταβατικές (transition).
3. Προσδιορισμός δεικτών για τη μέτρηση της κατάστασης των φυσικών πόρων και των κοινωνικών συνθηκών.
(Δείκτες για τη μέτρηση κατάστασης άγριας ζωής: Τάσεις αύξησης/μείωσης στους πληθυσμούς απειλούμενων ειδών και συσχέτιση με πιθανές οχλήσεις από ανθρώπινη παρουσία)
4. Απογραφή φυσικών πόρων και κοινωνικών συνθηκών.
5. Προσδιορισμός σταθερών για τη διατήρηση της κατάστασης των φυσικών πόρων και των κοινωνικών συνθηκών (π.χ. για τις παρθένες περιοχές ορίζεται ως σταθερά για την ποιότητα της κατασκηνωτικής εμπειρίας η απόλυτα μοναχική κατασκηνώση, δηλαδή η απουσία πιθανότητας συνάντησης ενός κατασκηνωτή με άλλον)
6. Προσδιορισμός πιθανών εναλλακτικών «χωροθετήσεων» των «περιοχών ιδανικών χρήσεων». Συζήτηση για το κατά πόσο θα εξυπηρετούσε καλύτερα ολόκληρη την έκταση της άγριας φύσης μία εναλλακτική χωροθέτηση των κατά τύπους περιοχών. Γίνεται επανεκτίμηση των ιδανικών χρήσεων ανά περιοχή και συζητείται η πιθανότητα αλλαγών στην κατηγοριοποίηση των περιοχών.
7. Προσδιορισμός εναλλακτικών σεναρίων διαχείρισης για την κάθε περιοχή ανάλογα με τα διαφορετικά σενάρια κατηγοριοποίησης των περιοχών.
8. Αξιολόγηση και τελική επιλογή ενός συστήματος κατηγοριοποίησης.
9. Εφαρμογή σχεδίου διαχείρισης και παρακολούθηση συνθηκών.

Από τις διάφορες μεθόδους προσδιορισμού της φέρουσας ικανότητας και ιδίως από την πλέον αποδεκτή, αυτή της μέτρησης των LAC, συνάγεται ότι η μέτρηση της φέρουσας ικανότητας δεν είναι κάτι απλό ούτε μπορεί εύκολα ένα μοντέλο μέτρησης να μεταφερθεί από μία περιοχή σε άλλη. Η εκάστοτε μέθοδος είναι περισσότερο ή λιγότερο επιτυχημένη ανάλογα με το βαθμό στον οποίο ανταποκρίνεται στις ανάγκες της συγκεκριμένης περιοχής. Οι πιο εξελιγμένες μέθοδοι βασίζονται στην καθιέρωση δεικτών για τη μέτρηση της ποιότητας του περιβάλλοντος (φυσικού και κοινωνικού), την κατηγοριοποίηση (ζώνωση) χρήσεων ανά περιοχές και την καθιέρωση ορίων (ποσοτικοποιημένων) στις επιπτώσεις από την τουριστική κίνηση.

16. Συμπεράσματα

- Τα κριτήρια επιλογής περιοχών για την ανάπτυξη το οικοτουρισμού που προτείνουμε δίνουν έμφαση στην αξιολόγηση του ρόλου που μπορεί να παίξει ο οικοτουρισμός στην προστασία του περιβάλλοντος και την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη μιας περιοχής.
- Τα κριτήρια επιλογής, που προτείνουμε, ευνοούν σαφώς τις απομακρυσμένες και προβληματικές περιοχές με αξιόλογους φυσικούς πόρους που χρήζουν προστασίας.
- Το καθεστώς προστασίας και η ύπαρξη φορέα διαχείρισης είναι εχέγγυα για τη σωστή λειτουργία του οικοτουρισμού και δίνουν προβάδισμα στην επιλογή προστατευομένων περιοχών με φορέα διαχείρισης.
- Μετά την απόφαση υποστήριξης του οικοτουρισμού σε μια περιοχή, πρέπει να ακολουθηθεί μία διαδικασία κατάρτισης σχεδίου οικοτουριστικής ανάπτυξης. Η διαδικασία αυτή πρέπει να γίνεται με τη συμμετοχή των ενδιαφερόμενων ομάδων σε εθνικό και τοπικό επίπεδο. Απαραίτητη προϋπόθεση της σύνταξης σχεδίου οικοτουριστικής ανάπτυξης είναι ο καθορισμός της φέρουσας ικανότητας.
- Ο καθορισμός της φέρουσας ικανότητας πρέπει να προσαρμόζεται στις ανάγκες παρακολούθησης του οικοτουρισμού στη συγκεκριμένη περιοχή.
- Χρήσιμα εργαλεία για τον καθορισμό της φέρουσας ικανότητας είναι ο καθορισμός δεικτών ποιότητας φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος και ο καθορισμός σταθερών ορίων για τον έλεγχο των επιπτώσεων από την τουριστική κίνηση καθώς επίσης και η εφαρμογή συστημάτων ζώνωσης

- Προτείνεται η ανάθεση σε πανεπιστημιακό ή άλλον ερευνητικό φορέα μιας έρευνας για τον καθορισμό στοιχειωδών παραμέτρων βάσει των οποίων να γίνεται η παρακολούθηση του οικοτουρισμού σε προστατευόμενες περιοχές. Οι παράμετροι αυτές πρέπει να προσμετρούν την ποιότητα του φυσικού, κοινωνικού και οικονομικού περιβάλλοντος. Επίσης, η έρευνα αυτή θα πρέπει να καθορίσει σταθερά όρια για κάθε μία από τις παραμέτρους. Τα σταθερά όρια δείχνουν τον ανώτατο βαθμό επιπτώσεων που μπορεί να έχει η τουριστική κίνηση σε κάθε μία από τις καθορισμένες παραμέτρους.
- Το σύστημα καθορισμού της φέρουσας ικανότητας που θα προκύψει από τη μελέτη θα πρέπει να μπορεί άμεσα να εφαρμοστεί σε μία προστατευόμενη περιοχή με φορέα διαχείρισης. Οι περιοχές αυτές, όπως τονίστηκε παραπάνω, είναι αυτές που διαθέτουν την υποδομή για την εφαρμογή και παρακολούθηση της τήρησης της φέρουσας ικανότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Σύντομη ανάλυση της πραγματικής ζήτησης για οικοτουριστικές δραστηριότητες και εκτίμηση της δυνητικής ζήτησης (επιμέρους ομάδες κοινού-στόχου). Ποιοτική και ποσοτική προσέγγιση.

17. Σημασία και πολυπλοκότητα του προσδιορισμού της οικοτουριστικής ζήτησης	58
18. Η ζήτηση για οικοτουρισμό στην Ελλάδα.	59
19. Ζήτηση για διακοπές εθελοντικής εργασίας στη φύση.....	63
20. Η κίνηση σε Κέντρα Πληροφόρησης/ Ενημέρωσης Επισκεπτών για τη φύση	63
21. Έρευνα αγοράς για την ιεράρχηση παραγόντων που διαμορφώνουν την επιλογή προορισμού διακοπών	64
22. Συμπεράσματα	66

17. Σημασία και πολυπλοκότητα του προσδιορισμού της οικοτουριστικής ζήτησης

Ο προσδιορισμός της ζήτησης για οικοτουριστικές δραστηριότητες είναι ιδιαίτερης σημασίας για τους ακόλουθους λόγους:

- Αν θεωρηθεί ο οικοτουρισμός ως ένα πιθανό εργαλείο για την τόνωση της οικονομίας κάποιων κοινοτήτων, είναι απαραίτητο, μέσω του προσδιορισμού της ζήτησης, να καταστούν μετρήσιμα τα «μεγέθη οικονομικής τόνωσης» που είναι εφικτά. Επίσης, γνώση της ζήτησης βοηθά στο να διασφαλιστεί η συναίνεση, συνεργασία και συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών σε προγράμματα οικοτουριστικής ανάπτυξης.
- Η γνώση της ζήτησης για οικοτουριστικές δραστηριότητες είναι απαραίτητη για να εξασφαλίζονται υποδομές για την υποστήριξή τους.
- Ο προσδιορισμός των επιπέδων της ζήτησης είναι σημαντικός, προκειμένου να οριστούν τα ανώτατα επιθυμητά όρια ανάπτυξης του, ανάλογα με τη φέρουσα ικανότητα των τόπων υποδοχής. Επίσης, για να καταστεί σαφής η ανάγκη εφαρμογής συστημάτων διαχείρισης επισκεπτών και διεξαγωγής μελετών φέρουσας τουριστικής ικανότητας.
- Η οικοτουριστική ζήτηση προσδιορίζεται σε επίπεδο τόσο ποιοτικό όσο και ποσοτικό, έτσι ώστε μέσω του marketing, να προσελκύεται το ποιοτικά και αριθμητικά επιθυμητό κοινό.

Ο ΟΟΣΑ αναφέρει ότι είναι ιδιαίτερα δύσκολο να οριστεί ή να μετρηθεί ο τουρισμός με ακρίβεια.¹⁸

Στην περίπτωση του οικοτουρισμού η δυσκολία αυτή είναι μεγαλύτερη. Οφείλεται στο ότι δεν είναι σαφές, ούτε αντικειμενικά προσδιορισμένο το πώς ορίζεται ο οικοτουρισμός.

Πέραν τούτου, προκειμένου να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα, δεν αρκεί να μετρηθεί ο αριθμός των αφίξεων σε οικοτουριστικούς προορισμούς. Επιβάλλεται βαθύτερη κατανόηση του τύπου της ζήτησης και των επιδράσεων της. Μια τέτοια διαδικασία εξαρτάται από τις συνθήκες που επικρατούν σε κάθε συγκεκριμένη περιοχή κι έτσι μια γενίκευση είναι δύσκολο να γίνει. Επιβάλλει επίσης την γνώση των οικοτουριστικών προορισμών, των προσφερομένων αγαθών και

---

¹⁸ OECD, <http://www.oecd.org/dsti/sti/transport/tourism/act/stats.htm>

υπηρεσιών, των προτιμήσεων των καταναλωτών, των χαρακτηριστικών των επισκεπτών, της αλληλεπίδρασης μεταξύ τουριστών και των τοπικών πληθυσμών που τους υποδέχονται.

18. Η ζήτηση για οικοτουρισμό στην Ελλάδα.

Επίσημως καταγεγραμμένα στατιστικά στοιχεία για τη ζήτηση για οικοτουρισμό στην Ελλάδα δεν υπάρχουν. Στις έρευνες αγοράς που πραγματοποιεί ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, οι οποίες απευθύνονται στο ευρύ¹⁹ τουριστικό κοινό, περιγράφεται το προφίλ του «μεγάλου όγκου», του τουρισμού στην Ελλάδα χωρίς να επιχειρείται η διερεύνηση σε βάθος της ζήτησης για ειδικότερες μορφές τουρισμού όπως οικοτουρισμός. Στις έρευνες αυτές επιβεβαιώνεται το γεγονός ότι η πλειοψηφία των επισκεπτών ελληνικών τουριστικών προορισμών έλκεται από το τρίπτυχο: ήλιος αρχαία και θάλασσα, ενώ εξετάζονται άλλα στοιχεία της εσωτερικής και διεθνούς ζήτησης που δεν βοηθούν όμως στο να εξαχθούν συμπεράσματα για τις προτιμήσεις του κοινού για οικοτουρισμό. Ένα θετικό στοιχείο που ανακύπτει μέσα από τις διαπιστώσεις τέτοιων ερευνών είναι το ότι το ευρύ τουριστικό κοινό κατανοεί και αναγνωρίζει την σημασία του φυσικού περιβάλλοντος και της προστασίας του, εκτιμά την ύπαρξη άφθαρτης εξοχής και «ανεξερεύνητων τόπων», όπως και την σημασία της διαφύλαξης του ελληνικού χαρακτήρα και ύφους, εκτιμά δηλαδή στοιχεία και χαρακτηριστικά που είναι συνυφασμένα με την έννοια του οικοτουρισμού.

Για την καταγραφή της υπάρχουσας και της δυνητικής ζήτησης για οικοτουρισμό στην Ελλάδα, απαιτείται εκτεταμένη έρευνα αγοράς προσανατολισμένη στο συγκεκριμένο είδος τουρισμού. Μια τέτοια έρευνα θα πρέπει να εξετάζει συγκεκριμένα την ανταπόκριση του κοινού σε έναν τύπο διακοπών με τα χαρακτηριστικά του οικοτουρισμού. Επίσης, η σκιαγράφηση της ζήτησης επιβάλλει και την εγκαθίδρυση ενός μηχανισμού συστηματικής συλλογής και επεξεργασίας πληροφοριών για τα ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά της τουριστικής κίνησης των περιοχών που παρουσιάζουν οικολογικό ενδιαφέρον. Καθώς μια τέτοια έρευνα δεν έχει διεξαχθεί ως τώρα και ένας τέτοιος μηχανισμός δεν έχει εγκαθιδρυθεί, οι εκτιμήσεις που εκτίθενται στο κεφάλαιο αυτό απομένει να επιβεβαιωθούν.

Εκτιμάται ότι η ζήτηση για οικοτουριστικές δραστηριότητες στην Ελλάδα δεν ακολουθεί -ακόμα τουλάχιστον- τους ραγδαίους ρυθμούς αύξησης χωρών του εξωτερικού²⁰.

---

¹⁹ ευρύ σε αντίθεση με το ειδικό οικοτουριστικό κοινό

²⁰ Στην **Κένυα** οι υπηρεσία Πάρκων «Αγρίας Ζωής» εκτιμά ότι, από το 1983 ως το 1993, οι αφίξεις οικοτουριστών αυξήθηκαν κατά **45%**.

Στο **Νεπάλ**, μέσα στις δυο τελευταίες δεκαετίες παρατηρήθηκε αύξηση του τουρισμού στη φύση κατά **255%**

Στις **Ηνωμένες Πολιτείες**, από το 1982 ως σήμερα, παρατηρήθηκε αύξηση ύψους **157%** στα άτομα που ασχολούνται με την παρατήρηση πουλιών.

Στην **Ονδούρα**, κατά το 1995, πραγματοποιήθηκε αύξηση των τουριστών με προορισμό την φύση κατά **15%**

Το ελληνικό οικοτουριστικό κοινό σταδιακά αυξάνεται, αλλά σε μικρότερο ποσοστό από αυτό του μαζικού τουρισμού. Τα τελευταία χρόνια, καθώς το προφίλ των ελληνικών διακοπών αλλάζει -οι διακοπές γίνονται περισσότερες φορές το χρόνο και είναι μικρότερης διάρκειας-, ο οικολογικός τουρισμός συμπεριλαμβάνεται όλο και περισσότερο στο ετήσιο πρόγραμμα διακοπών των Ελλήνων. Επίσης η ζήτηση για ελληνικούς οικοτουριστικούς προορισμούς από αλλοδαπούς τουρίστες κυμαίνεται σε χαμηλά επίπεδα²¹.

ΠΛΑΙΣΙΟ 7: Εκτιμήσεις Ειδικών Τουριστικών Πρακτόρων για την οικοτουριστική ζήτηση

Στην Ελλάδα ειδικευμένοι στον εναλλακτικό τουρισμό τουριστικοί πράκτορες (ΕΤΠ) έχουν αρχίσει να εμφανίζονται τα τελευταία 10 χρόνια και είναι ολιγάριθμοι συγκριτικά με τους ΤΠ μαζικού τουρισμού.

ΕΤΠ απ όλη την Ελλάδα που ερωτήθηκαν στα πλαίσια της έρευνας μας²², εκτιμούν ότι οι ζήτηση του οικοτουρισμού στην Ελλάδα **παρουσιάζει δειλά αυξητική τάση. Αν τώρα θεωρήσουμε ως οικοτουρισμό γενικότερα όλες τις δραστηριότητες στη φύση (περιπέτεια, σπορ), τότε οι ρυθμοί αύξησης είναι μεγαλύτεροι.**

Το κοινό που ενδιαφέρεται για οικοτουρισμό χαρακτηρίστηκε από τους ΕΤΠ ως υψηλότερων απαιτήσεων για ποιότητα. Προερχόμενο από υψηλότερα του μέσου κοινωνικά στρώματα, αποτελείται από κατοίκους των αστικών κέντρων, στην πλειοψηφία τους ηλικίας ~ 30 με 50 «άνω του μέσου ελληνικού μορφωτικού και οικονομικού επιπέδου». Πέραν των ιδιωτών, πελάτες των ΕΤΠ είναι μαθητές και εταιρίες που οργανώνουν ολιγοήμερες εκδρομές για τα στελέχη τους. Μεγαλύτερη ζήτηση παρουσιάζουν τριήμερες ως επταήμερες εκδρομές όλες τις εποχές πλην του καλοκαιριού. Οι περισσότεροι ΕΤΠ απευθύνονται κυρίως σε ελληνικό κοινό. ΕΤΠ που στοχεύουν και σε αλλοδαπούς οικοτουρίστες αναφέρουν ότι υπάρχει μεγάλο υποψήφιο αγοραστικό κοινό στο εξωτερικό, το οποίο όμως για να προσελκυστεί απαιτείται δικτύωση με αντίστοιχους ΕΤΠ του εξωτερικού. Οι τουριστικοί πράκτορες που ασχολούνται με την εισαγωγή ή προώθηση εναλλακτικού τουρισμού είναι λίγοι γιατί όπως χαρακτηριστικά αναφέρθηκε: «τα πολλά λεφτά και το γρήγορο κέρδος βρίσκονται στον μαζικό τουρισμό».

Ο οικοτουρισμός στη χώρα μας ταυτίζεται συνήθως με τις χειμερινές ή ανοιξιάτικες διακοπές σε ορεινά κυρίως οικοσυστήματα.. Λόγω της σύνδεσης του μαζικού τουρισμού με τους παραθαλάσσιους προορισμούς και με την καλοκαιρινή περίοδο, οι όποιες οικοτουριστικές δραστηριότητες σε νησιωτικές περιοχές το καλοκαίρι αποτελούν μεμονωμένες περιπτώσεις. Η διάρκεια οικοτουριστικών εκδρομών εκτιμάται ότι κυμαίνεται συνήθως από μία έως οκτώ μέρες, Η επίσκεψη σε οικολογικά ενδιαφέρουσες περιοχές δεν συνδυάζεται απαραίτητα με παραμονή σ' αυτές.

²¹ Η εισερχόμενη ζήτηση για οικοτουρισμο είναι περισσότερο αυξημένη στα νησιά που θεωρούνται προορισμοί μαζικού τουρισμού.

Οι κυριότερες κατηγορίες επισκεπτών είναι οι ακόλουθες: Μαθητές σχολείων που συμμετέχουν σε εκδρομές στα πλαίσια του μαθήματος της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, ενήλικες που συμμετέχουν σε οργανωμένες από τουριστικά πρακτορεία εκδρομές για ολιγομελείς ομάδες, μέλη ορειβατικών-φυσιολατρικών συλλόγων, Έλληνες που ταξιδεύουν ατομικά, αλλοδαποί και Έλληνες φυσιολάτρες με ειδικό ενδιαφέρον για τη φύση. Η τελευταία αυτή κατηγορία αποτελεί μειοψηφία. Επίσης, αυξανόμενη ζήτηση παρουσιάζεται για το θεσμό των κατασκηνώσεων εθελοντικής εργασίας στη φύση, που οργανώνονται από διάφορους φορείς και απευθύνονται σε νέους²³, καθώς και για εκδρομές δραστηριοποίησης στη φύση που οργανώνονται από το Υφυπουργείο Νέας Γενιάς²⁴. Το ελληνικό οικοτουριστικό κοινό, αποτελείται κυρίως από κατοίκους αστικών κέντρων²⁵.

ΠΛΑΙΣΙΟ 8: Μαθητές επισκέπτες οικοτουριστικών προορισμών

Ιδιαίτερη αναφορά αξίζει να γίνει στους μαθητές, κοινό που αποτελεί, για ορισμένους προορισμούς, σημαντικό ποσοστό επισκεπτών. Αν και πολυπληθές, αφήνει λίγα χρήματα στον τόπο επίσκεψης, παράλληλα όμως λειτουργεί ως διαφημιστικός δίαυλος για την προσέλκυση και άλλων επισκεπτών (κυρίως των οικογενειών τους). Το κοινό αυτό είναι ιδιαίτερα δεκτικό στο μήνυμα της προστασίας της φύσης και μπορεί να χρησιμοποιηθεί για διάσπαση της εποχικότητας του τουρισμού. Η περιβαλλοντική εκπαίδευση στα σχολεία είναι ένας από τους παράγοντες που στόχο έχει να διαμορφώσει θετική στάση στις νεότερες γενιές των Ελλήνων απέναντι στο περιβάλλον.

19. Ζήτηση για διακοπές εθελοντικής εργασίας στη φύση

Σημαντική ζήτηση έχουν και οι διακοπές που συνδυάζονται με εθελοντική εργασία για το περιβάλλον. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι το Earthwatch Institute, (Watertown, Mass.) ένας μεγάλος περιβαλλοντικός οργανισμός, ξεκίνησε την οργάνωση προγραμμάτων εθελοντικής εργασίας σε όλον το κόσμο το 1971. Τη χρονιά εκείνη ξεκίνησε με τέσσερα προγράμματα που ξεπεράσουν τα 140 το 1999. Στον οδηγό Volunteer Vacations (McMillon, 1999) περιλαμβάνονται 2000 προγράμματα σε όλον τον κόσμο, έναντι των 70 που περιελάμβανε η πρώτη έκδοση του,

²² Βλέπε υποσημείωση 11

²³ Βλέπε παράγραφο 4

²⁴ Από το Υπουργείο Νέας Γενιάς οργανώνονται τριήμερα εναλλακτικού τουρισμού με τίτλους «Απόδραση από την πόλη» και «Νέοι και βουνό». Μέσα από τα τριήμερα αυτά ενισχύεται και ο χειμερινός τουρισμός σε περιοχές όπως, η Ελάτη Τρικάλων, το Καρπενήσι, τα Καλάβρυτα, ο Εύηνος-Ναύπακτος, ο Έβρος, τα Γρεβενά, η Φλώρινα, ο Αλφειός-Ανδρίτσαινα, η Έδεσσα, η Κόνιτσα, η Ξάνθη που ενώ μέχρι πρόσφατα είχαν ελάχιστη ως καθόλου τουριστική ανάπτυξη σήμερα είναι πολυσύχναστες τουριστικά. Οι νέοι που συμμετέχουν στα προγράμματα μένουν απόλυτα ικανοποιημένοι και συχνά επιστρέφουν στις περιοχές με τις παρέες τους. Κάθε χρόνο περίπου 10.000 νέοι συμμετέχουν στα προγράμματα και ο αριθμός τους ολοένα αυξάνεται (ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, σελ 43, 16/1/00). Τα προγράμματα του Υφυπουργείου Νέας Γενιάς φέρνουν τον νέο κοντά στη φύση και η συμμετοχή σ' αυτά είναι ενδεικτική των τάσεων ζήτησης του εναλλακτικού τουρισμού γενικότερα, παρόλα αυτά δεν μπορούν να ενταχθούν στη στενή έννοια του οικοτουρισμού.

²⁵ Βλέπε υποσημείωση 11

πριν δώδεκα χρόνια. Στην Ελλάδα, όταν ξεκίνησε τα προγράμματα εθελοντικής εργασίας το WWF, το 1991, η ιδέα του συνδυασμού διακοπών με εργασία ήταν ακόμη σχετικά καινούργια. Σήμερα πολλές περιβαλλοντικές οργανώσεις προσφέρουν τέτοια προγράμματα το καλοκαίρι. Η Ευρωπαϊκή Ένωση υποστηρίζει και προωθεί τις διεθνείς ανταλλαγές εθελοντών μέσω του δικτύου EVS (European Voluntary Service) ενώ, παράλληλα, η ζήτηση από το ελληνικό κοινό αυξάνεται διαρκώς. Στην Ελλάδα η ζήτηση είναι κυρίως από νέους, φοιτητές και κατά πλειοψηφία κορίτσια. Έχουν υψηλό βαθμό περιβαλλοντικής συνείδησης και τα κίνητρό τους είναι η επιθυμία για προσφορά, γνώση και κοινωνική συναναστροφή με άτομα ίδιων ενδιαφερόντων. Η ικανοποίηση που αποκομίζουν οι συμμετέχοντες είναι υψηλή, σύμφωνα με την αξιολόγηση που γίνεται στο τέλος κάθε περιόδου.

ΠΛΑΙΣΙΟ 9: Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα των εθελοντών ως ειδικής ομάδας οικοτουριστών.	
<u>Πλεονεκτήματα</u>	<u>Μειονεκτήματα</u>
Οι εθελοντές αποτελούν τουριστικό κοινό με υψηλή περιβαλλοντική συνείδηση.	Η διαχείριση μιας ομάδας εθελοντικής εργασίας απαιτεί πολύ χρόνο και ενέργεια.
Υψηλός βαθμός περιβαλλοντικής εκπαίδευσης (για τους εθελοντές).	
Η παρουσία των εθελοντών δίνει αίσθηση υπερηφάνειας στους ντόπιους, για το περιβάλλον του τόπου τους, όταν βλέπουν κάποιους να αφιερώνουν τις διακοπές τους εργαζόμενοι για την προστασία του.	Χαμηλή "απόδοση" στην εκτέλεση του έργου. Συχνά, τα έργα που κάνουν οι εθελοντές θα μπορούσαν να γίνουν σε σύντομο διάστημα από αμειβόμενους εργάτες. Η διενέργεια των κατασκηνώσεων γίνεται κυρίως για λόγους περιβαλλοντικής εκπαίδευσης των εθελοντών.
Δημιουργία δεσμών μεταξύ εθελοντών και τοπικής κοινωνίας. Όταν οι περιοχές είναι απομονωμένες και με ανύπαρκτη τουριστική ανάπτυξη, η παρουσία εθελοντών συμβαίνει να λειτουργεί πολύ αναζωογονητικά για τους ντόπιους	Κόπωση της τοπικής κοινωνίας. Τις πρώτες χρονιές οι ντόπιοι διακρίνονται από πραγματικό ενθουσιασμό που σταδιακά φθίνει.
Οικονομικά οφέλη για την τοπική κοινωνία (προμήθειες από την τοπική αγορά, μεταφορές)	Οι εθελοντές είναι κοινό με χαμηλή καταναλωτική δυνατότητα., επομένως μικρό και το οικονομικό όφελος της τοπικής κοινωνίας

20. Η κίνηση σε Κέντρα Πληροφόρησης/ Ενημέρωσης Επισκεπτών για τη φύση

Στην Ελλάδα λειτουργούν κέντρα πληροφόρησης (ΚΠ) για τη φύση, σε πολλούς υγροτόπους και άλλους οικοτουριστικούς προορισμούς όπως το Δέλτα Έβρου, η Βιστωνίδα, το δέλτα του Νέστου,

η Κερκίνη, οι λίμνες Κορώνεια – Βόλβη, το δέλτα Αξιού-Λουδία - Αλιάκμονα, ο Αμβρακικός, το Μεσολόγγι- Αιτωλικό, το Κοτύχι- Στροφιλιά, η Πρέσπα, το Δάσος Δαδιάς – Λευκίμης- Σουφλίου, ο Εθνικός Δρυμός Σαμαριάς, κλπ. Τα ΚΠ είναι σημαντική οικοτουριστική υποδομή, το κοινό που τα επισκέπτεται κατανοεί το φυσικό τοπίο και λαμβάνει το μήνυμα της προστασίας του περιβάλλοντος. Από την άποψη αυτή μπορεί να θεωρηθεί οικοτουριστικό κοινό.

Στα ΚΠ γίνεται συστηματική καταγραφή της κίνησης και του προφίλ των επισκεπτών μέσω ερωτηματολογίων. Από τέτοιες καταγραφές προκύπτει το συμπέρασμα ότι η τάση ζήτησης είναι ανοδική.

Επίσης στο κείμενο αποφάσεων και συμπερασμάτων της 7ης συνόδου του δικτύου ΕΠΠΕΡ²⁶ αναφέρεται ότι:

«Από τους αριθμούς επισκεπτών, που ανέφερε το κάθε ΚΠ, συμπεραίνουμε ότι στο σύντομο αυτό διάστημα η ανταπόκριση του κοινού ήταν θετική και πολύ μεγάλη καθώς και ότι η ζήτηση για οργανωμένη ξενάγηση στους υγροτόπους αυξάνεται συνεχώς»

Παραθέτουμε ενδεικτικά τα αποτελέσματα τέτοιων μετρήσεων κέντρων πληροφόρησης:

Αριθμοί επισκεπτών στο κέντρο ενημέρωσης της περιοχής της Δαδιάς						
Έτη	1994	1995	1996	1997	1998	1999
αριθμός επισκεπτών	1805	10.253	18.088	30.686	36.321	36.410
Η τουριστική κίνηση παρουσιάζεται ιδιαίτερα αυξημένη το Σεπτέμβριο και το Μάιο						

Αριθμοί επισκεπτών στο κέντρο περιβαλλοντικής εκπαίδευσης περιοχής λίμνης Ν. Πλαστήρα ²⁷					
Έτη	1995-96	1996-97	1997-98	1998-99	1999-00
Επισκέπτες	500	1050	1500	3080	4600

²⁶ Τα περισσότερα ΚΠ χρηματοδοτούνται από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα για το Περιβάλλον ΕΠΠΕΡ.

²⁷ Τα στοιχεία αφορούν ομάδες επισκεπτών με επιστημονικό ενδιαφέρον για το περιβάλλον. Γενικότερα η περιοχή Λίμνη Ν. Πλαστήρα είναι από τους πιο δημοφιλείς προορισμούς με πολλές δεκάδες χιλιάδες επισκέπτες ετησίως.

21. Έρευνα αγοράς για την ιεράρχηση παραγόντων που διαμορφώνουν την επιλογή προορισμού διακοπών .

Προκειμένου να καταγραφούν επιπλέον ενδείξεις για τη δυνητική ζήτηση οικοτουριστικών δραστηριοτήτων στην Ελλάδα, κρίθηκε απαραίτητο να ενταχθεί στην παρούσα μελέτη έρευνα αγοράς. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε, από την εταιρία MRB Hellas S.A. την περίοδο 7 έως 17 Μαρτίου 2000, σε δείγμα 2000 ατόμων πανελλαδικά²⁸. Σε μια προσπάθεια «αποδόμησης» της έννοιας του οικοτουρισμού, διερευνήθηκε η σημαντικότητα μιας σειράς κριτηρίων και δραστηριοτήτων σε σχέση με την επιλογή προορισμού διακοπών, ώστε να εντοπιστεί το δυνάμει οικοτουριστικό κοινό.

Στο σύνολο των ερωτηθέντων ένα ποσοστό 37%, κυρίως άτομα άνω των 55 ετών, χαμηλότερης κοινωνικοοικονομικής τάξης προέρχονται από ημιαστικές και αγροτικές περιοχές, δηλώνει πως δεν πηγαίνει καθόλου διακοπές. Αντίθετα από τους ερωτηθέντες που δήλωσαν ότι πηγαίνουν διακοπές²⁹, εξήχθησαν τα συμπεράσματα που περιγράφονται παρακάτω ως προς την ιεράρχηση των παραγόντων που διαμορφώνουν την επιλογή προορισμού διακοπών.

Οι ερωτηθέντες εκλήθησαν να ιεραρχήσουν ορισμένους παράγοντες³⁰ (φαίνονται στο σχήμα που ακολουθεί) ανάλογα με τη σημασία που τους αποδίδουν όταν αποφασίζουν τον προορισμό και το είδος των διακοπών τους.

Ανάμεσα στους παράγοντες αυτούς, οι ακόλουθοι μπορούν να θεωρηθούν ότι περιγράφουν εν δυνάμει οικοτουριστικούς προορισμούς:

- (α) *«η δυνατότητα γνωριμίας με τον τοπικό τρόπο ζωής και την πολιτιστική κληρονομιά»*,
- (β) *«ο παραδοσιακός χαρακτήρας του προορισμού»*,
- (γ) *«η παρθένα φύση και η δυνατότητα δραστηριοποίησης σ' αυτή»* και
- (δ) *«η μικρής κλίμακας τουριστική ανάπτυξη»*.

Στο σχήμα που ακολουθεί φαίνονται τα ποσοστά του συνόλου των ερωτηθέντων που απέδωσαν στους παράγοντες αυτούς μεγάλο βαθμό σημαντικότητας και κατά συνέπεια αποτελούν δυνάμει

²⁸ Πληροφορίες για την ταυτότητα της έρευνας στο παράρτημα.

²⁹ Οι ερωτηθέντες που πηγαίνουν διακοπές παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά στις ακόλουθες υποκατηγορίες: • νέοι ηλικίας 18-24(86%) αλλά και των ηλικιακών ομάδων 25-34(78,6%), 35-44 (76,6%) και 45-54(62,7%), • κάτοικοι του Λεκανοπεδίου (83,4%) κάτοικοι της Θεσσαλονίκης (76,2%) κάτοικοι λοιπών αστικών περιοχών της χώρας (63,4%) • Ερωτηθέντες ανώτερης (87,5%) και μέσης (71,5) κοινωνικό-οικονομικής τάξης.

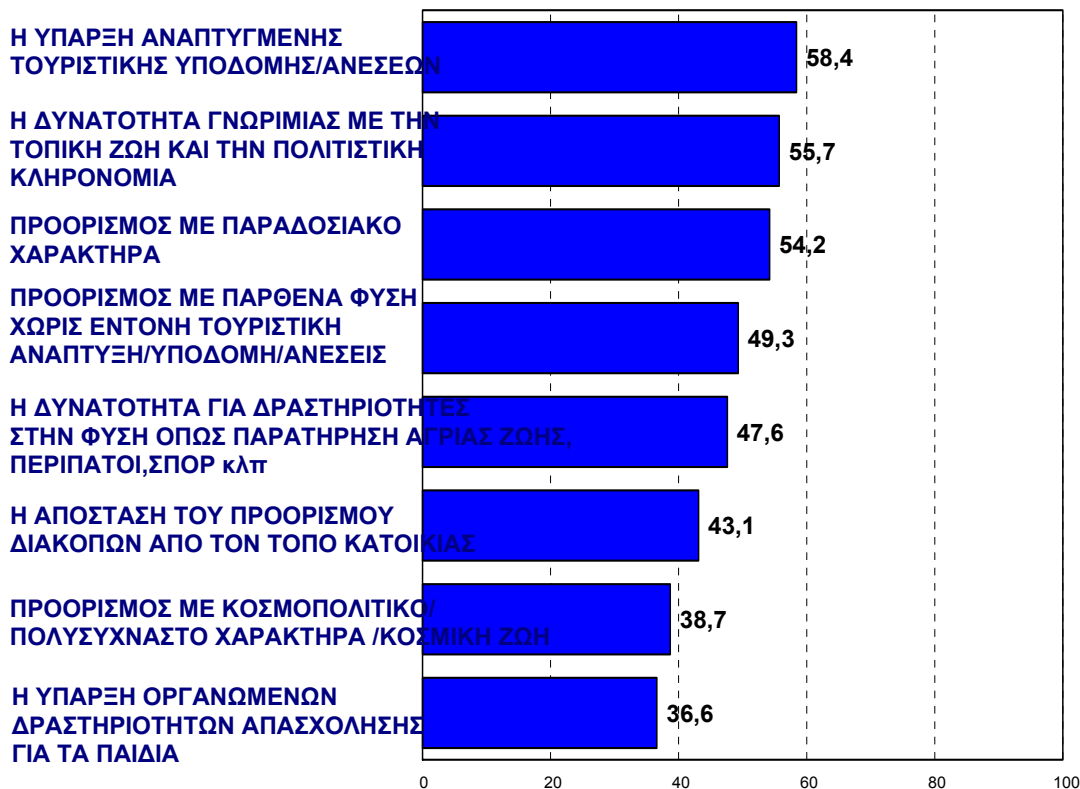
³⁰ Οι παράγοντες περιγράφουν τόσο χαρακτηριστικά του τουριστικού προορισμού όσο και είδη δραστηριοποίησης σε αυτούς

οικοτουριστικό κοινό. Τα ποσοστά αυτά είναι σημαντικά. Κυμαίνονται από 47,6 έως και 58,4% ανάλογα με το κριτήριο (βλέπε σχήμα).

Ο παράγοντας « ύπαρξη ανέσεων και τουριστικής υποδομής» είναι ο δημοφιλέστερος παράγοντας επιλογής τόπου διακοπών. Η ήπιας μορφής τουριστική ανάπτυξη, που είναι κατάλληλη για τους οικοτουριστικούς προορισμούς, δεν πληροί το πιο δημοφιλές αυτό κριτήριο αφού λόγω της μικρής της κλίμακας υπολείπεται συνήθως και σε άνεση, των προορισμών έντονης τουριστικής ανάπτυξης.

**ΒΑΘΜΟΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥ/ΤΟΠΟΥ ΔΙΑΚΟΠΩΝ
ΚΛΙΜΑΚΑ 1 ΕΩΣ 5 (1=ΚΑΘΟΛΟΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΣ - 5= ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΣ
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ("4+5"))**

**ΣΥΝΟΛΟ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΩΝ ΠΟΥ ΔΗΛΩΝΟΥΝ ΟΤΙ
ΣΥΝΗΘΩΣ ΠΗΓΑΙΝΟΥΝ ΔΙΑΚΟΠΕΣ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ (N=1.249)**

ΠΗΓΗ : ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ "ΤΑΣΕΙΣ" ΜΑΡΤΙΟΣ 2000, MRB HELLAS %

22. Συμπεράσματα

Από την ανάλυση που προηγήθηκε βλέπουμε ότι προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα ως προς την ζήτηση για οικοτουρισμό στην Ελλάδα:

- Η ζήτηση για οικοτουριστικές δραστηριότητες και τουρισμό στη φύση γενικότερα αυξάνεται. Είναι όμως δύσκολο να καθοριστεί η ζήτηση για οικοτουρισμό σύμφωνα με τον ορισμό που έχει δοθεί στην μελέτη αυτή και να διακριθεί από τη ζήτηση για μη ήπιες δραστηριότητες στη φύση, ή για δραστηριότητες που δεν συμβάλλουν στη προστασία του περιβάλλοντος και τη διατήρηση της συνοχής του κοινωνικού ιστού. Ο υπολογισμός της ζήτησης για οικοτουρισμό δεν πρέπει να είναι μόνο ποσοτικός αλλά και ποιοτικός. Η δυνητική ζήτηση μπορεί να συμβάλλει στη διάσπαση της εποχικότητας και την προσέλκυση του ποιοτικού τουρισμού. Κάτι τέτοιο μπορεί να είναι αποτέλεσμα μόνο συστηματικής και οργανωμένης διαχείρισης.
- Ο οικοτουρισμός στην Ελλάδα κάνει τα πρώτα βήματα του, αφορά κυρίως Έλληνες τουρίστες, ενώ, μάλλον ανεκμετάλλευτη παραμένει η αγορά του εξωτερικού. Η ζήτηση παρουσιάζει αυξητικές τάσεις, που απέχουν ωστόσο από τους ραγδαίους ρυθμούς ανάπτυξης στο εξωτερικό³¹.
- Η περαιτέρω τόνωση της ζήτησης μπορεί να επιτευχθεί με το κατάλληλο marketing που στοχεύει στις σωστές ομάδες κοινού και διαφέρει από το marketing του μαζικού τουρισμού. Ο κίνδυνος που εμπεριέχει μια τέτοια διαδικασία είναι εκείνος της μεταφοράς του μαζικού τουρισμού σε οικολογικά ευαίσθητες περιοχές.
- Πριν από οποιαδήποτε συστηματική προσπάθεια προώθησης της ζήτησης, πρέπει να προσδιορίζεται το επιθυμητό επίπεδο της ζήτησης και να εξασφαλίζεται η ωριμότητα της περιοχής να υποδεχθεί το κοινό.
- Θα ήταν χρήσιμο να δημιουργηθεί, σε πανελλαδικό επίπεδο, ένας μηχανισμός παρακολούθησης και ελέγχου της τουριστικής ζήτησης στις οικολογικά ευαίσθητες περιοχές. Ξεκινώντας από την επεξεργασία των στοιχείων που ήδη συλλέγονται σε κέντρα πληροφόρησης και συλλέγοντας και πρόσθετα στοιχεία, ο μηχανισμός αυτός θα πρέπει να επιδιώκει την απόκτηση μιας σφαιρικής εικόνας για τη ζήτηση, πραγματική και δυνητική και τις διακυμάνσεις της.. Η συλλογή της πληροφορίας δεν θα πρέπει να αποτελεί αυτοσκοπό αλλά να χρησιμοποιείται για την εκπόνηση στρατηγικής δράσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

---

³¹ Βλέπε υποσημείωση 12

Το πλαίσιο των θεσμών και των χρηματοδοτικών μέσων της ΕΕ για την ανάπτυξη οικοτουριστικών δραστηριοτήτων. Συνοπτική ανασκόπηση του ελληνικού πλαισίου.

23. Χρηματοδοτικές ευκαιρίες από την Ευρωπ. Ένωση για την προώθηση του οικοτουρισμού.....	69
23.1. Αξιοποίηση Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης για τη χρηματοδότηση οικοτουρισμού	69
23.2. Χρηματοδότηση οικοτουριστικών δράσεων μέσω του κοινοτικού προγράμματος LIFE, και των κοινοτικών πρωτοβουλιών.	69
24. Προώθηση του οικοτουρισμού μέσω του επιχειρησιακού υποπρογράμματος Τουρισμός.....	77
25. Χρηματοδότηση και θεσμικό πλαίσιο Αγροτουρισμού στην Ελλάδα	79
25.1. Θεσμικό πλαίσιο.....	80
25.2. Παραδείγματα εθνικών πρακτικών για τον οικοτουρισμό άλλων χωρών	84
25.3. Καταστατικοί χάρτες και κώδικες ηθικής	86
26. Συμπεράσματα	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.

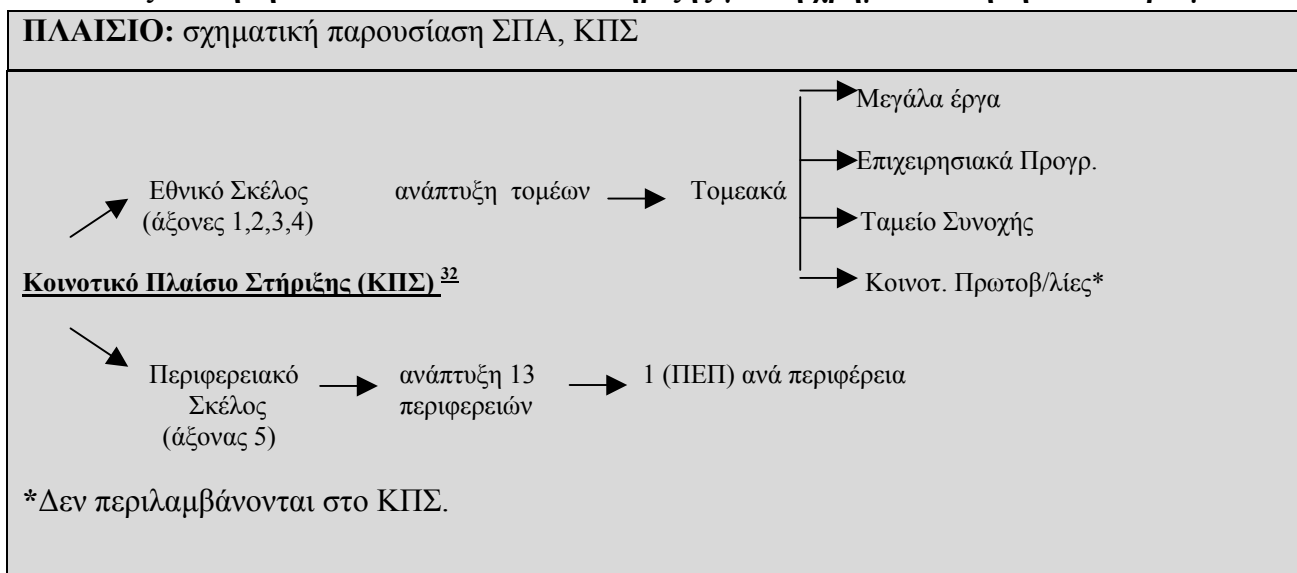
23. Χρηματοδοτικές ευκαιρίες από την Ευρωπαϊκή Ένωση για την προώθηση του οικοτουρισμού

Την τελευταία δεκαετία, στα πλαίσια της ευρωπαϊκής πολιτικής για την προώθηση της ανάπτυξης και τη διαρθρωτική προσαρμογή των αναπτυξιακά καθυστερημένων περιοχών (περιοχών στόχου 1) έχουν δημιουργηθεί ευκαιρίες χρηματοδότησης για την προώθηση του οικοτουρισμού και άλλων ήπιων μορφών τουρισμού στην Ελλάδα.

Η δυσκολία στην ανάπτυξη του οικοτουρισμού δεν έγκειται στην εξεύρεση κονδυλίων αλλά στην απορρόφηση, διαχείριση και κυρίως στον συντονισμό της χρήσης τους και την εξασφάλιση της συνέχισης και βιωσιμότητας των χρηματοδοτούμενων ενεργειών και υποδομών. Είναι εμφανής η απουσία εθνικής πολιτικής, ολοκληρωμένης προσέγγισης και κυρίως, επαρκούς συντονισμού στον τομέα.

Στην προώθηση του οικοτουρισμού παρατηρείται κινητικότητα ποικίλων φορέων ιδιωτικών και δημοσίων: Υπουργείων, Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Αναπτυξιακών εταιριών, Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, κλπ. Μέχρι στιγμής, μικρότερη της αναμενόμενης είναι η ανάμιξη του ΕΟΤ στον τομέα.

23.1. Αξιοποίηση Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης για τη χρηματοδότηση οικοτουρισμού

³² Το σχήμα περιγράφει την δομή του Β ΚΠΣ.

Τα εθνικά και περιφερειακά σκέλη των ΚΠΣ αξιοποιούνται για την προώθηση του οικοτουρισμού: Από το **Εθνικό Σκέλος**, το επιχειρησιακό **Υποπρόγραμμα Τουρισμός**, προβλέπει την χρηματοδότηση υποδομών οικοτουριστικής ανάπτυξης και τουριστικής αξιοποίησης και ανάδειξης περιοχών που παρουσιάζουν οικολογικό ενδιαφέρον.

Δράσεις που αφορούν άμεσα την ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού, όπως η επιμόρφωση/εξειδίκευση σε ειδικότητες που σχετίζονται με τον οικοτουρισμό, μπορούν να υποστηριχθούν από το **Επιχειρησιακό Πρόγραμμα για την Απασχόληση** και συνεχιζόμενη κατάρτιση και το επιχειρησιακό πρόγραμμα για την εκπαίδευση.

Έργα που αφορούν αμεσότερα την προστασία της φύσης, στους οικοτουριστικούς προορισμούς μπορούν να χρηματοδοτηθούν από το **Επιχειρησιακό Πρόγραμμα για το Περιβάλλον**.

Το Περιφερειακό Σκέλος του Γ ΚΠΣ που στοχεύει στη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων σε εθνικό επίπεδο επίσης αξιοποιείται για την προώθηση του οικοτουρισμού. Ανάμεσα στις προβλεπόμενες ενέργειες για την μείωση των ανισοτήτων στις δεκατρείς περιφέρειες της χώρας και την άρση της απομόνωσης των περιφερειών, ορισμένες συνδέονται με τον ρόλο που μπορεί να παίξει ο οικοτουρισμός έμμεσα ή άμεσα:

- Τουριστική ανάπτυξη
- Ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού
- Συγκράτηση του πληθυσμού στην περιφέρεια
- Αξιοποίηση της γεωγραφικής θέσης της περιφέρειας.
- Προστασία του περιβάλλοντος

23.2. Χρηματοδότηση οικοτουριστικών δράσεων μέσω του κοινοτικού προγράμματος LIFE, και των κοινοτικών πρωτοβουλιών.

Το κοινοτικό πρόγραμμα LIFE χρηματοδοτεί εκείνες τις ενέργειες ανάδειξης και διαφύλαξης της φύσης που απαιτούνται για τη διατήρηση ή αποκατάσταση των φυσικών βιότοπων, της χλωρίδας και πανίδας της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο επιθυμητό επίπεδο. Η οικοτουριστική ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος, που σκοπεύει στην ευαισθητοποίηση, αποτελεί ενέργεια που εντάσσεται στους στόχους του προγράμματος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα χρήσης του προγράμματος LIFE,

για την χρηματοδότηση υποδομών οικοτουρισμού, είναι αυτό στην περιοχή Λίμνης Ν. Πλαστήρα³³.

Οι **κοινοτικές πρωτοβουλίες** αποτελούν πρόσθετη πηγή χρηματοδότησης προγραμμάτων. Υποβάλλονται στην Κοινότητα από τα κράτη μέλη και εντάσσονται σε κατευθύνσεις κοινοτικού ενδιαφέροντος τις οποίες αποφασίζει με πρωτοβουλία της η Επιτροπή. Μπορούν να χρηματοδοτηθούν για την προώθηση οικοτουρισμού και άλλων ήπιων μορφών τουρισμού ως εξής:

Η κοινοτική πρωτοβουλία **INTERREG** αφορά τη διασυνοριακή συνεργασία σε θέματα χωροταξικού προγραμματισμού. Έχει σαν σκοπό τη ενθάρρυνση της αρμονικής και ισόρροπης ανάπτυξη του ευρωπαϊκού εδάφους. Πεδίο εφαρμογής του είναι 28 περιοχές³⁴ της Ελλάδας πλούσιες σε οικοτουριστικά αξιοποιήσιμους προορισμούς. Προβλέπει την ανάπτυξη της ποιότητας του τουρισμού και των οικολογικών τουριστικών δραστηριοτήτων (συμπεριλαμβανομένου και του αγροτικού τουρισμού) μέσω της εκτέλεσης έργων για επενδύσεις καθώς και τον σχεδιασμό και καθιέρωση νέων τουριστικών προϊόντων (όπως ο περιβαλλοντικός τουρισμός) που δημιουργούν μόνιμες θέσεις εργασίας³⁵.

Η κοινοτική πρωτοβουλία **LEADER+** αφορά την καινοτομική αγροτική ανάπτυξη. Χρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο-Τμήμα Προσανατολισμού. Αντίθετα από τις πρωτοβουλίες LEADER 1 και 2, η πρωτοβουλία LEADER+ αφορά όλες τις αγροτικές περιοχές, προβλέπει την αξιοποίηση φυσικών και πολιτιστικών πόρων συμπεριλαμβανομένης και της αξιοποίησης των τοποθεσιών κοινοτικού ενδιαφέροντος του προγράμματος Natura 2000. Η προώθηση της ανάπτυξης τουριστικών επιχειρήσεων και δραστηριοτήτων από ομάδες τοπικής δράσης (ΟΤΔ), θεωρείται ως μια πρακτική προώθησης της τοπικής ανάπτυξης σε αγροτικές περιοχές³⁶. Στο παρελθόν μέσω της πρωτοβουλίας αυτής χρηματοδοτήθηκαν η δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων και μικρών τουριστικών επιχειρήσεων από αγρότες. Προκείμενου να διασφαλίζεται η ορθή χρήση των πόρων απαιτούνται: συντονισμός, αυστηρά κριτήρια επιλογής και αξιολόγησης των χρηματοδοτούμενων δράσεων.

Η κοινοτική πρωτοβουλία **EQUAL** αφορά τη μείωση των διακρίσεων και των ανισοτήτων. Χρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο. Η πρωτοβουλία EQUAL, δεν περιλαμβάνει μέτρα που να προωθούν άμεσα τον οικοτουρισμό προωθεί όμως την δημιουργία γυναικείων

---

³³ Βλέπε ΠΛΑΙΣΙΟ 11

³⁴ Αχαΐα, Αιτωλοακαρνανία, Χανιά, Χίος, Δωδεκάνησα, Δράμα, Έβρος, Φλώρινα, Ιωάννινα, Καστοριά, Καβάλα, Ηράκλειο, Κεφαλονιά, Κέρκυρα, Κιλκίς, Λασιθί, Λευκάδα, Λέσβος, Πέλλα, Πρέβεζα, Ρέθυμνο, Ροδόπη, Σέρρες, Θεσπρωτία, Θεσσαλονίκη, Ξάνθη, Ζάκυνθος, Σάμος

³⁵ Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Σχέδιο Ανακοίνωσης της Επιτροπής στα Κράτη Μέλη, COM (1999) 479 τελικό, Βρυξέλλες 13.10.1999

³⁶ Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Σχέδιο Ανακοίνωσης της Επιτροπής στα Κράτη Μέλη,

συνεταιρισμών που είναι δυνατό να δραστηριοποιηθούν σε οικοτουριστικούς προορισμούς (παραδοσιακά προϊόντα, ξενώνες κλπ). Χαρακτηριστικά **παραδείγματα αξιοποίησης του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης** και λοιπών χρηματοδοτικών μέσων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για την προώθηση του οικοτουρισμού είναι τα ακόλουθα (ΠΛΑΙΣΙΑ:10, 11)

ΠΛΑΙΣΙΟ 10: Χρηματοδότηση δράσεων και υποδομών οικοτουρισμού στην περιοχή Πρέσπας

Η λίμνη Πρεσπά είναι ένας υγρότοπος διεθνούς σημασίας. Λόγω της εξαιρετικής της φυσικής ομορφιάς, της υψηλής και εντυπωσιακής βιοποικιλότητας, των βυζαντινών μνημείων και της ιδιαίτερης τοπικής αρχιτεκτονικής της, η περιοχή παρουσιάζει έντονο τουριστικό ενδιαφέρον. Η προσέλευση τουριστών στην περιοχή ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας του 70.

Ενέργειες και υποδομές για την ανάδειξη της οικολογικής αξίας της περιοχής στον επισκέπτη υλοποιούνται από την Εταιρία Προστασίας Πρεσπών (ΕΠΠ), μη κυβερνητική οργάνωση που δραστηριοποιείται στην περιοχή, και φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Η χρηματοδότηση των δράσεων αυτών προέρχεται από διάφορες πηγές: την Ευρωπαϊκή Ένωση, το WWF, άλλες περιβαλλοντικές οργανώσεις και φορείς κλπ. Τέλος με συγχρηματοδότηση από την ΕΕ δημιουργήθηκαν ιδιωτικές επιχειρήσεις, κυρίως τουριστικά καταλύματα.

Ενδεικτικά παραθέτουμε παρακάτω ορισμένες από τις υποδομές και ενέργειες προώθησης του οικοτουρισμού αυτές καθώς και τις πηγές χρηματοδότησής τους. Χαρακτηριστικό είναι ότι κανένα από τα έργα αυτά δεν υλοποιήθηκε μέσω του επιχειρησιακού προγράμματος Τουρισμός-Πολιτισμός :

2ο ΚΠΣ 1994-99, ΕΤΠΑ

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα για το Περιβάλλον

Μέτρο 3.2 Εγκατάσταση Υποδομής για τη Διαχείριση και Προστασία Σημαντικών Βιοτόπων.

Τα ακόλουθα έργα που χρηματοδοτήθηκαν έχουν άμεση ή έμμεση σχέση με τον οικοτουρισμό:

- **Κατασκευή, εξοπλισμός και λειτουργία θεματικών κέντρων πληροφόρησης σε τρεις περιοχές**
- **Σχεδίαση και δημιουργία εκθέσεων και πληροφοριακού υλικού στα ΚΠ.**
- **Κατασκευή χαρτών και άλλου έντυπου υλικού που αναδεικνύει την ανάγκη προστασίας της περιοχής.**
- **Διάνοιξη μονοπατιών για τους επισκέπτες και τοποθέτηση πινακίδων στα μονοπάτια. Κατασκευή προστατευτικών φραγμάτων στα δάση αιωνόβιων κέδρων, κατασκευή ενός ξύλινου φράκτη.**
- **Φύλαξη και παρακολούθηση της περιοχής.**

- Δραστηριότητες για την αύξηση της ενημέρωσης, όπως σεμινάρια και άλλες διοργανώσεις, με στόχο την πληροφόρηση των κάτοικων και επισκεπτών.
- Ειδική περιβαλλοντική μελέτη (ΕΠΜ) και ειδικές μελέτες διαχείρισης και προστασίας.

Άλλες ενέργειες προώθησης του οικοτουρισμού και δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος πραγματοποιήθηκαν, την περίοδο 1991-1994 και είχαν τις ακόλουθες πηγές χρηματοδότησης:

Κοινοτική πρωτοβουλία PETRA: Νέοι της περιοχής παρακολούθησαν εκπαιδευτικό σεμινάριο σε πάρκα του Ηνωμένου Βασιλείου σε θέματα διαχείρισης προστατευομένων περιοχών, περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και οικοτουρισμού.

Κοινοτική πρωτοβουλία LEADER: Μεταξύ άλλων δράσεων μέσω του LEADER προωθήθηκαν η ανακαίνιση παραδοσιακών κτισμάτων, η προστασία βυζαντινών μνημείων καθώς και δράσεις για την προώθηση του οικοτουρισμού και του αγροτουρισμού. Η προετοιμασία της πρότασης για το LEADER πραγματοποιήθηκε με χρηματοδότηση από το WWF.

Κοινοτική πρωτοβουλία LEADER Δημιουργία παραδοσιακών τουριστικών καταλυμάτων και αναπαλαίωση κτηρίων για τουριστική χρήση.

Ίδρυμα Aage V. Jensen, DOF Δημιουργία Κέντρου Πληροφόρησης στον Αγ. Γερμανό

Ε.Ε Γενική Διεύθυνση XI και WWF πρόγραμμα CADISPA Οργάνωση του προγράμματος περιβαλλοντική εκπαίδευσης σχολείων που επισκέπτονται την περιοχή.

Ε.Ε Γενική Διεύθυνση XI και WWF πρόγραμμα CADISPA Κατάρτιση και απασχόληση νέων της Πρέσπας σε θέματα οικοτουρισμού.

Ε.Ε Γενική Διεύθυνση XI και WWF πρόγραμμα CADISPA Οργάνωση και εφαρμογή πιλοτικών οικοτουριστικών προγραμμάτων.

Πηγές: Φάκελος ΕΠΠ για την περίοδο 91-94, Αγ. Γερμανός Πρέσπας

K.Mitchell, IEEP (1999)

ΠΛΑΙΣΙΟ 11: Χρηματοδότηση υποδομών και δράσεων οικοτουρισμού στην περιοχή Λίμνης

Ν. Πλαστήρα

Η Περιοχή Ταυρωπού (λίμνη Ν. Πλαστήρα) αποτελεί προστατευόμενη φυσική περιοχή του Δικτύου Natura 2000 με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και στοιχεία (χερσαία και υδάτινα), που την αναδεικνύουν ως μια από τις πλέον ενδιαφέρουσες περιοχές της χώρας μας, στο πλαίσιο του δικτύου. Η περιοχή περιλαμβάνει επτά οικοτόπους κοινοτικού ενδιαφέροντος. Η τουριστική κίνηση στην περιοχή έχει παρουσιάσει τα τελευταία χρόνια ραγδαία αύξηση, αγγίζοντας όρια του κορεσμού σε περιόδους τουριστικής αιχμής.

1993-1997 Πρόγραμμα LIFE,

«Περιοχή Ν. Πλαστήρα μια Πιλοτική Αειφορική Τουριστική Παρέμβαση»

Με το πρόγραμμα χρηματοδοτήθηκαν οι ακόλουθες δράσεις:

- **Ορειβατικό καταφύγιο** Βρίσκεται στη θέση «Ελατάκος σε υψόμετρο 1455μ χωρητικότητας 12 ατόμων.
- **Κέντρο περιβαλλοντικής εκπαίδευσης Νεοχωρίου** Ο χώρος προωθεί την επιστημονική διερεύνηση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος μέσω προγραμμάτων περιβαλλοντικής αγωγής και εκπαίδευσης.
- **Εκπαιδευτικό δάσος Μπελοκομύτη.** Οργανωμένος χώρος που προσφέρεται για περιβαλλοντική εκπαίδευση, συνολικής έκτασης 5.680 στρ, πάνω στο δασικό σύμπλεγμα των Αγράφων και σε υψόμετρο από 800 έως 1780 μ. η χλωρίδα και ορνιθοπανίδα της περιοχής έχουν μελετηθεί.
- **Οικολογικά μονοπάτια:** Διαμορφωμένες και σημασμένες ειδικές διαδρομές πεζοπορίας, με σκοπό την παρατήρηση σημαντικών στοιχείων του περιβάλλοντος και την ψυχαγωγία.
- **Υδροβιολογικός σταθμός:** Στόχος η παρακολούθηση της οικολογικής ποιότητας των υδάτων της λίμνης και η εκπαίδευση των επισκεπτών.
- **Παρατηρητήριο** Βρίσκεται στη θέση Ζυγογιαννείκα και παρέχει στους επισκέπτες τη δυνατότητα να παρατηρούν την σπάνια ορνιθοπανίδα της περιοχής.

1995-2000 ΕΠΕΡ Μέτρο Φύση

«Προστασία Διαχείριση και Ανάδειξη Λίμνης Ν. Πλαστήρα»

Με το πρόγραμμα χρηματοδοτήθηκαν οι ακόλουθες δράσεις:

- **Κέντρο περιβαλλοντικής ενημέρωσης Νεοχωρίου** (βλ παραπάνω)
- **Οικολογικά μονοπάτια** (βλ. παραπάνω)
- **Βοτανικός κήπος Νεοχωρίου** Έκταση 10 στρεμμάτων που αποσκοπεί στην συγκέντρωση και αποθεματοποίηση ειδών της χλωρίδας της ευρύτερης περιοχής και την ενημέρωση και εκπαίδευση των επισκεπτών.

- **Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη,**
- **Τοπικό γραφείο οικότουρισμού στην Καρδίτσα,**
- **Έντυπο Υλικό (οικολογικοί χάρτες, επεξηγηματικά φυλλάδια κλπ),**
- **Πειραματικός Αγρός Οργανικής Καλλιέργειας,** την λειτουργία του έχει αναλάβει ο γυναικείος συνεταιρισμός και σκοπός του είναι η εκπαίδευση νέων αγροτών και η ευαισθητοποίηση του κοινού σε σύγχρονες μεθόδους οργανικής καλλιέργειας.

2000-2004 LIFE – Φύση

“Implementation of Management Actions of Tavropos Lake Area in Greece”

Με το πρόγραμμα χρηματοδοτήθηκαν οι ακόλουθες δράσεις

- **Εκπόνηση διαχειριστικού σχεδίου** για οικοτοπους προτεραιότητας της περιοχής
- **Υλοποίηση διαχειριστικών δράσεων** όπως η κατασκευή φραγμάτων, φυτοκομικών έργων, ζωνών βλάστησης, πιλοτική μονάδα φυσικής επεξεργασίας λυμάτων κλπ.
- **Υλοποίηση προγραμμάτων περιβαλλοντικής παρακολούθησης.**
- **Ενέργειες ενημέρωσης ευαισθητοποίησης.**

Η προσπάθεια χρησιμοποίησης των χρηματοδοτικών μέσων της ΕΕ ώστε να συνδυαστεί η περιβαλλοντική προστασία με τον οικολογικό τουρισμό στην περιοχή, είναι από πολλές απόψεις πρότυπη.

Ένα στοιχείο αδυναμίας που παρατηρείται, είναι ότι προηγήθηκαν κατασκευαστικές υποδομές των περιβαλλοντικών μελετών και διαχειριστικών σχεδίων προκειμένου να αντληθούν χρηματοδοτήσεις την στιγμή που αυτές ήταν διαθέσιμες.

Η προστασία του περιβάλλοντος και όχι οι διαθέσιμες προς απορρόφηση χρηματοδοτήσεις πρέπει να αποτελούν άξονα για την ανάπτυξη του οικότουρισμού.

Στοιχεία: Δρ Δ. Νταλής, Αναπτυξιακή Καρδίτσας ΑΕ

Η πολλαπλότητα των χρηματοδοτικών μέσων και πηγών χρηματοδότησης, που μπορούν να αξιοποιηθούν για την προώθηση του οικότουρισμού, αποτελεί ευκαιρία αλλά και κίνδυνο (διάσπασης αρμοδιοτήτων, επικάλυψης δράσεων, υπερεκμετάλλευσης φυσικού πλούτου). Ως εκ τούτου, επιβάλλει τον συντονισμό των χρηματοδοτικών φορέων, σε εθνικό και περιφερειακό

επίπεδο, και μέσω, με άξονα την προστασία του περιβάλλοντος και την ενίσχυση των τοπικών κοινωνιών. Επίσης καθίσταται εντονότερη η ανάγκη αξιολόγησης και συνεχούς παρακολούθησης τέτοιων δράσεων.

ΠΛΑΙΣΙΟ 3: Ενδεικτική χρήση διαρθρωτικών ταμείων και άλλων χρηματοδοτικών μέσων για την προώθηση του οικότουρισμού.	
ΑΝΑΓΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΑ ΜΕΣΑ ΚΑΙ ΠΗΓΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΤΗΣ Ε.Ε
Κατασκευαστικές τεχνικές δραστηριότητες (κέντρα υποδοχής ενημέρωσης, παρατηρητήρια, μονοπάτια, φράκτες)	Ευρωπαϊκό ταμείο Περιφερειακής ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) LIFE
Δημιουργία καταλυμάτων σε παραδοσιακά κτήρια.	LEADER
Δραστηριότητες που αυξάνουν την ενημέρωση (χάρτες ενημερωτικό υλικό βελτίωση σχέσεων με ΜΜΕ)	ΕΤΠΑ
Κατάρτιση οικοξεναγών	Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ)
Μέσα πρόσβασης συστήματα μεταφορών φιλικά στο περιβάλλον	ΕΤΠΑ
Εκπαίδευση και Απασχόληση Φυλάκων Προστατευομένων περιοχών	ΕΚΤ
Ανταλλαγή εμπειρίας ανάμεσα σε περιφέρειες και χώρες	INTERREG
Χαρτογράφηση οικότοπων	ΕΤΠΑ
Περιβαλλοντική υποδομή πχ κατεργασία απόβλητων εγκαταστάσεις ανακύκλωσης	Ταμείο Συνοχής

Παρακολούθηση προστατευομένων περιοχών και βιολογικών ειδών	INTERREG
Έντυπο υλικό, τουριστικοί οδηγοί, χάρτες	LIFE

24. Προώθηση του οικοτουρισμού μέσω του επιχειρησιακού υποπρογράμματος Τουρισμός.

Ένας σημαντικός αριθμός έργων για την προώθηση του οικολογικού τουρισμού, χρηματοδοτήθηκαν από το **επιχειρησιακό πρόγραμμα τουρισμός-πολιτισμός της περιόδου 1994-99**.

Βασικούς στόχους του ΕΠ αποτελούν: η εξασφάλιση υψηλής ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος στη διεθνή αγορά, η ποιοτική βελτίωση του τουριστικού προϊόντος, η αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας στον τομέα του τουρισμού και η διεύρυνση της τουριστικής περιόδου. Οι στόχοι αυτοί, επιδιώκονται μέσα από μια σειρά μέτρων τα οποία κατευθύνουν χρηματοδοτήσεις προς συγκεκριμένες δράσεις.

Το μέτρο με κωδικό 1.2 του Υποπρογράμματος Τουρισμός αφορά την ανάπτυξη ορεινού, οικολογικού, πολιτιστικού και θεραπευτικού τουρισμού. Το συνολικό κόστος χρηματοδότησης του έργου ανέρχεται σε 40.000.000 ECU, με δημόσια δαπάνη ύψους 40.000.00 ECU. και συμμετοχή του ΕΤΠΑ ύψους 22.000.080 ECU

Ως έργα-υποδομές προώθησης του οικολογικού τουρισμού χρηματοδοτήθηκαν τα ακόλουθα:

Πίνακας

1	Επισκευή και διαρρύθμιση παραδοσιακού πύργου στη Δημητσάνα	453.653 ECU
2	Μονοπάτια και ορεινό καταφύγιο περιοχής Γράμμου	685165 ECU
3	Μονοπάτια περιοχής Πηλίου	725688 ECU
4	Μονοπάτια ορειβατικά καταφύγια περιοχής Χελμού	764169 ECU
5	Επέκταση - εκσυγχρονισμός ορεινού καταφύγιου Αστράκας Ν. Ιωαννίνων	236.131 ECU
6	Εκσυγχρονισμός καταφυγίων στον Όλυμπο	469.887 ECU

7	Επέκταση - εκσυγχρονισμός Σπηλαιού Λιμνών κοινότητας Καστριών	133406 ECU
8	Βελτίωση - επέκταση καταφυγίων στην περιοχή Κιθαρώνα	804.462 ECU
9	Μονοπάτια καταφύγιο περιοχής Παγγαίου	304.848 ECU
10	Οικοτουριστική ανάπτυξη ορεινού όγκου Ολύμπου	1289.410 ECU
11	Μονοπάτια - ορειβατικά καταφύγια Ευβοίας	354.130 ECU
12	Μονοπάτια - ορειβατικά καταφύγια περιοχής Παρνασσού	498.525 ECU
13	Κτίριο υποδοχής πληροφόρησης μονοπάτια Ομαλού Κρήτης	1448.378 ECU
14	Ανάπτυξη καταφυγίων μονοπατιών ορεινής Φωκίδας	1312684 ECU
15	Ανάδειξη ορεινών μονοπατιών Βερμίου	643068 ECU
16	Δίκτυο Περιηγητικών Διαδρομών Χαλκιδικής	310.000 ECU
17	Φυσιολατρικές Διαδρομές Σητείας Κρήτης	2.037168 ECU
18	Καταφύγιο στο Σμόλικα	136490 ECU
19	Μονοπάτι Ορεινό Καταφύγιο Περιοχή Αγράφων	846.356 ECU
20	Ανάπλαση Αξιοποίηση Παλαιού Δρόμου Κτικάδου Τήνου	209.440 ECU
21	Αξιοποίηση Σπηλαιού Λακωνίας	678.980 ECU
22	Οικοτουριστικό Κέντρο Δήμου Τυχερού Έβρου	775.811 ECU
23	Παρεμβάσεις στον ποταμό Νέστο	235.791 ECU
24	Βελτίωση Καταφύγιου Πάρνηθας	560.472 ECU
25	Ανάδειξη ηφαιστείου Μεθάνων	1.253.687 ECU

Από τα έργα αυτά, άλλα περισσότερο (λχ ορεινά μονοπάτια και καταφύγια) και άλλα λιγότερο (λχ το οικοτουριστικό κέντρο της τεχνίτης λίμνης του Δήμου Τυχερού) είναι υποδομές χρήσιμες για την προώθηση οικολογικού τουρισμού.

Τα έργα προώθησης του οικοτουρισμού πρέπει να μην αποτελούν αποσπασματικές δράσεις αλλά να εντάσσονται σε έναν γενικότερο σχεδιασμό οικοτουριστικής ανάπτυξης που θα περιλαμβάνει και τα ΠΕΠ. Ιδανικά θα πρέπει να αποτελεί κομμάτι της ευρύτερης περιφερειακής πολιτικής. Επίσης, μέσω των επιχειρησιακών προγραμμάτων, κρίνεται χρήσιμο να χρηματοδοτούνται όχι

μόνο έργα υποδομής αλλά και δράσεις «προετοιμασίας του εδάφους» για την υποδοχή του οικοτουρισμού όπως: Μελέτες της φέρουσας τουριστικής ικανότητας, σχέδια διαχείρισης των επισκεπτών, μέθοδοι σύνδεσης της προστασίας του περιβάλλοντος και τουριστικής ανάπτυξης, δράσεις για την καλλιέργεια εδάφους συνεννόησης με τη τοπική κοινωνία για την ορθολογική από μέρους τους αντιμετώπιση του τουρισμού κλπ.

Η ανάπτυξη του οικολογικού τουρισμού συγκαταλέγεται ανάμεσα στις δράσεις που αφορούν δημόσιες επενδύσεις με την μικρότερη απορροφητικότητα.

Ο οικοτουρισμός στο **Υποπρόγραμμα Τουρισμός για την περίοδο 2000-06**, αντιμετωπίζεται ως μια από τις μορφές εναλλακτικού τουρισμού που θα αποτελέσουν ένα εκμεταλλεύσιμο συγκριτικό πλεονέκτημα που μπορεί σταδιακά να μεταβάλλει την μέχρι τώρα σύνθεση των τουριστικών πόλων έλξης της χώρας.

Η οργάνωση υποδομών επί των οποίων μπορεί να αναπτυχθεί ο «εναλλακτικός τουρισμός», έννοια που περιλαμβάνει και τον οικοτουρισμό βρίσκεται ανάμεσα στις βασικές επιδιώξεις του ΕΠ. Είναι σημαντικό ότι στο ΕΠ αναγνωρίζεται ότι η δημιουργία ειδικών μορφών τουρισμού είναι δημόσια επένδυση, που δεν απαιτεί απλά την επέκταση, την δημιουργία και τον εκσυγχρονισμό των υποδομών αλλά και **δράσεις οργανωτικού χαρακτήρα** όπως εξειδικευμένο μάρκετινγκ, εκπαίδευση και επιμόρφωση σε νέα επαγγέλματα. Στα παραπάνω θα ήταν χρήσιμο να προστεθεί και η ανάγκη για την προώθηση δράσεων διαχειριστικού χαρακτήρα.

Για τις δράσεις προώθησης του οικοτουρισμού προβλέπεται προϋπολογισμός ύψους 15 δισ. έναντι των 10 περίπου δισ. του Β' ΚΠΣ, το σύνολο του οποίου αποτελεί μόνο δημόσια δαπάνη.

Ο οικοτουρισμός μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στην πραγματοποίηση των αναμενόμενων στόχων του ΕΠ (ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του ελληνικού τουριστικού προϊόντος, προσέλκυση τουριστικής ζήτησης ειδικών ενδιαφερόντων, ανάδειξη αγνώστων φυσικών πόρων, κλπ) υπό την προϋπόθεση ότι νοείται σύμφωνα με τον ορισμό και την ανάλυση του κεφ. 1 της παρούσας μελέτης **και υπό την προϋπόθεση ότι δεν υπερεκτιμάται η δυνητική ζήτηση για οικοτουριστικές δραστηριότητες.**

Τέλος, είναι κρίσιμης σημασίας η ορθή ερμηνεία και εφαρμογή του οικοτουρισμού που θα προωθηθεί από τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα.

Η προώθηση του οικοτουρισμού είναι συμβατή με τις κοινοτικές προτεραιότητες των διαρθρωτικών ταμείων, όπως την προτεραιότητα για **απασχόληση και ανάπτυξη ανθρώπινου**

δυναμικού. Μπορεί να συμβάλλει στην δημιουργία θέσεων εργασίας, την παροχή εναλλακτικών και συμπληρωματικών δυνατοτήτων απασχόλησης ιδιαίτερα σε περιοχές που παρουσιάζουν φθίνουσες τάσεις και προωθεί την δημιουργία νέων πεδίων απασχόλησης, και επαγγελματικών διεξόδων για νέους (πχ οικοξεναγούς, οδηγούς βουνού).

Επίσης, η προώθηση του οικοτουρισμού είναι συμβατή **με την κοινοτική προτεραιότητα για βιώσιμη ανάπτυξη και προστασία του περιβάλλοντος**, αφού όπως αναλύθηκε, ο οικοτουρισμός όχι απλά δεν βλάπτει αλλά ταυτόχρονα, υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, προωθεί την προστασία του περιβάλλοντος.

Η κοινοτική προτεραιότητα για την ισότητα των ευκαιριών ικανοποιείται σε κάποιο βαθμό μέσω της ανάπτυξης του οικοτουρισμού. Σε περιοχές της Ελλάδας όπως λχ η Πρέσπα ή το χωριό Δαδιά, στο νομό Έβρου, όπου έχει αναπτυχθεί σε κάποιο βαθμό ο οικοτουρισμός με χαρακτηριστικά που προσεγγίζουν την ολοκληρωμένη έννοια του, έχει παρατηρηθεί δραστηριοποίηση των γυναικών με τη δημιουργία γυναικείων συνεταιρισμών για την διάθεση παραδοσιακών προϊόντων, χειροτεχνημάτων και παραδοσιακής κουζίνας. Υποστηρίζεται έτσι έμμεσα η ένταξη γυναικών και νέων κατοίκων απομονωμένων περιοχών στο ενεργό εργατικό δυναμικό. Ο οικοτουρισμός μπορεί να λειτουργήσει ανασταλτικά στην τάση ερήμωσης και αυξανόμενης φτώχιας απομονωμένων περιοχών, εφόσον η προώθηση του οικοτουρισμού γίνεται στα πλαίσια ολοκληρωμένης αναπτυξιακής περιφερειακής πολιτικής, συμβάλλοντας έτσι στην περιφερειακή ανάπτυξη.

25. Χρηματοδότηση και θεσμικό πλαίσιο Αγροτουρισμού στην Ελλάδα

Ο αγροτουρισμός είναι μορφή τουρισμού συγγενής του οικοτουρισμού. Από την εμπειρία της ως τώρα προώθησης και εφαρμογής του Αγροτουρισμού στην Ελλάδα μπορούν να εξαχθούν πολύτιμα μαθήματα για την αποφυγή λαθών και την εκμετάλλευση ευκαιριών κατά την προώθηση του οικοτουρισμού.

Όπως και ο οικοτουρισμός, έτσι και ο αγροτουρισμός αποτελεί μια μορφή βιώσιμου τουρισμού. Αντιδιαστέλλεται με την κυρίαρχη μορφή του Ελληνικού τουρισμού -τον μαζικό, οργανωμένο δηλαδή τουρισμό. Προϋποθέτει στενή σχέση με τον κλάδο της γεωργίας, σύνδεση με τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας, σεβασμό στην τοπική αρχιτεκτονική και το φυσικό περιβάλλον. Ο αγροτουρισμός γνωρίζει σημαντική επιτυχία στην Ευρώπη.

Στην Ελλάδα, κάτω από το όνομα «αγροτουρισμός» έχουν προωθηθεί επενδύσεις τα τελευταία χρόνια, χάρη στις γενναίες κρατικές-κοινοτικές επιδοτήσεις. Έχουν δημιουργηθεί πάνω από δυο χιλιάδες κλίνες και πολλές άλλες μικρές τουριστικές επιχειρήσεις.

Ο αγροτουρισμός προωθείται μέσω του κανονισμού 950/97 της Ευρωπαϊκής Ένωσης με σκοπό την ανάπτυξη των ορεινών μειονεκτικών περιοχών και την ενίσχυση των γεωργών.

Δικαιούχοι οικονομικής ενίσχυσης για ανάπτυξη υποδομών Αγροτουρισμού είναι αρχηγοί γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Σκοπός της προώθησης του Αγροτουρισμού δεν είναι να υποκαταστήσει την αγροτική ασχολία αλλά να τόνώσει την οικονομική ζωή στις αγροτικές ζώνες προσφέροντας τη δυνατότητα δημιουργίας συμπληρωματικού εισοδήματος στους αγρότες, σαν ένα κίνητρο για να μην εγκαταλείψουν τον τόπο τους και την ασχολία τους.

Η έννοια της τόνωσης της οικονομικής και κοινωνικής ζωής του τοπικού πληθυσμού, μέσω της συμπληρωματικής απασχόλησης, είναι κοινή τόσο στον αγροτουρισμό όσο και στον οικοτουρισμό. Τα μαθήματα που μπορούν να εξαχθούν από την ως τώρα εφαρμογή του αγροτουρισμού στην Ελλάδα πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπό όψη για να αποφευχθούν λάθη και να αξιοποιηθούν ευκαιρίες στα θέματα στα οποία οι δύο αυτές ήπιες μορφές τουρισμού παρουσιάζουν αντιστοιχία.

Στον τομέα του αγροτουρισμού, η διάσπαση αρμοδιοτήτων σε πολλούς φορείς ιδιωτικούς και δημόσιους, η πληθώρα χρηματοδοτικών μέσων, αλλά και η έλλειψη εναρμόνισης και μεταξύ γεωργικής, τουριστικής, πολεοδομικής και χωροταξικής πολιτικής και των αντίστοιχων στόχων τους καθώς και η έλλειψη ολοκληρωμένης προσέγγισης, ενιαίων κατευθυντήριων γραμμών και επαρκούς συντονισμού εμπεριέχει κινδύνους όπως, την υποβάθμιση του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος και τη σπατάλη πόρων σε μη αποδοτικές εγκαταστάσεις, τη μειωμένη αποτελεσματικότητα, δυνατότητα ελέγχου και αξιολόγησης. Επίσης, υπάρχει ο κίνδυνος της ενίσχυσης της σημειακής απορρόφησης κονδυλίων, σε υποδομές διάσπαρτες σε διάφορους οικισμούς, που δεν συμβάλλει στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη περιοχών, τη δημιουργία χαμηλού επιπέδου καταλυμάτων, που προσελκύουν χαμηλού επιπέδου τουρισμό, και την ενίσχυση της επιβάρυνσης των ήδη κορεσμένων τουριστικά ζωνών.

25.1. Θεσμικό πλαίσιο

Σε εθνικό επίπεδο δεν υπάρχει θεσμικό πλαίσιο ούτε συγκεκριμένες κατευθύνσεις που να αφορούν τον οικοτουρισμό η ανάπτυξη του κατευθύνσεις επίπεδο που να αφορά τον οικοτουρισμό

Το θεσμικό πλαίσιο που αφορά την προστασία του περιβάλλοντος, τη χωροταξία, τη δόμηση, την οικονομική ανάπτυξη της υπαίθρου και μία σειρά άλλων τομέων, είναι αυτό που διαμορφώνει τις ευνοϊκές ή μη προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού.

Σε χώρες, όπως η Μαλαισία, ή ο Καναδάς όπου ο οικοτουρισμός έχει πάρει πολύ μεγάλες διαστάσεις και αποτελεί κύρια πηγή εθνικού εισοδήματος, έχουν διαμορφωθεί εθνικές στρατηγικές για τον οικοτουρισμό και το φαινόμενο αντιμετωπίζεται σε εθνικό επίπεδο.

Στην Ελλάδα, δεν υπάρχει ενιαία εθνική πολιτική ούτε θεσμικό πλαίσιο που να αφορά ειδικά τον οικοτουρισμό.

Η δημιουργία ενός τέτοιου πλαισίου δυσχεραίνεται από το γεγονός ότι ο οικοτουρισμός άπτεται θεσμών και νομοθεσιών που εμπίπτουν σε πολλούς διαφορετικούς τομείς: περιβάλλον, μεταφορές, τουρισμός κλπ., με αντίστοιχα διαφορετικούς αρμόδιους φορείς. Μια επιπρόσθετη δυσχέρεια έγκειται στο ότι ο οικοτουρισμός μπορεί να οργανωθεί μόνο σε συνάρτηση με τις ιδιαιτερότητες κάθε συγκεκριμένου προορισμού.

Στο θέμα του αειφόρου τουρισμού και του οικοτουρισμού εμπλέκονται το Υπουργείο Ανάπτυξης-ΕΟΤ, και το ΥΠΕΧΩΔΕ, ειδικά στον αγροτουρισμό εμπλέκεται και το Υπουργείο Γεωργίας. Σε τοπικό επίπεδο εμπλέκονται και οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης.

Ως προς τη χωροθέτηση τουριστικών εγκαταστάσεων, αυτές υποβάλλονται στην διαδικασία των σημειακών εγκρίσεων χωροθέτησης, ενώ εκτενώς χρησιμοποιείται το θεσμικό πλαίσιο που διέπει τις ζώνες οικιστικού έλεγχου.

Από την πλευρά του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού οι διατάξεις της τουριστικής νομοθεσίας που αφορούν το περιβάλλον είναι το σημείο σύνδεσης τουριστικής πολιτικής και προστασίας περιβάλλοντος. Με την υπουργική απόφαση 538866/σπεψ. 135 ΝΤΟ (797/β/87) ο ΕΟΤ έχει την δυνατότητα να εγκαθιδρύει ζώνες ελεγχόμενης τουριστικής ανάπτυξης ή να απαγορεύει την περαιτέρω τουριστική ανάπτυξη, σε ζώνες που χαρακτηρίζει ως κορεσμένες τουριστικά. Τέτοια θεσμικά εργαλεία θα μπορούσαν να φανούν χρήσιμα στην διαχείριση οικοτουριστικής ανάπτυξης.

Κατοχυρωμένα θεσμικά όργανα, με μερική τουλάχιστον δικαιοδοσία και στον οικοτουρισμό, στην Ελλάδα, είναι οι «φορείς διαχείρισης» για τις προστατευόμενες περιοχές.

Σύμφωνα με τον νόμο υπό αριθμό 2742/99 κεφαλαίο Ε' άρθρο 15, προβλέπεται η σύσταση νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου κοινωφελούς χαρακτήρα, ως φορέων διαχείρισης των

περιοχών του δικτύου Natura 2000³⁷ Στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων του νεοσύστατου αυτού φορέα εντάσσεται η οργάνωση και υποστήριξη οικοτουριστικών προγραμμάτων, η έγκριση αδειών ξενάγησης και η χορήγηση αδειών επιστημονικής έρευνας η χορήγησης σήματος ποιότητας και συνεργασίας σε επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στις προστατευόμενες περιοχές. Έσοδα από τον τουρισμό, στις περιοχές αρμοδιότητας του φορέα, προβλέπεται να χρησιμοποιούνται για την χρηματοδότηση του.

Η ενασχόληση των φορέων διαχείρισης με τον οικοτουρισμό αποτελεί, δυνητικά, ευκαιρία. Η ύπαρξη ενός φορέα και σχεδίου διαχείρισης για προστατευόμενες περιοχές- οικοτουριστικούς προορισμούς, είναι απαραίτητα για την εφαρμογή του οικοτουρισμού. Θα πρέπει, όμως να εξασφαλίζεται, ότι οι φορείς διαχείρισης που θα έχουν προτεραιότητες που θα αφορούν το καθαυτό έργο προστασίας, θα ασχοληθούν εξίσου με το σωστό σχεδιασμό και διαχείριση του οικοτουρισμού. Για το λόγο αυτό είτε θα πρέπει, να προβλεφθεί αρκετό ανθρώπινο δυναμικό ώστε να καλύπτει όλες τις ανάγκες διαχείρισης είτε θα πρέπει να βρεθούν άλλες λύσεις, όπως ανάθεση της διαχείρισης του οικοτουρισμού σε τοπικούς φορείς, μετά από κατάλληλη εκπαίδευση και με τον απαραίτητο μηχανισμό ελέγχου (πιθανόν από τον ΕΟΤ, βλ. προτάσεις στο δεύτερο μέρος της μελέτης.)

Επίσης, είναι πολύ πιθανό η λειτουργία του φορέα αυτού, σε όλες τις περιοχές του δικτύου Natura, να καθυστερήσει ακόμη αρκετά. Επίσης μένει ανοικτό το θέμα της διαχείρισης του οικοτουρισμού εκτός προστατευομένων περιοχών.

Μια λεπτομερέστερη ανάλυση του θεσμικού πλαισίου προϋποθέτει αξιολόγηση του υπάρχοντος θεσμικού πλαισίου για την προστασία του περιβάλλοντος, την χωροταξία, τις μεταφορές την τουριστική ανάπτυξη, τη χρήση σκαφών αναψυχής, και γενικά όλων των τομέων που άμεσα η έμμεσα εμπλέκονται από τη σκοπιά των ευκαιριών που προσφέρει για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού³⁸ Απαιτείται επίσης η καταγραφή της εμπειρίας από υπάρχοντα προγράμματα οικοτουρισμού και από τη γενικότερη εμπειρία που υπάρχει σήμερα από την τουριστική ανάπτυξη οικολογικά ευαίσθητων περιοχών. Μια τόσο ειδικευμένη θεώρηση βρίσκεται έξω από τα όρια της παρούσας μελέτης.

---

³⁷ Το Ευρωπαϊκό δίκτυο Natura 2000 περιλαμβάνει όλες τις ήδη προστατευόμενες περιοχές αλλά και άλλες περιοχές οικολογικού ενδιαφέροντος που πριν τη δημιουργία του δικτύου δεν υπάγονταν σε κάποιο καθεστώς προστασίας. Στις περιοχές του δικτύου εντάσσονται διάφοροι οικοτουριστικοί προορισμοί.

³⁸ Στην Εθνική Στρατηγική της Μαλαισίας ένα επτάτομο έργο του WWF Μαλαισίας, η ανάλυση του θεσμικού πλαισίου, αφορά το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο για την προστασία του περιβάλλοντος και για την τουριστική ανάπτυξη από τη σκοπιά των ευκαιριών που προσφέρει για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού. Βελτιώσεις προτείνονται εκεί όπου εντοπίζονται αδυναμίες για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού, όπως π.χ. περιοχές με ασαφές ιδιοκτησιακό καθεστώς,

Θεσμικό πλαίσιο και συγκεκριμένες κατευθύνσεις από την ευρωπαϊκή ένωση σχετικά με τον τουρισμό επίσης δεν υπάρχουν. Ο τουρισμός, και πολύ περισσότερο ο οικοτουρισμός, δεν εντάσσονται στις ρυθμίσεις της ιδρυτικής συνθήκης της ΕΟΚ.

Για πρώτη φορά στη συνθήκη του Maastricht συμπεριλαμβάνονται μέτρα για τον τουρισμό (άρθρο 3, στη λίστα των δράσεων για την προώθηση των γενικών στόχων της Ευρωπαϊκής Ένωσης). Παρ' όλα αυτά, δεν δίνονται πιο συγκεκριμένες κατευθύνσεις προς μια ευρωπαϊκή πολιτική τουρισμού ούτε υπάρχει νομική βάση για την λήψη μέτρων σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Αντίθετα, κοινοτικές οδηγίες³⁹ που αφορούν το περιβάλλον και την ανάπτυξη γενικότερα, συνδέονται έμμεσα με τον τουρισμό και τον οικοτουρισμό ειδικότερα.

Το 1999, με απόφαση Συμβουλίου, ανακηρύχθηκε έτος τουρισμού, με στόχο να αξιοποιηθεί ο ενιαίος οικονομικός ρόλος του τουρισμού, στα πλαίσια της πρωτοβουλίας αυτής εντάσσεται και η προώθηση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Επίσης το πέμπτο πρόγραμμα για το περιβάλλον έχει πολλές παραμέτρους που αφορούν τον τουρισμό όπως την προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού, την ενίσχυση του σχεδιασμού και έλεγχου των χρήσεων γης, την καθιέρωση αυστηρότερων προδιαγραφών δόμησης, την ευαισθητοποίηση του κοινού και την εκπαίδευση του προσωπικού και των υπεύθυνων του τομέα ως προς την ενσωμάτωση, ως προς την αποτροπή και πρόληψη των συνεπειών του τουρισμού στο περιβάλλον.

25.2. Παραδείγματα εθνικών πρακτικών για τον οικοτουρισμό άλλων χωρών

Πρακτικές και στρατηγικές για έναν περισσότερο βιώσιμο τουρισμό εφαρμόζονται σε πολλές χώρες του κόσμου.

Σε χώρες, όπου ο οικοτουρισμός έχει πάρει πολύ μεγάλες διαστάσεις και αποτελεί κύρια πηγή εθνικού εισοδήματος, έχουν διαμορφωθεί εθνικές στρατηγικές για τον οικοτουρισμό και το φαινόμενο αντιμετωπίζεται σε εθνικό επίπεδο. Ενδεικτικά αναφέρουμε στοιχεία της πολιτικής που ακολουθούν ο Καναδάς και η Αυστραλία, χώρες όπου παράμετροι της προστασίας του

ανεπαρκή μέτρα για τη χρήση σκαφών αναψυχής σε θαλάσσια πάρκα, χαλαροί όροι διεξαγωγής μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων για έργα σε προστατευόμενες περιοχές κλπ. (WWF Malaysia 1996 1: 15-27, 148-149).

³⁹ όπως η 92/43/EEC για την διατήρηση φυσικών οικοσυστημάτων χλωρίδας και πανίδας, ή η 85/337/EEC για την αξιολόγηση ιδιωτικών και δημοσίων έργων στο περιβάλλον

περιβάλλοντος βρίσκονται πολύ ψηλά στην ημερήσια διάταξη και λαμβάνονται σοβαρά υπόψη κατά την λήψη αποφάσεων και τη δημιουργία πολιτικής⁴⁰.

ΠΛΑΙΣΙΟ 12 Η εθνική πολιτική της Αυστραλίας για τον οικοτουρισμό

Το 1992 το Australian department of tourism εκπόνησε ένα από τα πρώτα εθνικά προγράμματα για τον οικοτουρισμό. Η εφαρμογή του άρχισε το 1994 και είχε το ακόλουθο όραμα:

«Η Αυστραλία θα έχει ένα οικολογικά και κοινωνικά αειφόρο οικοτουρισμό που θα είναι διεθνώς ανταγωνιστικός και εθνικά βιώσιμος. Ο οικοτουρισμός στην Αυστραλία θα αποτελέσει ένα διεθνές παράδειγμα περιβαλλοντικής ποιότητας και πολιτιστικής αυθεντικότητας, ενώ ταυτόχρονα θα προσφέρει επαρκές αντάλλαγμα στην αυστραλιανή κοινότητα, και την διατήρηση των πόρων.»

Η εθνική πολιτική της Αυστραλίας για τον οικοτουρισμό δομείται στα ακόλουθα 8 προγράμματα:

- Πιστοποίηση, σε εθνικό επίπεδο, των επιχειρήσεων του οικοτουρισμού.
- Έρευνα για την ζήτηση και το προφίλ της αγοράς του οικοτουρισμού.
- Εφαρμογή μεθόδων ελαχιστοποίησης της κατανάλωσης της ενέργειας και των απορριμμάτων σε οικοτουριστικούς προορισμούς.
- Χρηματοδότηση έργων υποδομής⁴¹.
- Εκπαίδευση για τον οικοτουρισμό, και εφαρμογή στρατηγικών επικοινωνίας και ευαισθητοποίησης προς: την βιομηχανία του τουρισμού, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης τα εκπαιδευτικά ιδρύματα και τους καταναλωτές.
- Αρχικές μελέτες και παρακολούθηση για την αξιολόγηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του οικοτουρισμού, που οδηγούν σε καλύτερες μεθόδους διαχείρισης του.
- Προώθηση του ολοκληρωμένου περιφερειακού σχεδιασμού με ενίσχυση παραδειγματικών περιπτώσεων συνεργασίας μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων σε όλα τα περιφερειακά επίπεδα.
- Βελτίωση των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στο χώρο του οικοτουρισμού

Πηγή: D. Diamantis Travel and Tourism Analyst No 4. 1999

⁴⁰ D. Damantis, Travel and Tourism Analyst No 4. 1999

⁴¹ Είναι σημαντικό ότι η εθνική στρατηγική της Αυστραλίας δεν εξαντλείται στην κατασκευή έργων υποδομής. Η κατασκευή τέτοιων έργων υποδομής είναι ένα μικρό τμήμα μιας ολοκληρωμένης στατηγικής.

ΠΛΑΙΣΙΟ 13: Εθνική πρακτική του Καναδά για τον οικότουρισμό

Ένα παράδειγμα καλής εθνικής πρακτικής για τον οικότουρισμό είναι αυτό του Καναδά.

Η πρακτική που ακολουθεί ο Καναδάς για τον οικότουρισμό δομείται γύρω από 7 τομείς που αναφέρονται στη λίστα που ακολουθεί. Οι τομείς αυτοί αφορούν όλες τις περιφέρειες του Καναδά, όμως δίνεται διαφορετική έμφαση στο καθένα και μεταφράζεται σε διαφορετικές δράσεις ανάλογα με τις τοπικές συνθήκες και ανάγκες.

- Product development.
- “Πακέτα” οικότουρισμού.
- Προστασία και διατήρηση των φυσικών πόρων.
- Ανάπτυξη και management.
- Marketing και προώθηση.
- Ανθρώπινοι πόροι και εκπαίδευση.
- Support by industry organizations.

Πηγή: Δ. Διαμαντής Travel and Tourism Analyst No 4. 1999

25.3. Καταστατικοί χάρτες και κώδικες ηθικής

Μία από τις μεθόδους που συχνά χρησιμοποιούνται για την εξασφάλιση ενός πλαισίου λειτουργίας του οικότουρισμού, χωριστού για την κάθε ενδιαφερόμενη ομάδα, είναι η σύνταξη "κωδίκων ηθικής συμπεριφοράς" (codes of ethics), γενικών κατευθύνσεων (guidelines) και συστάσεων (recommendations.). Τα κείμενα αυτά, που συντάσσονται άλλοτε από τις ενδιαφερόμενες επαγγελματικές και περιβαλλοντικές ομάδες (ενώσεις ξενοδόχων, τουριστικών πρακτορείων, φορείς διαχείρισης ΠΠ, κλπ.), άλλοτε από περιβαλλοντικές οργανώσεις, άλλοτε από διεθνείς οργανισμούς (Συμβούλιο της Ευρώπης, E.E., WTO) και άλλοτε από το κράτος δεν είναι δεσμευτικά αλλά συντελούν στην υιοθέτηση πρακτικών συμβατών με τον οικότουρισμό. Κάποιες φορές τα κείμενα αρχών παίρνουν δεσμευτικό χαρακτήρα για τα μέλη που τα προσυπογράφουν. Αυτή η διαδικασία αποτελεί το πρώτο στάδιο εγκαθίδρυσης ενός μηχανισμού πιστοποίησης. Όσα Εθνικά Πάρκα, π.χ. προσυπογράφουν το κείμενο "European Charter for Sustainable Development", που έχει συνταχθεί με βάση τις αρχές της Agenda 21 (που προέκυψε από την Συνδιάσκεψη Κορυφής για το Περιβάλλον, στο Ρίο, 1992), εντάσσονται στο δίκτυο Euro-Parks. Η τήρηση των αρχών από τα Εθνικά Πάρκα που προσυπογράφουν τη Χάρτα ελέγχεται από το φορέα που διαχειρίζεται τα Euro-Parks. Η έγκριση συνοδεύεται και από την απονομή αντίστοιχου σήματος.

Το ζήτημα του μηχανισμού πιστοποίησης οικοτουριστικών προορισμών είναι αρκετά σύνθετο. Ο φορέας πιστοποίησης πρέπει να διαθέτει τεχνικές γνώσεις και το ανθρώπινο δυναμικό για να κρίνει όλους τους υποψήφιους για απονομή του σήματος. Στη συνέχεια, θα πρέπει να διατηρείται ένας μηχανισμός παρακολούθησης των χρηστών του σήματος, μια και η εφάπαξ πιστοποίηση δεν εξασφαλίζει τη διατήρηση της καλής πρακτικής. Το γεγονός ότι ήδη λειτουργούν διαφορετικά δίκτυα οικοτουριστικών προορισμών (Euro-Parks, Pan Parks, κ.α.) περιπλέκει ακόμη περισσότερο την κατάσταση. Είναι πάντως προτιμότερη η αξιοποίηση των ήδη υπάρχουσών υποδομών πιστοποίησης παρά η δημιουργία νέων.

Χρήσιμη, επίσης, είναι η αξιοποίηση των υπάρχοντων κειμένων αρχών. Τα κείμενα αυτά δεν είναι αρκετά γνωστά ή δεν χρησιμοποιούνται όσο θα έπρεπε από τις ενδιαφερόμενες ομάδες, ιδίως δε από την τουριστική βιομηχανία. Θα πρέπει να υπάρξει συνδυασμένη προσπάθεια ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης ώστε να απαιτεί την τήρησή τους, και των επαγγελματιών σχετικά με τη σημασία και το όφελος που θα είχε για την επιχείρησή τους μία "πράσινη πολιτική".

Ενδεικτικά αναφέρονται ορισμένα από τα βασικά αυτά κείμενα αρχών και μηχανισμοί πιστοποίησης οικοτουριστικών προορισμών:

- World Tourism Organisation (WTO), World Travel & Tourism Council (WTTC), Earth Council (1995) **Agenda 21. Guiding Principles for Tourism**. Δώδεκα αρχές για τον τουρισμό που εξειδικεύουν τις γενικές αρχές της Agenda 21. (στο Appendix)
- WTTC, **Green Globe**. Αρχές περιβαλλοντικής πολιτικής και ευαισθητοποίησης που προσυπογράφουν, το 1998, 577 μέλη σε 107 χώρες. Η Green Globe έχει συμβληθεί με ένα οργανισμό πιστοποίησης, την SGS International Certification Organisation, για την απονομή του σήματος της Green Globe. (στο Appendix)
- Συστάσεις και υποδείξεις του Συμβουλίου της Ευρώπης⁴²
- **European Charter for Sustainable Tourism**, Δίκτυο Euro-Parks
- WWF, Δίκτυο **Pan Parks**, όπου συμπεριλαμβάνεται και η προστατευόμενη περιοχή του Δάσους Δαδιάς και το αντίστοιχο πρόγραμμα του WWF Ελλάς.

---

⁴² COUNCIL OF EUROPE COMETEE OF MINISTERS recommendations of the committee of ministers to the member states: No R (99) 1999. 5p. on the development of environmental management training for those involved in the tourism sector including future professionals, No R (97) 9 1997 on a policy of sustainable environment friendly tourism in coastal areas No R (95) 10 1995 on a sustainable tourist development policy in protected areas No R (94) 7 1994 on a general policy for sustainable and environment friendly tourist development.

- Διεθνές σύστημα πιστοποίησης International Standards Organisation (ISO) 14001 που περιλαμβάνει κριτήρια ορθής διαχείρισης από άποψη περιβαλλοντικής προστασίας.
- International Hotel Environmental Initiative, IHEI, International Hotel & Restaurant Association, IH&RA, American Hotel & Motel Association, AH&MA, **Environmental Action Pack for Hotels.**

26. Συμπεράσματα

- Αντίθετα με χώρες όπου το φαινόμενο του οικοτουρισμού έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις και αποτελεί τομέα εθνικής προτεραιότητας, στην Ελλάδα δεν υπάρχει κρατική στρατηγική ή ενιαία εθνική πολιτική για την οργάνωση του οικοτουρισμού. Αντίστοιχα, δεν υπάρχουν οδηγίες και κατευθύνσεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση που να αφορούν την ανάπτυξη του οικοτουρισμού. Η ανάπτυξη του οικοτουρισμού υπόκειται στο γενικότερο πλαίσιο των νόμων που αφορούν τη δόμηση, το περιβάλλον, τον τουρισμό, κλπ.
- Η μόνη ουσιαστική ευκαιρία που παρέχεται από την ελληνική νομοθεσία για την οργάνωση του οικολογικού τουρισμού είναι η πρόβλεψη για τη σύσταση φορέων διαχείρισης για προστατευόμενες περιοχές που έχουν ενταχθεί στο δίκτυο NATURA 2000. Στις αρμοδιότητες του νεοσύστατου αυτού φορέα εντάσσεται και η οργάνωση και υποστήριξη οικοτουριστικών προγραμμάτων. Η σημασία ύπαρξης ενός διαχειριστικού οργάνου για τον οικοτουρισμό τονίστηκε επανειλημμένα στα πλαίσια της μελέτης αυτής.
- Ένα άλλο χρήσιμο εργαλείο για τη διαμόρφωση πλαισίου ανάπτυξης του οικοτουρισμού είναι οι ποικίλοι κώδικες ηθικής συμπεριφοράς, οι οδηγίες και τα συστήματα πιστοποίησης που, χωρίς να είναι δεσμευτικά, μπορούν να βοηθήσουν στην υιοθέτηση σωστής πρακτικής, αν αξιοποιηθούν και προσαρμοστούν στις ανάγκες της ελληνικής πραγματικότητας.
- Ως προς τη χρηματοδότηση του οικοτουρισμού, οι ευκαιρίες που προσφέρει η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι πολλές. Καθώς το συγκεκριμένο είδος τουρισμού εντάσσεται σε τομείς προτεραιότητας για την Ε.Ε., όπως είναι η ενίσχυση ακριτικών περιοχών, η ενίσχυση του γεωργικού επαγγέλματος, η προστασία του περιβάλλοντος, η ενίσχυση της απασχόλησης και οι ίσες ευκαιρίες στην απασχόληση των δύο φύλων. Η χρηματοδότηση οικοτουριστικών προγραμμάτων μπορεί να πραγματοποιηθεί από τον συνδυασμό πολλών διαφορετικών χρηματοδοτικών πηγών της Ε.Ε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Λεπτομερής περιγραφή ανάλυση και αξιολόγηση δυο παραδειγμάτων, ενός από το διεθνή και ενός απ τον ελληνικό χώρο. Φορείς διαχείρισης, διαχείριση επισκεπτών, χρηματοδοτικοί πόροι, μηχανισμοί επικοινωνίας και προβολής, λειτουργικά προβλήματα, επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον, οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον, οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις στην ευρύτερη περιοχή και την απασχόληση, καταγραφή αδυναμιών παραδειγμάτων

Παράδειγμα από την Ελλάδα : Οικοτουρισμός στο δάσος της Δαδιάς.

27. Εισαγωγή.....	90
28. Τα χαρακτηριστικά της περιοχής.....	90
28.1. Φυσικά χαρακτηριστικά και η οικολογική αξία της περιοχής.....	91
28.2. Κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά.....	91
29. Το ξεκίνημα της οικοτουριστικής ανάπτυξης στη Δαδιά.....	93
29.1. Οικοτουρισμός ως οικονομικό αντιστάθμισμα στην απαγόρευση της υλοτομίας.....	93
29.2. Η τροφική ενίσχυση των αρπακτικών ως τουριστικός πόλος έλξης.....	93
30. Οικοτουριστική υποδομή - δυνατότητες δραστηριοποίησης και διαμονής του επισκέπτη στη Δαδιά.....	96
31. Η ζήτηση για οικοτουρισμό στη Δαδιά.....	99
31.1. Τάσεις της ζήτησης.....	99
31.2. Πόσο «οικοτουρίστες» είναι οι επισκέπτες της Δαδιάς;.....	104
32. Διαφήμιση της Δαδιάς ως οικοτουριστικού προορισμού.....	104
33. Προστασία περιβάλλοντος και οικοτουριστική ανάπτυξη.....	105
33.1. Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη (ΕΠΜ) και οικοτουρισμός.....	106
33.2. Σύστημα ζώνωσης.....	107
33.3. Παρακολούθηση της ΠΠ και οικοτουρισμός.....	107
33.4. Διαχείριση των επισκεπτών.....	107
33.5. Ευαισθητοποίηση και ενημέρωση.....	109
33.6. Σειρά μελετών και δράσεων.....	109
33.7. Επανεπένδυση εσόδων από τον οικοτουρισμό στη φύση.....	110
34. Εμπλεκόμενοι φορείς στη διαχείριση του οικοτουρισμού.....	110
35. Επίδραση του οικοτουρισμού στην τοπική κοινωνία.....	111
35.1. Οικονομική επίδραση.....	112
35.2. Κοινωνική επίδραση.....	114
36. Συμπεράσματα.....	115

Παραδείγματα από το διεθνή χώρο: Οικοτουρισμός σε ΠΠ της Ινδίας, Ινδονησίας, Αφρικής

37. Εισαγωγή.....	117
38. Στόχος της συγκριτικής μελέτης των τριών περιοχών.....	118
39. Η ταυτότητα των περιοχών που αναλύθηκαν.....	119
40. Τάσεις της αγοράς (αριθμοί επισκεπτών) στις τρεις περιοχές.....	121
41. Η συμβολή του οικοτουρισμού στην τοπική οικονομία.....	122
42. Η οικονομική συμβολή του οικοτουρισμού στην διαχείριση και διατήρηση της προστατευόμενης περιοχής.....	124
43. Η διαχείριση του οικοτουρισμού στις προστατευόμενες περιοχές.....	127
44. Συστάσεις και προτάσεις προς τις ενδιαφερόμενες ομάδες.....	130
45. Συμπεράσματα από την ανάλυση της συγκριτικής μελέτης τριών περιπτώσεων οικοτουρισμού σε ΠΠ στον αναπτυσσόμενο κόσμο.....	130

27. Εισαγωγή

Η περιοχή του δάσους Δαδιάς-Λευκίμμης-Σουφλίου⁴³, στο νόμο Έβρου διαθέτει ένα σπάνιο οικοσύστημα, που από παλιότερα προσέλκυε επισκέπτες με επιστημονικό ενδιαφέρον για τη φύση. Σήμερα η περιοχή, με βασικό πόλο έλξης τα αρπακτικά πούλια, έχει εξελιχθεί σε έναν από τους πιο δημοφιλείς (οικο;)τουριστικούς προορισμούς της Ελλάδας με ετήσιο αριθμό επισκεπτών που ξεπερνά τις 50.000.

Στην παρούσα μελέτη, η περίπτωση της οικοτουριστικής ανάπτυξης στην Δαδιά, θα περιγραφεί και θα αξιολογηθεί ως προς το κατά πόσο ανταποκρίνεται στον ορισμό του οικοτουρισμού, ως μορφής τουρισμού που προωθεί την προστασία του περιβάλλοντος και τη διατήρηση του κοινωνικού και πολιτιστικού ιστού.

Η επιλογή και παρουσίαση του παραδείγματος της Δαδιάς στην παρούσα μελέτη δεν πρέπει να ερμηνευθεί ως παρουσίαση ενός «προτύπου προς μίμηση» ή «προς αποφυγή». Όπως έχουμε πολλές φορές τονίσει κάθε διαφορετική περιοχή έχει τις δικές της ιδιαιτερότητες στις οποίες πρέπει να προσαρμόζεται η προσπάθεια προώθησης του οικοτουρισμού.

Μέσα από την μελέτη θα επιχειρηθεί να εξαχθούν συμπεράσματα, όχι απαραίτητα γενικεύσιμα, που θα βοηθήσουν όμως στο να οριστούν πεδία προβληματισμού και έρευνας τα οποία θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σε άλλες περιπτώσεις προώθησης του οικοτουρισμού.

28. Τα χαρακτηριστικά της περιοχής

Το Δάσος Δαδιάς, μέρος του οποίου έχει ανακηρυχθεί προστατευόμενη περιοχή (ΠΠ), είναι ένα εξαιρετικής ομορφιάς τοπίο, και ταυτόχρονα ένας πολύ σημαντικός βιότοπος, ειδών της πανίδας που τελούν υπό εξαφάνιση. Στις παρυφές του δάσους βρίσκονται χωριά, οικονομικοκοινωνικά συνδεδεμένα με το δάσος.

Παρακάτω, περιγράφονται τα χαρακτηριστικά του φυσικού, και κοινωνικοοικονομικού περιβάλλοντος, της περιοχής, που αποτελούν υπόβαθρο για την οικοτουριστική ανάπτυξη.

---

⁴³ Στο εξής, απλώς Δάσος Δαδιάς

28.1. Φυσικά χαρακτηριστικά και η οικολογική αξία της περιοχής

Το δάσος Δαδιάς αποτελεί τμήμα ενός ορεινού όγκου με χαμηλές κορυφές γνωστού ως "Βουνά του Έβρου". Το **ανάγλυφο της περιοχής** είναι πλούσιο, με ρεματιές και μικρά ποτάμια, κοιλάδες κλειστές και ανοιχτές. Τα δάση εναλλάσσονται με λιβάδια, βοσκοτόπια και καλλιέργειες. Οι λόφοι και τα ψηλότερα βουνά δεν ξεπερνούν τα 650 μέτρα. Στην περιοχή υπάρχουν εκτεταμένα, ώριμα φυσικά πευκοδάση σε χαμηλά υψόμετρα, μοναδικά στον ελληνικό χώρο, μια και σε αντίστοιχες περιοχές τα πευκοδάση έχουν καταστραφεί ή υποβαθμιστεί λόγω πυρκαγιών, οικιστικής εξάπλωσης ή άλλων ανθρωπογενών αιτιών. Το ρέμα Διαβολόρεμα διασχίζει όλο το δασικό σύμπλεγμα. Υπάρχουν επίσης πολλοί διάσπαρτοι βραχώδεις σχηματισμοί.

Η σύνθεση της **δασικής βλάστησης** είναι αποτέλεσμα του κλίματος, της γεωμορφολογίας, των εδαφικών συνθηκών και της γειτνίασης με τον ποταμό Έβρο. Επίσης, τη δομή της δασικής βλάστησης και των βιοτόπων έχει επηρεάσει η μακρόχρονη παρουσία του ανθρώπου που έχει επιδράσει στη φυσική της εξέλιξη.

Η περιοχή είναι δασωμένη και καλυμμένη από δάση πεύκων και πλατύφυλλων σε ποσοστό 70%. Στους πυρήνες της Προστατευόμενης Περιοχής ⁴⁴(ΠΠ) κυριαρχεί το πευκοδάσος (με τραχεία πεύκη και λίγες συστάδες μαυροπεύκων) ενώ στην περιφερειακή ζώνη απαντώνται κυρίως δρυοδάση και μικτά δάση πεύκων, δρυών και άλλων φυλλοβόλων. Στις νότιες παρυφές της περιφερειακής ζώνης υπάρχουν εκτεταμένοι μεσογειακοί θαμνότοποι (μακκί). Κατά μήκος δε των ποταμών υπάρχει πλούσια βλάστηση από ιτιές, λεύκες, αρμυρίκια, πλατάνια κ.α⁴⁵. Το δάσος διακόπτεται από μικρά ξέφωτα και βοσκοτόπια. Η χλωρίδα της περιοχής του δάσους δεν έχει μελετηθεί σε βάθος.

Η πλούσια **ερπετοπανίδα** της ΠΠ περιλαμβάνει συνολικά 29 είδη ερπετών και 11 είδη αμφιβίων.. Τα περισσότερα από τα είδη αυτά τελούν υπό καθεστώς προστασίας. Η **πανίδα των θηλαστικών** αποτελείται από 48 είδη, μεταξύ των οποίων πολλά σπάνια.

Η ΠΠ Δαδιάς διακρίνεται για την πλούσια **ορνιθοπανίδα** της (219 είδη). Ιδιαίτερα σημαντική είναι η παρουσία των αρπακτικών πουλιών, που προσδίδουν στην περιοχή μια μοναδικότητα, τόσο λόγω του μεγάλου αριθμού των ειδών που απαντώνται σε μικρή σχετικά έκταση (43 είδη ημερόβιων και νυκτόβιων αρπακτικών από τα 47 όλης της Ελλάδας), όσο και λόγω της ύπαρξης μεγάλων πληθυσμών ορισμένων ειδών.

⁴⁴ Η προστατευόμενη περιοχή περιλαμβάνει δύο ζώνες αυστηρής προστασίας έκτασης 72.900 στρεμμάτων και μια περιφερειακή ζώνη έκτασης 357.100 στρεμμάτων

⁴⁵ Απόσπασμα από το σχέδιο παρακολούθησης

Ο κραυγαετός *Aquila pomarina* και ο φιδαιτός *Circaetus gallicus* εμφανίζονται εδώ με πληθυσμούς πυκνότερους απ'ότι σε κάθε άλλη ελληνική περιοχή, ενώ, κατά την τελευταία δεκαετία, ο πληθυσμός από μαυρόγυπες *Aegyptius monachus* είναι ο μοναδικός στη Βαλκανική χερσόνησο. Η περιοχή φιλοξενεί επίσης ένα μεγάλο πληθυσμό μαυροπελαργών *Ciconia nigra*.

28.2. Κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά

Το μεγαλύτερο τμήμα της ΠΠ ανήκει διοικητικά σε δυο χωριά που βρίσκονται στις παρυφές του δάσους: τη Δαδιά, που ανήκει στο δήμο Σουφλίου, και τη Λευκίμη, που ανήκει στο δήμο Τυχερού. Ο συνολικός πληθυσμός τους, είναι περίπου 1100 κάτοικοι. Η οικοτουριστική ανάπτυξη συνδέθηκε περισσότερο με τη Δαδιά εξαιτίας της χωροθέτησης εγκαταστάσεων για επιστημονική και οικοτουριστική χρήση σε αυτήν⁴⁶.

Παρά το γεγονός ότι ο Νομός Έβρου αντιμετωπίζει έντονο δημογραφικό πρόβλημα, η Δαδιά παρουσιάζει αύξηση πληθυσμού στην οποία συνέβαλε το δάσος, κύρια πηγή απασχόλησης των κατοίκων. Παραδοσιακά οι περισσότεροι κάτοικοι της Δαδιάς έχουν ως βασική βιοποριστική τους ενασχόληση τις δασοπονικές εργασίες, ενώ επίσης ασχολούνται με την γεωργία και την κτηνοτροφία. Πρόσφατα η δημιουργία του σώματος των συνοριοφυλάκων, έδωσε επαγγελματική διέξοδο σε πολλούς νέους της περιοχής.

Κάποιες γυναίκες του χωριού εμπλέκονται στις δράσεις του τοπικού γυναικείου αγροτουριστικού συνεταιρισμού που έπαιξε σημαντικό ρόλο στη χειραφέτησή τους.

Μέσα από τη συναναστροφή με τους κατοίκους, μπορεί κανείς να διαπιστώσει ότι χαρακτηρίζονται από φιλόξενα αισθήματα, ανοχή απέναντι στους ξένους, και υπερηφάνεια για τον τόπο τους. Βλέπουν ευνοϊκά τις νέες δυνατότητες απασχόλησης και τις ευκαιρίες που δημιουργήθηκαν με την ανάπτυξη του οικοτουρισμού αλλά είναι μάλλον διστακτικοί σε επενδύσεις, όπως η κατασκευή ενοικιαζόμενων δωματίων. Παρουσιάζουν την τάση να μένουν μάλλον παρά να εγκαταλείπουν το χωριό για τα αστικά κέντρα. Αν και η Δαδιά παραμένει ένα χωριό, ωστόσο εκσυγχρονίζεται: νέοι χώροι συνάντησης της νεολαίας δημιουργούνται όπως είναι η καφετέρια, οι ταβέρνες, κι ένα μικρό μπαρ⁴⁷.

---

⁴⁶ Η μελέτη αυτή θα εστιαστεί στην παρουσίαση της επίδρασης του οικοτουρισμού στη Δαδιά.

29. Το ξεκίνημα της οικοτουριστικής ανάπτυξης στη Δαδιά

Η συστηματική οικοτουριστική αξιοποίηση της περιοχής Δάσους Δαδιάς ξεκίνησε ως συνέπεια της λήψης μέτρων προστασίας για το οικοσύστημα της περιοχής. Συνδέθηκε άμεσα με την ανακήρυξη της περιοχής ως προστατευόμενης αφενός και την τροφική ενίσχυση των αρπακτικών, αφετέρου.

29.1. Οικοτουρισμός ως οικονομικό αντιστάθμισμα στην απαγόρευση της υλοτομίας.

Το Δάσος Δαδιάς ανακηρύχθηκε προστατευόμενη περιοχή με Κοινή Υπουργική Απόφαση το 1980 (ΓΧΠ/ΕΣΧΠ 360/76, 13/03/80). Άμεση συνέπεια της ανακήρυξης υπήρξε η απαγόρευση της υλοτομίας, μιας εκ των βασικότερων οικονομικών δραστηριοτήτων της περιοχής, στις ζώνες αυστηρής προστασίας του Δάσους⁴⁸(πυρήνες). Η προώθηση του οικοτουρισμού προτάχθηκε ως οικονομικό αντιστάθμισμα.

Ένα διάστημα 10 περίπου ετών, καθυστέρησης και κωλυσιεργίας του κρατικού μηχανισμού μεσολάβησε πριν αρχίσει η εφαρμογή των μέτρων που επέτρεψαν την παροχή οικονομικού αντισταθμίματος στον τοπικό πληθυσμό, και είναι προς τιμήν των κατοίκων το ότι κατά το διάστημα αυτό τήρησαν σε μεγάλο βαθμό τα περιοριστικά μέτρα για τις χρήσεις γης.

Οι αρχικές αντιδράσεις των τοπικών στην απαγόρευση της υλοτομίας με άμεση συνέπεια τη μείωση του εισοδήματός τους, υποχώρησαν σχεδόν ολοκληρωτικά όταν το οικονομικό αντιστάθμισμα από τον οικοτουρισμό άρχισε να γίνεται ορατό.

29.2. Η τροφική ενίσχυση των αρπακτικών ως τουριστικός πόλος έλξης

Την ίδια εποχή, με στόχο την τροφική ενίσχυση των αρπακτικών πουλιών, κατασκευάστηκε ταΐστρα (μια περιφραγμένη περιοχή στο δασός όπου οι φύλακες αφήνουν νεκρά ζώα ως τροφική ενίσχυση στους γύπες) και παρατηρητήριο. Αγοράστηκε ειδικός εξοπλισμός, προσελήφθησαν και εκπαιδεύτηκαν δυο τοπικοί ως φύλακες, τοποθετήθηκαν μπάρες απαγόρευσης της κυκλοφορίας

---

⁴⁷ Α. Χοβαρδός, «Δασός Δαδιάς, Λευκίμης, Σουφλίου. Τοπική κοινωνία τουριστική κίνηση και περιφερειακή ανάπτυξη» Θεσσαλονίκη 1999.

⁴⁸ Η υλοτομία έχει απαγορευθεί σε έκταση 72900 στρεμμάτων.

και άρχισε σε μια μη συστηματική πρώιμη μορφή, η παρακολούθηση των αρπακτικών και η φύλαξη του ενδιαιτήματός τους.

Η ταΐστρα απετέλεσε αργότερα τον βασικό τουριστικό πόλο έλξης, σε συνδυασμό με το παρατηρητήριο, απ' όπου ο επισκέπτης μπορεί να εξασφαλίσει θέα στα αρπακτικά. Αυτό επιλύει ένα πρόβλημα που απαντάται συχνά σε προστατευόμενες περιοχές. Ενώ γίνονται γνωστές στο κοινό για ένα είδος (πχ. το θαλάσσιο πάρκο της Αλοννήσου έγινε γνωστό για τη μεσογειακή φώκια), ωστόσο οι επισκέπτες έχουν ελάχιστες πιθανότητες να παρατηρήσουν το είδος στο βιότοπό του, εφόσον τα μέτρα προστασίας αποκλείουν την πρόσβαση. Η ταΐστρα στη Δαδιά εξασφαλίζει την συγκέντρωση των αρπακτικών σε συγκεκριμένο σημείο. Είναι, όμως, σημαντικό να τονιστεί ότι η ταΐστρα κατασκευάστηκε για λόγους προστασίας των σπάνιων ειδών πολύ πριν αρχίσει η τουριστική ανάπτυξη της περιοχής. Η τουριστική εκμετάλλευση της υποδομής προστασίας (ταΐστρας) έγινε εκ των υστέρων, εφόσον αυτό κρίθηκε ασφαλές.

Ένας από τους άμεσους κίνδυνους που έχει αρχίσει να γίνεται ορατός, σε περιοχές που φιλοδοξούν να αποκτήσουν τουριστική ανάπτυξη ανάλογη με της Δαδιάς, είναι η άσκοπη και βλαβερή⁴⁹ παρέμβαση στο οικοσύστημα -κατασκευή ταΐστρων- με στόχο την τουριστική εκμετάλλευση.

Μια εναλλακτική λύση της κατασκευής παρατηρητηρίων και ταΐστρων είναι η μεταφορά, μέσω κάμερας, ζωντανής ηλεκτρονικής εικόνας από τα οικοσυστήματα στον επισκέπτη. Το σύστημα αυτό πρόκειται να εφαρμοσθεί και στη Δαδιά προκειμένου να μειωθεί η τουριστική πίεση στην περιοχή του παρατηρητηρίου.

ΠΛΑΙΣΙΟ 1: Χρονολογική παρουσίαση των βασικότερων δράσεων και υποδομών προώθησης του οικοτουρισμού και πηγών χρηματοδότησης τους.			
Έτος	Χρηματοδοτούμενη Δράση – Υποδομή	Φορέας- πρόγραμμα χρηματοδότησης	προϋπολογισμός
1984	Σύνταξη μελέτης Προτεινόμενα έργα: κατασκευή ταΐστρας, εκπόνηση διαχειριστικού σχεδίου, οικοτουριστική ανάπτυξη, φύλαξη και παρακολούθηση των	Υπουργείο Νέας Γενιάς	

⁴⁹ Η κατασκευή ταΐστρων, είναι μια τεχνητή παρέμβαση στο οικοσύστημα, που αν γίνει χωρίς να συντρέχουν σημαντικοί λόγοι ή χωρίς επιστημονική καθοδήγηση και παρακολούθηση ενέχει σημαντικούς κινδύνους· μπορεί να οδηγήσει σε μείωση της ικανότητας των ζώων να βρίσκουν την τροφή τους, ενώ αν δεν συνοδεύεται από αυστηρά μέτρα φύλαξης τα εκθέτει στο εδεχόμενο μαζικής δολητηρίας.

	αρπακτικών.		
1986-1989	Τζιπ, τρέιλερ, μηχανή, ταΐστρα, παρατηρητήριο, φύλακες, μπάρες, εκπαίδευση φυλάκων, εξοπλισμός, αναψυκτήριο, μελέτες, περιβαλλοντική εκπαίδευση.	Ευρωπαϊκή Ένωση, πρόγραμμα ACE (Actions Communautaires pour l' Environnement)	20.000.000 δρχ
1986	Αξιοποίηση τουριστικών πόρων Δασικού συγκροτήματος Δαδιάς», Στο πρόγραμμα αργότερα εντάσσεται η μελέτη και κατασκευή του ξενώνα.	ΜΟΠ (Μεσογειακά ολοκληρωμένα προγράμματα)	153.600.000 δρχ
1987	Εξοπλισμός του αναψυκτηρίου του οικοτουριστικού κέντρου	Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς	2.500.000 δρχ
1992-1995	Φύλαξη και παρακολούθηση των αρπακτικών, μελέτη διαχείρισης των πυρήνων, οικοτουριστική ανάπτυξη.	Ευρωπαϊκή Ένωση, πρόγραμμα ACNAT	200.000.000 δρχ
1992-1997	Συμπλήρωση του προγράμματος ACNAT	WWF, ALLIANZ	80.000.000
1996	Κέντρα ενημέρωσης, μέτρα, διαχείρισης για τους πυρήνες, Εξειδίκευση πλαίσιο διαχείρισης περιφερειακής ζώνης, Ενέργειες ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης, Αγορά υλικού παρακολούθησης βιοτόπου	Ευρωπαϊκή Ένωση, Δεύτερο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης	196.000.000 δρχ
1996	Κατασκευή, στην περιοχή Κατραντζίδες, λυομένων οικοτουριστικών καταλυμάτων	Ευρωπαϊκή Ένωση, πρόγραμμα LEADER I	80.000.000 δρχ
1996	Κατασκευή, στην περιοχή Κατραντζίδες, λυομένων οικοτουριστικών καταλυμάτων	Ευρωπαϊκή Ένωση, πρόγραμμα LEADER II	80.000.000 δρχ
1997-1999	Χρηματοδότηση Εξοπλισμού των λυομένων από πρόγραμμα	Β' Κοινοτικό πλαίσιο στήριξης	40.000.000δρχ
1997	Πρόγραμμα του Γυναικείου Αγροτουριστικού συνεταιρισμού Δαδιάς	Ευρωπαϊκή Ένωση, πρόγραμμα LEADER II	40.000.000 δρχ
1997	Επέκταση οικοτουριστικού ξενώνα Δαδιάς	Πρόγραμμα ΣΑΝΑ 2	160.000.000 δρχ Πληροφορίες Κ. Πιστόλα

30. Οικοτουριστική υποδομή – δυνατότητες δραστηριοποίησης και διαμονής του επισκέπτη στη Δαδιά

Όπως προαναφέρθηκε η οικολογική σημασία του δάσους Δαδιάς, προσέλκυσε αρχικά το ενδιαφέρον, λιγοστών, αλλοδαπών κυρίως επισκεπτών, με επιστημονικό ενδιαφέρον για τη φύση. Μέσα στην τελευταία δεκαετία το τουριστικό ενδιαφέρον αυξήθηκε σταδιακά..

Λίγο έξω από το χωριό Δαδιά λειτουργεί Οικοτουριστικό Κέντρο (ΟΚ). Το ΟΚ αποτελεί τόπο διανυκτέρευσης και «βάση εξόρμησης» για την οικοτουριστική απασχόληση του επισκέπτη.

Επίσκεψη και ξενάγηση στο κέντρο ενημέρωσης

Στο ΟΚ λειτουργεί κέντρο ενημέρωσης (ΚΕ) για το οικοσύστημα της περιοχής του Δάσους⁵⁰. Ο επισκέπτης έχει εκεί την ευκαιρία να μελετήσει τις εκτεθειμένες με ελκυστικό και εκλαϊκευμένο τρόπο πληροφορίες για τη χλωρίδα και την πανίδα του δάσους. Στα πλαίσια της ενημέρωσης από ειδικό ξεναγό, γίνεται επίσης προβολή video. Ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να επιλέξει μεταξύ προβολών μικρότερης ή μεγαλύτερης διάρκειας ανάλογα με τον χρόνο που διαθέτει. Όταν μετά την επίσκεψη αυτή, ο επισκέπτης επισκεφθεί το δάσος, δεν απολαμβάνει απλώς το τοπίο αλλά είναι ικανός να κατανοήσει στοιχειωδώς τη λειτουργία του οικοσυστήματος. Η επιτυχία μιας τέτοιας διαδικασίας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την επιδεξιότητα και την κατάρτιση των οικοξεναγών. Για το λόγο αυτό το έχει δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην εκπαίδευση τους.

Επίσκεψη στα κλουβιά με τα αρπακτικά

Τραυματισμένοι γύπες, που δεν μπορούν να επιβιώσουν στο φυσικό τους περιβάλλον, έχουν τοποθετηθεί σε κλουβιά προκειμένου να προστατευθούν. Ο επισκέπτης μπορεί να τους θαυμάσει από κοντά.

Επίσκεψη στο παρατηρητήριο

---

⁵⁰ Το ΚΕ έχει εξοπλισθεί και λειτουργεί από το WWF.

Σε απόστασή δυο περίπου χιλιομέτρων από το ΟΚ μέσα στη ζώνη αυστηρής προστασίας, βρίσκεται ένα κλειστό παρατηρητήριο από όπου ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να παρατηρήσει με τηλεσκόπιο το μοναδικό θέαμα των αρπακτικών που τρώνε στην ταΐστρα⁵¹.

Η επίσκεψη στο παρατηρητήριο είναι η δημοφιλέστερη δυνατότητα δραστηριοποίησης για τον επισκέπτη. Η πρόσβαση στο παρατηρητήριο γίνεται με τα πόδια ή με λεωφορείακι αντί καταβολής εισιτηρίου 750 δρχ.

Παρατήρηση πουλιών και του οικοσυστήματος γενικότερα

Το πλούσιο οικοσύστημα του δάσους προσφέρεται για παρατήρηση πουλιών. Στους επισκέπτες διατίθεται προς ενοικίαση υλικό παρακολούθησης (κιάλια, τηλεσκόπια κλπ). Επίσης, σε χάρτη που διανέμεται, βρίσκονται σημειωμένα τα σημεία καλής θεάς του δάσους

Βόλτα στα σηματοδοτημένα μονοπάτια

Στο δάσος υπάρχουν τέσσερα σηματοδοτημένα μονοπάτια, διαφορετικού μήκους, στην αρχή δε του κάθε ενός υπάρχει πινακίδα που πληροφορεί τον επισκέπτη για τη διάρκεια της διαδρομής. Η σήμανση των μονοπατιών είναι σημαντική γιατί αποτρέπει από την ανεξέλεγκτη διάχυση των επισκεπτών και την καταπάτηση του δάσους. Στην πορεία των μονοπατιών γίνονται παρεμβάσεις στη βλάστηση ώστε να αποτρέπεται η πιθανότητα πρόκλησης πυρκαγιάς. Μια προγραμματισμένη ενέργεια που σχεδιάζεται από το WWF είναι η έκδοση ενός ειδικού χάρτη στον οποίο ο περιπατητής θα εντοπίζει τα σημαντικά σημεία του οικοσυστήματος που απαντά στην πορεία του. Τα σημεία αυτά θα είναι επίσης σημασμένα επιτόπου στο δάσος.

Περιβαλλοντικά παιχνίδια

Για τα παιδιά έχουν σχεδιαστεί και εφαρμόζονται ειδικά παιχνίδια και ξεναγήσεις στη φύση, που ποικίλουν ανάλογα με την ηλικία των μικρών επισκεπτών. Τα προγράμματα αυτά εφαρμόζονται στον μεγάλο αριθμό σχολείων που επισκέπτονται το δασός. Η ύπαρξη τέτοιων προγραμμάτων είναι ιδιαίτερα σημαντική αν σκεφτεί κανείς πόσο σπουδαίο είναι να αντιλαμβάνεται η νέα γενιά τη λειτουργία των οικοσυστημάτων και να γίνεται δέκτης του μηνύματος της προστασίας του περιβάλλοντος.

Ποδηλασία βουνού

---

⁵¹ για τον προβληματισμό γύρω από το θέμα της ταΐστρας βλέπε παράγραφο 3.2

Στη Δαδιά λειτουργεί μια μικρή ιδιωτική επιχείρηση ενοικιάσεως ποδηλατών. Στον επισκέπτη δίνεται και χάρτης με προτεινόμενες διαδρομές.

Στο στάδιο του προγραμματισμού βρίσκεται μια σειρά πρωτοβουλιών που θα εμπλουτίσουν τις δυνατότητες δραστηριοποίησης του επισκέπτη, όπως άλογα για ιππασία στο δάσος και ιαματικά λουτρά. Παρατηρείται μάλιστα ανταγωνισμός από τα γύρω χώρια ως προς τη χωροθέτηση τους. Επίσης, δίπλα στο ήδη υπάρχον ΟΚ κατασκευάζεται νέο κτήριο όπου θα στεγαστεί συνεδριακό κέντρο και κέντρο πληροφόρησης στο οποίο θα τοποθετηθεί και κάμερα ηλεκτρονικής παρακολούθησης των αρπακτικών απ' όπου ο επισκέπτης θα έχει την ευκαιρία να παρατηρεί τα αρπακτικά από κοντά.

Η διοργάνωση περαιτέρω δραστηριοτήτων για τον επισκέπτη είναι δυνατή και επιθυμητή. Οι δραστηριότητες αυτές πρέπει να εντάσσονται στο πνεύμα του οικοτουρισμού και να μην είναι κοινές τουριστικές δράσεις χωροθετημένες απλώς στην προστατευόμενη περιοχή.

Στην οικολογικά ευαίσθητη περιοχή πρέπει να πραγματοποιούνται μόνο οικολογικά συμβατές τουριστικές δράσεις που να συμβάλλουν άμεσα ή έμμεσα στην ευαισθητοποίηση του επισκέπτη για το περιβάλλον. Τέλος, επιβάλλεται τέτοιες δράσεις να χωροθετούνται, βάσει μελετών, σε περιοχές του δασούς με μικρότερη οικολογική αξία. Στο Δάσος της Δαδιάς τέτοιες θέσεις είναι για παράδειγμα οι αναδασωμένες περιοχές.

Διαμονή του επισκέπτη

Οι περισσότεροι από τους επισκέπτες της Δαδιάς, δεν διανυκτερεύουν. Παρ' όλα αυτά στις περιόδους τουριστικής αιχμής, οι λίγες κλίνες που διαθέτει το χωριό γεμίζουν. Το ΟΚ διαθέτει ξενώνα δυναμικότητας 60 κλινών ο οποίος διαθέτει το ειδικό σήμα λειτουργίας του ΕΟΤ. Επίσης, στο χωριό υπάρχει μια ιδιωτική επιχείρηση μικρού αριθμού ενοικιαζομένων δωματίων που όμως υπολειτουργεί, καθώς και ένας ξενώνας εθελοντών χωρητικότητας 15 κλινών. Στη Λευκίμμη επίσης έχει πρόσφατα χτιστεί ξενώνας, στην πλατεία του χωριού. Στο Σουφλί και το Τυχερό υπάρχουν επίσης τουριστικά καταλύματα. Τέλος, στην δασική περιοχή Κατραντζήδες πρόκειται σύντομα να λειτουργήσουν μικρά ξύλινα καταλύματα.

ΠΛΑΙΣΙΟ 2: Αισθητική και οικολογική λειτουργία των οικοτουριστικών καταλυμάτων

Τα οικοτουριστικά καταλύματα και εγκαταστάσεις, πρέπει να είναι κατασκευασμένα σύμφωνα με την αρχιτεκτονική τεχνοτροπία της περιοχής, προξενώντας όσο το δυνατό μικρότερη αλλοίωση στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον. Για το λόγο αυτό, συνιστάται η εκμετάλλευση ήδη υπάρχοντων ανεκμετάλλευστων ή εγκαταλειμμένων κτισμάτων και όχι η δημιουργία νέων. Σε περίπτωση οικοδόμησης χώρων οικοτουριστικής χρήσης, αυτοί θα πρέπει να υπόκεινται σε ειδικές προδιαγραφές.

Στη Δαδιά κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει. Μέρος του ΟΚ στεγάζεται σε λυόμενο κτήριο. Στο παλιό παραδοσιακό χωριό Λευκίμμη ο ξενώνας Λεύκιππος, το καμάρι του χωριού, χτισμένος στην κεντρική πλατεία είναι αρκετά αταίριαστος με το αρχιτεκτονικό ύφος της περιοχής. Τα δασικά καταλύματα αναψυχής στους Κατραντζήδες είναι μάλλον νορβηγικής παρά ελληνικής τεχνοτροπίας. Είναι ευθύνη της πολιτείας να κατευθύνει την αισθητική των οικοτουριστικών καταλυμάτων με την επιβολή αυστηρών προδιαγραφών.

Στα οικοτουριστικά καταλύματα πρέπει να δίνεται επίσης μεγάλη σημασία στη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην ελαχιστοποίηση της κατανάλωσης και των απορριμμάτων, στην ανακύκλωση σθηναποφυγή χρήσης ουσιών βλαβερών για το περιβάλλον, να γίνονται βιολογικοί καθαρισμοί κλπ. Στο ΟΚ της Δαδιάς με εξαίρεση την εγκατάσταση ηλιακών θερμοσίφωνων δεν συμβαίνει τίποτα από τα παραπάνω.

Θετικό στοιχείο είναι η ύπαρξη στο ΟΚ υποδομής πρόσβασης για αναπήρους. Αντίστοιχη υποδομή θα έπρεπε να υπάρχει και στο παρατηρητήριο.

31. Η ζήτηση για οικοτουρισμό στη Δαδιά

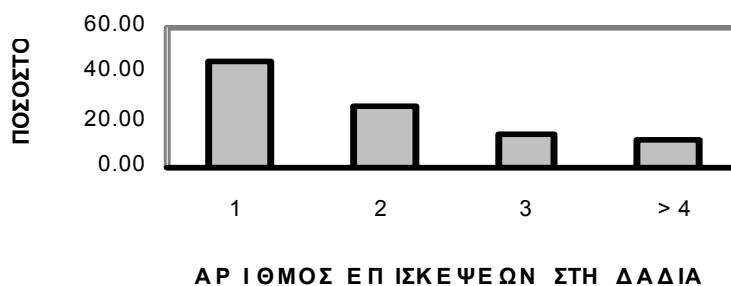
31.1. Τάσεις της ζήτησης

Η αύξηση της τουριστικής κίνησης στη Δαδιά υπήρξε δραματική. Από 1.800 το 1994, οι επισκέπτες έφτασαν τους 36.500 το 1999. Οι αριθμοί αυτοί μάλιστα είναι σε κάποιο βαθμό υποεκτιμημένοι καθώς προέρχονται από το ερωτηματολόγιο που συμπληρώνεται εθελοντικά από τους επισκέπτες στο ΚΕ. Η πλειοψηφία (68%) των επισκεπτών οργανώνουν μόνοι τους το ταξίδι στο χωριό. Το ποσοστό εκείνων που έρχονται στη Δαδιά στα πλαίσια εκδρομών που οργανώνονται από εκπαιδευτικά ιδρύματα είναι περίπου 10%. Οι περισσότεροι επισκέπτες έρχονται σε ομάδες 1-5 ατόμων (75,35%) και δεν διανυκτερεύουν στον ξενώνα του Οικοτουριστικού Κέντρου. Ένα ποσοστό 9% περίπου μένει στο χωριό για ένα βράδυ, ενώ ένα 4,5% περίπου παραμένει από δύο μέρες ως μια εβδομάδα.

	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Ιανουάριος		90	338	823	1326	1544
Φεβρουάριος		144	594	737	754	2146
Μάρτιος		413	776	2350	2179	2603
Απρίλιος		1549	1883	2821	3398	4194
Μάιος		1428	3575	5721	6792	8278
Ιούνιος		870	1628	2843	3586	2328
Ιούλιος		1033	1231	2819	3467	3637
Αύγουστος	343	1987	2945	5433	6608	5086
Σεπτέμβριος	439	400	1576	1980	2910	2673
Οκτώβριος	447	1466	1868	2331	2649	3921
Νοέμβριος	311	382	1173	1428	1692	
Δεκέμβριος	256	491	551	1400	960	
ΣΥΝΟΛΟ	1805	10.253	18.088	30.686	36.321	36.410

Επαναληψιμότητα της επίσκεψης⁵²

Στο σχήμα φαίνεται η επανάληψη των επισκέψεων στη Δαδιά. Παρατηρούμε ότι το ένα πέμπτο των

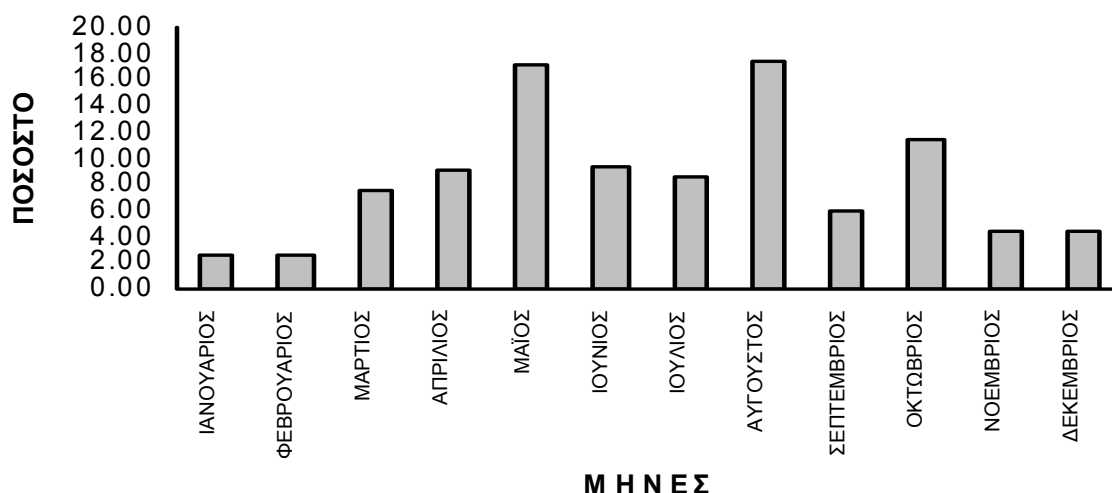

⁵² Τα στοιχεία της παραγράφου 5 αναφέρονται στο έτος 1997

επισκεπτών έχει ξαναέρθει στο χωριό. Οι μισοί περίπου από τους επισκέπτες που έχουν ξαναέρθει επισκέπτονται το δάσος για δεύτερη φορά. Ένα 10% περίπου έχει έρθει περισσότερες από 4 φορές.

Εποχικότητα

Η τουριστική κίνηση δεν κατανέμεται ομοιόμορφα στο χρόνο. Αυξημένη κίνηση παρατηρείται το Μάιο και τον Αύγουστο, ενώ σχετικά αυξημένος είναι ο αριθμός των επισκεπτών και τον Οκτώβριο. Ο Ιανουάριος και ο Φεβρουάριος είναι οι μήνες με τη μικρότερη τουριστική κίνηση.

Τόπος προέλευσης

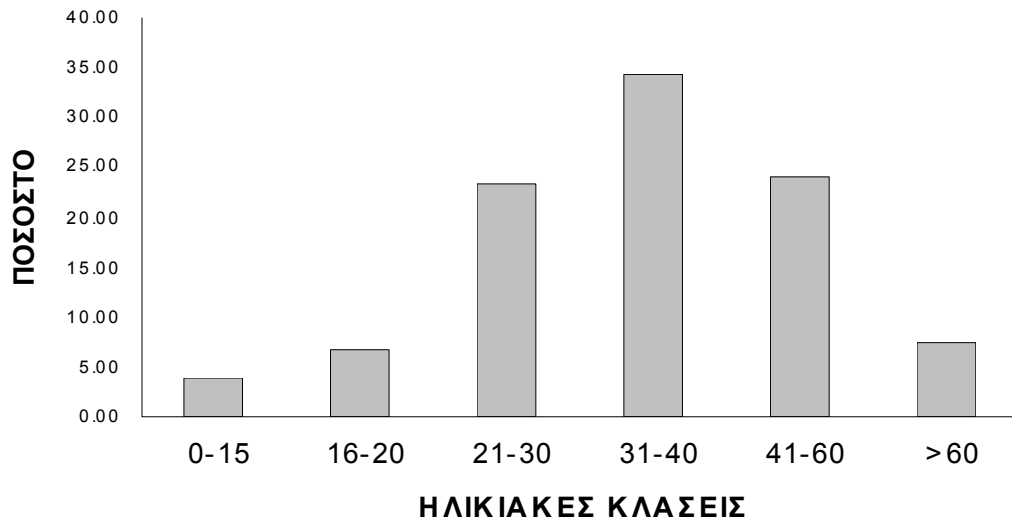
Παρατηρείται ότι η συντριπτική πλειοψηφία των επισκεπτών είναι Έλληνες (95,9%). Το μεγαλύτερο ποσοστό προέρχεται από τη Θράκη, ενώ ένα μεγάλο τμήμα κατοικεί στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη. Το ένα τρίτο των αλλοδαπών επισκεπτών, που αντιπροσωπεύουν μόλις το 4,09 %

του συνόλου προέρχεται από τη Γερμανία, ακολουθούν η Κύπρος η Αγγλία και η Ελβετία.

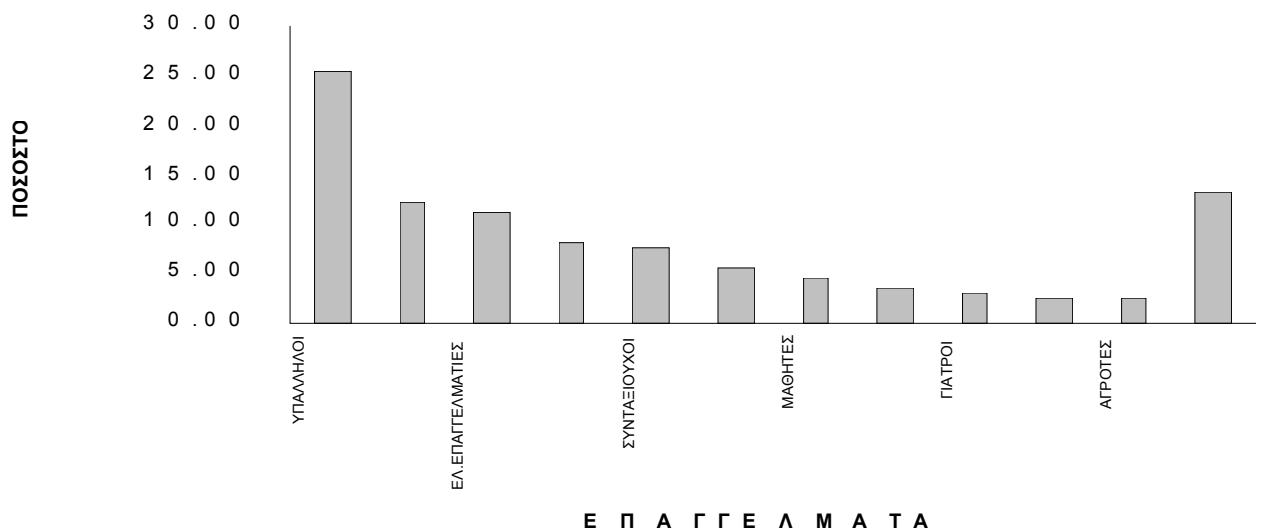
Ηλικίες

Οι περισσότεροι επισκέπτες ανήκουν στην κλάση των 31-40 ετών, ενώ σημαντικά λιγότεροι είναι οι επισκέπτες με ηλικία κάτω των είκοσι και άνω των εξήντα ετών.

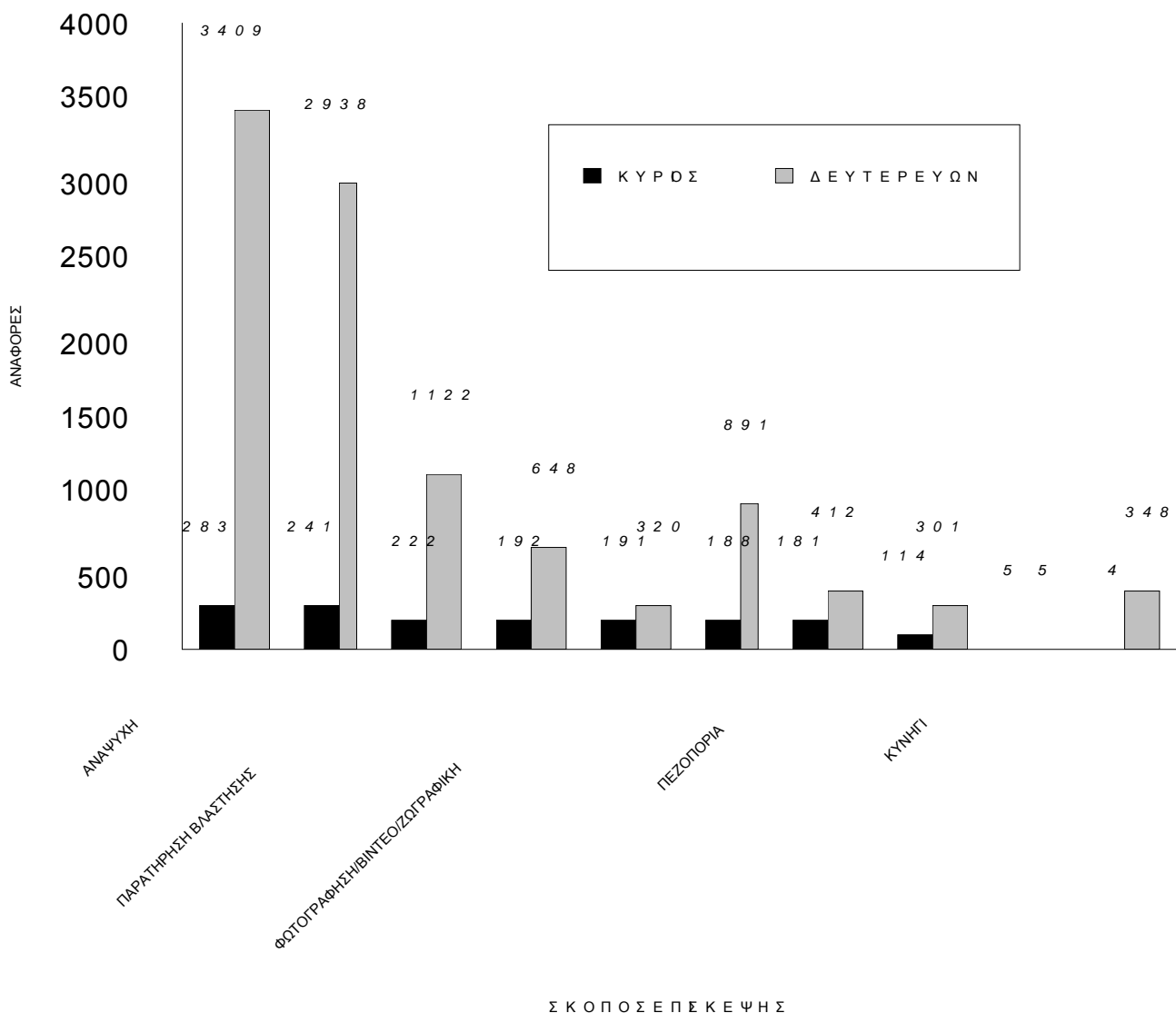
Επάγγελμα επισκεπτών

Όσον αφορά τα επαγγέλματα των επισκεπτών διαπιστώνεται ότι οι περισσότεροι είναι υπάλληλοι. Αρκετοί είναι οι εκπαιδευτικοί αλλά και οι ελεύθεροι επαγγελματίες, ενώ με μικρότερα ποσοστά ακολουθούν στρατιωτικοί και συνταξιούχοι. Ένα 10% περίπου των επισκεπτών είναι φοιτητές και μαθητές, ενώ λιγότεροι είναι οι φαντάροι

Σκοπός της επίσκεψης

Οι περισσότεροι επισκέπτες αναφέρουν την αναψυχή και την παρατήρηση πουλιών τόσο ως κύριο, όσο και ως δευτερεύοντα σκοπό επίσκεψης. Αρκετοί έρχονται στη Δαδιά για να απολαύσουν γενικώς το δάσος και να επισκεφθούν τους ιστορικούς χώρους της ευρύτερης περιοχής. Αντίθετα οι επισκέπτες δε φαίνεται να έχουν την πρόθεση για πεζοπορία και εκπαίδευση.

31.2. Πόσο «οικοτουρίστες» είναι οι επισκέπτες της Δαδιάς;

Παρατηρώντας τους επισκέπτες που επισκέπτονται το δάσος Δαδιάς μπορεί κανείς να διαπιστώσει ότι δεν διαφέρουν πολύ από τον τύπο του επισκέπτη που συναντά κανείς σε προορισμούς μαζικού τουρισμού. Θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν casual nature tourists (περιστασιακοί τουρίστες της φύσης), ή part time ecotourists (περιορισμένου χρόνου οικοτουρίστες)⁵³.

Το στοιχείο που ελπίζεται ότι μπορεί να «μετατρέψει» αυτούς τους επισκέπτες από απλούς τουρίστες σε οικοτουρίστες και να τους αφυπνίσει ως προς την προστασία του περιβάλλοντος είναι η ποιότητα των υποδομών και υπηρεσιών που θα συναντήσουν φτάνοντας στον προορισμό τους και φυσικά η εκπαίδευση και η ευαισθητοποίηση που θα δεχτούν

Ο μεγάλος αριθμός των επισκεπτών μειώνει την ποιότητα αυτής της εμπειρίας και το αποτέλεσμα ευαισθητοποίησης του επισκέπτη. Μια καλή διαχείριση των επισκεπτών βοηθά στον μετριασμό του αρνητικού αποτελέσματος.

32. Διαφήμιση της Δαδιάς ως οικοτουριστικού προορισμού

Η ποιότητα και ο αριθμός των επισκεπτών της Δαδιάς, που περιγράφηκε στην προηγούμενη παράγραφο, είναι άμεση συνέπεια του τρόπου που προβάλλεται η περιοχή προς τα έξω. Το μάρκετινγκ του τουρισμού πρέπει να βασίζεται σε γνώση και καταγραφή των υπαρχόντων πόλων έλξης, κυρίων και δευτερευόντων, και των δυνατοτήτων δραστηριοποίησης του επισκέπτη, εν συνεχεία εντοπισμό συγκεκριμένων *επιθυμητών* ομάδων τουριστών, αξιολόγηση της απήχησης

---

⁵³ Ο χαρακτηρισμός των επισκεπτών της Δαδιάς ως casual nature tourists προκύπτει από την εξής τυπολογία Lindberg (1991) **hard core nature tourists** (σκληροπυρηνικοί τουρίστες της φύσης): Στην κατηγορία αυτή των οικοτουριστών εντάσσονται άτομα με επιστημονικό ενδιαφέρον για τη φύση, μελή ξεναγήσεων με στόχο την εκπαίδευση, την εκπόνηση μελετών κλπ.

dedicated nature tourists (αφοσιωμένοι τουρίστες της φύσης): Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται επισκέπτες που ταξιδεύουν με σκοπό να δουν προστατευόμενες περιοχές, θέλουν να γνωρίσουν την κουλτούρα και την ιστορία του τόπου που επισκέπτονται. Οι επισκέπτες αυτοί έχουν γνώσεις και είναι περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένοι.

mainstream nature tourists (τουρίστες της φύσης κύριου ρεύματος): Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται άτομα που θέλουν να κάνουν κάτι το πρωτότυπο και ασυνήθιστο στις διακοπές τους, όπως να δουν άγρια ζώα. Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται και οι τουρίστες περιπέτειας.

Casual nature tourists (περιστασιακοί τουρίστες της φύσης) Είναι οι περιστασιακοί τουρίστες της φύσης, που χωρίς ιδιαίτερο ενδιαφέρον για αυτή.

part-time nature tourists (περιορισμένου χρόνου τουρίστες της φύσης): Οι τουρίστες αυτής της κατηγορίας Πανε μονοήμερες εκδρομές στη φύση χωρίς αυτός να είναι ο κύριος σκοπός της επίσκεψής τους. Εντάσσουν την ολιγόωρη επίσκεψη στη φύση στα πλαίσια των διακοπών τους που μπορεί να έχουν έδρα πχ σε ένα αστικό κέντρο.

των πόλων έλξης για την κάθε ομάδα στόχου και τέλος διαφήμιση. Η διαφήμιση σε κάθε περίπτωση πρέπει να προβάλλει το φυσικό στοιχείο και την ιδιαιτερότητα του οικοτουρισμού σε σχέση με άλλες μορφές.

Για τη Δαδιά δεν υπάρχει οργανωμένο μάρκετινγκ. Η προσέλκυση επισκεπτών γίνεται από πολλούς διαφορετικούς φορείς Νομαρχία, ΜΚΟ κλπ, Ο τρόπος με τον οποίο γίνεται η διαφήμιση και προβολή της περιοχής από τους ΟΤΑ και τη Νομαρχία (έντυπο και οπτικοακουστικό υλικό, συμμετοχή σε μεγάλες εκθέσεις, τηλεοπτικά μηνύματα) δεν διαφέρει από την διαφήμιση μαζικού τουρισμού, συνδυάζοντας όλους τους πόλους έλξης της περιοχής. Δεν έχει γίνει καμία προσπάθεια προσέλκυσης ειδικού φυσιολατρικού κοινού (παρατηρητές πουλιών περιπατητές και αφοσιωμένους οικοτουρίστες γενικότερα).

Τα στατιστικά στοιχεία που συλλέγονται στο ΚΕ δείχνουν ότι η άμεση επίδραση της διαφήμισης είναι περιορισμένη. Οι περισσότεροι επισκέπτες έχουν πληροφορηθεί για το δάσος από φίλους και αρκετοί από σχετικά βιβλία. Μικρότερο είναι το ποσοστό των επισκεπτών που πληροφορούνται για τη Δαδιά από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

ΠΛΑΙΣΙΟ 3: Συμμετοχή σε εκθέσεις- διαφήμιση του οικοτουρισμού στη Δαδιά	
Έτη συμμετοχής	Διοργάνωση-Έκθεση
1989 – 1999	ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ, AGROTICA Θεσσαλονίκη
1998 – 1999	Διεθνείς εκθέσεις στη Μόσχα και το Βερολίνο
1995-1999	Εμπορική Έκθεση της Αλεξανδρούπολης
1996-1999	Τουριστικό Πανόραμα
1996 και 2000	Διαγωνισμός του «Βιτάμ Soft» με έπαθλο στους νικητές ολιγοήμερη επίσκεψη στη Δαδιά
1992-2000	Προβολή πολλών ντοκιμαντέρ με θέμα τη Δαδιά

Πληροφορίες: Κ.Πιστόλας

33. Προστασία περιβάλλοντος και οικοτουριστική ανάπτυξη

Όπως έχει πολλές φορές τονισθεί στην παρούσα μελέτη, η προώθηση του οικοτουρισμού σε μια οικολογικά ευαίσθητη περιοχή, πρέπει να πραγματοποιείται με τρόπο που να διασφαλίζει ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων στη φύση και προώθηση της προστασίας του περιβάλλοντος. Αμέσως παρακάτω αναλύονται κριτικά τα μέσα με τα οποία αυτό επιχειρείται στην περίπτωση της Δαδιάς.

33.1. Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη (ΕΠΜ) και οικοτουρισμός

Σε περιοχές προώθησης του οικοτουρισμού, είναι σημαντικό για τη διασφάλιση της προστασίας του περιβάλλοντος, το να έχει εκπονηθεί ΕΠΜ η οποία να θέτει όρους για τον τουρισμό.

Το 1992 αρχίζει, από το WWF, η σύνταξη ΕΠΜ για την προστατευόμενη περιοχή. Η ΕΠΜ δεν δίνει τόσο μεγάλη έμφαση στο κεφάλαιο τουρισμός όσο σε άλλα θέματα προστασίας του περιβάλλοντος. Κάτι τέτοιο δεν κρίθηκε απαραίτητο σε μια εποχή όπου ο οικοτουρισμός ήταν υπό διαμόρφωση και όχι μια δεδομένη κατάσταση, στη Δαδιά και στην Ελλάδα γενικότερα. Συγκεκριμένα στην ΕΠΜ αναφέρεται ότι:

«Ο τουριστική κίνηση στην ΠΠ ακόμα δεν δημιουργεί ιδιαίτερα προβλήματα, στις λειτουργίες των οικοσυστημάτων της περιοχής, καθώς η κύρια μάζα των επισκεπτών συγκεντρώνεται στο παρατηρητήριο αρπακτικών στη Δαδιά και στο χώρο δασικής αναψυχής Κατραντζίδων. Ένας μικρός αριθμός επισκεπτών (κυρίως από τα γύρω χωριά) χρησιμοποιεί δασικούς χώρους της διαδρομής Λευκίμμης - Κεραίας. Λόγω ανεπαρκούς παρακολούθησης της κίνησης των επισκεπτών, έχουν παρατηρηθεί αρκετές φορές, περιπτώσεις εισόδου και επισκεπτικής δραστηριότητας σε ευαίσθητες περιοχές.

Ωστόσο, λόγω της μεγάλης διαφήμισης του δάσους ως βιοτόπου αρπακτικών, παρατηρείται ήδη αύξηση της προσέλευσης επισκεπτών στην περιοχή (ελλήνων και αλλοδαπών) και η οποία αναμένεται να αυξηθεί περισσότερο τα επόμενα χρόνια. Αυτό θα προκαλέσει προβλήματα όχλησης τόσο στους πυρήνες, όσο και στην ευρύτερη περιοχή, εάν δεν οργανωθούν σωστά και ελεγχόμενα οι χώροι υποδοχής, ενημέρωσης και παραμονής των επισκεπτών. Αναμένεται επίσης αύξηση της όχλησης από τις νέες ζώνες αναψυχής που πρόκειται να κατασκευαστούν στους Κατραντζίδες (συγκρότημα μικρών διαμερισμάτων), Λευκίμμης (χώρος αναψυχής) και Τρεις Βρύσες (οργανωμένη τουριστική μονάδα).»

Μια πιο συστηματική προσέγγιση κρίνεται πλέον επιτακτική.

33.2. Σύστημα ζώνωσης

Το σύστημα ζώνωσης είναι ένα εξαιρετικά χρήσιμο εργαλείο κατά τον σχεδιασμό και την προώθηση οικοτουρισμού.

Το σύστημα ζώνωσης που έχει σχεδιαστεί και εφαρμόζεται στην ΠΠ του δάσους Δαδιάς είναι αποτελεσματικό. Όπως έχει ήδη αναφερθεί έχουν ορισθεί δύο πυρήνες απόλυτης προστασίας με συνολική έκταση 72.500 στρεμμάτων και περιφερειακή ζώνη έκτασης 357100 στρεμμάτων. Σε αυτούς απαγορεύεται κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα, πόσο μάλλον η τουριστική. Με την υπογραφή του προεδρικού διατάγματος, το σύστημα ζώνωσης πρόκειται να τελειοποιηθεί περαιτέρω, θα γίνει λεπτομερέστερο και πιο συγκεκριμένο. Ο τουρισμός δεν αντιμετωπίζεται σημειακά αλλά οριζόντια.. Αυτό σημαίνει ότι δεν θα υπάρχουν ζώνες τουριστικής δραστηριότητας αλλά όροι για την τουριστική δραστηριότητα σε κάθε μια από τις ζώνες.

33.3. Παρακολούθηση της ΠΠ και οικοτουρισμός

Πρόσφατα εκπονήθηκε και εφαρμόζεται από το WWF Ελλάς, σχέδιο παρακολούθησης (ΣΠ) της προστατευόμενης περιοχής. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει ανά πάσα στιγμή γνώση της κατάστασης του οικοσυστήματος και των μεταβολών που πραγματοποιούνται σε αυτό. Η ύπαρξη ΣΠ καθιστά το σύστημα ζώνωσης όχι στατικό αλλά δυναμικό, αφού επιτρέπει να εντοπισμό παραγόντων που επιβάλλουν τη μετατροπή του, ανά πάσα στιγμή. Η παρακολούθηση του δασούς είναι καίριας σημασίας και για τον οικοτουρισμό. Επιτρέπει τη διαπίστωση των επιπτώσεων του τουρισμού στο οικοσύστημα που επιβάλλουν αναπροσαρμογή του τρόπου διαχείρισης των επισκεπτών. Αν για παράδειγμα διαπιστωθεί με την παρακολούθηση ότι κάποια αρπακτικά ενοχλούνται (απομάκρυνση από τις φωλιές τους) από την κίνηση των επισκεπτών σε ένα σηματοδοτημένο μονοπάτι, τότε άμεσα η διαδρομή θα αναπροσαρμοστεί ή και θα καταργηθεί. Υπό αυτή την έννοια το ΣΠ καλύπτει κάποια σημεία ενός σχεδίου μελέτης και παρακολούθησης της φέρουσας τουριστικής ικανότητας (που δεν έχει γίνει ακόμα στην περιοχή)⁵⁴, Το ΣΠ παρ' όλα αυτά δεν υποκαθιστά την ανάγκη πραγματοποίησης μιας μελέτης ειδικής για τον τουρισμό.

33.4. Διαχείριση των επισκεπτών

---

⁵⁴ Στο ΣΠ παρακολουθείται και καταγράφεται η τουριστική κίνηση, επίσης παρακολουθούνται οι μεταβολές στα φυσικά οικοσυστήματα, και ελέγχεται ο συσχετισμός αυτών των δυο αυτών παραγόντων. Το σχέδιο παρακολούθησης δεν υποκαθιστά την ανάγκη ειδικής μελέτης για τον τουρισμό.

Η σταδιακή αύξηση του τουρισμού στην περιοχή δημιούργησε την ανάγκη σχεδιασμού και συνεχούς αναπροσαρμογής ανάλογα με τις ανάγκες του τρόπου διοχέτευσης των επισκεπτών στο δάσος με κριτήρια το υπάρχον ανθρώπινο δυναμικό, την εξέλιξη της ζήτησης και τα γεωγραφικά και χωροταξικά δεδομένα της περιοχής. Οι διαδικασίες σχεδιασμού της διαχείρισης των επισκεπτών υπήρξαν συμμετοχικές με εκπροσώπηση όλων των ατόμων που εμπλέκονται στην εξυπηρέτηση των τουριστών και την προστασία της φύσης.

Έτσι, λόγω χάρη, τοποθετήθηκαν πινακίδες που διοχετεύουν τα αυτοκίνητα των επισκεπτών από ένα μόνο σημείο⁵⁵ στο δάσος ώστε να μην διασκορπίζονται ανεξέλεγκτα μέσα στην ΠΠ. Μέτρα ρύθμισης της κίνησης επισκεπτών περιλαμβάνουν τον καθορισμό ανώτατου αριθμού επισκεπτών που μεταφέρει το λεωφορείκι στο παρατηρητήριο (δεκατέσσερα άτομα ανά μισή ώρα), ενώ η ξεναγός φροντίζει να μην δίνονται ραντεβού για ξενάγηση σε μεγάλο αριθμό ομάδων επισκεπτών την ίδια ημέρα. Ο επισκέπτης που πρόκειται να περπατήσει στα μονοπάτια του δάσους υποχρεώνεται να αφήνει την ταυτότητα του στο ΚΕ ώστε να υπάρχει στοιχειώδης έλεγχος τόσο για την ασφάλεια του, όσο και για την ασφάλεια του δάσους. Παράλληλα του δίνονται προφορικές και γραπτές οδηγίες για τη συμπεριφορά κατά την επίσκεψη στο δάσος. Τέλος στο ΚΕ γίνεται συστηματική συλλογή στατιστικών στοιχείων για τους επισκέπτες. Ας σημειωθεί ότι δεν υπάρχει πρόσβαση στο δάσος από άλλες πλευρές, πχ από το χωριό Λευκίμμη, γεγονός που καθιστά τη διαχείριση της τουριστικής κίνησης πιο εύκολη, από την άλλη όμως περιορίζονται σημαντικά τα οφέλη που αποκομίζει η τοπική κοινωνία της Λευκίμμης.

Πολλά ακόμα μέτρα μπορούν και πρέπει να ληφθούν για την πιο αποτελεσματική και επιστημονική διαχείριση των επισκεπτών με πρώτο απ' όλα τον υπολογισμό της φέρουσας τουριστικής ικανότητας του οικοσυστήματος. Επίσης πρέπει να αξιοποιηθεί η στατιστική πληροφορία για τους επισκέπτες που συλλέγεται στα κέντρα πληροφόρησης μέσω του ερωτηματολογίου.

Το δάσος της Δαδιάς όπως και όλες οι ΠΠ της Ελλάδας απέχουν από το να λειτουργούν ως οργανωμένα πάρκα, όπως λόγω χάρη οι ΠΠ των Ηνωμένων Πολιτειών. Μόνο μια τέτοια μορφή οργάνωσης θα επέτρεπε την λειτουργία ενός ολοκληρωμένου απόλυτα αποτελεσματικού και ελεγχόμενου σχεδίου διαχείρισης των επισκεπτών.

33.5. Ευαισθητοποίηση και ενημέρωση

Η ευαισθητοποίηση και ενημέρωση για την οικολογική αξία της προστατευόμενης περιοχής και τον τουρισμό, πρέπει να γίνεται προς τρεις κατευθύνσεις, προς την τοπική κοινωνία, προς τους απασχολούμενους στον τομέα του οικοτουρισμού και προς τους επισκέπτες.

Στη Δαδιά από τα πρώτα κιόλας βήματα της οικοτουριστικής ανάπτυξης ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην εκπαίδευση του προσωπικού. Αρχικά με καθοδήγηση από το WWF και αργότερα με πρωτοβουλία φορέων της περιοχής, πραγματοποιήθηκαν σεμινάρια καθώς κι ανταλλαγές επισκέψεων με αντίστοιχες τουριστικές μονάδες, προκειμένου να αποκτηθεί εμπειρία για το πώς λειτουργούν μονάδες οικοτουρισμού. Ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στην εκπαίδευση των ξεναγών ενώ η πρόσληψη τους έγινε μετά από εξετάσεις. Επίσης έμμεσα και άμεσα πέρασε το μήνυμα προς τους τοπικούς ότι η αξία του δάσους δεν είναι μόνο χρηστική αλλά και αισθητική και οικολογική. Η ευαισθητοποίηση προς τους επισκέπτες γίνεται μέσα από την επίσκεψη στο ΚΕ, την ξενάγηση και τη διανομή έντυπου και οπτικοακουστικού υλικού.

33.6. Σειρά μελετών και δράσεων

Παρότι στην Δαδιά έχουν γίνει πολλά από τα απαραίτητα βήματα ενός ολοκληρωμένου οικοτουριστικού προγράμματος, τα βήματα αυτά δεν έχουν γίνει με την απόλυτα σωστή σειρά, που επιβάλλει μελέτη, σχεδιασμό και πρόβλεψη των συνεπειών πριν από την υλοποίηση οποιασδήποτε υποδομής ή δράσης προώθησης του οικοτουρισμού. Λόγου χάρη, δεν έχει γίνει ακόμη μελέτη της φέρουσας τουριστικής ικανότητας ενώ το σχέδιο παρακολούθησης του δασούς άρχισε να εφαρμόζεται μόλις πριν ένα έτος. Παρ όλα αυτά ο οικοτουρισμός στην περιοχή αναπτύσσεται συνεχώς.

Μια σειρά από ευνοϊκούς παράγοντες ελαχιστοποίησαν τις πιθανές αρνητικές επιδράσεις από αυτή την «λανθασμένη σειρά των πραγμάτων»: Οι τοπικοί είχαν μάθει να εκτιμούν την αξία του δάσους και τη σημασία προστασίας του μια και από παλιά αποτελούσε για αυτούς πηγή βιοπορισμού.

---

⁵⁵ διαμέσου του χωριού Δαδιά.

Επίσης, η συνεχής παρουσία στην περιοχή, του WWF Ελλάς, ενός μη κυβερνητικού οργανισμού με κύρος, ευελιξία παρέμβασης και καλή επικοινωνία με τον ντόπιο πληθυσμό, συνέβαλλαν πρόληψη αρνητικών επιδράσεων από την «λανθασμένη» αυτή σειρά.

33.7. Επανεπένδυση εσόδων από τον οικότουρισμό στη φύση

Προκειμένου ο οικότουρισμός να προωθεί την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος προϋποτίθεται ότι μέρος των εσόδων από την τουριστική δραστηριότητα θα επιστρέφει άμεσα στην προστασία του περιβάλλοντος⁵⁶.

Στη Δαδιά δε λειτουργεί κανένας μηχανισμός άμεσης επανεπένδυσης μέρους των εσόδων του τουρισμού στην προστασία της φύσης. Τα έσοδα καρπούται κατά κύριο λόγο η δημοτική επιχείρηση του Οικότουριστικού Κέντρου.

Η λειτουργία φορέα διαχείρισης, στις αρμοδιότητα του οποίου θα εντάσσεται και ο οικότουρισμός, είναι σημαντική για την υπέρβαση συγκρουόμενων συμφερόντων που εμποδίζουν την εγκατάσταση ενός τέτοιου συστήματος.

Πέρα από το εισιτήριο για τη μετάβαση στο παρατηρητήριο με το λεωφορειάκι (750 δρχ), ή την ενοικίαση οργάνων παρακολούθησης, που ισχύει ήδη, μπορούν να αντληθούν και άλλοι πόροι με τη μορφή εισιτηρίων όπως συμβολικό εισιτήριο εισόδου δικαιώματα φωτογράφισης κλπ.

Εύκολα διαπιστώνει κανείς, μέσα από τη συναναστροφή με τους επισκέπτες, ότι είναι πρόθυμοι να ξοδεύουν περισσότερα αν γνωρίζουν ότι τα χρήματα τους διοχετεύονται στη προστασία του περιβάλλοντος.

Η οικονομική ενδυνάμωση της τοπικής κοινωνίας είναι βέβαια μια έμμεση μέθοδος συμβολής στην προστασία της φύσης (βλέπε παράγραφο7) αλλά είναι αναγκαίο να λειτουργούν και πιο άμεσοι τρόποι.

34. Εμπλεκόμενοι φορείς στη διαχείριση του οικότουρισμού

---

⁵⁶ Βλέπε ορισμό οικότουρισμού

Η ΠΠ, με λίγες εξαιρέσεις (ιδιωτικά κτήματα), ανήκει στο Ελληνικό Δημόσιο. Η προστατευόμενη περιοχή υπάγεται στους δήμους Σουφλίου και Τυχερού. Οι πυρήνες αυστηρής προστασίας ανήκουν κατά κύριο λόγο στις πρώην κοινότητες Δαδιάς και Λευκίμμης ενώ ένα μικρό ποσοστό ανήκει στις πρώην κοινότητες Λυκόφης, Λαγυνών, Λύρας, και Προβατόνα.

Φορείς που εμπλέκονται στη διαχείριση της ΠΠ είναι το Υπουργείο Γεωργίας μέσω του Δασαρχείου Σουφλίου, που ανήκει διοικητικά στις Περιφερειακές διοικήσεις, η Διεύθυνση Γεωργίας της νομαρχίας Έβρου για τα αγροτικά οικοσυστήματα, η Διεύθυνση Κτηνοτροφίας της Νομαρχίας Έβρου για την κτηνοτροφία, η πολεοδομία για τα έργα υποδομής, οι Δήμοι, ΜΚΟ (WWF Ελλάς) και φυσικά το ΥΠΕΧΩΔΕ!

Είναι ανάγκη να υπάρξει ένα σύστημα συντονισμού των τοπικών φορέων, ώστε να αποφεύγεται η αλληλοεπικάλυψη δραστηριοτήτων τη στιγμή που πολλές ανάγκες παραμένουν ακάλυπτες. Πρέπει να εξασφαλίζεται ο σαφής προσδιορισμός των ρόλων και ευθυνών του καθενός ώστε να αποφεύγονται συγκρούσεις και να υπάρχει μακροπρόθεσμος κεντρικός σχεδιασμός. Τα οφέλη από τον οικοτουρισμό είναι ανάγκη να διαχέονται πέρα από τη Δαδιά και στις υπόλοιπες περιοχές στις οποίες ανήκει μέρος του δάσους. Κάτι τέτοιο πρέπει να γίνεται κεντρικά, σχεδιασμένα, με άξονα την προστασία της φύσης και την ενίσχυση των τοπικών κοινοτήτων και όχι με βάση τον ανταγωνισμό και τη μίμηση.

35. Επίδραση του οικοτουρισμού στην τοπική κοινωνία.

Η τουριστική ανάπτυξη της περιοχής έχει ωφελήσει την τοπική κοινωνία ποικιλοτρόπως, οικονομικά και κοινωνικά, με τη δημιουργία θέσεων εργασίας, την τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας την προώθηση τοπικών προϊόντων, την τόνωση του αισθήματος περηφάνιας και την καταπολέμηση του αισθήματος της απομόνωσης των κατοίκων.

Χάρη στην τουριστική ανάπτυξη, δημιουργήθηκε δραστήριος γυναικείος συνεταιρισμός. Ευτυχές είναι το γεγονός ότι ο τουρισμός λειτουργεί ως συμπληρωματικό εισόδημα για τους κατοίκους και δεν οδήγησε στην εγκατάλειψη των παραδοσιακών τους ασχολιών. Πιθανώς ο τουρισμός να είναι ένας από τους παράγοντες που συντελούν στο να είναι η Δαδιά μία από τις λίγες περιοχές με αυξανόμενο πληθυσμό. Παρόλα αυτά, τα οικονομικά και κοινωνικά οφέλη για την κοινωνία της

Δαδίας δεν έχουν μεγιστοποιηθεί, κυρίως λόγω της χωροθέτησης του ΟΚ έξω από το χωριό⁵⁷. Επίσης η επίδραση της τουριστικής ανάπτυξης σε γύρω χώρια είναι ανισοκατανομημένη.

35.1. Οικονομική επίδραση

Τα οικονομικά οφέλη από την οικοτουριστική ανάπτυξη προς την κοινωνία της Δαδιάς είναι αισθητά. Έχουν άμεσα δημιουργηθεί αρκετές θέσεις εργασίας και έχει τονωθεί, χωρίς όμως να επεκταθεί η επιχειρηματική δραστηριότητα στην περιοχή.

Οι ακόλουθες θέσεις εργασίας δημιουργήθηκαν στη Δαδιά και είναι άμεσα συσχετισμένες με τον οικοτουρισμό:

- 6 οικοξεναγοί. Στο άμεσο μέλλον πρόκειται να εκπαιδευτούν και να προσληφθούν περισσότεροι οικοξεναγοί.
- Περίπου 40 καθαρίστριες μερικής απασχόλησης
- 3 σερβιτόροι
- φύλακες
- 2 οδηγοί
- 2 διοικητικοί υπάλληλοι τουριστικού ξενώνα,
- 42 γυναίκες μέλη του γυναικείου συνεταιρισμού⁵⁸.

Επίσης οι ακόλουθες επιχειρήσεις που υπήρχαν στη Δαδιά ενισχύθηκαν με την ανάπτυξη του οικοτουρισμού:

- ο οικοτουριστικός ξενώνας Δαδιάς (Δημοτική Επιχείρηση),
- ένα μαγαζάκι με αναμνηστικά (στο ΟΚ)
- το αναψυκτήριο, (στο ΟΚ)
- δύο ταβέρνες,
- μια πιτσαρία,
- καφεενεία
- μια καφετέρια,
- δύο mini market,
- ένα περίπτερο,
- ο γυναικείος αγροτουριστικός συνεταιρισμός,

---

⁵⁷ βλέπε παραγράφους 6.1 και 6.2

⁵⁸ Δεν πρόκειται για θέσεις εργασίας αλλά η συμμετοχή των γυναικών στον συνεταιρισμό τους αποφέρει κάποιο εισόδημα βλέπε ΠΛΑΙΣΙΟ 2

- επιχείρηση ενοικιάσεως ποδηλάτων ,
- επιχείρηση ενοικιάσεως δωματίων,
- δύο εκκλησίες και μοναστήρια στο ένα από τα οποία λειτουργεί μαγαζάκι με αναμνηστικά
- στο χωριό Λεύκιμμη λειτουργεί οικοτουριστικός ξενώνας (επιχείρηση που κατασκευάστηκε με στόχο την εκμετάλλευση της τουριστικής κίνησης.) και άλλες μικρές επιχειρήσεις (καφενείο mini market κλπ).

Η κινητοποίηση των τοπικών προκειμένου να εκμεταλλευθούν οικονομικά την αύξηση της τουριστικής κίνησης στην περιοχή είναι μικρή. Δεν έχουν ανοίξει ταβέρνες μαγαζάκια με αναμνηστικά, ή ενοικιαζόμενα δωμάτια. Οι λόγοι αυτής της στάσης είναι δύσκολο να εκτιμηθούν. Μερικές αιτίες που αναφέρονται από τους ίδιους τους κάτοικους είναι: ο φόβος της επένδυσης του ανταγωνισμού από το ΟΚ, η εντύπωση ότι οι υπάρχουσες επιχειρήσεις αρκούν για να καλύψουν την ζήτηση, το γεγονός ότι οι κάτοικοι δεν πάσχουν από ανεργία. Η θετική πτυχή της στάσης αυτής της τοπικής κοινωνίας της Δαδιάς είναι ότι δεν έχουν εγκαταλειφθεί οι παραδοσιακές ασχολίες των κατοίκων και δεν έχει παρατηρηθεί αλλοίωση του κοινωνικού ιστού.

ΠΛΑΙΣΙΟ 2: Ο γυναικείος αγροτουριστικός συνεταιρισμός Δαδιάς «Γερακίνες»

Η δημιουργία του γυναικείου συνεταιρισμού, «Οι γερακίνες», αποτελεί χαρακτηριστικό οικονομικής και κοινωνικής τόνωσης που ενισχύθηκε χάρη στον τουρισμό.

Ο συνεταιρισμός ιδρύθηκε στην Δαδιά, τον Μάρτιο 1993, με πρωτοβουλία μιας δραστήριας κατοίκου του χωριού που εμπνεύσθηκε από τον αντίστοιχο συνεταιρισμό στις Πρέσπας.

Με ελλιπή πληροφόρηση και πολύ προσωπική δουλειά και μεράκι, αρχικά 32 γυναίκες ηλικίας από 18 μέχρι και 50 χρονών συμμετείχαν στον συνεταιρισμό, το καταστατικό του οποίου βασίστηκε σε αυτό του συνεταιρισμού της Πέτρας, στη Μυτιλήνη. Αρχικά ο συνεταιρισμός δεν είχε συγκεκριμένο αντικείμενο. Με την ανάπτυξη του τουρισμού ο γυναικείος συνεταιρισμός διεύρυνε την δράση του και την προσανατόλισε προς την εξυπηρέτηση των τουριστών, έτσι:

- Σήμερα ο συνεταιρισμός αριθμεί 45 μέλη,
- Διαθέτει δικό του χώρο παρασκευής και πώλησης τοπικών προϊόντων (χρηματοδότηση LEADER),
- Κατασκευάζει και συσκευάζει παραδοσιακά προϊόντα: Τραχανά και χυλοπίτες, κουσκούσι, ξυνοτραχανά, Επίσης κατασκευάζει φαγητά όπως πίτες στα καρβουνά με παραδοσιακό τρόπο.
- Προωθεί απευθείας στους τουρίστες αλλά και στα καταστήματα της ευρύτερης περιοχής τα προϊόντα αυτά.
- Προμηθεύει τακτικά το ΟΚ με χειροποίητα τοπικά φαγητά κατά παραγγελιά.
- Λειτουργεί το δασικό κέντρο αναψυχής «Κατρατζίδες» ως ταβέρνα με τα φαγητά που παρασκευάζει με

παραδοσιακό τρόπο.

Η δημιουργία του γυναικείου συνεταιρισμού αποτελεί για της γυναίκες μια πηγή χρημάτων,- «οι γυναίκες του χωριού απέκτησαν πορτοφόλι», αλλά και μια αφορμή για δημιουργική δραστηριοποίηση, ανεξαρτητοποίηση και ομαδικότητα

Ένα πολύ σημαντικό αίτιο που δεν επέτρεψε την μεγιστοποίηση του οικονομικού οφέλους από την ανάπτυξη του οικοτουρισμού προς την τοπική κοινωνία είναι η χωροθέτηση του ΟΚ έξω από το χωριό. Το γεγονός αυτό ελαττώνει την άμεση και έμμεση εμπλοκή της τοπικής κοινωνίας στην οικοτουριστική ανάπτυξη. Επίσης ελαττώνει την ευαισθητοποίηση του τοπικού πληθυσμού ως προς την οικολογική αξία του δάσους και την ανάγκη προστασίας του. Στην Ελλάδα όπου σε αντίθεση με άλλες χώρες, φύση και ανθρώπινη δραστηριότητα είναι συνυφασμένα είναι απαραίτητο να αντιμετωπίζονται ως ένα ενιαίο σύνολο και μέσα από την προώθηση του οικοτουρισμού. Η χωροθέτηση οικοτουριστικών μονάδων έξω από τον χώρο κοινωνικής δράσης των τοπικών πληθυσμών πρέπει να εξετάζεται κάτω από το πρίσμα της αντίθεσης προς τη θεώρηση αυτή.

Η αξία του Δάσους και η οικοτουριστική ανάπτυξη του Δαδιάς, έμμεσα, βοήθησαν την ανάπτυξη σε περιοχές την ευρύτερης ζώνης αφού αποτέλεσαν επιχείρημα για τη χρηματοδότηση οικοτουριστικών αναπτυξιακών πρωτοβουλιών στην ευρύτερη ζώνη (π.χ. Σουφλί, Τυχερό). Μερικά παραδείγματα είναι η δημιουργία του αστικού οικοτουριστικού συλλόγου νέων «Εβροραμμα», η κατασκευή τεχνητής λίμνης οικοτουριστικού κέντρου και άλλων υποδομών στο δήμο Τυχερού, η κατασκευή οικοτουριστικού ξενονα στη Λευκίμμη και πολλά άλλα. που βρίσκονται στο στάδιο του προγραμματισμού όπως η προώθηση του μεταξιού στο Σουφλί, το πάρκο με οπληφόρα στο Τυχερό.

35.2. Κοινωνική επίδραση

Ένας από τους κινδύνους που εμπεριέχονται στην προώθηση του (οικο)τουρισμού είναι η αλλοίωση της κοινωνικής ταυτότητας μιας περιοχής, η εγκατάλειψη από τους τοπικούς των παραδοσιακών τους επαγγελμάτων και η αποκλειστική τους ενασχόληση με τον τουρισμό, που σταδιακά οδηγεί στην εγκατάλειψη της περιοχής, και η μετατροπή της από τόπο ζωής σε τόπο επιχειρηματικής δραστηριότητας. Ο κίνδυνος αυτός έχει πολλές φορές επιβεβαιωθεί στην Ελλάδα (πχ νησιά). Το απαισιόδοξο αυτό σενάριο δεν συνέβη στη Δαδιά. Ο οικοτουρισμός έχει συμβάλει στην τόνωση του αισθήματος υπερηφάνειας των κατοίκων, στην ελάττωση του αισθήματος της

κοινωνικής απομόνωσης και τη συμφιλίωση με την ιδέα της ανακήρυξης του δάσους σε προστατευμένη περιοχή. Η Δαδιά άλλωστε είναι από τα λίγα χωριά με μεγάλο αριθμό νέων ανθρώπων και αυξανόμενο πληθυσμό και, η ανάπτυξη του οικοτουρισμού στην περιοχή είναι απόλυτα συμβατή και ενισχυτική προς αυτή την τάση.

Και πάλι εδώ θα πρέπει να τονισθεί ότι η χωροθέτηση του ΟΚ και του ΚΕ σε κοντινή μεν απόσταση αλλά έξω από το χωριό μειώνει τα θετικά αυτά αποτελέσματα, γιατί οι κάτοικοι της κοινότητας που κανονικά θα έπρεπε να είναι πρωταγωνιστές στην προστασία της φύσης και την οικοτουριστική ανάπτυξη εμπλέκονται λιγότερο απ'όσο θα μπορούσαν παρατηρητές. Χαρακτηριστικό είναι ότι, για πολλά χρόνια, λίγοι ήταν αυτοί που γνώριζαν τι ακριβώς συνέβαινε στο δάσος και γιατί. Έτσι ήταν χαλαρή στις συνειδήσεις των κατοίκων η σύνδεση μεταξύ της ανάγκης προστασίας της φύσης και του δυνητικού οφέλους για αυτούς.

36. Συμπεράσματα

Ο οικοτουρισμός στην περιοχή του Δάσους τη Δαδιάς έχει πολλά από τα χαρακτηριστικά του άρτιου περιβαλλοντικά και κοινωνικά οικοτουρισμού, συμβάλλοντας από πολλές απόψεις στην προστασία του περιβάλλοντος και τη διατήρηση του κοινωνικού ιστού:

- Προωθήθηκε ως αντισταθμιστικό όφελος για την απαγόρευση της υλοτομίας σε σημεία αυστηρής προστασίας του Δάσους.
- Οργανώθηκε με βασικό πόλο έλξης τη φύση και τα αρπακτικά.
- Συμβάλλει σε σημαντικό βαθμό στην κοινωνική και οικονομική αναζωογόνηση του χωριού Δαδιά και λιγότερο, και πιο έμμεσα, και των γύρω οικισμών.
- Προσελκύει ικανό αριθμό επισκεπτών ώστε οι οικοτουριστικές εγκαταστάσεις να είναι βιώσιμες και κερδοφόρες.
- Πραγματοποιείται σε δάσος που βρίσκεται υπό καθεστώς προστασίας και παράλληλα είναι τόπος επιστημονικών μελετών.
- Εφαρμόζονται μέτρα φύλαξης του δάσους.
- Ο οικοτουρισμός βασίζεται σε αξιόλογη υποδομή και ειδικευμένο προσωπικό για την ανάδειξη και ερμηνεία της φύσης.

- Εξασφαλίζεται, σε αρκετά ικανοποιητικό βαθμό, η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και στην εκμετάλλευση του οικοτουρισμού.

Παρόλα αυτά ο οικοτουρισμός στο δάσος της Δαδιάς έχει και χαρακτηριστικά που τον ταυτίζουν με τουρισμό όπως τον έχουμε ζήσει στους προορισμούς μαζικού τουρισμού της χώρας μας, απομακρύνοντας τον από την ιδεατή οικοτουριστική ανάπτυξη που περιγράφηκε στο κεφαλαίο 1. Μερικά από τα γνωρίσματα αυτά είναι τα ακόλουθα.

- Η μαζική προσέλευση των επισκεπτών σε μεγάλες ομάδες
- Η μαζική προσέλευση στο παρατηρητήριο τις περιόδους τουριστικής αιχμής και ο περιορισμένος χρόνος που αφιερώνεται για ξενάγηση.
- Η οικολογικά μη άρτια λειτουργία, των τουριστικών καταλυμάτων.
- Η ανυπαρξία μηχανισμού άμεσης επιστροφής μέρους των εσόδων από τον τουρισμό στην προστασία της φύσης.
- Το γεγονός ότι δεν ωφελούνται όλες οι εμπλεκόμενες κοινότητες με ισότιμο τρόπο από την οικοτουριστική ανάπτυξη.

Προκείμενου να αναπτυχθεί περαιτέρω ο οικοτουρισμός στην περιοχή του δάσους της Δαδιάς με τρόπο ώστε να προωθεί την προστασία της φύσης και τη διατήρηση του κοινωνικού ιστού της περιοχής θα πρέπει:

- Να λειτουργήσει ο διαχειριστικός φορέας με αρμοδιότητα και στον οικοτουρισμό.
- Να δημιουργηθεί ένα πιο ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης προσέλκυσης επισκεπτών με άξονα τη διάχυση των επισκεπτών καθ' όλο το έτος.
- Να μελετηθεί η φέρουσα τουριστική ικανότητα και οι επιπτώσεις του τουρισμού στη φύση.
- Να διαχθούν, βάσει ολοκληρωμένου σχεδιασμού, οι ωφέλειες από τον οικοτουρισμό σε όλα χωριά που βρίσκονται στις παρυφές του δάσους.
- Να εμπλουτισθούν οι δυνατότητες δραστηριοποίησης του επισκέπτη. Οι νέες δραστηριότητες θα πρέπει να εντάσσονται στο πνεύμα του οικοτουρισμού.
- Να γίνει πιο συστηματική διαφήμιση της περιοχής, με άξονα την προσέλκυση τουριστών από το εξωτερικό και συγκεκριμένα τουριστών με ειδικό ενδιαφέρον για τη φύση, και με στόχο τη διάσπαση της εποχικότητας.
- Να καθιερωθεί μηχανισμός επιστροφής των εσόδων από τον οικοτουρισμό στην προστασία του περιβάλλοντος.
- Να εξασφαλισθεί η συνεχής συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στις όποιες εξελίξεις

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΕΘΝΗ ΧΩΡΟ

Οικοτουρισμός σε προστατευόμενες περιοχές της Ινδίας, Ινδονησίας, Αφρικής

37. Εισαγωγή

Η μελέτη περίπτωσης οικοτουρισμού από το εξωτερικό βασίζεται στη βιβλιογραφία. Στα χρονικά πλαίσια εκπόνησης αυτής της μελέτης δεν ήταν δυνατή η επιλογή και η επιτόπια επίσκεψη σε κάποιον οικοτουριστικό προορισμό. Εξάλλου κρίθηκε πρόωρη μία επίσκεψη σε αυτό το πρώτο μέρος της μελέτης, κύριο αντικείμενο του οποίου ήταν η επεξεργασία εννοιών και εννοιολογικών εργαλείων. Η επιλογή οικοτουριστικού προορισμού και η επίσκεψη σε αυτόν πρέπει να γίνει αφού προηγουμένως έχουν διαμορφωθεί συγκεκριμένα ερωτήματα που θα προκύπτουν από το σχεδιασμό οικοτουριστικής ανάπτυξης σε πιλοτικές περιοχές, διαδικασία που προβλέπεται για το δεύτερο στάδιο της μελέτης. Έτσι, κρίθηκε σκόπιμο να παρουσιαστούν αναλύσεις περιπτώσεων από την υπάρχουσα βιβλιογραφία. Ένας σημαντικός περιοριστικός παράγοντας για την επιλογή μελέτης περίπτωσης προκύπτει από την αποκλειστική ενασχόληση της έρευνας με τον οικοτουρισμό στις χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου. Όπως αναφέρθηκε και αλλού, ο οικοτουρισμός, ιστορικά, έχει συνδεθεί με εξωευρωπαϊκούς προορισμούς και η έρευνα επικεντρώνεται στη δυνατότητα του οικοτουρισμού να συνεισφέρει στην τοπική οικονομία και στην προστασία της φύσης. Ανάλογη βιβλιογραφία για τον οικοτουρισμό σε ευρωπαϊκούς προορισμούς δεν έχει εντοπιστεί στα πλαίσια της έρευνάς μας.

Επιλέξαμε την παρουσίαση της μελέτης που εκπονήθηκε από το Durrell Institute of Conservation and Ecology του Πανεπιστημίου του Kent, για λογαριασμό του αγγλικού κράτους, του UK Department for International Development.(Goodwin, et.al. 1998) Η μελέτη αυτή έχει ως αντικείμενο τη συγκριτική παρουσίαση τριών περιπτώσεων προγραμμάτων οικοτουριστικής ανάπτυξης στη Νότια Ασία, τη Νοτιοανατολική Ασία και Νότια Αφρική αντίστοιχα. Οι λόγοι για τους οποίους επιλέξαμε την παρουσίαση αυτής της εργασίας είναι:

- Επιστημονική εγκυρότητα. Η συγκριτική μελέτη των τριών περιπτώσεων βασίστηκε σε ενιαία μεθοδολογία που σχεδιάστηκε και εφαρμόστηκε από έγκυρο πανεπιστημιακό φορέα. Η έρευνα διήρκεσε τρία έτη και έφτασε σε βάθος που δε φτάνουν συνήθεις αναλύσεις που βασίζονται σε σύντομες επιτόπιες επισκέψεις.

-Συμβατότητα με τον προβληματισμό του οικοτουρισμού όπως αναλύεται στην παρούσα μελέτη. Η έρευνα εστιάζει στην αξιολόγηση της συμβολής του οικοτουρισμού στην προστασία της φύσης και την ενίσχυση της τοπικής οικονομίας. Οι περιοχές που αναλύονται είναι προστατευόμενες, η προστασία της φύσης είναι προτεραιότητα και ο οικοτουρισμός καλείται να παίζει έναν συμπληρωματικό ρόλο στο έργο της προστασίας.

-Πρακτικό αντίκρισμα της μελέτης. Η μελέτη πραγματοποιήθηκε, όπως αναφέραμε, για το αγγλικό κράτος προκειμένου να βοηθήσει το τελευταίο να χαράξει στρατηγική για την προώθηση του οικοτουρισμού στο εξωτερικό ως μέσο ήπιας ανάπτυξης. Η μελέτη ανταποκρίθηκε καταλήγοντας σε χρήσιμα συμπεράσματα για τις δυνατότητες συμβολής του οικοτουρισμού στην τοπική οικονομία και την προστασία της φύσης. Επίσης οδηγείται σε υποδείξεις προς τον κρατικό, τον μη κυβερνητικό τομέα και την τουριστική βιομηχανία για την ορθή εφαρμογή του οικοτουρισμού.

38. Στόχος της συγκριτικής μελέτης των τριών περιοχών.

Στόχος της μελέτης ήταν να διερευνήσει τη δυνατότητα του οικοτουρισμού να συμβάλει στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και την ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας. Πιο συγκεκριμένα, διερευνώνται οι σύνθετες σχέσεις που δημιουργούνται σε τοπικό επίπεδο ανάμεσα στους τουρίστες, τις τοπικές κοινωνίες, την τουριστική βιομηχανία και το φυσικό περιβάλλον της προστατευόμενης περιοχής. Επίσης περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο η κάθε περιοχή ανταποκρίνεται στις αυξανόμενες απαιτήσεις της τουριστικής ζήτησης, τις ελλείψεις και τους κινδύνους που προκύπτουν από αυτές τις ελλείψεις. Η έρευνα επικεντρώνεται σε τέσσερις τομείς:

(α) Τάσεις της αγοράς (αριθμοί επισκεπτών)

(β) Η συμβολή του οικοτουρισμού στην τοπική οικονομία

(γ) Η οικονομική συμβολή του οικοτουρισμού στη διαχείριση και διατήρηση της προστατευόμενης περιοχής (ΠΠ)

(δ) Η διαχείριση του τουρισμού στις ΠΠ

39. Η ταυτότητα των περιοχών που αναλύθηκαν.

Οι περιοχές επιλέχθηκαν ως αντιπροσωπευτικές ποικίλων τύπων οικοτουριστικών προορισμών που βρίσκονται σε διαφορετικά στάδια του "κύκλου ζωής" τους. Και οι τρεις περιοχές, όμως, στην Ινδία, Ινδονησία και Ζιμπάμπουε, βρίσκονται σε τροχιά τουριστικής ανάπτυξης. Τα ποσοστά αύξησης των επισκεπτών ετησίως υπερβαίνουν κατά πολύ τα ποσοστά αύξησης της τουριστικής κίνησης διεθνώς. Το ζητούμενο και στις τρεις περιοχές είναι η εξεύρεση μηχανισμών μεγιστοποίησης του οφέλους που προκύπτει από τον οικοτουρισμό και ελαχιστοποίησης των κινδύνων για την προστασία του περιβάλλοντος.

Η πρώτη περιοχή είναι το **Εθνικό Πάρκο Keoladeo**, στην Ινδία (βλ. χάρτη). Το πάρκο αυτό βρίσκεται 170 χλμ. νοτίως του Νοτίου Δελχί, έχει έκταση 2.873 εκτάρια (ένα εκτάριο = 10 στρέμματα = 10.000 τετρ. μέτρα) και 157.000 κατοίκους περίπου σύμφωνα με την απογραφή του 1981. Δέχεται πολλούς επισκέπτες κάθε χρόνο και ανήκει στους προορισμούς του λεγόμενου "Χρυσού Τριγώνου", του πιο δημοφιλούς οδοιπορικού στην Ινδία, που περιλαμβάνει το Νέο Δελχί, την Agra (όπου βρίσκεται το περίφημο Taj Mahal) και το Jaipur (με το Παλάτι των Ανέμων). Το Keoladeo είναι ένας τεχνητός υγρότοπος, σημαντικός για την πλούσια орnιθοπανίδα του και αναγνωρισμένος από τη συνθήκη Ramsar. Περί τα 364 είδη πουλιών έχουν καταγραφεί, ανάμεσα στα οποία βρίσκονται σημαντικά απειλούμενα είδη. Ο υγρότοπος πλημμυρίζει από τον Ιούλιο ως τον Σεπτέμβριο. Από τον Οκτώβριο η στάθμη του νερού κατεβαίνει σταδιακά ώσπου τον Ιούνιο σχεδόν ξηραίνεται εντελώς. Την εποχή της τουριστικής κίνησης η περιοχή που είναι πλημμυρισμένη καταλαμβάνει περίπου 10.000 στρέμματα. Καθώς δεν υπάρχουν επικίνδυνα ζώα σε αυτή την περιοχή, οι τουρίστες μπορούν να κυκλοφορήσουν χωρίς συνοδεία. Το πάρκο απέχει 2 χλμ, από την πόλη Bharatpur, πρωτεύουσα της περιφέρειας και εμπορικό κέντρο. Ο χαρακτήρας όμως της περιοχής του πάρκου, με τα 18 χωριά στην περιφέρειά του, είναι αγροτικός. Σημαντικός άξονας της τοπικής οικονομίας είναι η εκτροφή βοοειδών και βουβαλιών. Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού επιβιώνει συνδυάζοντας εποχιακή αγροτική εργασία στο Keoladeo με άτυπες εργασίες στην πόλη Bharatpur και σε άλλα αστικά κέντρα της Ινδίας. Το νοικοκυριό των κατοίκων ενισχύεται επίσης από τη συλλογή και χρήση πρώτων υλών και δασικών προϊόντων από το πάρκο.

Το **Εθνικό Πάρκο Komodo**, στην Ινδονησία (βλ. χάρτη) ανήκει σε ένα συγκρότημα νησιών στην Ινδονησία, τα Lesser Sundas, και περιλαμβάνει τρία νησιά, το Komodo, τη Rinca και το Padar, καθώς και μικρότερα νησάκια που βρίσκονται τριγύρω. Η συνολική έκταση του πάρκου είναι 1730.000 εκτάρια από τα οποία το 35% είναι ξηρά και το 65% είναι θάλασσα. Τα νησιά έχουν

απότομες ακτές, με πολλούς μικρούς κόλπους και κοραλλιογενείς υφάλους. Το πάρκο είναι γνωστό για ένα ενδημικό είδος σαύρας, τη *Varanus Komodoensis*. Υπολογίζεται ότι έχουν απομείνει περί τις 3.000 σαύρες στα νησιά αυτά. Το πάρκο περιλαμβάνεται στα αποθέματα βιόσφαιρας της Unesco και ανακηρύχθηκε εθνικό πάρκο το 1980. Αγροτικοί οικισμοί υπάρχουν τόσο στην περιφέρεια όσο και μέσα στο πάρκο. Οι ντόπιοι ανήκουν σε μία αυτόνομη εθνική ομάδα, αλλά μόνο το 18% του σημερινού πληθυσμού του πάρκου ανήκει στους "αυτόχθονες". Οι υπόλοιποι προέρχονται από διαφορετικές εθνοτικές ομάδες. Η κύρια οικονομική ασχολία των κατοίκων είναι η αλιεία. Παρόλο που τα δικαιώματα αλιείας στην ΠΠ περιορίζονται μόνο στους κατοίκους, υπάρχουν αρκετά ξένα αλιευτικά σκάφη που δραστηριοποιούνται στην περιοχή. Αλιεύονται επίσης είδη όπως η θαλάσσια χελώνα και το δελφίνι. Κύρια θέση στην οικονομία κατέχει και ο σάγος (αλεύρι από ψίχα φοινικόδενδρου) αλλά και το ρύζι που αρχίζει να υποσκελίζει τον σάγος σε σημασία. Κοντά στα χωριά καλλιεργούνται οπωροκηπευτικά και συλλέγονται δασικά προϊόντα όπως ταμαρίντι.

Το **Εθνικό Πάρκο Gonarezhou**, στη Ζιμπάμπουε, ανήκει στην ευρύτερη περιοχή της νοτιοανατολικής Ζιμπάμπουε που αρχίζει τώρα να δέχεται διεθνή τουρισμό. Αρκετές δημόσιες και ιδιωτικές εκτάσεις με άγρια φύση αρχίζουν να αναπτύσσουν τουριστική υποδομή. Το χαρακτηριστικό τοπίο της περιοχής είναι η σαβάνα ενώ το κλίμα χαρακτηρίζεται από υψηλές θερμοκρασίες και αραιές βροχοπτώσεις. Το καλοκαίρι είναι ζεστό και υγρό και διαρκεί από το Νοέμβριο ως στον Απρίλιο. Η θερμοκρασία το πρωί, την εποχή αυτή, ξεπερνά τους 40 βαθμούς Κελσίου, ιδίως τον Ιανουάριο και Φεβρουάριο. Το ύψος των ετήσιων βροχοπτώσεων ποικίλλει σημαντικά. Το 1991-92 επικράτησε μεγάλη ξηρασία εξαιτίας της οποίας πέθαναν 1500 ελέφαντες, 620 ιπποπόταμοι και 2700 βουβάλια στο Gonarezhou. Η περιοχή διαθέτει πλούσια βιοποικιλότητα. Στο Gonarezhou καταμετρήθηκαν σχεδόν 1000 είδη χλωρίδας, 400 είδη ορνιθοπανίδας, 89 είδη θηλαστικών, 104 είδη ερπετών και αμφιβίων και 50 είδη ιχθυοπανίδας. Στα "χαρισματικά είδη" (είδη που προκαλούν το ενδιαφέρον του κοινού) ανήκουν ο ελέφαντας, η ζέβρα, ο ιπποπόταμος, η καμηλοπάρδαλη, το λιοντάρι, η λεοπάρδαλη και ο γατόπαρδος. Σε ορισμένες προστατευόμενες περιοχές όμως, από την εποχή της εγκαθίδρυσης του καθεστώτος προστασίας, έγινε επανεισαγωγή κάποιων ειδών. Εξαιτίας της έλλειψης βροχών η αγροτική παραγωγή είναι πολύ περιορισμένη. Οι κύριες δραστηριότητες είναι η κτηνοτροφία και η εκτροφή θηραμάτων. Παρ' όλ' αυτά η πυκνότητα του πληθυσμού σε ορισμένες περιοχές γύρω από τα ιδιωτικά εκτροφεία θηραμάτων και τις φάρμες είναι υψηλή. Ο πληθυσμός αυτός ασχολείται με τη γεωργία, την κτηνοτροφία και την εποχιακή εργατική απασχόληση σε άλλες περιοχές. Δύο εκτεταμένες περίοδοι ξηρασίας μετά το 1983 ήταν η αιτία σημαντικής μείωσης των κτηνοτροφικών ζώων και γενικής έλλειψης τροφής. Το πάρκο

Gonarezhou έχει έκταση 505.300 εκταρίων και άνοιξε εκ νέου για το τουριστικό κοινό το 1994. Κοντά στο πάρκο κτίστηκαν καταλύματα το 1996 σε δημόσια γη με τη σύμπραξη της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και της τοπικής αυτοδιοίκησης.

40. Τάσεις της αγοράς (αριθμοί επισκεπτών) στις τρεις περιοχές.

Με τη μελέτη παραμέτρων όπως το ποσοστό αύξησης των επισκεπτών ανά έτος, η αναλογία ξένου προς εσωτερικού τουρισμού και ο βαθμός της εποχικότητας στην τουριστική κίνηση επιχειρείται η καταγραφή της εικόνας της τουριστικής κίνησης στις τρεις περιοχές. Διαφαίνονται οι παράγοντες που επηρεάζουν την τουριστική κίνηση και ο τρόπος που ανταποκρίνονται οι τρεις περιοχές στη ζήτηση.

Οι διαπιστώσεις που προκύπτουν από την ανάλυση των δεδομένων είναι:

- Τα ποσοστά αύξησης των επισκεπτών είναι σημαντικά και στις τρεις περιοχές. Από το 1991 ως το 1995 τα ποσοστά αυτά κυμάνθηκαν στο 7% για το Keoladeo, 15% στο Komodo και 10% στο Gonarezhou.

- Ο εσωτερικός τουρισμός θεωρείται ασφαλέστερος για την ανάπτυξη μιας περιοχής στο βαθμό που επηρεάζεται σε μικρότερο βαθμό από γεγονότα που επηρεάζουν τον διεθνή τουρισμό (πολιτικές κρίσεις, πόλεμοι κλπ.) και προκαλούν ξαφνικές και απρόβλεπτες διακυμάνσεις. Θεωρείται επίσης ότι ο εσωτερικός τουρισμός αξιοποιεί περισσότερο το ντόπιο εργατικό δυναμικό και τη διαθεσιμότητα ντόπιων προϊόντων ενισχύοντας, έτσι, περισσότερο την τοπική οικονομία. Από τα τρία πάρκα, το Keoleado είναι αυτό που απολαμβάνει ενός μεγάλου ποσοστού εσωτερικού τουρισμού που έφτασε στο 70% τη χρονιά 1995/96. Αυτό διέσωσε τον τουρισμό από βέβαιη κρίση το 1994 όταν ξέσπασε μία επιδημία στην περιοχή. Στο Komodo η εξάρτηση από τον διεθνή τουρισμό είναι μεγάλη με ένα ποσοστό 90% των επισκεπτών να προέρχονται από το εξωτερικό. Οι λόγοι που επηρεάζουν τις αναλογίες αυτές είναι ιστορικοί (κατά πόσο η κοινωνία έχει αναπτύξει τη συνήθεια του τουρισμού και του ταξιδιού), γεωγραφικοί (συγκοινωνιακή σύνδεση με την υπόλοιπη χώρα) και συνειδητών επιλογών του marketing.

- Η πολιτική αστάθεια και οι επιδημίες σε χώρες όπως η Νότια Αφρική και η Ινδία επηρεάζουν σημαντικά την τουριστική κίνηση και παρεμποδίζει την ομαλή ανάπτυξη των υποδομών.

- Η εποχικότητα στην τουριστική κίνηση είναι έντονη με καθοριστικούς παράγοντες το κλίμα που επικρατεί τόσο στις περιοχές προορισμού όσο και στις χώρες προέλευσης των επισκεπτών. Η

χρονική περίοδος των διακοπών, επίσης, καθορίζει την εποχικότητα. Ο Αύγουστος είναι η εποχή των διακοπών των Ευρωπαίων και ταυτόχρονα η εποχή της αυξημένης κίνησης στο Komodo και το Gonarezhou που δέχονται πολλούς ξένους επισκέπτες. Στο Keoladeo, όπου ο τουρισμός είναι εσωτερικός, οι τοπικές κλιματικές συνθήκες είναι που καθορίζουν την εποχικότητα μάλλον παρά η χρονική περίοδος των διακοπών των τουριστών.

-Παράγοντες στη συμπεριφορά των τουριστών που επηρεάζουν την επίδραση του τουρισμού στην τοπική οικονομία είναι ο *τρόπος άφιξης*, η *διάρκεια παραμονής* και η οργάνωση του ταξιδιού (οργανωμένο πακέτο ή ανεξάρτητη επίσκεψη). Η άφιξη οργανωμένου γκρουπ με δικό του μέσο μεταφοράς αφήνει πολύ μικρότερα περιθώρια αλληλεπίδρασης με την τοπική κοινωνία και οικονομία από ό,τι η ατομική μετακίνηση μεμονωμένων επισκεπτών πολλοί από τους οποίους χρησιμοποιούν τα μαζικά μέσα μεταφοράς. Ο τρόπος μετάβασης επηρεάζει και τη διάρκεια της διαμονής. Οι οργανωμένες ομάδες που ταξιδεύουν με το δικό τους μέσο τείνουν να φεύγουν γρηγορότερα από ό,τι οι μεμονωμένοι επισκέπτες, αφήνουν, άρα λιγότερο εισόδημα στον τόπο. Δυστυχώς τη δεκαετία του 1990 σημειώθηκε πτώση των διανυκτερεύσεων σε σχέση με τον αριθμό των επισκεπτών και στις τρεις περιοχές. Αυτό οφείλεται στη βελτίωση της πρόσβασης στις περιοχές αυτές που διευκόλυνε τους τουριστικούς πράκτορες να συμπεριλάβουν στα προγράμματά τους ημερήσιες επισκέψεις στα πάρκα μάλλον παρά διαμονή σε αυτά.

-Οι *τουριστικοί πράκτορες καθορίζουν* κατά κύριο λόγο την *τουριστική κίνηση* σε κάθε περιοχή. Το marketing αυτών των προορισμών διεξάγεται στα μητροπολιτικά κέντρα της κάθε χώρας ή στο εξωτερικό αφήνοντας τις προστατευόμενες περιοχές και τους κατοίκους τους στο περιθώριο αυτής της διαδικασίας. Οι τουριστικοί πράκτορες προβάλλουν τους προορισμούς με τον τρόπο που θεωρούν ότι θα έχει τη μεγαλύτερη απήχηση στο κοινό και χωρίς, πολύ συχνά, να έχουν καλή γνώση της περιοχής.

-Γενικά οι περιοχές αυτές δέχονται έναν εντυπωσιακά αυξανόμενο αριθμό διεθνών επισκεπτών. Ωστόσο δεν έχουν κανέναν έλεγχο στη διαχείριση του τουρισμού με αποτέλεσμα να εξαρτώνται απόλυτα από την εμπιστοσύνη και τις διαθέσεις που θα δείξουν οι τουριστικοί πράκτορες και οι μεμονωμένοι επισκέπτες.

41. Η συμβολή του οικοτουρισμού στην τοπική οικονομία

Η ανάπτυξη της τουριστικής υποδομής στην περιφέρεια των τριών περιοχών, αποτέλεσμα της αυξημένης ζήτησης, είναι εντυπωσιακή. Καταλύματα, μαγαζιά, εστιατόρια, υπηρεσίες μεταφορών

και άλλα έργα υποδομής δημιουργήθηκαν χάρη στον τουρισμό. Ωστόσο υπάρχουν περιοριστικοί παράγοντες που εμποδίζουν τη συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας να αποκομίσει οφέλη από την ανάπτυξη.

Η τουριστική ανάπτυξη απέκτησε σημαντική θέση στα αναπτυξιακά προγράμματα και των τριών χωρών καθώς συνάδει με τη νεοφιλελεύθερη στρατηγική της οικονομικής προσαρμογής που ακολουθούν οι χώρες αυτές και η οποία αναζητεί νέους τρόπους τόνωσης της οικονομίας σε σχέση με την εξαγωγή των παραδοσιακών προϊόντων. Παρ' όλ' αυτά η προώθηση του τουρισμού ως μέσου οικονομικής ανάπτυξης έχει κατηγορηθεί ότι διαιωνίζει την εξάρτηση από το εξωτερικό και την άνιση κατανομή του πλούτου ανάμεσα στο κέντρο και την περιφέρεια (στο εσωτερικό και εξωτερικό).

Η μελέτη βασίστηκε στην εξέταση τριών παραγόντων:

(α) Ποιο είναι το μέγεθος και η μορφή της τοπικής τουριστικής οικονομίας.

(β) Σε τι βαθμό δημιουργούνται θέσεις απασχόλησης σε τοπικό επίπεδο.

(γ) Σε τι βαθμό ο τοπικός πληθυσμός συμμετέχει στις απολαβές από την απασχόληση και γενικά το εισόδημα από τον τουρισμό.

Πρέπει να σημειωθεί ότι και στις τρεις περιοχές το καθεστώς προστασίας επέφερε σημαντικές αλλαγές και περιορισμούς στη χρήση των φυσικών πόρων από τους ντόπιους. Η τουριστική ανάπτυξη, φαινόμενο των τελευταίων δεκαετιών, εμφανίστηκε ως η κατεξοχήν οικονομική δραστηριότητα που συνδέεται με το καθεστώς προστασίας καθώς άλλες παραδοσιακές οικονομικές δραστηριότητες που σχετίζονται με την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων απαγορεύτηκαν ή παρήκμασαν. Το καθεστώς προστασίας στην περίπτωση του Koleado και του Gonarezhou επέφερε έντονες κοινωνικές αντιδράσεις.

Διαπιστώσεις:

- Η γεωγραφική θέση της προστατευόμενης περιοχής, η γειτνίαση ή μη με αστικά κέντρα και η προσβασιμότητά της επηρεάζει το βαθμό τουριστικής ανάπτυξης και συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας στα οικονομικά οφέλη που προκύπτουν από αυτή. Η γειτνίαση με αστικά κέντρα μπορεί να συνεπάγεται τη συγκέντρωση των έργων υποδομής και τη στελέχωση των θέσεων εργασίας από

ανθρώπινο δυναμικό που βρίσκεται στα αστικά κέντρα. Έτσι περιορίζεται η συμμετοχή της αγροτικής κοινωνίας που ζει κοντά στην ΠΠ στην οικονομική δραστηριότητα (περίπτωση του Keoladeo). Γενικά υπάρχει ο κίνδυνος της συγκέντρωσης της τουριστικής υποδομής και δραστηριότητας σε γειτονικές των ΠΠ περιοχών που βρίσκονται κοντά σε οδικούς, θαλάσσιους ή εναέριους κόμβους και ο αποκλεισμός της συμμετοχής των ντόπιων που υπέστησαν τις συνέπειες από το καθεστώς προστασίας.

- Ο οικοτουρισμός έχει κατηγορηθεί ότι προσφέρει *θέσεις απασχόλησης* στους ντόπιους χαμηλής ποιότητας. Είναι θέσεις που απαιτούν ελάχιστες δεξιότητες, πληρώνονται λίγο και είναι εποχιακές. Παρ' όλ' αυτά στις κοινωνίες αυτές που οι δυνατότητες οικονομικής ανάπτυξης είναι περιορισμένες, ο οικοτουρισμός αποτελεί μία σημαντική πρόσθετη πηγή εισοδήματος. Τα οικονομικά οφέλη από τις πιο μεγάλες επιχειρήσεις και τις πιο σημαντικές θέσεις εργασίας τα αποκομίζουν οι ελίτ των πόλεων. Ωστόσο προγράμματα κατάρτισης των ντόπιων μπορούν να συμβάλλουν ως ένα βαθμό σε μεγαλύτερη συμμετοχή του αγροτικού πληθυσμού στις δραστηριότητες αυτές.

-Το καθεστώς ιδιοκτησίας γης επηρεάζει το βαθμό συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας στην τουριστική ανάπτυξη. Όταν οι κάτοικοι δεν έχουν πρόσβαση στη γη περιορίζεται η δυνατότητά τους να αναπτύξουν οικονομική δραστηριότητα σχετική με τον τουρισμό.

- Ένα σημαντικό ποσοστό κερδών διαφεύγει στο εξωτερικό εξαιτίας των πακέτων που προσφέρουν ξένα πρακτορεία και που περιλαμβάνουν μετακίνηση, διαμονή, ξενάγηση. Αυτές οι υπηρεσίες πληρώνονται στο τουριστικό πρακτορείο με αποτέλεσμα τα μόνα έξοδα που κάνουν οι επισκέπτες επί τόπου να είναι για το εισιτήριο εισόδου στο πάρκο και, περιστασιακά, για αγορές αναμνηστικών.

-Γενικά η δυνατότητα του τοπικού αγροτικού πληθυσμού να συμμετάσχει στα οφέλη της τουριστικής ανάπτυξης εξαρτάται από παράγοντες όπως είναι η εκπαίδευση, το ιδιοκτησιακό καθεστώς, η γεωγραφική θέση της ΠΠ και η συμπεριφορά των τουριστικών πρακτορείων που δραστηριοποιούνται στην περιοχή. Ευκολότερη είναι η συμμετοχή των ντόπιων στις "περιφερειακές" οικονομικές δραστηριότητες που σχετίζονται με τον τουρισμό όπως είναι η κατασκευή και διάθεση προϊόντων χειροτεχνίας. Σημαντικό ρόλο μπορεί να παίξει στη συμμετοχή των ντόπιων οι απαιτήσεις που προβάλλουν οι ίδιοι οι επισκέπτες. Εάν απαιτήσουν εμπειρίες που προϋποθέτουν τη συμμετοχή των ντόπιων και γνωριμία με τον τοπικό πολιτισμό, τότε και τα τουριστικά πρακτορεία θα συνεργαστούν με τους ντόπιους για την προσφορά τέτοιων εμπειριών (π.χ ζωντανές αφηγήσεις προφορικής λογοτεχνίας από ντόπιους).

-Η έρευνα έδειξε ότι οι ντόπιοι συνδυάζουν, στην αντίληψή τους, το καθεστώς προστασίας με τον τουρισμό. Παρ' όλ' αυτά η συμμετοχή στην τουριστική δραστηριότητα δεν είναι πάντα το κύριο μέλημα των κατοίκων. Για πολλούς το ζήτημα της πρόσβασης στους φυσικούς πόρους παραμένει ζωτικό. Αυτό δε θα πρέπει να το παραβλέψουν οι υπεύθυνοι διαχείρισης των ΠΠ

42. Η οικονομική συμβολή του οικοτουρισμού στη διαχείριση και διατήρηση της προστατευόμενης περιοχής (ΠΠ)

Οι προστατευόμενες περιοχές στην Ινδία, Ινδονησία και Ζιμπάμπουε θεωρούνται σημαντικά κεφάλαια της εθνικής φυσικής κληρονομιάς. Ωστόσο, καθώς οι εθνικοί πόροι είναι περιορισμένοι και υπάρχουν πιέσεις για επενδύσεις σε άλλα ζωτικής σημασίας αγαθά, όπως είναι η υγεία και η εκπαίδευση, οι ΠΠ καλούνται να βρουν τρόπους να αυτοχρηματοδοτούνται. Ως τώρα η γενική αντίληψη ότι τα πάρκα συνιστούν εθνική κληρονομιά που πρέπει να είναι προσιτή σε όλους στάθηκε η αιτία που το κόστος εισόδου στα πάρκα τηρήθηκε σε πολύ χαμηλά επίπεδα με αποτέλεσμα τα έσοδα από τα εισιτήρια να είναι πολύ χαμηλά. Το κόστος εισόδου σε μία ΠΠ μπορεί να λειτουργήσει ως μηχανισμός ελέγχου της ροής των επισκεπτών και αποφυγής συνωστισμού στις περιόδους αιχμής. Οι χαμηλές και συμβολικές τιμές όμως που ίσχυαν στα τρία πάρκα απέκλειαν το ενδεχόμενο λειτουργίας αυτού του μηχανισμού.

Τώρα το θέμα επανεξετάζεται καθώς αφενός οι αριθμοί των επισκεπτών από το εξωτερικό αυξάνουν, οπότε το κράτος καταλήγει να χρηματοδοτεί την απόλαυση της εθνικής κληρονομιάς από τους ξένους, και αφετέρου οι διαχειριστές των πάρκων αρχίζουν να προσβλέπουν στον οικοτουρισμό για τη χρηματοδότηση του έργου της προστασίας της φύσης.

Στα πλαίσια της μελέτης διερευνήθηκε κατά πόσο ο οικοτουρισμός συνέβαλε στην κάλυψη των εξόδων διαχείρισης και λειτουργίας των τριών πάρκων. Έγινε εκτίμηση του κόστους και των εσόδων που προκύπτουν από τον τουρισμό αλλά και εκτίμηση του γενικού κόστους λειτουργίας των πάρκων. Επίσης έγινε συσχετισμός ανάμεσα στο ύψος του εισιτηρίου, τους αριθμούς των επισκεπτών και των συνολικών εσόδων των ΠΠ. Εκτιμήθηκε ακόμη, βάσει ερωτηματολογίων, η διάθεση των επισκεπτών να πληρώσουν υψηλότερο αντίτιμο εισιτηρίου και οι πιθανές επιπτώσεις από μία πολιτική αύξησης της τιμής του εισιτηρίου.

Διαπιστώσεις:

-Τα έσοδα από τον τουρισμό δεν καλύπτουν παρά ένα ελάχιστο ποσοστό από τα συνολικά έξοδα των ΠΠ. Με βάση αυτόν τον υπολογισμό, το κράτος εμφανίζεται να χορηγεί τις ΠΠ. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι κάθε επίσκεψη υπολογίζεται ότι χορηγείται από το κράτος κατά \$1.84 στο Keoladeo και κατά \$15.78 στο Gonarezhou. Εάν, όμως, υπολογιστεί όχι το συνολικό κόστος διαχείρισης του πάρκου αλλά μόνον το κόστος της τουριστικής υποδομής και συσχετιστεί με τα έσοδα από τον τουρισμό, τότε το ποσοστό επιχορήγησης τουρισμού από το κράτος μειώνεται. Στην περίπτωση, μάλιστα, του Keoladeo οι τουρίστες εμφανίζονται να μην επιβαρύνουν αλλά να συμβάλλουν στην κάλυψη του κόστους. Οι δύο διαφορετικοί υπολογισμοί ανταποκρίνονται σε διαφορετικές προσεγγίσεις σε σχέση με την αποστολή μιας ΠΠ και τον ρόλο του οικοτουρισμού σε αυτές. Η άποψή μας είναι ότι η δεύτερη προσέγγιση είναι παραπλανητική. Οι τουρίστες έρχονται να δουν την άγρια φύση για τη διατήρηση της οποίας χρειάζεται το σύνολο της λειτουργίας της ΠΠ. Συνεπώς πρέπει να υπολογίζεται το σύνολο του κόστους του πάρκου και όχι μόνον το κόστος της τουριστικής υποδομής. Έτσι τα έσοδα από τον τουρισμό και στις τρεις ΠΠ απέχουν πολύ από το να καλύψουν τα έξοδά τους. Ας σημειωθεί ότι το ύψος του εισιτηρίου αποφασίζεται και στις τρεις χώρες κεντρικά, από το κράτος, και ρυθμίζεται στο πλαίσιο μια ενιαίας κοστολόγησης για την είσοδο σε όλες τις ΠΠ. Δεν γίνεται διαφοροποίηση ούτε συσχετισμός εξόδων-εσόδων για κάθε μία ΠΠ χωριστά. Έτσι δεν μπορεί να διαμορφωθεί μία τιμή εισιτηρίου ανάλογη του προϋπολογισμού της κάθε ΠΠ.

-Η διαφοροποίηση του κόστους εισόδου για τους ντόπιους σε σχέση με τους ξένους εφαρμόζεται στις δύο από τις τρεις ΠΠ με πολύ θετική ανταπόκριση από τους ντόπιους και κατανόηση από τους ξένους. Η διαφοροποίηση αυτή μοιάζει αναγκαία και λειτουργική.

-Τα έσοδα από τον τουρισμό είναι η σημαντικότερη πηγή εσόδων των ΠΠ εξαιρουμένης της κρατικής επιχορήγησης. Τα κύρια έσοδα για το πάρκο προέρχονται από τα εισιτήρια εισόδου που συλλέγονται από το κράτος απευθείας. Υπολογίστηκε ότι και στις τρεις ΠΠ μεταξύ 38% και 48% των εσόδων προέρχονται από τα εισιτήρια εισόδου. Άλλα έσοδα προκύπτουν από παροχές αδειών για τη λειτουργία καταλυμάτων και καταστημάτων κλπ. ανάλογα με το καθεστώς διαχείρισης της γης και της επιχειρηματικής δραστηριότητας που ισχύει σε κάθε χώρα.

-Κάποιες ομάδες ξένων επισκεπτών είναι διατεθειμένες να πληρώσουν μεγαλύτερο αντίτιμο εισιτηρίου στις ΠΠ αρκεί να διασφαλίζεται ότι τα έσοδα πηγαίνουν στην προστασία της φύσης, στην βελτίωση της τουριστικής υποδομής της ΠΠ και ότι χρησιμοποιούνται προς όφελος της τοπικής κοινωνίας. Υπολογίστηκε, όμως, ότι και στις τρεις περιοχές ο διπλασιασμός της τιμής του εισιτηρίου θα επέφερε μία πτώση του αριθμού των επισκεπτών κατά 21%.

-Τα τουριστικά πρακτορεία έχουν θετική στάση απέναντι σε μία αύξηση της τιμής εισόδου στις ΠΠ καθώς υπολογίζεται ότι δεν θα κάνει αξιοσημείωτη διαφορά στην τιμή του συνολικού πακέτου που προσφέρεται.

-Γενικά η κοστολόγηση του εισιτηρίου πρέπει να λαμβάνει υπόψη της πολλούς παράγοντες και προβλέψεις. Οι ομάδες των τουριστών που είναι πιο πρόθυμες να δεχθούν μία αύξηση στην τιμή του εισιτηρίου είναι αυτές που ταξιδεύουν οργανωμένα, με τουριστικά πρακτορεία. Οι μεμονωμένοι επισκέπτες, στους οποίους ανήκουν και οι πιο ενθουσιώδεις παρατηρητές της φύσης, είναι λιγότερο πρόθυμοι να δεχθούν την αύξηση καθώς η αύξηση αυτή επιφέρει μεγαλύτερη αλλαγή στον καθημερινό προϋπολογισμό του ταξιδιού τους. Πιθανόν λοιπόν ένα υψηλό αντίτιμο εισιτηρίου να επιφέρει αλλοιώσεις στη σύνθεση των επισκεπτών με αρνητικές επιπτώσεις για την τοπική οικονομία (εφόσον οι μεμονωμένοι επισκέπτες μένουν περισσότερο και αλληλεπιδρούν περισσότερο με τους ντόπιους). Άλλωστε ένας οικοτουρισμός που θα αποκλείει τους πιο συνειδητοποιημένους επισκέπτες της φύσης δε θα ήταν συμβατός με τη φύση και την έννοια του οικοτουρισμού.

43. Η διαχείριση του οικοτουρισμού στις προστατευόμενες περιοχές.

Η διαχείριση του οικοτουρισμού στις ΠΠ απαιτεί την επιτυχή εξισορρόπηση πιέσεων και αναγκών που προκύπτουν από την ανάγκη προστασίας της φύσης αλλά και ευημερίας της τοπικής κοινωνίας. Και στις τρεις περιοχές η προστασία της φύσης θεωρείται προτεραιότητα. Ο τουρισμός αντιμετωπίζεται ως μέσο συμβολής στην προστασία της φύσης και όχι ως μία απλή υπηρεσία που πρέπει να παρέχεται στο κοινό. Η μελέτη διερευνά τον τρόπο διαχείρισης του τουρισμού στις ΠΠ, τις πιέσεις που δημιουργούνται από τον τουρισμό και τη στρατηγική αντιμετώπισής τους. Η κύρια δυσκολία συνίσταται στην ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων από την τουριστική κίνηση στο περιβάλλον. Για μία ακόμη φορά στη δική μας μελέτη διαφαίνεται η σημασία της τήρησης της φέρουσας ικανότητας. Στις συγκεκριμένες ΠΠ δεν υπάρχουν επαρκείς μηχανισμοί ελέγχου των επιπτώσεων από την τουριστική κίνηση. Ο όγκος και ο τρόπος επίσκεψης των τουριστών ελέγχεται από την τουριστική βιομηχανία. Στις εποχές αιχμής συχνά γίνεται υπέρβαση της φέρουσας ικανότητας.

Ένα σημείο τριβής ανάμεσα στις ανάγκες προστασίας μιας περιοχής και των απαιτήσεων του επισκέπτη είναι η πρόσβαση στην άγρια φύση. Οι επισκέπτες έχουν απαιτήσεις να δουν την άγρια φύση από πολύ κοντά εθισμένοι καθώς είναι στις εντυπωσιακές εικόνες που προβάλλονται στα

φιλμ. Σπάνια όμως μπορεί να δει κανείς από φυσικού αυτές τις εικόνες χωρίς να ενοχλήσει σοβαρά την πανίδα και το οικοσύστημα. Οι διαχειριστές των ΠΠ καλούνται να συμβιβάσουν τις επιθυμίες των επισκεπτών με τις επιταγές της προστασίας.

Η μελέτη επιχειρεί να διερευνήσει τις επιπτώσεις από την τουριστική κίνηση και γενικά τις μεθόδους διαχείρισης του τουρισμού. Η αξιολόγηση όμως των επιπτώσεων πρέπει να βασίζεται σε στοιχεία που συλλέγονται επί μακρό χρονικό διάστημα. Τέτοια στοιχεία δεν υπάρχουν στις συγκεκριμένες ΠΠ. Οι ερευνητές συγκέντρωσαν στοιχεία από συνεντεύξεις και άμεση παρακολούθηση της τουριστικής κίνησης στο πεδίο. Γενικά διαπιστώνεται η ανάγκη παρακολούθησης των οικοσυστημάτων και των επιπτώσεων του τουρισμού σε μόνιμη βάση με χρήση συγκεκριμένων δεικτών.

Διαπιστώσεις:

-Σε καμία από τις τρεις ΠΠ η πρόσβαση των τουριστών δεν ελέγχεται από τους διαχειριστές των ΠΠ. Οι επισκέπτες φθάνουν είτε μεμονωμένα είτε με οργανωμένα πακέτα τουριστικών πρακτορείων. Στις δύο από τις τρεις περιοχές παρατηρείται έντονη εποχικότητα στην τουριστική κίνηση με αποτέλεσμα την υποβάθμιση της ποιότητας της εμπειρίας του επισκέπτη. Μέθοδοι ελέγχου της ροής των επισκεπτών, όπως καθιέρωση ημερήσιου ανώτατου ορίου επισκεπτών, εποχιακή απαγόρευση της πρόσβασης ή διαφοροποίηση στην τιμή εισόδου ανάλογα με την εποχή δεν εφαρμόζονται.

-Η τουριστική υποδομή εντός των ορίων των ΠΠ είναι μικρής κλίμακας με αποτέλεσμα οι επισκέπτες να συγκεντρώνονται σε ορισμένα σημεία. Η ομοιόμορφη διάχυση των επισκεπτών στο χώρο είναι ζήτημα επιλογής. Υπάρχει η άποψη ότι είναι προτιμότερη η συγκέντρωση των επισκεπτών σε συγκεκριμένες ζώνες στην ΠΠ ώστε να προστατεύεται αποτελεσματικά η υπόλοιπη ΠΠ. Από την άλλη πλευρά η υπερβολική συγκέντρωση της κίνησης σε συγκεκριμένα σημεία υποβαθμίζει την ποιότητα της εμπειρίας του επισκέπτη, γεγονός που διαπιστώθηκε σε μία από τις τρεις ΠΠ. Γενικά ο έλεγχος της τουριστικής κίνησης μπορεί να γίνει είτε μέσω της διάχυσης στο χώρο, με τους κινδύνους που αυτή η επιλογή εγκυμονεί για την ΠΠ, είτε μέσω καθιέρωσης ανώτατων ορίων ημερήσιας επίσκεψης και κατάλληλης κοστολόγησης του εισιτηρίου.

-Η επιθυμία των επισκεπτών να δουν από κοντά τα άγρια ζώα προκαλεί όχληση στο οικοσύστημα. Αυτό διαπιστώθηκε και στις τρεις ΠΠ. Στις δύο από τις τρεις ΠΠ χρησιμοποιήθηκαν τεχνητά μέσα προσέλκυσης της άγριας ζωής για να δημιουργηθούν ευκαιρίες παρατήρησης από τους επισκέπτες.

Στο Gonarezhou, π.χ., δημιουργήθηκαν τεχνητές λίμνες για τη συγκέντρωση των ζώων με αποτέλεσμα την υποβάθμιση και αλλοίωση του οικοσυστήματος. Στον υγρότοπο του Keoladeo οι επισκέπτες μπορούν να πλησιάσουν πολύ κοντά στα πουλιά με αποτέλεσμα να σημειώνονται συχνά επεισόδια όχλησης. Οι ντόπιοι ξεναγοί που εργάζονται χωρίς επίσημη άδεια ενθαρρύνουν τους επισκέπτες να πλησιάσουν πολύ κοντά στις φωλιές των πουλιών προκειμένου να τους ευχαριστήσουν και να αποκομίσουν μεγαλύτερο φιλοδώρημα. Από την άλλη πλευρά, προσπάθειες που έγιναν να αποτραπούν οι επισκέπτες από την πρόσβαση σε ευαίσθητες περιοχές προκάλεσε τη διαμαρτυρία των ντόπιων και την απογοήτευση των επισκεπτών. Αυτό συνέβη όταν αποφασίστηκε η διακοπή της τεχνητής τροφοδοσίας των σαυρών στο Komodo και όταν παρενέβη το διοικητικό προσωπικό της ΠΠ για την αποτροπή της όχλησης απειλούμενων ειδών στο Keoladeo. Όπως συμβαίνει με τα περισσότερα θέματα που σχετίζονται με τον οικοτουρισμό και την προστασία της φύσης, πρέπει να επιτυγχάνονται κάθε φορά οι καλύτερες δυνατές ισορροπίες για να ικανοποιηθούν διαφορετικές ανάγκες. Η σωστή ενημέρωση των επισκεπτών, το σωστό marketing και η δημιουργία πολλαπλών εστιών ενδιαφέροντος για τους τουρίστες (ώστε να μην είναι η παρατήρηση της άγριας φύσης το αποκλειστικό "προϊόν" που προσφέρεται) βοηθούν στη εξισορρόπηση των πιέσεων που δημιουργούνται από τον τουρισμό.

-Ο τουρισμός έχει επιπτώσεις στην κατανάλωση ενέργειας και πρώτων υλών, επιβαρύνει το περιβάλλον με την παραγωγή απορριμμάτων και αποβλήτων και στην ατμοσφαιρική και ηχητική ρύπανση. Οι επιπτώσεις σε αυτούς τους τομείς δεν έχουν μετρηθεί στις συγκεκριμένες ΠΠ. Υπάρχουν όμως κάποιες αρνητικές ενδείξεις και στις τρεις περιοχές.

- Υπάρχει έλλειψη προσωπικού, γνώσης και πόρων για τη διαχείριση των αυξανόμενων πιέσεων από τον τουρισμό δεδομένων των υφιστάμενων προτεραιοτήτων που προκύπτουν για τον έλεγχο παραδοσιακών απειλών για την προστασία του περιβάλλοντος όπως είναι η φωτιά και το παράνομο κυνήγι. Παράλληλα υπάρχει η τάση να ιεραρχείται η μεγιστοποίηση των εσόδων από τον τουρισμό ως σημαντικότερη από την ανάγκη ελέγχου της ροής και των επιπτώσεών του. Επίσης κυριαρχεί η αντίληψη ότι ο τουρισμός δεν μπορεί να αποτελέσει σημαντική απειλή για την προστασία του περιβάλλοντος. Άλλες σοβαρότερες απειλές έλκουν την προσοχή και τους πόρους. Ένας από τους λόγους για τους οποίους δεν αξιολογείται ο τουρισμός ως δυνητική απειλή είναι η έλλειψη δεδομένων και στοιχείων και γενικά η απουσία παρακολούθησης των επιπτώσεων του τουρισμού με βάση συγκεκριμένους δείκτες. Αυτό είναι κάτι που ισχύει σε πολλές ΠΠ στον κόσμο. Μία έρευνα που έγινε σε 319 ΠΠ σε όλον το κόσμο έδειξε ότι το 50% των πάρκων που βρίσκονται στον αναπτυσσόμενο κόσμο παρακολουθούν τις επιπτώσεις του τουρισμού στο περιβάλλον. Το ποσοστό για τον αναπτυσσόμενο κόσμο είναι 35%. Λιγότερα από τα μισά πάρκα όμως, στο σύνολό τους,

είχαν δυνατότητα εφαρμογής άμεσων μέσων διαχείρισης του τουρισμού. Προκύπτει σαφώς ότι η οικοτουριστική ανάπτυξη πρέπει να βασίζεται σε στέρεους μηχανισμούς παρακολούθησης των επιπτώσεων του τουρισμού και σε έναν φορέα διαχείρισης της ΠΠ που να έχει δικαιοδοσία και πόρους για τον έλεγχο και τη διαχείριση του τουρισμού.

44. Συστάσεις και προτάσεις προς τις ενδιαφερόμενες ομάδες.

Η μελέτη κατέληξε σε συγκεκριμένες προτάσεις προς την τουριστική βιομηχανία, τον κρατικό και μη κυβερνητικό τομέα καθώς και τα ΜΜΕ. Οι προτάσεις αυτές έχουν στόχο την εξασφάλιση της συνεργασίας της τουριστικής βιομηχανίας ώστε να υιοθετήσει πολιτική συμβατή με τον οικοτουρισμό. Δεν θα αναλυθούν, εδώ, οι προτάσεις αυτές γιατί υπάρχουν αναλυτικά καταγεγραμμένες σε κείμενα αρχών (codes of ethics) που έχουν αναφερθεί αλλού στη μελέτη μας και είναι ευρέως γνωστά. Η διάχυση της γνώσης και η διάχυση της ηθικής διάστασης του οικοτουρισμού είναι το κλειδί για την εφαρμογή όλων αυτών των κειμένων αρχών που καλούνται να υιοθετήσουν οι ενδιαφερόμενες ομάδες.

45. Συμπεράσματα από την ανάλυση της συγκριτικής μελέτης τριών περιπτώσεων οικοτουρισμού σε ΠΠ στον αναπτυσσόμενο κόσμο.

Ο οικοτουρισμός στις αναπτυσσόμενες χώρες διεξάγεται σε διαφορετικές συνθήκες από αυτές που επικρατούν στην Ελλάδα ώστε η ανάλυσή τους να έχει περιορισμένη χρησιμότητα για την ελληνική πραγματικότητα. Ωστόσο κάποια "διδάγματα" που προκύπτουν από την ανάλυση των τριών περιπτώσεων μπορούν να φανούν χρήσιμα και να προλάβουν αρνητικές καταστάσεις που μπορεί να προκύψουν και στην Ελλάδα. Χρήσιμη, εξάλλου, είναι η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε για την ανάλυσή των περιπτώσεων. Τα συμπεράσματα που έχουν γενικότερη ισχύ και ενισχύουν τις απόψεις μας για τον οικοτουρισμό είναι τα ακόλουθα.

- Ο οικοτουρισμός πρέπει να υπαγορεύεται από την ανάγκη προστασίας της φύσης μιας περιοχής. Λειτουργεί ως εναλλακτική λύση και ως "αντισταθμιστικό όφελος" στους περιορισμούς άσκησης κάποιων οικονομικών δραστηριοτήτων που απαγορεύονται λόγω του καθεστώτος προστασίας.

-Όσο πιο περιορισμένες είναι οι οικονομικές δυνατότητες μιας περιοχής τόσο περισσότερο δικαιώνεται ο οικοτουρισμός ως επιπρόσθετη πηγή εισοδήματος.

-Ο οικότουρισμός μπορεί να συμβάλει στην εξομάλυνση των κοινωνικών συγκρούσεων και αντιθέσεων που μπορεί να προκύψουν από το καθεστώς προστασίας, ωστόσο αυτό είναι μία μακρόχρονη διαδικασία που επιταχύνεται στο βαθμό που δίνονται οι ευκαιρίες στους ντόπιους να συμμετέχουν στην τουριστική ανάπτυξη.

-Ο κίνδυνος διαφυγής των εσόδων εκτός προστατευόμενης περιοχής (είτε προς τα πλησιέστερα αστικά κέντρα είτε στο εξωτερικό) είναι υπαρκτός. Γι αυτό

-Η κατάρτιση των ντόπιων ώστε να μπορέσουν να συμμετέχουν στις πιο οικονομικά προσοδοφόρες δραστηριότητες του οικότουρισμού είναι κρίσιμης σημασίας.

-Ο εσωτερικός τουρισμός είναι λιγότερο επιρρεπής στις ξαφνικές διακυμάνσεις του εξωτερικού τουρισμού και πρέπει να ενθαρρύνεται.

-Η τουριστική ανάπτυξη έχει επιπτώσεις στο περιβάλλον. Ο οικότουρισμός ενδέχεται να έχει αρνητικές επιπτώσεις στη διατήρηση του ίδιου του πόρου από τον οποίο εξαρτάται, την άγρια φύση, εφόσον αυτή είναι το αντικείμενο έλξης, παρατήρησης και χρήσης των τουριστών. Για το λόγο αυτό πρέπει να διαφοροποιείται, όσο είναι δυνατό, το τουριστικό προϊόν μιας περιοχής και να ελέγχεται η ροή και οι επιπτώσεις των επισκεπτών.

-Για τον έλεγχο της ροής και των επιπτώσεων της τουριστικής κίνησης είναι απαραίτητη η ύπαρξη κατρτισμένου σε θέματα τουρισμού φορέα διαχείρισης της ΠΠ με επαρκείς δικαιοδοσίες στον έλεγχο της τουριστικής κίνησης και επαρκείς πόρους.

-Απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχή εφαρμογή του οικότουρισμού είναι η χρήση μεθόδου παρακολούθησης των επιπτώσεων της τουριστικής κίνησης.

-Η οικονομική συμβολή του οικότουρισμού στην κάλυψη των εξόδων λειτουργίας της ΠΠ γίνεται κυρίως μέσω των εσόδων που προκύπτουν από το εισιτήριο εισόδου. Η καθιέρωση της ιδανικής τιμής εισιτηρίου πρέπει να προκύπτει από προσεκτική αξιολόγηση όλων των πιθανών επιπτώσεων ενός αυξημένου εισιτηρίου.

Παραρτήματα

46. Παράρτημα κεφαλαίου 3.	133
47. Παράρτημα κεφαλαίου 4	138
48. Παράρτημα κεφαλαίου 6	143

46. Παράρτημα κεφαλαίου 3.

ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΕΘΝΙΚΟΙ ΔΡΥΜΟΙ

A/A	ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΚΗΡΥΞΗ	ΕΚΤΑΣΗ
1	Ολύμπου	1938	4000 (πυρήνες προστασίας)
2	Παρνασσού	1938	3600
3	Πάρνηθας	1961	3850
4	Αίνου Κεφαλονιάς	1962	2900
5	Λ. Ορ. Σαμαριάς Κρήτης	1962	4850
6	Οίτης	1966	7250
7	Πίνδου	1966	6950
8	Βίκου Αώου	1973	12600
9	Πρεσπών	1974	24500
10	Σουνίου	1974	4000

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΔΑΣΗ

A/A	ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΚΗΡΥΞΗ	ΕΚΤΑΣΗ
1	Φοινικόδασος Βαΐ	1973	20
2	Δάσος Καισαριανής Υμηττού	1974	640
3	Κοιλάδα Τεμπών	1974	1762
4	Δάσος Καραϊσκάκη Καρδίτσας	1974	252
5	Πευκιάς Ευλοκάστρου	1974	28

6	Λεκάνες Απορροής Παν/μίου Πατρών 1974 1850		
7	Δάσος Ιωαννίνων	1976	86
8	Δάσος Φαρσάλων	1977	35
9	Δάσος Στενής Ευβοίας	1977	674
10	Δασικό Σύμπλεγμα Όσσης	1977	16900
11	Δάσος Μογγοστού Κορινθίας	1977	520
12	Δάσος Νικοπόλεως Μύτικα Πρέβεζας	1977	66
13	Δάση Νήσου Σκιάθου	1977	3000
14	Στενά Ποταμού Νέστου	1977	2380
15	Άλσος Καλβρύτων	1977	1750
16	Δάσος Τυθορέας Φθιώτιδας	1979	200
17	Δάσος Καβάλας Αμυγδαλεώνα	1979	2216
18	Δάσος Κάστρου Τρικάλων	1979	28
19	Δάσος Αλμυρού	1979	100

ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΦΥΣΗΣ

A/A	ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΚΗΡΥΞΗ	ΕΚΤΑΣΗ
1	Δάσος Δενδροκέδρων Κυνουρίας	1980	74
2	Δάσος Δρυός Φράξου Μουριών Κιλκίς	1980	10
3	Παρθένο Δάσος Κεντρικής Ροδόπης	1980	550
4	Δάσος Τσίγλα-Χαϊντού Ξάνθης	1980	18
5	Δάσος Οξυάς Πευκωτού Πέλλας	1980	4
6	Απολιθωμένο Δάσος Λέσβου	1985	15000
7	Απειλούμενο Κρητικό Κεφαλάνθηρο	1985	1

8	Δάσος "Φραξιάς" Λεσινίου Αιτ/νίας	1985	46
9	Σφαγνώνας Λαϊλιά Σερρών	1985	4
10	Υδροχαρές Δάσος Ιστιαίας	1985	1
11	Δάσος Δενδρωδών Αειφύλλων Πλατυφύλλων Νήσου Σαπιέντζα	1985	24
12	Δάσος Πενταβέλονης Πεύκης Αλμοπίας αριδαίας	1985	192
13	Δάσος Κυπαρισσίου Έμπωνα Ρόδου	1985	135
14	Μικτό Δάσος Γράμμου Καστοριάς	1985	130

ΘΗΡΑΜΑΤΙΚΑ ΑΠΟΘΕΜΑΤΑ

A/A	ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΚΗΡΥΞΗ	ΕΚΤΑΣΗ
1	Δάσος Δαδιάς Λευκίμης Σουφλίου	1986	7200
2	Νήσος Αντίμηλος	1983	745
3	Νήσος Θοδωρού	1976	60
4	Δάσος Μονής Αγάθωνος	1968	90
5	Νήσος Δία	1977	1250
6	Νήσος Γιούρα	1979	1000
7	Νήσος Σαπιέντζα	1977	850

ΥΓΡΟΒΙΟΤΟΠΟΙ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ

A/A	ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΚΗΡΥΞΗ	ΕΚΤΑΣΗ
1	Δέλτα ποταμού Εύρου	1974	10000
2	Λίμνη Βιστωνίδα	1974	7000
3	Λίμνη Μητρικού	1974	3000

4	Δέλτα Ποταμού Νέστου	1974	10600
5	Λίμνη Βόλβη και Λαγγαδά	1974	2400
6	Λίμνη Κερκίνη	1974	9000
7	Δέλτα Αξιού Λουδία Αλιάκμονα	1974	11000
8	Κόλπος Αμβρακικού	1974	25000
9	Κόλπος Μεσολογγίου	1974	13900
10	Λίμνη Κοτυχίου	1974	3700

ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

A/A	ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΚΗΡΥΞΗ	ΕΚΤΑΣΗ
1	Μετέωρα	1992	375
2	Άγιον Όρος	1992	15000

ΒΙΟΣΦΑΙΡΙΚΑ ΑΠΟΘΕΜΑΤΑ

A/A	ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΚΗΡΥΞΗ	ΕΚΤΑΣΗ
1	Όλυμπος		
2	Σαμαριά Κρήτης		

ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΠΑΡΚΑ

A/A	ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΚΗΡΥΞΗ	ΕΚΤΑΣΗ
1	Βορείων Σποράδων	1992	100000
2	Περιοχή ωοτοκίας Θαλάσσιας Χελώνας Ζακύνθου		

ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΔΙΚΤΥΟΥ NATURA 2000

Περιλαμβάνει 264 περιοχές της Ελλάδας, που υπερκαλύπτουν τον παραπάνω κατάλογο. Δεν κρίθηκε απαραίτητο να συμπεριληφθεί ο κατάλογος τους στο παράρτημα, διότι είναι ευρέως γνωστός και καταχωρημένος σε πληθώρα συγγραμμάτων.

47. Παράρτημα κεφαλαίου 4

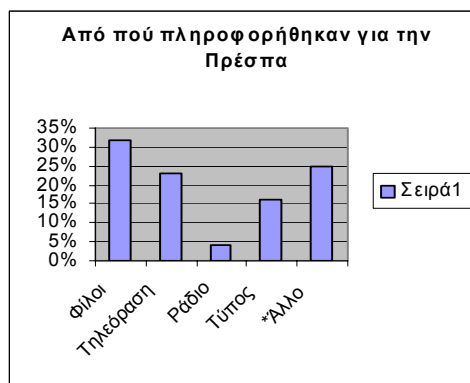
Ακολούθως παρατίθενται **στοιχεία που αφορούν τις επισκέψεις στο κέντρο πληροφόρησης για τις Πρέσπες που βρίσκεται στο χωριό Άγιος Γερμανός**. Προέρχονται από τις απαντήσεις σε ερωτηματολόγια που συμπληρώνονται από τους επισκέπτες του κέντρου.

Η συλλογή και η επεξεργασία των στοιχείων αυτών έχει γίνει από την Εταιρία Προστασίας Πρεσπών, μη κυβερνητική οργάνωση που δραστηριοποιείται στην Περιοχή.

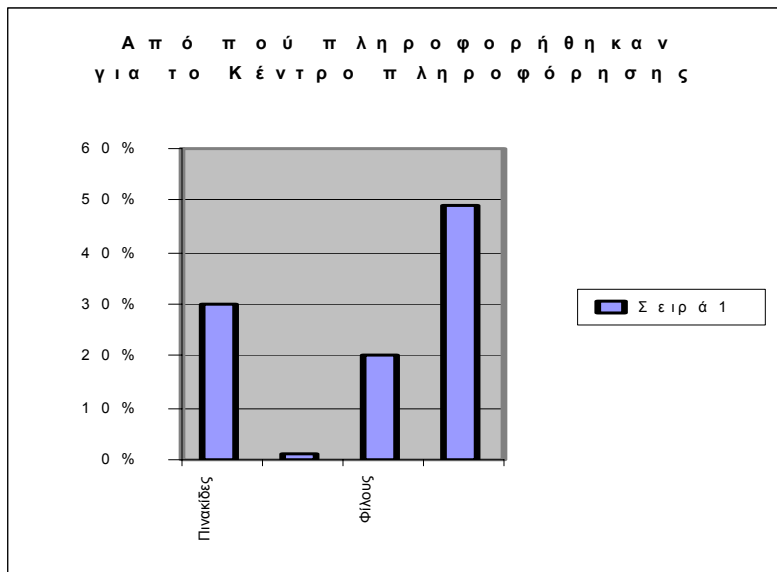
Η αξία των στοιχείων αυτών, για την παρούσα μελέτη, είναι μεγάλη γιατί αναφέρονται σε έναν από τους σημαντικούς οικοτουριστικούς προορισμούς της χώρας μας. Εδώ παρατίθενται ως ένδειξη των τάσεων και του προφίλ της ζήτησης για έναν ελληνικό οικοτουριστικό προορισμό.

Από πού πληροφορήθηκαν οι επισκέπτες για την Πρέσπα:	
Φίλους	32%
Τηλεόραση	23%
Ράδιο	4%
Τύπο	16%
*Άλλο	25%

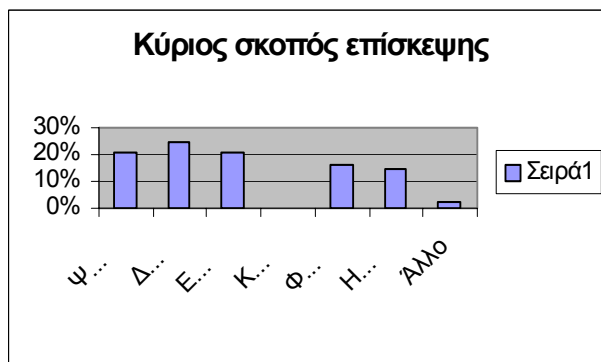
* Το άλλο αφορά κυρίως την Περιβ.Εκπαίδ.

Από πού πληροφορήθηκαν οι επισκέπτες	
Για το Κέντρο Πληροφόρησης	
Πινακίδες	30%
Ράδιο	1%
Φίλους	20%
*Άλλο	49%
*Άλλο:κυρίως Περ.Εκπ.& τύπος	

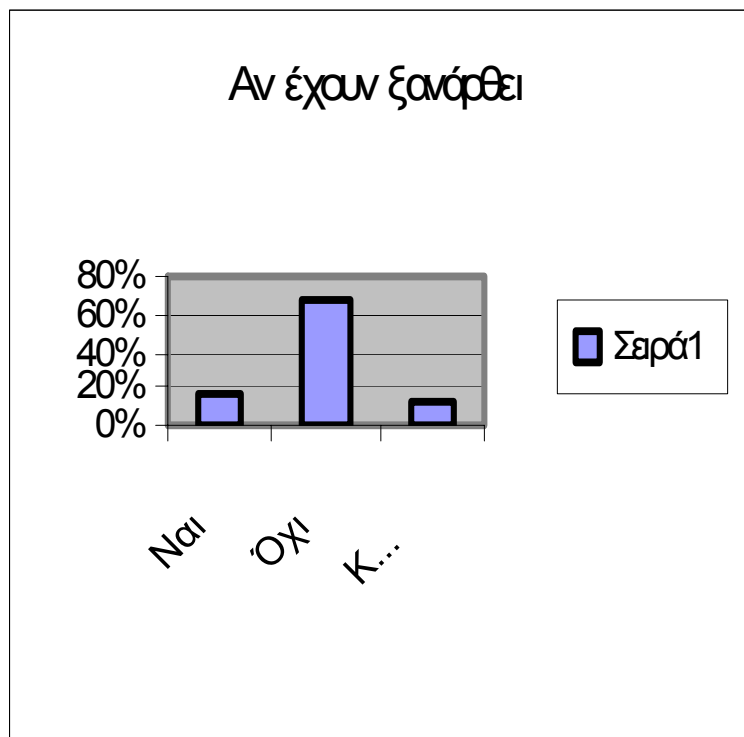

Κύριος σκοπός επίσκεψης	
Ψυχαγωγία	21%
Διακοπές	25%
Εκπαίδευση	21%
Κυνήγι	0%
Φωτογραφία	16%
Ήσυχια	15%
Άλλο	2%

Ημέρες που σκοπεύουν να μείνουν στην Πρέσπα	
1 ημέρα	49%
2 ημέρες	15%
3 ημέρες	15%
4 ημέρες	14%
5 ημέρες	2%
6 ημέρες	1%
7 ημέρες	1%
>7 ημέρες	3%

Αν έχουν ξανάρθει στην Πρέσπα 1993-99	
Ναι	17%
Όχι	69%
Κάποιοι από τη συντροφιά ναι	14%

Η συλλογή στοιχείων, που αφορούν το προφίλ του οικοτουριστικού κοινού, σε συνδυασμό με στοιχεία για τον αριθμό των επισκεπτών και τις διακυμάνσεις της ζήτησης είναι απαραίτητη για τη διαμόρφωση στρατηγικής, και τη βελτίωση των παρεχομένων υπηρεσιών. Χαρακτηριστικό, λόγω χάρη, στην περίπτωση της Πρέσπας είναι ότι οι περισσότεροι επισκέπτες δεν διανυκτερεύουν. Αυτό το στοιχείο, σε συνδυασμό με την διαπίστωση του ότι οι περισσότεροι μαθαίνουν για την περιοχή από τους φίλους τους, σημαίνει ότι πρέπει να δοθεί έμφαση σε συστηματικότερη διαφήμιση που θα προβάλλει την περιοχή ως τόπο πολυήμερων διακοπών. Πολλά ακόμη χρήσιμα συμπεράσματα μπορούν να εξαχθούν από τις παραπάνω στατιστικές Στοιχεία όπως τα παραπάνω συλλέγονται από πολλά κέντρα πληροφόρησης για τη φύση και δεν πρέπει να μένουν ανεκμετάλλευτα.

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΕΚΤΑΚΤΕΣ "ΤΑΣΕΙΣ", ΜΑΡΤΙΟΥ 2000

ΕΤΑΙΡΕΙΑ MRB HELLAS S.A.

ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΣΥΛΛΟΓΗ

ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ 7 ΕΩΣ 17 ΜΑΡΤΙΟΥ 2000

ΤΥΠΟΣ

ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΜΕ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ &

"ΚΑΛΠΗΣ" ΣΤΑ ΣΠΙΤΙΑ ΤΩΝ ΕΡΩΤΩΜΕΝΩΝ / ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ.

Η ΕΡΕΥΝΑ ΔΙΕΞΗΧΘΗ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΚΑΝΟΝΕΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΟΥ ΟΡΙΖΟΥΝ Ο ΣΕΔΕΑ & Η ESOMAR, ΜΕΛΟΣ ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ ΕΙΝΑΙ Η MRB

HELLAS S.A.

ΔΕΙΓΜΑ

2.000 ΑΤΟΜΑ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΑ

ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑ

ΣΤΡΩΜΑΤΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΗ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑ

Η ΣΤΡΩΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΕΧΕΙ ΩΣ ΑΡΧΙΚΟ ΣΗΜΕΙΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ 9

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ (ΑΘΗΝΑ (Μ Π Π.) - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ (Μ Π)

ΛΟΙΠΗ ΣΤΕΡΕΑ - ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ - ΗΠΕΙΡΟ - ΘΕΣΣΑΛΙΑ - ΛΟΙΠΗ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ - ΘΡΑΚΗ - ΚΡΗΤΗ)

ΜΕ ΒΑΣΗ ΜΕΛΕΤΗ ΠΟΥ ΕΧΕΙ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΕΙ ΑΠΟ ΤΗΝ MRB HELLAS

ΕΧΕΙ ΓΙΝΕΙ ΕΙΔΙΚΗ ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΑΘΗΝΑ - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΜΕ ΤΜΗΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥΣ ΣΕ 39 ΚΑΙ 41 ΤΟΜΕΙΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΑ. ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΜΗΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΑΥΤΗ ΕΧΟΥΝ ΛΗΦΘΕΙ ΥΠΟΨΗΝ ΕΚΤΟΣ ΤΩΝ ΟΡΙΩΝ ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΟΠΩΣ ΦΥΣΙΚΑ ΕΜΠΟΔΙΑ, ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΑΡΤΗΡΙΕΣ ΚΛΠ, ΟΠΟΥ, ΣΕ ΑΡΚΕΤΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΖΟΥΝ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΚΟΙΝΟΥ ΜΕ ΔΕΔΟΜΕΝΟ ΤΟ ΓΕΓΟΝΟΣ ΟΤΙ ΑΝΑ ΣΗΜΕΙΟ ΕΚΚΙΝΗΣΗΣ ΑΠΑΙΤΟΥΝΤΑΙ ΤΟ ΠΟΛΥ 10 ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΖΟΝΤΑΙ ΤΑ ΜΕΓΕΘΗ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΥΟ ΜΕΓΑΛΕΣ ΠΟΛΕΙΣ. ΤΟ ΔΕΙΓΜΑ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΚΑΤΑΝΕΜΕΤΑΙ ΣΤΗΝ ΛΟΙΠΗ ΧΩΡΑ ΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΣ ΥΠΟΨΗΝ ΠΛΗΡΩΣ ΤΗΝ ΑΝΑΛΟΓΙΚΗ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΑ ΣΕ ΚΑΘΕ ΠΟΛΗ/ ΠΕΡΙΟΧΗ ΕΠΙΛΕΓΟΝΤΑΙ ΤΥΧΑΙΑ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΑ ΣΗΜΕΙΑ ΕΚΚΙΝΗΣΗΣ ΩΣΤΕ ΝΑ ΤΗΡΟΥΝΤΑΙ: Ο ΜΕΓΙΣΤΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ (10) ΑΝΑ ΣΗΜΕΙΟ ΚΑΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΛΗΘΥΣΜΟ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ, ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΗΛΙΚΙΑ

ΤΗΡΟΥΝΤΑΙ ΠΟΣΟΣΤΩΣΕΙΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΓΡΑΦΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΣΥΕ.

ΦΥΛΟ ΑΝΔΡΕΣ 49,0 % ~ ΓΥΝΑΙΚΕΣ 51.0 %

ΗΛΙΚΙΑ 18+, ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΕΚΛΟΓΙΚΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ

ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΚΡΗΤΗ

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΕΣ ΦΥΛΟ - ΗΛΙΚΙΑ. ΠΕΡΙΟΧΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ & ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ **ΣΤΑΘΜΙΣΕΙΣ** ΕΚΛΟΓΕΣ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1996 ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΠΟΥ

ΨΗΦΙΖΟΥΝ : Α' - Β' ΑΘΗΝΩΝ / Α' - Β' ΠΕΙΡΑΙΩΣ / Α' - Β' ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ - ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ (ΑΝΩ ΤΩΝ 10.000 ΚΑΤΟΙΚΩΝ) - ΗΜΙΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ (2.000 - 10 000 ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ) - ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ (ΚΑΤΩ ΤΩΝ 2 000 ΚΑΤΟΙΚΩΝ)

48. Παράρτημα κεφαλαίου 6

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Androcidou,A. (1983) “Case Studies - Selecting and Planning for Tourists - Case of Cyprys”, *International Journal of Tourism Management*.

Australia Department of Tourism (1994) **National Ecotourism Strategy**. Canberra: Australia Government Publishing Service.

Baez, A. (2000) **Ecotourism/Responsible Tourism: The Case of Costa Rica**, Lead Internatioanl website, VI:1-12.

Boo, E. (1991) “Planning for Ecotourism.” *Parks* 2(3), 4-9.

Boo, E. (1992) **The Ecotourism Boom**, WWF, USA, 1992

Bookbinder, M. and Dinerstein E. and A. Rijal, and H. Cauley, and Rajouria A. (1998) “Ecotourism's Support of Biodiversity”. *Conservation Biology*, v.12-n.6.

Bornemeier J. and Victor M. and Durst P.D. (1997) **Ecotourism for Forest Conservation and Community Development**. FAO.

Boullon, R.C. (1985) **Planificacion del Espacio Turistico**. Ed.Trillas, Mexico, DF.

Ceballos-Lascurain, H. (1993) **The IUCN Ecotourism Consultancy Programme**, Mexico, DF.

Ceballos-Lascurain, H. (1996) **Tourism, Ecotourism and Protected Areas** IUCN- IV World Congress on National Parks and Protected Areas

Cooper, C., J. Fletcher, S. Wanhill, D.Gilbert, R. Shepher (1997) **Tourism Principles and Practices**, Longman.

Diamantis, D. (1999) “The Concept of Ecotourism: Evolution and Trends in Current.” *Issues in Tourism*, Vol.2, No.0.

Diamantis, D. (1999b) “Green Studies for Tourism Worldwide”, *Travel & Tourism Analyst*, No.4, Travel & Tourism Intelligence, London.

Filion, F.L. and Foley J.P. and Jacquemont J. (1994) “The Economics of Global Ecotourism”, in Mohan, M. and McNeely J. (eds) **Protected Area Economics and Policy: Linking Conservation and Sustainable Development**, World Bank, Washington DC

Forbartha, F. (1973) **Brittas Bay: a Planning and Conservation Study**.

Forestry Tasmania (1994) **Guided Nature-Based Tourism in Tasmania's Forests: Trends, Constraints and Implications**. Hobart: Forestry Tasmania.

Goodwin, H. and Kent, I. and Parker K. and Walpole M. (1998) **Tourism Conservation and Sustainable Development. Case Studies from Asia and Africa**. IIED, London.

Hovinen, G.R. (1982) “Visitor Cycles-Outlook for Tourism in Lancaster Country.” *Annals of Tourism Research* 16. 30-32.

Johnson, W.M. & D.M. Lavigne (1999), "Mass Tourism and the Mediterranean Monk Seal", *The Monachus Guardian* 2(2): Nov.

Lindberg, K. and Enriquez, J. **An Analysis of Ecotourism's Economic Contribution to Conservation and Development in Belize** Vol. 1 Summary Report, Vol. 2 Comprehensive Report.

Lindberg, K., Furze, B., Staff, M., Black, R.(1997) **Ecotourism in the Asia Pacific Region: Issues and Outlook**. Benington, VT: The Ecotourism Society.

Lindsay, J.J. (1986) "Carrying Capacity for Tourism Development in National Parks of the United States." *Industry and Environment* : 9 17-20.

Martin, B. and Uysal M. (1990) "An Examination of the Relationship Between Carrying Capacity and the Tourism Lifecycle: Management and Policy Implications." *Journal of Environmental Management*: 31

Mathieson, A. - G. Wall (1982) **Tourism: Economic, Physical and Social Impacts**, New York: Longman House.

McMillon, B. (1999) **Volunteer Vacations**, Chicago Review Press.

Mitchell, E.(1999) "Lend a Helping Hand", *Time magazine*, 18 Oct.1999.

Mitchell, K., IEEP (1999), **EU Structural funds 2000-2006 Conserving Nature Creating Jobs**

Orams, M.B. (1995) "Using Interpretation to Manage Nature-Based Tourism". *Journal of Sustainable Tourism* 4 (2), 81-94.

Poirazides, K. and Skartsi T. (1996) **Final Report on Dadia Forest Program of Management, Monitoring and Ecotouristic Development**, WWF Greece.

Reingold, L. (1993) **Identifying the Elusive Ecotourist Going Green: A Supplement to Tour and Travel News** October 25: 36-37

Richardson, J. (1993) **Ecotourism and Nature-Based Holidays**. Sydney: Simon and Schuster.

Stankey, G.H. C.N.David, L.C.Robert, P.E.Margaret, F.S. Sidney (1985) **The Limits of Acceptable Change (LAC) System for Wilderness Planning**, United States Department of Agriculture, Forest Service, General Technical Report INT-176.

The Ecotourism Society (1998) **Ecotourism Statistical Fact Sheet**. <http://www.ecotourism.org>

The Ecotourism Society. (1995) **TES Fact Sheet Collection**. North Bennington.

Thomlinson, E. And Getz D. (1996) **The Question of Scale in Ecotourism: Case Study of Two Small Ecotour Operators in the Mundo Maya Region of Central America**.

WTO (1996) **Compendium of Tourism Statistics 1991-1995**. Madrid: World Tourism Organization.

WWF Malaysia (1996) **National Ecotourism Plan**, v.1-6, Federal Government of Malaysia.

Ziffer, K.A. (1989) **Ecotourism: The Uneasy Alliance**. Washington, DC: Conservation International and Ernst & Young.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση XI. **Life Στο Δρόμο για την Αειφορία**.

Κόνσολας Ν. (1995) **Το Δεύτερο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 1994-99**, Επιλογή η Ελληνική Οικονομία 146-160.

Λιάλιος Γ. «Σπορ για νέους στην άγρια φύση» *Η Καθημερινή*, 43, 16/1/00.

O'Reilly, A.M. (1986) "Tourism Carrying Capacity-Concept and Issues". *Tourism Management*: 7, 254-258.

Πιστόλας, Κ.(1988) **Ιστορία της Δαδιάς**.

Υπουργείο Ανάπτυξης ΕΟΤ (1999) **Σχέδιο Επιχειρησιακού Προγράμματος Τουρισμός – Πολιτισμός. Υποπρόγραμμα Τουρισμός Για το 3ο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 2000-2006**.